

Marko Pyhtilä

Kansainväliset situationistit
– spektaakkelin kritiikki

LIKE

Kansainväliset **situationistit**

Marko Pyhtilä

Kansainväliset situationistit
– speaktaakkelin kritiikki

LIKE

Verkkoversio julkaistu tekijän ja Liken luvalla.

URN:ISBN:978-952-86-0120-3

ISBN 978-952-86-0120-3 (PDF)

Jyväskylän yliopisto, 2024

LIKEN VÄITÖSKIRJASARJASSA ●N AIEMMIN ILMESTYNYT:

Riitta Pohjola: Georg Büchner ja Dantonin kuolema

– Vallankumousdraama vai tragedia?

Hanna Korsberg: Poliitiikan ja valtataistelun pyörteissä

Suomen Kansallisteatteri ja epävarmuuden aika 1934–1950

Hanna Johansson: Maataidetta jäljittämässä

Luonnon ja läsnäolon kirjoitusta suomalaisessa nykytaiteessa 1970–1995

© Marko Pyhtilä 2005

Kansi ja taitto: Perttu Lämsä/Like

ISBN 952-471-515-5

Painopaikka: Kirjapaino Dark Oy, Vantaa 2005

Meritullinkatu 21

00170 Helsinki

www.like.fi

Sisällysluettelo

1. Aluksi	9
Tutkimuksen lähtökohdista	14
2. SI:n tausta ja käsitteet	18
2.1 Lettristeistä situationisteihin	18
2.1.1 Guy Debord	18
2.1.2 Lettristit	20
2.1.3 SI:n perustaminen	27
2.2 SI ja länsimainen hyvinvointiyhteiskunta 1950-luvulla	36
2.2.1 Radikaalin avantgarden tila	36
2.2.2 Kapitalismin uusi vaihe	38
2.2.3 Arki kaiken mittana	40
2.3 SI:n lähtökohtia ja termejä	45
2.3.1 Yhtenäinen urbanismi	47
2.3.2 Psykomaantiede	52
2.3.3 Dérive	53
2.3.5 Rekuperaatio	55
2.3.6 Detournement	59

3. Speaktaakkeliyhteiskunta	67
3.1 Speaktaakkelikäsitteen taustaa	67
3.1.1 Tavara	68
3.1.2 Työnjako	68
3.1.3 Vieraantuminen	73
3.1.4 Esineellistyminen	75
3.1.5 Tavarafetisismi	78
3.2 Speaktaakkelianalyysin kehittäminen	82
3.3 Yhdistäminen	85
3.3.1 Tavara speaktaakkelinä	85
3.3.2 "I Can't Get No Satisfaction"	88
3.3.3 Reaalisia illuusioita	94
3.3.4 Proletariaatin muutos	99
3.4 Speaktaakkeli talouden kuvana	108
3.5 Eristäminen	118
3.6 Proletariaatin uudet kahleet	126
3.6.1 Speaktaakkelin kaksi muotoa	126
3.6.2 Ajan historia	130
3.6.3 Speaktaakkelimainen aika	134
3.6.4 Ideologian toteuttaminen ja lakkauttaminen	137
4. Integroitu speaktaakkeli	140
4.1 Globaalin speaktaakkelin tunnusmerkit	140
4.2 Työnjaosta roolijakoon	152
4.3 lkuinen nykyisyys	158
4.4 Mafia ja terrori speaktaakkeliä	165
5. Jäähdyttävät Sit:	175
5.1 Situaatioita: teorian käytäntö	175
5.1.1 Strasbourg 1966	176
5.1.2 Pariisi 1968	178
5.2 Pro-situ ja speaktaakkelimainen kieltäminen	190
5.3 Guy Debordin myöhemmät vaiheet	196

6. Kritiikin speaktaakkeli	204
7. Speaktaakkelin kritiikki	209
7.1 Arvo ainoana arvona	209
7.2 Päämäärä vailla keinoja	216
7.3 Kieltäytyminen speaktaakkelista	223
Liite: määritelmiä	227
Lähteet	230
Viitteet	238

1. Aluksi

Kansainväliset situationistit (josta käytän vakiintunutta lyhennettä SI)¹ oli vuosina 1957–72 vaikuttanut ryhmä, joka aloitti toimintansa avantgardeliikkeenä ja päättyi tekemään vallankumouksellista politiikkaa yhteiskunnallisen analyysinsa pohjalta. Kysyn tutkimuksesani, mikä SI:n 1960-lukulaisessa aikalaisanalyysissa on yhä ajankoh- taista yli kolmekymmentä vuotta liikkeen hajoamisen jälkeen? Mitä uusia näkökulmia situationistien ajattelu avaa 2000-luvun globaalin kapitalismin kritikoille?

Näihin kysymyksiin vastaaminen edellyttää perusteellisen eritte- lyn tekemistä itse SI:stä, sen ajattelusta ja käytännöistä. SI:stä on jul- kaistu varsinkin viime vuosikymmenen aikana lukuisia tutkimuksia, joista useimmat keskittyvät vain sen tiettyyn ajanjaksoon tai osa-aluee- seen. Tämä tutkimus on sen sijaan yleisesitys, joka kokoaa yhteen SI:n sekä sen johtohahmon Guy Debordin toiminnan ja ajattelun eri puolet. SI oli dynaaminen ryhmä, joka pyrki jatkuvasti kehittymään, ajanmukaistamaan ja korjailemaan omaa ajatteluaan ja jättämään sii- tä pois sellaiset osat, jotka sen mielestä eivät enää soveltuneet muut- tuvaan maailmaan. Situationisteille ajattelu oli erottamaton käytän- nöstä. Kun SI esimerkiksi sai analyysinsa tiettyyn vaiheeseen, se luopui kokonaan taiteellisesta toiminnasta. Näin tapahtui lopullinen muuntuminen avantgardeliikkeestä vallankumoukselliseksi organi- saatioksi ja taiteellinen toiminta hylättiin elämisen taiteen hyväksi.

SI perustettiin 1957 radikaaliksi vasemmistolaiseksi avantgarde- ryhmäksi. Se syntyi reaktiona havaintoon, että länsimainen yhteis- kunta pyrki tekemään kansalaisista pelkkiä passiivisia sivullisia.

SI:ssä yhdistyivät ainutlaatuisella tavalla radikaalin avantgarden ja työväenliikkeen perinteet, ja sen pyrkimys oli ylittää näiden traditioiden historialliset epäonnistumiset. Nimeensä liittyvästä kansainvälisyydestä huolimatta SI oli erittäin Pariisi-keskeinen eikä siihen kuulunut koskaan kerralla yli kahtakymmentä jäsentä. Sen julkaiseman *Internationale Situationniste* -lehden kahdentoista ilmestyneen numeron sivuilla pilkattiin satoja nimeltä mainittuja ihmisiä, lähinnä muita vasemmistointellektuelleja. Kun SI:llä olisi ollut vuoden 1968 kapinaliikchedinnän jälkeen kannattajia enemmän kuin koskaan, se ajautui kriisiin ja lakkautti itsensä 1972.

Ristiriidat hämmentävät satunnaista SI:n tekstien ja kommentaarien lukijaa. Tunnetuin ristiriita syntyy, kun asetetaan rinnakkain kaksi situationistien maineikkaimpiin kuulunutta iskulausetta: ”alas työnteko” ja ”kaikki valta työläisneuvostoille”. Situationistien mielestä heidän ideansa olivat jo ”kaikkien mielissä”, mutta ”tavallisten” ihmisten oli silti mahdotonta liittyä SI:hin. Situationistit halusivat yhteiskunnan, jossa ihmiset voisivat vapaasti toteuttaa itseään, mutta liikkeen johtohahmo Guy Debord erotti ryhmästä kaikki, joiden epäili olevan millään tavalla tekemisissä sen kanssa, jota useimmat kutsuisivat normaaliksi elämäksi. Debord oli SI:n ehdoton ja haastamaton johtaja, vaikka liike – Debord ensimmäisenä – vastusti kiivaasti kaikkea johtajuutta ja etujoukkoajattelua.

Situationistit eivät hyväksyneet kommentaareja vaan he solvasivat SI:stä kiinnostuneita ihmisiä avantgarde-perinteen mukaisesti. He kannattivat ideoiden kierrättämistä ja teorioiden vapaata parantelemista, mutta suuntasivat kaiken tarmonsa niiden häpäisemiseen, jotka julkisivat kierrättää situationisteilta lainattuja ideoita.

Nämä ristiriidat hämmentävät usein myös sellaisia tutkijoita, jotka tarkastelevat SI:stä vain tiettyä näkökulmaa tai ajanjaksoa. Esimerkiksi edellä mainittuja asioita voidaan ymmärtää sen kautta, että SI halusi säilyttää poliittisessa toiminnassaan täyden ”taiteellisen vapauden”. Vallankumouksellinen liike ei voinut toimia itsenäisesti, jos se lähti toteuttamaan tilaustöitä tai vastaamaan vihollisensa vaatimuksiin. Sen piti olla kuuro kapitalistisen yhteiskunnan seireeninlaululle. Seuraamalla situationistien ajattelun kehittymistä huomataan, että näiden näennäisten ristiriitojen takaa paljastuu itse asiassa

hyvin johdonmukainen ajatuskulku. Niinpä tutkimukseni ei rajoitu pelkästään SI:n viidentoista vuoden elinkaareen, vaan se on myös kertomus Guy Debordista ja hänen ajattelunsa kehittymisestä.

Debordin mukaan radikaalin teorian täytyi olla mahdoton hyväksyä, koska se paljasti maailman skandaalimaisen luonteen.² Sadie Plantin mukaan monet aihetta käsitelleet tutkijat ovatkin sivuuttaneet sellaiset puolet situationistien analyysissa, jotka olisivat aiheuttaneet heidän kannaltaan epämieluisia johtopäätöksiä.³ Jussi Vähämäen mukaan Debordin *La Société du Spectacle* (Spektaakkeliyh-teiskunta) -kirjan vuosikymmeniä jatkunut

sisällön aktiivinen unohtaminen ei johdu Debordin henkilöstä eikä kirjan väitteiden vaikeaselkoisuudesta. Syynä on se, että *Spektaakkeliyh-teiskunta* puhuu suoraan ja selvästi siitä kurjuudesta ja alennustilasta, johon nykyinen (talous)uskontomme ja sen luoma spektaakkeliyh-teiskunta on elämämme ja toimintamme saattanut. Tämä suoruus tekee kirjan ymmärtämisen vaikeaksi niille, jotka ovat alistuneet elämään valheessa ja kurjuudessa.⁴

Situationistien ideat ja käytännöt ovat olleet taustavaikuttajana mm. Pariisin kevään 1968 kapinassa ja punk-liikkeen synnyssä 1970-luvun puolivälissä. Lisäksi sen on sanottu vaikuttaneen arkkitehtuuriin ja uusien taiteellisten ilmaisumuotojen kehitykseen, ja sen kehittelemästä *psykomaantieteestä* (ks. luku 2.3.2) on tullut lähes vakavasti otettava akateeminen oppiala. Tämä on laaja-alainen vaikutus muutaman kymmenen hengen ryhmältä, jolla ei ollut yhteyksiä akateemiseen maailmaan, ja joka piti yllä etäisyyttä myös muihin vasemmistolaisiin. Situationistit toimivat tietoisesti yhteiskunnan marginaalissa. He kirjoittivat ainoastaan omiin julkaisuihinsa, he eivät osallistuneet julkisiin keskusteluihin eivätkä esiintyneet radiossa tai televisiossa. Taustalla oli edellä mainittu pyrkimys itsenäisyyteen tilanteessa, jossa kommunikaatio virallisen maailman kanssa olisi merkinnyt alistumista vallan kielelle. Sen sijaan situationistit kehittivät omat vastarinnan välineensä, joilla voitiin kuvata jälkiteollisen kulutusyhteiskunnan hallinnan tapoja paremmin kuin vanhoilla marxilaisilla käsitteillä.

Se, että mielenkiinto SI:n ajatteluun on herännyt vasta kolmekymmentä vuotta sen hajoamisen jälkeen, kun valtiokommunismi ja useimmat muut marxilaisuuden suuntaukset ovat jo vaipuneet historian unohdukseen, on tietyllä tavalla osoitus situationistien onnistumisesta. Debordin elinaikana, jolloin länsimainen yhteiskunta piti ajattelijoita ja taiteilijoita harmittomina yksilöinä, virkavalta osoitti häntä kohtaan suurempaa mielenkiintoa kuin akateeminen maailma. Situationistien mukaan kapinallinen kritiikki ilman käytäntöä muuttui samanlaiseksi tavaraksi kuin työläisen tekemä tuote, joka otettiin pois tekijältään, pantiin pakettiin ja myytiin takaisin sen teki-
jälle. Kapitalismin ”vallankumoukselliseen” logiikkaan kuului, että se sai elinvoimansa siihen kohdistuvasta kritiikistä. Porvarillinen yhteiskunta käänsi sitä vastaan suunnatun kritiikin omaksi elinvoimakseen, jolloin se päätyi lopulta vahvistamaan kritisoiomaansa yhteiskuntaa. Vieraantuminen oli siirtynyt koskemaan myös ideoiden tuotantoa ja itse kommunikaation välinettä, kieltä⁵.

Kiinnostus situationisteihin on virinnyt myös Suomessa. Helena Sederholmin lisensiaattityö *Intellektuaalista terrorismia: Kansainväliset Situationistit 1957–1972* ilmestyi jo 1994. Taidekasvatuksen alaan kuuluvassa tutkimuksessaan Sederholm keskittyi situationistien alkuvaiheen kulttuuriseen puoleen. Minäkin käsittelin tätä näkökulmaa jonkin verran kirjassani *Taiteen kritiikki ja kritiikin taide* (1999). SI ei ollut kuitenkaan pelkkä avantgardeliike, koska ryhmä hylkäsi jo vuonna 1962 taiteellisen toiminnan. Tämän tutkimuksen näkökulma onkin selkeästi yhteiskunnallinen johtuen edellä mainitusta käsitteilytavasta, joka ottaa huomioon koko situationistien – ja SI:n hajottua Debordin henkilökohtaisen – ajattelun kehityskulun.

Situationistien vaikutus on näkynyt viime vuosina myös populaarissa suomennetussa kirjallisuudessa. Stewart Homen punkromaaneissa seikkailee *pro-situja* (ks. luku 5.2) ja Frédéric Beigbeder’n vuonna 2004 ilmestynyt mainosmaailmaan sijoittuva romaani *24,99 €* lainaa Debordia. Tietokirjallisuudessa Naomi Kleinin *No Logo* ja Ignacio Ramonet’n *Median tyrannia* käsittelevät ideoita, joita voisi kutsua tietyssä mielessä situationistisiksi, niitä paljoakaan yksilöimättä. Molempien teosten lähdeluettelosta löytyy Debordin Spektakkeliyhteiskunta-kirja. Ramonet ei kuitenkaan kertaakaan viittaa kysei-

seen kirjaan, Debordiin tai situationisteihin. Klein sen sijaan sivuaa lyhyesti situationisteja, mutta ymmärtää väärin käsittelemänsä *de-tournement*-menetelmän (ks. luku 2.3.5)⁶. Molempia teoksia voi lukea silti situationistis-henkisinä lähtökohtien ja ideoiden puolesta. Sillä, ettei kumpikaan viittaa situationistien teksteihin, ei ole situationistien näkökulmasta merkitystä: he varustivat tekstinsä anti-tekijänoikeusmerkinnällä, jonka mukaan tekstejä sai vapaasti lainata, muokata ja julkaista uudelleen jopa lähettä mainitsematta. Tämä pohjautui situationistien kirjallisen kommunismin käsitykseen, jonka mukaan vanhoja ideoita ja teorioita piti muokata ja ajanmukaistaa jatkuvasti. Situationistit eivät mielestään keksineet mitään uutta vaan vain päi-

vittivät ja kierrättivät ajassaan liikkuvia ideoita. Tästä syystä heidän ajattelustaan voisi löytää yhtymäkohtia myös ajan akateemisiin diskursseihin, joita situationistit eivät kuitenkaan välttämättä tunteneet syvällisesti. Näiden kytköksen etsiminen ei ole tämän tutkimuksen tehtävä, eikä alkuperän etsiminen ole situationistien tapauksessa muutenkaan oleellinen asia.

Situationisteille arki oli kaiken mitta, ja yhteiskunnallisen vallankumouksen rinnalla he propagoivat arjen vallankumousta. Debord kirjoitti, että ”on tärkeämpää muuttaa se, miten näemme kadut, kuin se, miten näemme maalaukset”⁷. Teorian ja käytännön suhde oli dynaaminen. Ajattelu vaikutti käytäntöön, koska se muutti tapaa, jolla maailma nähtiin, ja käytäntö ajattelun, koska käytäntö kertoi jotain oleellista maailmasta, jota analysoitiin. Ajattelu oli elämää ja elämä oli ajattelua. Ilman dissidenttejä eli toisinajattelevia käytäntöjä situationistien analyysi ei olisi ollut mahdollista. SI:n lähtökohdana oli muotoilla analyysi nykyaikaisesta kapitalistisesta yhteiskunnasta, jotta tämä olisi voitu kumota. Situationistit saivat ajatteluunsa pontta jo olemassa olevista tyytymättömyyden ilmauksista ja yrittivät löytää tyytymättömyydelle tehokkaita käytäntöjä, jotta se olisi kana-voitunut lopulta yhteiskunnalliseksi vallankumoukseksi. Ajattelu oli elämän kokeilua, olemassa olevien vaihtoehtojen ylittämistä. Teorian piti olla vastarinnan käsikirja.

Tutkimuksen lähtökohdista

Tutkimukseni on sitoutunut SI:n edustamaan kapitalismikriittiseen traditioon. Kun esimerkiksi puhun onnistumisista tai epäonnistumisista, käytän sanoja SI:n näkökulmasta. Situationistit laukoivat kriittikkinsä suoraan ja kaunistelematta eikä heidän tarvinnut välittää akateemisen vakuuttamisen säännöistä. Kun he kirjoittivat, että taloudelle perustuva yhteiskuntajärjestelmä ”*proletarisoi maailman*”⁸ tai että ”kieltäytyminen orjuudesta on ainoa asia, joka muuttaa maailmaa”⁹, asiaa on vaikea todeta sovinnaisen neutraalisti. Vaikkei SI pyrkinyt tai edes halunnut olla tieteellisesti pätevä, se perusteli silti näkemyksiään johdonmukaisesti. Debordin tarkoituksena oli Spek-

taakkeliyhteiskunta-kirjan avulla kuvata kapitalismin uusi historiallinen vaihe, ei muotoilla tieteellistä teoriaa. Siksi vältän käyttämästä kirjan yhteydessä sanoja ”teoria” ja ”teos”, koska ne implikoivat valmista tavaraa, joka voidaan ostaa kaupasta ja käyttää mihin tahansa tarkoitukseen.

Jos pyritään selvittämään, miten 2000-luvun kapitalismia voitaisiin kritisoida situationistien näkökulmasta, täytyy tutkimuksen sisäistää tuo näkökulma. Perspektiiviä 2000-luvun kapitalismiin haetaan siis SI:n ajattelusta, ja siitä radikaalin avantgarden ja marxilaisuuden tietystä traditiosta, mihin sen ajattelu pohjautui. Tutkimukseni kannalta tärkein näkökulma tarjoutuu, kun globaalia kapitalismia tarkastellaan Debordin muotoileman ja kehittämän speaktaakkelin käsitteen kautta. Tämä rajaa samalla pois muita näkökulmia, joista esimerkiksi feminisimi ja vähemmistöt sivuutetaan SI:n kirjoituksissakin. Tarkastelen SI:tä toisessa luvussa paitsi osana oman aikansa vasemmisto-radikaalista liikehdintää ja vanhempaa marxilaista traditiota, myös osana 1900-luvun avantgardea sekä yrityksenä yhdistää ja ylittää nämä perinteet. Situationistit kehittivät oman terminologiansa, joka hyödynsi kyseisiä perinteitä, ja vain termit avaamalla voi ymmärtää situationistien ajattelua. Tämä tapahtuu luvussa 2.3.

Rajaan pois myös postmodernististen diskurssien käsittelyn, vaikka esimerkiksi Baudrillardin simulaatioteoriassa on kieltämättä suuria vaikutteita Debordilta. SI:tä ja postmodernismia vertaillut Sadie Plant on jo omassa tutkimuksessaan osoittanut, että useiden postmoderneiksi luokiteltujen ajattelijoiden johtopäätökset ovat aivan päinvastaiset kuin situationistien.¹⁰ Myös Debordista ansiokkaan tutkimuksen tehnyt Anselm Jappe on sitä mieltä, että vaikka useat postmodernin kauden ajattelijat sivuavat Debordia, tämän ja postmodernististen teorioiden yhdistäminen olisi yksiselitteisesti ”vakava virhe”¹¹.

Situationistit kiistivät jyrkästi ”situationismin” olemassaolon:

Situationismi: Virheellisesti johdettu merkityksetön termi. Ei ole olemassa situationismia, joka tarkoittaisi olemassa olevien tosiasioiden selittämisyjärjestelmää. Käsite situationismi on ilmeisesti antisituationistien keksimä.¹²

Situationistisen ajattelun käsittäminen tai muuttaminen situationismiksi merkitsisi sen jähmettämistä kuolleeksi ideologiaksi, eikä se ole tämän tutkimuksen pyrkimys. Tarkoituksena ei ole selittää situationistien ajattelua tyhjiin vaan päinvastoin osoittaa, miten paljon siitä voi edelleen ammentaa. Esimerkiksi Simon Sadler kirjoittaa situationistien arkkitehtuuria ja kaupunkisuunnittelua käsittelevässä kirjassaan situationismista perustellen termin käytön sillä, että situationististen ajatusten muuttaminen situationismiksi on juuri akateemisten tutkijoiden tehtävä¹³. SI:tä käsittelevä kirjoittaja voi käsittääkseni kirjoittaa "situationismista" vain, jos hän ei ole ymmärtänyt lukemaansa tai on lukenut tahallaan väärin.

Eri näkökohtiin keskittyvästä situationistitutkimuksesta on paljon esimerkkejä. Sadler (*The Situationist City*) kirjoittaa situationistien arkkitehtuurista, Roberto Ohrt (*Phantom Avantgarde*) sekä Helena Sederholm (*Intellektuaalista terrorismia*) SI:n taiteellisesta puolesta ja Thomas Y. Levin (*Dismantling the Spectacle*) Debordin elokuvista. Plant puolestaan (*The Most Radical Gesture*) yrittää kytkeä SI:n postmodernismiin. Monet Debordin elämäkertojat (vaikkapa Hussey, Bourseiller ja Bracken) keskittyvät luomaan kohteestaan pop-ikonian ja jättävät analysoinnin ohueksi. Toiset (Jean Barrot: *Critique of the Situationist International* tai Jacobs & Winks: *At Dusk*) taas pitävät ylellisyytenä esittää SI:n kritiikin ilman kohteensa esittelyä. Oma lukunsa on Stewart Home (*The Assault On Culture* sekä sattuvasti nimetty antologia *What is Situationism?*), joka lukee situationisteja tahallaan väärin ja keskittyy solvaamaan SI:tä sen omilla välineillä.

Tämän kirjan pyrkimyksenä on kuvata SI oman aikansa toimijana ja oman traditionsa jatkajana. Tutkimus selvittää SI:n ajattelun kehitystä ja pysyy SI:n matkassa myös sen käytännöissä ja maailman muuttuessa. Samalla tämän historiallisen jäsentelyn mukana on ajankohtaisuusnäkökohta. SI:n tärkein analyysi esiteltiin Debordin nimissä julkaistussa Spekteakkeliyhteiskunta-kirjassa, jonka ymmärtämiseksi on välttämätöntä ankkuroida kirja siihen marxilaisen ajattelun traditioon, johon se pohjautui ja jota se pyrki ajanmukaistamaan. Nimensä mukaisesti kirjan kolmas osa käsittelee spekteakkelianalyysiä ja sen taustoja.

Neljännessä osassa tarkastellaan Debordin vuoden 1988 *integroidun speaktaakkelin* käsitettä ja sen tarjoamia näkymiä globaaliin kapitalismiin. Erityisesti Debordin ajatukset terrorismista sekä työnjaon ja historian loppumisesta avaavat näkymiä myös 2000-luvun länsimaisen yhteiskunnan tarkasteluun. Viidennessä osassa käydään läpi erityisesti Pariisiin toukokuun 1968 tapahtumia, koska niissä realisoitui Debordin vuotta aikaisemmin julkaisema analyysi. Käsittelem myös Debordin kokemuksia 1970-luvulta, koska niiden kautta voidaan ymmärtää paremmin tämän 1988 julkaisemaa speaktaakkelianalyysin ajanmukaistamista. Kuudennessa osassa kritisoidaan *SI:n* ajattelun ja toiminnan heikkouksia. Seitsemännessä osassa avataan näkymiä tämän vuosituhannen globaaliin kapitalismiin situationistien ja Debordin näkökulmasta.

Tutkimuksen edetessä käytän lehtikirjoituksia lisäaineistona kommentoimaan esitettyjä väittämiä. Nykyajan media puhuu samoista asioista, joista kirjoitan *SI:n* pohjalta, näin lehtikirjoitukset antavat esimerkkejä situationistien ajattelun ajankohtaisuudesta. Useimmat lehtileikkeistä ovat viime vuosien Helsingin Sanomista, joka on sellainen ”neutraalina” pidetty valtalehti vastakohtana esimerkiksi radikaaleille lehdille tai toisaalta sensaatiolehdistölle, että sen voi pienen ironian sävyttämänä todeta heijastavan suhteellisen tasapuolisesti ajan yhteiskunnallista todellisuutta. Lehtikirjoitukset ovat samalla itse speaktaakkelia, situationistien sanoin ”yhteiskunnallisesti järjestettyä näkyvää pintaa”¹⁴. Paitsi että ne ovat erilaisten ihmisten kirjoituksia – mukana on myös useita ”tavallisten ihmisten” kirjoittamia yleisönosastokirjoituksia – ne ovat lisäksi osa esitystä, jolla nykyaikainen yhteiskunta esittelee itsensä päivittäin. Siten ne kertovat maailman ja yhteiskunnan tilasta. Tällainen kollaasimainen tai *detournementtinen* (ks. luku 2.3.5) esitys, jossa yhteiskunnalle näytetään sen omakuva, on myös hyvin situationistinen tapa harrastaa yhteiskuntakritiikkiä.

Käytetyt suomentamattomien lähteiden käännökset olen suomentanut itse.

2. SI:n tausta ja käsitteet

2.1 Lettristeistä situationisteihin

2.1.1 Guy Debord

Kun puhutaan situationisteista, puhutaan yleensä lähes pelkästään Guy Debordista (1931–1994); niin itsestään selvä sekä intellektuaalinen että käytännön johtohahmo hän oli. Hän oli SI:n perustaja ja sen lehden *Internationale Situationnisten* (lyhenne IS) päätoimittaja, ja kirjoitti suurimman osan lehden allekirjoittamattomista artikkeleista. Hän erotti itsevaltaisesti muita jäseniä ”antihierarkkisesta” järjestöstään eikä kukaan kyseenalaistanut hänen johtajuuttaan. Vertailukohta surrealistidiktattori André Bretoniin ei ole kaukaa haettu, vaikka Debord luonnollisestikin inhosi Bretonia. Vaikka ajatustyö tapahtui SI:ssä kollektiivisesti ja ideoita kehiteltiin vuosikausia erilaisissa kirjoituksissa, julkaistiin tärkein situationistinen teksti, *Spektaakkeliyhteiskunta*, hänen nimissään. Debord myös lopetti SI:n vuonna 1972, kun järjestössä oli hänen lisäksi mukana enää pari muuta jäsentä.

Vaikka Debordista on varsinkin viime vuosina kirjoitettu paljon, hänen elämästään ei tiedetä niin paljon kuin tusinan elämäkerran kohteesta ja kaksiosaisen omaelämäkerran kirjoittajasta voisi odottaa. Omaelämäkertansa *Panégyrique* (Ylistyspuhe) ensimmäisessä osassa 1989 Debord ei maininnut yhtään konkreettista tapahtumaa tai henkilöä, vaan puhui elämästään kuin olisi ollut jollain muulla

vuosisadalla elänyt aristokraatti. Tällaista oman elämän estetisointia jatkoi postuumina julkaistu *Panegyriquen* toinen osa, joka koostui pelkistä kuvista ja tekstisitaateista. Debordin elämä olisi kiinnostava aihe siksikin, että se voisi tarjota näkymiä siihen, miten "situationistina" oleminen vaikutti tai oli vaikuttamatta hänen jokapäiväiseen elämäänsä. *Panegyriquessa* Debord kirjoitti lähtökohdistaan:

Mikään ei ole luonnollisempaa kuin ottaa itsensä kaiken lähtökohdaksi, valittuna maailman keskustaksi; näin pystytään tuomitsemaan maailma ilman että tahdottaisiin kuulla sen kavalaa lörpötelyä.¹

Si:lle kaiken mitta oli arki, jossa ajattelun käyttökelpoisuus mitattiin, eikä Debordin elämä ollut elämä marxilaisessa teoriassa, vaan pikemminkin teoria elämässä, intohimoinen matka läpi ajan ja nautintojen. Se, ettei hänen elämäänsä ole onnistuttu (yli)tuotteistamaan legendoilla ja anekdooteilla, osoittaa, että hän onnistui elämään elämänsä siten kuin halusi eli anti-spektaakkelimaisesti. Kuten myöhemmin nähdään (luku 2.3.4), Debord oli tietoinen kapitalistisen järjestelmän tavasta vaieta kapinalliset ensin kuoliaaksi ja sitten, kun nämä olivat todella kuolleet, tehdä heistä tavaroita tyytymättömyyden markkinoille.

Guy-Ernest Debord syntyi Pariisissa 28.12.1931. Guyn isä kuoli hänen ollessaan kuusivuotias. Hänen äitinsä oli tuolloin vain 23-vuotias, ja Guy sai tottua isä- ja sisarpuoliin lapsuudessaan, jota varjosti toinen maailmansota. Ollessaan teini-ikäisenä koulussa Paun kaupungissa hän löysi myöhemmin ihailmansa Isidore Ducassen (1846–70), joka tunnettiin parhaiten runoilija Lautréamont'n nimellä. Tämä oli käynyt samaa koulua Paussa kuin Debord.

Lautréamont oli radikaalien avantgardistien ihailema runoilija, jolta on julkaistu vain kaksi teosta. Hänen mukaansa runoutta tuli "kaikkien tehdä"² ja jälkipolvien tuli parannella tekstejä plagioimalla (ks. luku 2.3.5). Nämä kaksi periaatetta olivat keskeisiä elementtejä alkuaikojen situationistien ajattelussa. Tekstien tuli olla dynaamisessa dialogissa toistensa kanssa: keskeneräiseksi jäänyt ja postuumina julkaistu *Poesis* (joka julkaistiin Ducassen oikealla nimellä) sisälsi

hyökkäyksen tekijänsä toista ja tuohon asti ainoaa teosta, *Maldororin lauluja* vastaan. Lautréamont oli myös jonkinlainen esi-rocktähti, jonka salaperäistä mainetta siivitti todennäköisesti liiasta absintin käytöstä johtunut varhainen kuolema.

Myös Debordista kehittyi alkoholin suurkuluttaja, joka hänet tunteneiden mukaan ei koskaan näyttänyt erityisen humalaiselta, vaikka hän ylpeili sillä, ettei koskaan viettänyt päivääkään juomatta³. Vuonna 1989 Debord kirjoitti muistelmissaan, että ”vaikka olen lukenut paljon, olen juonut vielä enemmän. Olen kirjoittanut paljon vähemmän kuin useimmat ihmiset, jotka kirjoittavat; mutta olen juonut paljon enemmän kuin useimmat ihmiset, jotka juovat.”⁴ Debord kirjoitti toisaalla, että huumeet olivat keino tulla toimeen halveksimansa yhteiskunnan kanssa, kun taas hulluus oli keino paeta sitä⁵.

Debord istui 1950-luvun alussa tuttavineen pariisilaisessa Moineau’s-nimisessä baarissa osoitteessa 22 rue du Four. ”Heimoksi” kutsuttuun väljään ryhmään kuului nuoria kapinallisia, hasiksenpolttajia, alkoholisteja, pikkuvarkaita ja taiteilijoita. Kun myöhemmin tällaisille nuorille tuli tavaksi puhua elokuvista ja perustaa rock-yhtyeitä, 1950-luvun alun Pariisissa puhuttiin politiikkaa ja perustettiin avantgardeliikkeitä.

2.1.2 Lettristit

Lettristinen liike (Mouvement Lettriste), ”avantgarden avantgarde”, oli perustettu vuonna 1946. Liikkeen johtaja, romanialaissyntyinen Isidore Isou (oikealta nimeltään Jean-Isidore Goldstein), oli saavuttanut mainetta keskeyttämällä samana vuonna Michel Leirisin dada-luennon, joka pidettiin Tristan Tzaran uuden näytelmän *La Fluit* ensi-illan yhteydessä. Lettristit hyppäsivät lavalle ja huusivat: ”Tiedämme kaiken tämän, riittää jo tämä vanha juttu! Haluamme jotain uutta, kertokaa meille lettrismistä!” Tämän jälkeen lettristit julistivat dadan kuolleeksi ja Isou alkoi lausua käsittämättömiä runoja romanialaisella aksentillaan. Lettristit aiheuttivat skandaalin sen viralisten edustajien, dadaistien parissa. Nerona itseään pitäneen Isoun mukaan maailman runouden kehitys huipentui häneen itseensä.

Kun dada tuhosi sanat, lettrismi kävi nimensä mukaisesti kirjainten kimppuun.⁶ Isou julisti dadan lisäksi myös surrealismiin kuolleeksi.

Debord liittyi lettristeihin 1951 tutustuttuaan Isouhin Cannesin elokuvafestivaaleilla, jossa tämän elokuva *Traité de bave et d'éternité* (Tutkimus kuolasta ja ikuisuudesta) palkittiin. Cannesin avantgarde-elokuvien palkinto itse asiassa perustettiin kyseistä elokuvaa varten, vaikka tästä neljä- ja puolituntisesta teoksesta pystyttiin festivaaleilla esittämään vain ääninauha (kuvalla ei elokuvassa ollut mitään tekemistä äänen kanssa).⁷ Nuori Debord ihastui lettristien tyyliin pukeutua, loputtomiin kahvipöytäkeskusteluihin sekä heidän huonomainaisuuteensa.

Lettristit olivat saavuttaneet maailmanmainetta edellisenä vuonna, kun neljä liikkeen jäsentä, Michel Mourre, Serge Berna, Ghislain de Marbaix sekä Jean Rullier, olivat tunkeutuneet Notre Damen pääsiäismessuun, johon otti osaa lähes 10 000 ihmistä. Dominikaanimunkiksi pukeutunut Mourre käytti hyväkseen messussa ollutta taukoa ja käveli keskialttarille lukemaan Serge Bernan kirjoittamaa saarna, jossa lettristi pääsi toteuttamaan surrealistisen unelman: julistamaan "jumalan kuolemaa" yhdessä maailman tärkeimmistä kristillisistä pyhätoista. Sveitsiläiskaarti hyökkäsi lettristien kimppuun miekat ojossa haavoittaen Rullier' ta kasvoihin, kirkkokansa ajoi heitä takaa lynkkaustarkoituksessa ja pakenevat lettristit olivat lopulta helpottuneita, kun poliisi pelasti heidät raivostuneelta väkijoukolta. Mourre joutui syytteeseen pappina esiintymisestä. Julkinen mielipide tuomitsi teon oikeiston sanomalehdistä kommunistisen puolueen lehtiin.⁸

Lettristit olivat sitä mieltä, että maailma tuli järjestää talouden sijasta luovuuden mukaisesti. Muita Debordille ja Si:lle myöhemmin keskeisiä ajatuksia olivat *detournement*-tekniikan käyttö (ks. luku 2.3.5), halu kehittää uusia ilmaisutekniikoita perinteisten taideteosten luomisen sijaan, ja myös pyrkimys hävittää taiteilijan ja yleisön sekä taiteen ja elämän väliset rajat. Isou väitti, että nuoriso oli vallankumouksellinen voima, koska se oli suljettu talouden ulkopuolelle, eikä sillä näin ollen ollut mitään menetettävää. Isou määritteli nuorison uudeksi proletariaatiksi, eikä tällä nuoruuden määritelmällä ollut mitään tekemistä ihmisen iän kanssa.⁹ Samoihin aikoihin myös

Yhdysvaltain viihdeteollisuus ”keksi” nuoruuden, ja nuorison valtavirta integroitiin kulutusyhteiskuntaan. Jappen mukaan lettristit ja myöhemmin situationistit pitivät itseään ”valittuna” ryhmänä, joka tulisi kumoamaan vanhan järjestyksen. Lettristit olivat avantgardea, joka ei ollut enää kiinni taiteessa, vaan elämässä, seikkailuissa ja intohimoissa.¹⁰

Debord palasi 1951 Pariisiin ja tutustui lettristisiin elokuvaan, joista esimerkiksi Gil J. Wolmanin *L'anticoncept* -elokuvan esittäminen kiellettiin, ja sai niistä innoituksen ryhtyä elokuvantekijäksi. Hänen ensimmäinen elokuvansa *Hurléments en faveur de Sade* (Huutoja de Sadelle, 1952) sisälsi nimessään kunnianosoituksen Debordin toiselle idolille, Markiisi de Sadelle. Nimensä sadomasokismille lainannut de Sade oli Lautréamont'n tapaan ollut jo dadaistien ja surrealistien kulttihahmo.

Debordin 21-vuotiaana tekemä elokuva *Huutoja de Sadelle* ei sisältänyt lainkaan kuvia. 90-minuuttinen elokuva sisälsi toistuvia, yleensä 3–5 minuutin jaksoja, joissa ei ollut ääntä ja joissa valkokangas oli musta. Näitä mustia ja hiljaisia jaksoja katkaisivat satunnaiset hetket, jolloin valkokangas muuttui valkoiseksi ja joiden aikana ääninauhalla kuultiin otteita esimerkiksi rikoslaista sekä satunnaisia keskustelunpätkiä. Niissä ei puhuttu lainkaan de Sadesta vaan julistettiin muun muassa, että ”elokuva on kuollut. Elokuvat eivät ole enää mahdollisia. Jos haluatte, voimme aloittaa keskustelun”¹¹ tai että ”täytyy luoda situaatioiden tiede, joka sulauttaa elementtejä psykologiasta, tilastotieteestä, urbanismista ja etiikasta. Nämä elementit täytyy keskittää täysin uuteen päämäärään: situaatioiden tietoiseen luomiseen”¹². Elokuvan loppu sisälsi 24 minuutin hiljaisen jakson, jonka aikana valkokangas oli musta, ääniraita mykkä ja ainoastaan filmiprojektorin hurina paljasti ”katsojille”, että elokuva todella pyöri teatterissa. Tästä katsojien odotusten pettämisestä huolimatta elokuvan esityksille oli tyypillistä se, ettei kukaan lähtenyt niistä kesken pois, vaan pikemminkin elokuvan ”loppukohtaus” sai yleisön ”huutamaan de Sadelle”¹³. Debord oli luonut ”situaation”.

Eräässä pariisilaisnäytöksessä 1952 filmiä mainostettiin ”syvällisesti eroottisena elokuvana” – viittasihan nimikin jo sadomasokismin isään – ja kun maksava yleisö alkoi hermostua elokuvaan, joka

ei sisältänyt lainkaan kuvia, teatterin yläparvelle sijoittuneet lettristit alkoivat pommittaa heitä solvauksilla, hajupommeilla, syyhyypulverilla ja vedellä täytetyillä kondomeilla. Loukkauksia vaihdettiin puolin ja toisin hyvän avantgardetavan mukaan. Elokuva onnistuikin herättämään pahennusta kerta toisensa jälkeen, vaikka Isoun Cannesissa palkittu *Tutkimus kuolasta ja ikuisuudesta* oli ollut hyvin samantyyppinen elokuva.¹⁴

Debord oli jo tätä ennen riitautunut Isoun kanssa. Lopullinen ero tuli lokakuussa 1952, kun liikkeen vasemmistosiiven edustajat – Guy Debord, Gil J. Wolman, Jean Brau sekä Serge Berna – keskeyttivät Charlie Chaplinin *Parrasvalot*-elokuvan lehdistötilaisuuden Pariisissa. Chaplin oli lähtenyt samana vuonna USA:sta pakoon kommunistivainoja ja eli sen jälkeen loppuelämänsä Euroopassa, joka otti koomikkolegendan avosylin vastaan. Ranskassa hänelle myönnettiin Kunnialegioonan jäsenyys. Häiriköinnin tarkoituksena oli lettristien mukaan ”idoleiden tuhoaminen, varsinkin, kun he esittävät itsensä vapauden nimissä”¹⁵. Lehdistötilaisuudessa jaetussa lentolehdessä he julistivat terveisensä Chaplinille:

Mene sänkyyn, toukka-fasisti. Tee paljon rahaa. [...] Kuole pian, me takaamme sinulle ensiluokkaiset hautajaiset. Olkoon viimeisin elokuvasi viimeinen.¹⁶

Tapaus aiheutti skandaalin, ja lettristit saivat lisää julkisuutta. Isidore Isou ei hyväksynyt tekoa, koska hän nerona tiesi, että ”jumala on jumala” ja siksi koskematon, mistä liikkeen vasemmistosiipi sai lopullisen syyn erkaantua ryhmäksi nimeltä Kansainväliset Lettristit (*L'Internationale Lettriste*, englanniksi *Lettrist International*, josta vakiintunut lyhennys on LI). LI alkoi julkaista *Potlatch*-nimistä lehteä, jossa ilmoitettiin ”vanhan siiven” erottamisesta. Isoun erottaminen perusteltiin lyhyesti sillä, että tämä oli ”moraalisesti taantuva yksilö, jolla on rajoittunut kunnianhimo”¹⁷.

*Potlatch: Bulletin d'information du groupe français de l'Internationale lettriste*¹⁸ oli lehtinen, joka ilmestyi aluksi viikoittain. Vuosien 1954–57 aikana sitä ilmestyi 29 numeroa, ja viikoittaisesta ilmestymisestä luovuttiin vähitellen. Lehden saattoi hankkia vain pyytämällä sitä

henkilökohtaisesti LI:n jäseneltä. Lisäksi sitä postitettiin joillekin satunnaisesti puhelinluettelosta valituille ihmisille sekä letristien henkilökohtaisesti valikoimille henkilöille, kuten André Bretonille sekä Raymond Queneaulle. Nimensä mukaisesti *Potlatch* oli lahja, jota ei voinut ostaa.¹⁹ Se antoi myös suuntaa siitä, miten letristien mukaan maailma tulisi järjestää: pääoman kasautumisen sijaan rikkauden haaskaukselle ja eräänlaisille festivaaleille.

Potlatch oli saanut nimensä tiettyjen Brittiläisen Kolumbian ja Alaskan intiaaniheimojen vaihdantajärjestelmästä, joka perustui rahan sijaan lahjalle. Marcel Mauss oli tehnyt potlatchin tunnetuksi kirjassaan *Lahja*, ja Georges Bataille oli kehitellyt ideaa omissa kirjoituksissaan. Potlatchin piiriin kuuluneet heimot asettivat kunnian ja yhteisöllisyyden vaihtoarvon edelle. Potlatch oli peli, jossa kaksi tai useampi heimo kokoontui antamaan toisilleen lahjoja, joiden arvon piti olla aina suurempi kuin edellisen lahjan. Lahjojen arvon kasvavassa potlatch muuttui uhriksi, kun heimo lahjoitti kilpailevalle heimolle kaiken omaisuutensa. Potlatchin tarkoituksena oli antaa lahja, johon ei voinut enää vastata arvokkaammalla lahjalla. Se, joka voitti tämän ”kilpailullisesti totaalisen suoritteen”, oli lahjoittanut lopuksi kaiken omaisuutensa pois ja saattoi hävinneen, suuren omaisuuden näin saavuttaneen heimon häpeään. Potlatchissa häviöjä sai kaiken. Yhdysvaltojen viranomaiset kielsivät potlatchin 1800-luvun lopussa, koska se teki epävakaiseksi markkinatalousjärjestelmän, josta intiaanien kanssa kauppaa käyneet valkoiset olivat riippuvaisia.²⁰

Kansainväliset letristit lähtivät kehrittelemään ideoita, jotka olivat joitakin vuosia myöhemmin keskeisiä situationistien lähtökohtia. He aloittivat myös SI:lle tyypilliset jäsenistönsä mielivaltaisilta tuntuvat erottamiset. *Potlatchin* toisessa numerossa ilmoitettiin useiden letristien kehitykselle tärkeiden jäsenten erottamisista: Serge Berna erotettiin ”intellektuaalisen itsekurin puutteesta”, Jean-Michel Mension ”pelkästään dekoratiivisena” – hän käytti housuja, joihin oli kirjoitettu letristisiä iskulauseita – ja *uuden urbanismin* profeetta Ivan Chtchegloff (ks. luku 2.3.1) ”mytomaniasta, deliriumista, vallankumouksellisen tietoisuuden puuttumisesta”²¹. Erottamisiin sisältyi myös joistain uskonnollisista lahkoista tuttu sääntö, ettei LI:n jäsen saanut enää puhua erotetun jäsenen kanssa tai edes mainita tätä omissa puheessaan.

Ilmeisesti tämän periaatteen takia – ja sen tosiseikan vuoksi, että Debord päätyi välirikoon lähes kaikkien tuntemiensa ihmisten kanssa – hän ei omaelämäkerrassaan maininnut nimeltä ketään tuntemaansa ihmistä. Debord jakoi maailman kahteen leiriin: omaan ryhmäänsä ja muihin. Hän koki toimivansa vihamielisessä maailmassa, joka pyrki kompromisseilla vesittämään vastarinnan, joten ainoa keino pysyä johdonmukaisena ja itsenäisenä oli äärimmäisen tiukka ryhmäkuri. Tässä olikin yksi LI:n ja myöhemmin SI:n kritiikin erikoisimpia vahvuuksia: tilanteessa, jossa taiteella ei ollut enää vallankumouksellista tehtävää, vallankumouksella oli taiteen lopettamisen tehtävä. Siksi vallankumouksellisen organisaation piti säilyttää itsellään ”taiteellinen vapaus”; riippumattomuus ja johdonmukaisuus, jotka näyttäytyivät muille epädemokraattisuutena ja hierarkkisuutena. LI:n ja SI:n tapa kieltäytyä kommunikoimasta virallisen maailman kanssa näyttäytyi elitisminä. Kommunikointi olisi ollut niiden näkökulmasta alistumista olemassa olevalle kielelle ja kompromissi, joka olisi vaarantanut liikkeiden itsenäisyyden ja riippumattomuuden.

LI:n esittämä kritiikki ei perustunut yhteiskunnassa esiintyneelle kärsimykselle, vaan sen ideaan onnesta, jota se joka käänteessä mainosti²². Näin se oli hyvinvointiyhteiskunnan sisäistä kritiikkiä, joka arvosteli kapitalismia sen omien lupausten kautta. Lettristien ja myöhemmin situationistien monet paradoksit voitaisiin käsittää tätä kautta itse kapitalismin paradokseiksi: luovuus yhdistettynä kuriin, vapaus yhdistettynä yhtenäisyyteen ja niin edelleen. Maailmassa, jossa ei ole ulkopuolta, vallankumouksellinen vastarinta on jatkuvasti vaarassa muuttua viralliseksi vastarinnaksi ja tätä kautta kapitalismin elinvoiman takaajaksi. Kuten myöhemmin useaan kertaan huomataan, Debordin ja situationistien oma problematiikka pyöri jatkuvasti tämän kysymyksen ympärillä.

LI julisti, että ”vaikka lähes kaikki, mikä tässä maailmassa tapahtuu, inhottaa meitä ja saa meidät raivoihimme, me joka tapauksessa kykenemme pitämään sitä yhä huvittavampana”²³. LI:n jäsenten keski-ikä pysyi 20 ja 23 vuoden välillä²⁴, ja vaikka sen alkuvaihe pyöri hämäreiden vallankumouksien ja tyhjäntoimittamisen välillä, sen lähtökohdat siirtyivät situationisteille lähes sellaisinaan. Näitä perus-

oletuksia olivat muun muassa puolue- ja ammattiyhdistystoiminnan hylkääminen ja kieltäytyminen kaikesta yhteistyöstä virallisen maailman – mukaan lukien vasemmiston – kanssa. Sen sijaan kaikenlaisia tyytymättömyyden ilmauksia, kapinointia ja kumouksellisuutta tuli rohkaista. LI oli sitä mieltä, ettei vapautta voitu saavuttaa talouden avulla, vaan uusi maailma voitiin perustaa vain vanhan raunioille. LI kehitti lisäksi *Potlatchissa* itsevarman, peräänantamattoman ja joskus megalomaanisenkin tyyliä, joka tuli tutuksi myöhemmin myös situationistien teksteissä.²⁵

Lettristien suhde surrealisteihin oli kaksijakoinen ja avantgarden traditiolle tietyllä tapaa tyypillinen: toisaalta surrealistien ohjelmaa elämän muuttamisesta ja taiteen ylittämisestä pidettiin hyvänä lähtökohtana, toisaalta LI hyökkäsi ankarasti surrealistijohtaja Bretonia vastaan ja vertasi tätä USA:n kommunistivainojen johtajaan Joseph McCarthyyn²⁶. Bretonin 60-vuotispäivänä joukko belgialaisia LI:n kannattajia lähetti sadoille ihmisille väärennetyn kutsun saapua kuuntelemaan tämän pitämää puhetta. LI:n mukaan tällainen isänmurha oli välttämätöntä, varsinkin kun se tapahtui surrealistisen perinteen mukaisesti.²⁷ Jappen mukaan se, mikä erotti LI:tä ja surrealistiteja, oli LI:n pysyminen todellisuudessa unien tai alitajuisen sijaan: sen sijaan, että olisi paettu surrealistiseen ”ihmeellisyyteen”, itse todellisuus piti järjestää uudelleen.²⁸

LI oli sitä mieltä, että vapaa-ajasta oli tulossa todellinen vallankumouksellinen kysymys. Kaikkiaan kahdeksan LI:n jäsenen allekirjoittamassa tekstissä *Uusi idea Euroopassa* todetaan:

Koska olemme viettäneet joitakin vuosia *tekemättä mitään*, ilmaisun yleisessä merkityksessä, voimme käyttää sosiaalisesta asennoitumisestamme nimitystä avantgarde – koska yhteiskunnassa, joka yhä perustuu tuotannolle, olemme pyrkineet omistautumaan pelkästään joutenoloille.²⁹

Samassa tekstissä todetaan, että ”kaikkialla ollaan rajoittuneita stadioiden ja televisio-ohjelmien pakolliseen alemmuustilaan” ja siinä mainitaan ”*situaatioiden konstruominen*” tapana organisoida vapaa-aika uudella, vapauttavalla tavalla³⁰. Situaatioiden luominen ei voi-

nut perustua millekään dogmille vaan vapaalle kokeilulle ja tutkimiselle, eikä myöskään taideteoksille vaan elämisen taiteelle.

LI oli sitä mieltä, ettei taiteella voi muuttaa maailmaa. Taide oli uskonnon perillinen, ”kansan oopiumia”, ja lettristien mukaan taiteen tuli materialisoitua kaduilla eikä kirjoissa. Radikaalitkin taiteelliset innovaatiot muuttuivat lopulta sovinnaisiksi kliseiksi, joten LI halusi mieluummin järjestellä uudelleen olemassa olevia kulttuurisia elementtejä kuin keksiä uusia tyylejä ja muotoja. LI ei ollut taidesuuntaus vaan kokeiluysikkö, joka etsi tapoja tehdä elämästä taidetta.³¹ Se lähti etsimään uusia elämänmuotoja ja vaihtoehtoja, jotka olisivat voineet ylittää olemassa olevat vaihtoehdot.

Nämä lähtökohdat ja termit pysyivät alkuaikojen SI:n ajattelun ja toiminnan perustana. Sana ”situationiste” esiintyi *Potlatchissa* ensimmäisen kerran tammikuussa 1956, puolitoista vuotta ennen SI:n perustamista³².

2.1.3 SI:n perustaminen

Minut kutsuttiin Cosio d’Arrosciaan. Menimme sinne, koska eräällä Asger Jornin ystävästä, Piero Simondolla, oli tati, joka omisti siellä hotellin. Olimme humalassa viikon. Näin Kansainväliset situationistit oli syntynyt.

– Ralph Rumney³³

Kansainväliset situationistit perustettiin heinäkuun 27. päivänä vuonna 1957. Paikkana oli baari Cosio d’Arrosciassa, Imperian provinssissa Italiassa. Paikalla oli kahdeksan henkilöä kolmesta enemmän tai vähemmän tuntemattomasta ryhmästä: mukana olivat Guy Debord ja tämän vaimo Michèle Bernstein Kansainvälisistä lettristeistä (LI) sekä joukon kuuluisimpana tanskalainen taidemaalari Asger Jorn, joka edusti Kansainvälistä Imaginistista Bauhausliikettä (IMIB). LI oli liittynyt Jornin keksimään ”kokeilulaboratorioon” 1955, ja tämä oli muodostanut kansainvälisten kontaktiensa avulla ryhmän, joka oli pitänyt yhteistä ohjelmaa etsineen konferenssin Italian Albassa seuraavana vuonna.

Lisää kansainvälistä väriä SI:n perustamiskokoukselle antoi se, että britti Ralph Rumney perusti paikan päällä Lontoon Psykomaantieteellisen Seuran, jonka ainoa jäsen hän oli. Kokouspäivien aikana juotiin niin paljon paikallista punaviiniä, että situationistien kielet värjäytyivät purppuranvärisiksi.

Debord oli luonnostellut perustamiskokoukseen tekstin, jonka nimi oli kokonaisuudessaan *Rapport sur la construction des situations et sur les conditions de l'organisation et de l'action de la tendance situationniste internationale* (Raportti situaatioiden konstruoimisesta sekä kansainvälisen situationistiliikkeen organisaation ja toiminnan ehdot). Teksti oli Debordin pisin kirjoitus ennen 1967 ilmestynyttä Speaktaakkeliyhteiskunta-kirjaa, ja sen tarkastelu auttaa ymmärtämään SI:n lähtökohtia. Teksti alkoi lauseella: "ennen kaikkea ajattelemme, että maailmaa pitää muuttaa"³⁴. Tämä satoi SI:n alusta asti käytäntöön ja arkeen. Kirjoituksessa käsiteltiin radikaalin avantgarden historiaa, yhtenäistä urbanismia, psykomaantiedettä, *dériveä* sekä porvariston taipumusta kääntää kritiikki edukseen (näitä asioita käsitellään seuraavissa luvuissa), ja peräänkuulutettiin fragmentaarisen kapinoinnin sijaan kokonaisvaltaista kritiikkiä ja kaikenkattavaa haastetta kapitalismille. Lisäksi siinä esitettiin kolme edellytystä SI:lle.

Ensimmäiseksi jäsenistöltä vaadittiin yhtenäisyyttä. Tämä tarkoitti sitä, että pelleilijät ja uravallankumoukselliset haluttiin pitää pois ryhmästä. Se oli tuttua jo LI:stä. Toiseksi sellainen ilmaisu, joka tapahtui annetuissa, muiden luomissa puitteissa, ei voinut olla todellista luomista. Kolmanneksi kaikenlainen lahkolaisuus oli kiellettyä. Mikään ei saanut uhata toiminnan yhtenäisyyttä, joten situationisti ei voinut olla minkään muun ryhmittymän jäsen, ellei koko ryhmä kuulunut SI:hin ja ollut sen "alainen". Debord tiivistä nämä kolme kohtaa kirjoittamalla, että "meidän pitää määritellä ohjelmamme kollektiivisesti ja toteuttaa se kurinalaisesti kaikilla keinoilla, jopa taiteellisilla."³⁵

Paljon myöhemmin, vuonna 1966 SI hyväksyi "vallankumouksellisen organisaation vähimmäismääritelmän", joka vielä täydensi näitä SI:n lähtökohtia ja oli ollut sen käytössä (vaikkakin kirjoittamattomana) jo alusta lähtien. Tekstin mukaan vallankumouksellisen organisaation piti muotoilla kattava ja kokonaisvaltainen kritiikki

maailmasta (vastakohtana fragmentaarille, yksipuoliselle kritiikille), pitää päämääränään arkielämän täydellistä dekolonisaatiota (vastakohtana vapautukselle olemassa olevassa maailmassa) sekä pitää kiinni ajattelun ja käytännön yhteydestä. Situationistin tuli siis toimia niin kuin hän – ja sitä kautta koko SI – ajatteli. SI:n piti vastustaa kaikkia hierarkioita, ideologioita ja uskonnon jäänteitä. Lisäksi sen tuli omistautua poliittisen taloustieteen radikaalille kritiikille sekä tavaramuodon ja palkkatyön syrjäyttämiseksi. Se ei voinut olla organisaationa itseisarvo, vaan voittonsa hetkellä sen tuli hajota ja lakata olemasta erillisenä voimana. Näin vallankumouksellisesta organisaatiosta ei pääsisi syntymään uutta sortojärjestelmää.³⁶

Situationistien mukaan maailman pitäisi perustua talouden sijaan luovuudelle ja intohimoille. He määrittivät oman paikkansa kahden maailman välissä: sen, mitä he eivät tunnistanee omakseen ja sen, mikä ei ollut vielä olemassa.³⁷ SI halusi olla radikaali tutkimuslaboratorio, vallankumouksellinen pienoisyhteisö, joka tutki vapaan elämän mahdollisuuksia. Lopulta situationisteja ei enää tarvittaisi, koska vapaassa maailmassa kaikki olisivat ”situationisteja”. SI:n voitto merkitsisi samalla sen häviämistä tarpeettomana.³⁸

Yhtenäisyyden vaatimus yhdistettynä Debordin kyseenalaistamattomaan johtajuuteen johti pian siihen, että SI:stä erotettiin jäseniä mielivaltaisista tuntevista syistä. Kolme italialaista perustajajäsentä erotettiin ”idealististen ja taantumuksellisten teesien kannattamisesta” jo tammikuussa 1958. Erotettujen joukkoon liittyi pian myös Debordia parhaana ystävänään pitänyt Ralph Rumney, joka erotettiin maaliskuussa 1958 sen vuoksi, ettei tämä ollut onnistunut toimittamaan *Venetsian psykomaantieteellistä opastaan* ajoissa julkaistavaksi *Internationale Situationniste* -lehden ensimmäisessä numerossa. Syyksi viivytykseen ei kelvannut, että Rumneyn vaimo synnytti pojan vaikeissa olosuhteissa. Rumney julkaisi lopulta valokuvaraporttinsa itse nimellä *Venetsian kalteva torni*.³⁹

Debord määritteli SI:n keskeiseksi tavoitteeksi situaatioiden konstruoinnin, joka ”vähentää elämän tyhjiä hetkiä niin paljon kuin mahdollista”. Tavoitteena olisi täten ”lisätä inhimillistä elämää määrällisesti”, mikä tarkoittaisi myös elämänlaadun parantumista. Tähän käytettävät uudentyyppiset ”situationistiset pelit” eroaisivat

perinteisistä peleistä siinä, että niissä kilpailu ja ero arkeen oli eliminoitu. Situationistinen peli tarkoitti Debordin mukaan moraalista valintaa vapauden ja leikin puolesta. Tämän luokkataistelun uuden rintaman – taistelun vapaa-ajasta – toisella puolella oli vapaa-ajan-teollisuus, joka pyrki Debordin mukaan tylsistyttämään proletariaattia levittämällä porvarillista makua sen arkeen.⁴⁰

SI:hin liittyi pian uusia jäseniä, ja alkuvuosinaan se oli todella kansainvälinen liike, jolla oli jäseniä Ranskassa, Italiassa, Britanniassa, Saksassa, Hollannissa, Belgiassa, Algeriassa ja Pohjoismaissa. Debord tiedosti, että suurin osa SI:n jäsenistä oli tässä vaiheessa taidemaalareita, jotka olivat enemmän kiinnostuneita kokeiluista ja urbanismista kuin vallankumouksellisesta politiikasta. Hän koetti selittää radikaalien letristien ja kokeellisten taiteilijoiden välistä epäpyhää liittoa taktiikan vaihdoksella: oli parempi olla sekä rappeutuvan kulttuurin sisällä että samalla sitä vastaan kuin jättäytyä LI:n tapaan kaiken ulkopuolelle. Kulttuuri piti ottaa haltuun ja käyttää sitä sitten omiin tarkoituksiin.⁴¹ Taide piti lakkauttaa toteuttamalla se.

SI:n pyrkimyksenä oli yhdistää vallankumouksellisen avantgardeen ideaali työväenliikkeen perinteessä koeltuihin käytäntöihin⁴². Sen sijaan, että situationistit olisivat muotoilleet analyysiaan akateemisessa maailmassa, he halusivat etsiä käytännön keinoja vallankumouksellisen ohjelmansa toteuttamiseen. Runoutta ei tarvittu kirjoissa vaan sen tuli realisoitua kaduilla ja ihmisissä. Taide palaisi osaksi ihmisten arkielämää sen sijaan, että se olisi elämästä erillinen alue.

SI määritteli itsensä ”tasa-arvoisten salaliitoksi, yleisesikunnaksi, joka ei halua joukkoja”. SI ei ollut massaliike eikä se halunnut seurajia tai laajaa jäsenistöä. Niinpä ”tavallisten” ihmisten oli mahdotonta liittyä siihen. Seuraajilla oli situationistien mukaan taipumus vartioida varmuutta ja muuttaa todelliset ongelmat dogmeiksi. SI halusi passiivisten sivustakatsojien sijaan korkeimman tason osallistujia. Sen täytyi myös väistää vallitsevan yhteiskunnan yritykset eristää joukostaan tähtiyksilöitä. Situationistien tehtävä olisi ”vain organisoida pamaus: vapaan räjähdysten täytyy paeta ikuisesti meidän ja kaikkien muiden kontrollia”.⁴³

Situationistiset ideat eivät ole mitään muuta kuin uskollisia kehitelmiä tuhansien ihmisten jatkuvasti suorittamista teoista, joiden tarkoituksena on estää taas yhtä päivää olemasta muuta kuin kaksikymmentäneljä tuntia hukattua aikaa. Olemmeko avantgardea? Jos olemme, niin avantgardena oleminen tarkoittaa kulkemista samaan tahtiin todellisuuden kanssa.⁴⁴

Sederholm lukee yllä olevan vastauksen todisteeksi SI:n modernistisuudesta siinä mielessä, että se uskoi todellisuuden olemassaoloon – varsinkin jos vastakohtaksi otetaan postmoderni tila, jossa todellisuus on yritetty kiistää.⁴⁵ SI sijoittuukin oman aikansa mukana ”modernismin” lokeroon, joskin kun se puhui ”modernista” taiteesta tai ajattelusta, se tarkoitti sillä vain omaa aikaansa eikä modernismi-nimistä ismiä. Vastaus osoittaa lisäksi, että SI halusi pitäytyä todellisuudessa ja arkipäivän käytännöissä vastakohtana surrealismin ”ihmeellisyydelle” (ks. luku 2.2.3).

SI ei halunnut olla etujoukko, koska sen mielestä yhteiskunnan jakautuminen käskyjen antajiin ja niiden toteuttajiin oli suurimpia yhteiskunnallisia ongelmia. Se ei halunnut kehittää uutta vallankumouksellista liikettä vaan tarjota analyttistä apua jo olemassa ollelle liikehdinnälle. SI halusi muotoilla ihmisten arjessa piilevän kapinan systemaattiseksi toiminnaksi, joka johtaisi vallankumoukseen. Vaikka SI oli utooppinen siinä mielessä, että se halusi luoda utopian tässä ja nyt, se piti kapitalistista todellisuutta utooppisempana, koska siinä jokainen teko, ele ja idea sai uskonnon tapaan merkityksen itsensä ulkopuolelta. SI ei hahmotellut tulevaisuuden utopioita siitä, miten maailma pitäisi järjestää vaan oli sitä mieltä, että kaikki utopiaan tarvittava oli jo olemassa. Kyse oli siitä, miten olemassa olevia resursseja käytettiin.⁴⁶

Filosofit ja taiteilijat ovat ainoastaan selittäneet tilanteita; nyt tehtävänä on niiden muuttaminen. Koska ihminen on läpikäymiensä tilanteiden luomus, on elintärkeää luoda inhimillisiä tilanteita.⁴⁷

Yksi SI:n lähtökohdista oli tämä Marxilta kierrätetty ajatus: koska ihmisen elämä määräytyi pitkälle niiden tilanteiden mukaan, joihin

hän ei voi itse vaikuttaa, noita tilanteita (situaatioita) täytyi lähteä aktiivisesti rakentamaan. Ihminen loi historiaa puitteissa, joihin hän ei päässyt itse vaikuttamaan. Debord ilmaisi asian vuoden 1961 elokuvassaan *Critique de la séparation* (Erottelen kritiikki) niin, että "kunnes ympäristö on kollektiivisessa hallinnassa, ei voi olla todellisia yksilöitä – vain haamuja kummittelemassa objekteille, joita muut anarkisestisesti esittelevät heille. Sattumanvaraisissa tilanteissa tapaamme eristettyjä ihmisiä liikkumassa satunnaisesti"⁴⁸. Tämä päti tietenkin myös situationisteihin itseensä. SI oli ennen kaikkea toisen maailmansodan jälkeisen länsimaisen – ja etenkin ranskalaisen⁴⁹ – hyvinvointivaltion kritiikkiä.

SI oli alkuvaiheessaan hyvin optimistinen liike. Vaikka toisesta maailmasodasta ja natsien rikoksista oli kulunut tuskin vuosikymmentä ja elettiin kylmän sodan aikaa, SI ei pelännyt paluuta barbariaan vaan uskoi, että monista puutteista huolimatta yhteiskunnan yleinen kehitys oli menossa parempaan suuntaan. Situationistit halusivat valjastaa tekniset keksinnöt ja automatisoituvan teollisuuden palvelemaan ihmiskunnan hyvinvointia talouselämän sijaan. Marxilaisen perintönsä tapaan SI ei pitänyt pahana teknologiaa tai teknistä kehitystä sinänsä vaan niiden käyttöä. SI:n mukaan yhteiskunnan piti perustua kapitalistisen tarpeiden talouden sijaan "halujen taloudelle", joka oli "teknologinen yhteiskunta plus kuvitelma siitä, mitä sillä voitaisiin tehdä"⁵⁰. Debord ennusti eräässä kirjoituksessaan, että parin vuosikymmenen kuluessa yksityishelikopterit olisivat yleinen liikkumisväline henkilöautojen tapaan⁵¹.

SI:hin vaikuttanut marxilainen *Sosialismi tai barbaria* -ryhmä oli 1940-luvun lopulla tullut siihen johtopäätökseen, että vaikka Neuvostoliiton taloudellinen perusta olisikin ollut "sosialistinen", sen byrokraattinen ylä rakenne esti uudistumisen. Neuvostoliitto oli luokkayhteiskunta, jota byrokraatit hallitsivat. Tuotannon pirstaloituminen oli johtanut siihen, ettei tuotantovälineiden (varsinkaan nimellinen) omistus riittänyt takaamaan tuotannon hallintaa. SI oli samaa mieltä Sosialismi tai barbaria -ryhmän kanssa siitä, ettei sosialismia voinut olla pelkkä suunnitelmatalous tai materiaallinen hyvinvointi samalla, kun ihmisten arkielämä oli alistettu byrokraattiselle vallalle. SI kuitenkin erosi Sosialismi tai barbaria -liikkeestä siinä, ettei

se jäänyt toimissaan vain analyysin asteelle, vaan yritti aktiivisesti kehittää käytännön keinoja, joilla olisi voitu ylittää epäonnistuneen vallankumouksellisen liikkeen umpikujat. Yhtenä keinona SI omak-sui Sosialismi tai barbaria -liikkeeltä sen idean työläisneuvostoista.⁵²

SI alkoi julkaista *Internationale Situationniste: bulletin central édité par les sections de l'internationale situationniste*⁵³ -nimistä lehteä, jota ilmestyi kaikkiaan kaksitoista numeroa vuosien 1958 ja 1969 välillä. Päätoimittaja oli Guy Debord. Lehti oli suurempi ja paksumpi kuin *Potlatch* ja se oli kääritty kalliisiin metallinvärisiin kansiin. Edeltäjästään poiketen ensimmäisen lehden 200 kappaleen painoksesta puoli tusinaa jaettiin myyntiin valikoituihin kirjakauppoihin.

Lehti, samoin kuin Debordin nautinnoille perustunut elämäntapa, rahoitettiin lähinnä sukulaisten, varakkaiden tuttavien ja muiden situationistien tuella. Varsinkin taiteellista menestystä saavuttanut Asger Jorn jatkoi SI:n ja Debordin tukemista vielä erottuaan SI:stä 1961 aina kuolemaansa 1973 asti. Vuonna 1964 julkaistussa *IS:n* artikkelissa, allekirjoittamattomassa *Kyselylomakkeessa* vastattiin kysymykseen SI:n rahoituksesta. Siinä todettiin, ettei SI:tä rahoiteta muuten kuin ”vaarallisella tavalla, työskentelemällä nykyisessä kulttuuritaloudessa”. Kirjoittaja – joka on todennäköisesti Debord – toteaa, että SI:n jäsenet ovat ”niin henkisesti luovia, että me voimme käytännöllisesti olla varmoja ’menestyksestä’ millä tahansa alueella”.⁵⁴ Toisessa kirjoituksessa kerrottiin, että monet situationistit elättivät itseään sellaisilla ”epäilyttävillä” keinoilla, kuin pokerinpeluulla tai nukketatterilla. Debordin ei tiedetä tehneen koskaan edes tällaisia töitä, mutta hänen silloinen vaimonsa Michèle Bernstein hankki ansioita sepittämällä ravilehtiin hevosten horoskooppeja, työskentelemällä mainostoimistojen copywriterina sekä julkaisemalla pari romaania 1960-luvun alussa. Debordia tällaiset porvarilliset rahanlähteet eivät haitanneet.⁵⁵

Vaikka SI piti itseään massojen tahdon ilmaisijana, se käytti lehdessään tyyliä, jota ei voi luonnehtia populaariksi vaan pikemminkin ”megalomanian, ironian ja myöntymättömyyden yhdistelmäksi”⁵⁶. Paitsi että lehti hyökkäsi sovinnaisuuksia ja auktoriteetteja vastaan, se myös systemaattisesti loukkasi kaikkia vasemmistolaisia, jotka saavuttivat jonkinlaista menestystä ja joita muut saattoivat

pitää hyvinkin radikaaleina. SI toteutti dadasta ja surrealismista tuttua avantgarden solvausperinnettä, johon kuului Sederholmin mukaan, ”että vastapuoli haukutaan yleensä termein halpamainen, valheellinen, kaksinaamainen, muita syytetään jäljittelystä, aatteiden myymisestä ja kompromisseista. Omaa liikettä keuhutaan siitä, että se on tuonut uuden sisällön maailmaa muuttavien tavoitteiden toteuttamiseksi.”⁵⁷ SI muisti Marxin tavan hyökätä muiden sosialistien kimppuun, olihan tämä kirjoittanut kokonaisia kirjoja Proudhonia ja Stirneriä vastaan. Porvariston pilkkaamiseen SI:llä ei riittänyt aikaa tai sitä ei katsottu vaivan arvoiseksi. Yksi SI:n suosikkikohteista oli elokuvaohjaaja Jean-Luc Godard, jota luonnehdittiin ”tapojen ja arvojen näennäisvapauden ja -kriitiikin edustajaksi”⁵⁸ sekä ”sveitsiläiseksi maoistiksi”⁵⁹. Osansa Godardin joutumisella maalilinjalle oli sillä, että hän oli lainannut elokuvantekijä Guy Debordin ideoita. Tämä oli vuoteen 1961 mennessä tehnyt kolme elokuvaa.⁶⁰

SI halusi pitää itsellään yksinoikeuden vallankumoukselliseen marxilaisuuteen, koska sen mielestä muu vasemmisto puhui vain siitä, mistä televisio puhui. SI:llä taas ei ollut mielestään ”älykkyyden monopoli hallussaan, mutta kylläkin sen käytön monopoli”⁶¹. Jo LI:stä tuttuun tapaan SI ei tehnyt kompromisseja kenenkään kanssa, koska Debordin mielestä ”oli parempi vaihtaa ystäviään kuin ideoitaan”⁶². Jokaisen yksittäisen jäsenen teon, eleen ja sanan piti vastata liikkeen yleistä henkeä. Näin ehdoton asenne paitsi takasi SI:lle sen haluaman etäisyyden kaikesta muusta radikalismista, teki liikkeestä suljetun ja ristiriitaisenkin. Jos SI halusi parantaa ihmisten elämää, se vaati omilta jäseniltään ehdotonta omistautumista itselleen ja välien rikkomista muun maailman kanssa. Maailma oli vihamielinen, eikä tavoiteltua koherenssia voinut koskaan pitää itsestään selvänä. Jappe näkee tällaisessa asenteessa yhtymäkohtia paitsi uskonlahkoihin, myös surrealismiin ja leninistiseen organisoitumiseen.⁶³

Meillä ei ole takuureseptejä eikä lopullisia ratkaisuja. Me vain ehdotamme kollektiivisesti johdettua kokeellista tutkimusta joihinkin suuntiin, joita me nyt määrittelemme ja jotka ovat vielä määrittelemättä. Ensimmäisten situationististen kokeilujen onnistumisen vaikeus on samalla todiste siitä, että olemme tunkeutumassa uudelle

alueelle. On tärkeämpää muuttaa se, miten näemme kadut kuin se, miten näemme maalaukset.⁶⁴

SI:ssä oli Debordin lisäksi muitakin ”merkittäviä” jäseniä, mutta he olivat vain ohikulkijoita Debordin luotsaamassa ryhmässä. Asger Jorn oli menestynyt tanskalainen taidemaalari, joka oli tunnettu jo ennen SI:n perustamista Kööpenhaminan, Brysselin ja Amsterdamin mukaan nimetystä CoBrA-ryhmästä. Hän erosi ryhmästä 1961, mutta säilytti hyvät suhteet Debordiin ja jatkoi SI:n julkaisujen rahoittamista taideteostensa tuotoilla. Hän oli ainoita entisiä situationisteja, joita vastaan Debord ei hyökännyt perinteisen avantgardetavan mukaan.

Belgialainen Raoul Vaneigem liittyi SI:hin 1961. Hän kirjoitti SI:n toisen tärkeän kirjan *Traité de savoir-faire à l’usage des jeunes générations* (Tutkielma tietotaidosta nuorille sukupolville)⁶⁵ ja oli ehkä ainoa, joka olisi saattanut haastaa Debordin älyllisesti. Hänet pakotettiin eroamaan SI:stä 1970 Debordin johtaman painostuksen seurauksena.

SI:n viisitoistavuotinen historia jakautuu kolmeen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa 1957–62 se keskittyi ”taiteen ylittämiseen”: situaatioiden luomiseen, urbanismin kritiikkiin ja psykomaantieteellisiin kokeiluihin. Tämä vaihe päättyi välirikkoon taiteellisen siiven kanssa, jolloin osa taiteilijoista itse asiassa perusti oman ”toisen situationistisen” liikkeensä, jota en tässä tutkimuksessa ryhdy käsittelemään. Alkuaikojen urbanismin kritiikki väistyi muiden prioriteettien hyväksi, kun huomattiin, että kaupungistuminen sai aivan uudenlaisia muotoja laajenevine lähiöineen. Vuosina 1962–65 SI vietti hiljaiseloa, kun Guy Debord ja Raoul Vaneigem hioivat tekstejään, jotka julkaistiin vuonna 1967 kirjoissa *La Société du spectacle* ja *Traité de savoir-faire à l’usage des jeunes générations*. Viimeiset vuotensa 1966–72 SI keskittyi toteuttamaan vallankumouksellista politiikkaansa keinoilla, joita sen yhteiskunnallinen analyysi sille avasi.

2.2 SI ja länsimainen hyvinvointiyhteiskunta 1950-luvulla

2.2.1 Radikaalin avantgarden tila

Yksi SI:n ainutlaatuisuuksia oli siinä, että se oli viimeinen avantgardeliike ja ensimmäinen marxilainen ryhmä, joka otti lähtökohdakseen radikaalin avantgarden kiihkeät vaatimukset arkielämän muuttamisesta. Avantgarde oli avannut uusia horisontteja elämälle ja kokemuksille intensiteetillä, jota perinteisessä työväenliikkeessä ei ollut voitu kokea. SI yhdisti radikaalin avantgarden utopiat marxismiin tavalla, jota ei ollut ennen tehty. Situationistien mukaan ”tylisyys on vastavallankumouksellista”⁶⁶.

Situationistit tulivat hyvin pian siihen päätelmään, ettei taiteellisella toiminnalla voitu muuttaa maailmaa. Tähän johtopäätökseen he tulivat analysoimalla dadaa ja surrealismia. Radikaali avantgarde oli syntynyt 1900-luvun alussa vastarektiona porvarilliselle taiteelle ja yhteiskunnalle. Futurismi ja varsinkin dada olivat olleet negatiivisia liikkeitä, jotka olivat hyökänneet kaikkea porvarillista vastaan. Vaikka dada oli tuottanut vallankumouksellisia teoksia ja aikoinaan järkyttänyt porvaristoa, sen tuottamat teokset oli lopulta sulautettu valitsevaan taidehistoriaan ja sitä kautta kapitalistiseen järjestelmään. Teoreettisesti näköalattomana dada oli lopulta vienyt negatiivisen nihilisminsä loogiseen päätepisteeseensä ja tukehtunut siihen.

SI:n mukaan dadan ansioksi oli luettava, että se demokratisoi taiteen ja paljasti, ettei sanoilla ja niihin liitetyillä ideoilla voinut olla ikuisia merkityksiä. Samalla dada paljasti modernin taiteen ja elämän tyhjyyden, jossa vapaus tarkoitti sitä, että sai sanoa mitä vain maailmassa, jossa kukaan ei kuunnellut. Tämän ilmaisuvapauden täydellinen edustaja oli tyhjä sivu tai taulu, äänetön musiikkikapale tai Debordin ensimmäisen ”taideteoksen” tapaan kuvaton elokuva.⁶⁷ Dadaistiset shokkiefektit eivät kyenneet järkyttämään enää

1950-luvun ydintuhon uhan ja hurmahenkisen kulutusyhteiskunnan skitsofreenisessä maailmassa elänyttä ihmistä. Mitä kauemmin radikaalin avantgarden kuolemasta oli kulunut, sitä radikaalimmin kapitalistinen yhteiskunta oli kääntänyt järkipärisen päälaelleen tavoilla, joista alkuaikojen dadaistit tai surrealistit eivät olisi kyenneet uneksimaan. Kapitalistisen yhteiskunnan irrationalismi oli tehnyt tarpeettomaksi avantgarden äärrationaalisuuden kritiikin.

Debordin mukaan surrealismi oli syntynyt freudilaisuuden kirjallisenä sovelluksena, mutta sen usko alitajunnan loputtomaan rikkauteen oli ollut surrealismien suurin virhe. 1950-luvulle tultaessa surrealismi oli kuihtunut omituiseen tylsyyteensä ja taantunut okkultismiksi. Debordin mukaan "tiedämme nyt, että alitajuinen mielikuviutus on köyhää, automaattikirjoitus monotonista ja että koko surrealistisen 'kummallisuuden' huomiota herättävä laji on lakannut olemasta kovin yllättävää."⁶⁸ Liittoutuminen Ranskan Kommunistisen puolueen kanssa oli vienyt surrealismilta poliittisen uskottavuuden. Avantgarde oli häivytetty kulttuuriteollisuuden vaihdon piiriin, eikä taiteellinen toiminta tapahtunut omaehtoisesti, vaan muiden luomissa puitteissa.

Vaneigemin mielestä surrealistien virhe oli siinä, että he keskittyivät tekemään skandaaleja ja vallankumousta kulttuurin piirissä "ikään kuin olisi tullut yksin kommunistisen puolueen osaksi laukaista päähyökkäys". Hänen mukaansa surrealistit tekivät kaksinkertaisen virheen jättäytyessään marginaaliseen, bolsevikkien määrittelemään poliittiseen toimintaan ja pelkästään kulttuuriseen kulttuurin kaatamiseen. Sen sijaan heidän olisi situationistien tavoin pitänyt itse alkaa sekä vallankumousteoreetikoiksi että myös käytännön vallankumouksellisiksi.⁶⁹

Radikaali avantgarde ja kommunistinen liike olivat 1950-luvulle tultaessa pettäneet lupauksensa ja ideaalinsa. Stalinistinen kommunistinen puolue hiljensi järjestelmällisesti kriittisen keskustelun.⁷⁰ Avantgarde oli surrealismiin ja 1950-lukuun mennessä ajautunut tilanteeseen, jossa se saattoi tuottaa vain harmittomia neo-ismejä ja taideteoksia porvarillisille taidemarkkinoille. Vallankumoukselliset taiteilijat oli sulautettu porvarilliseen taidehistoriaan, ja heidän kumoukselliset teoksensa oli neutralisoitu ottamalla ne esteettisen

kaupankäynnin piiriin. SI:n mukaan heidän oman aikansa taiteilijat olivat jo taantuneet ”tekemään taidetta niin kuin tehdään bisnestä”⁷¹, eivätkä massat olleet kiinnostuneita taiteesta, joka tehtiin ilman heitä ja heitä vastaan. Lisäksi SI piti taidetta uskonnon perillisenä ja korvikkeena.⁷² Vallankumouksellinen avantgarde oli tullut tilanteeseen, jossa se vahvisti järjestelmää, jota vastaan se oli alun perin kapinoinut. Debord tiivistä Speaktaakkeliyhteiskunta-kirjassaan käsityksen, jota oli aiemmin kehitelty useissa IS:n kirjoituksissa:

Dadaismi ja surrealismi olivat kaksi virtausta, jotka merkitsivät modernin taiteen loppua. Vaikka ne olivat vain osittain tietoisia siitä, ne olivat viimeisen vallankumouksellisen proletariaatin hyökkäyksen aikalaisia; ja tuon liikkeen epäonnistuminen, joka jätti heidät sen taiteellisen sfäärin loukkuun, jonka pätemättömyyttä he olivat arvostelleet, oli perustavaa laatua oleva syy niiden jähmettymiselle. Dadaismi ja surrealismi olivat historiallisesti kytköksissä toisiinsa, vaikka ne samalla asettuivat toisiaan vastaan. Tämä vastakkainasettelu määritteli näiden liikkeiden tärkeimpiä ja radikaaleimpia panoksia, mutta se myös paljasti niiden yksipuolisten kritiikkien sisäisen riittämättömyyden. Dadaismi yritti *lakkauttaa taiteen toteuttamatta sitä*; surrealismi pyrki *toteuttamaan taiteen lakkauttamatta sitä*. *Situationistien* tämän jälkeen kehittämä kriittinen positio on osoittanut, että taiteen lakkauttaminen ja toteuttaminen ovat *taiteen ylittämisen* erottamattomia puolia.⁷³

SI halusi lakkauttaa taiteen todentamalla sen. Taiteen todentaminen ja lakkauttaminen eivät voineet toteutua taideteoksissa, jotka olivat muutettavissa kauppatavaroiksi, vaan luomalla situaatioita ja tekemällä ”elämästä taidetta”.

2.2.2 Kapitalismin uusi vaihe

1950-luvulla länsimaisen yhteiskunnan kehitys oli siirtymässä uuteen kehitysvaiheeseen. Kun Marxin analysoima klassinen kapitalismi oli vallannut ihmisten työajan, kapitalismin vaikutus siirtyi

myös vapaa-aikaan. Työpäivä oli lyhentynyt. Kapitalismiin Marxin mukaan olennaisesti kuulunut ”jatkuvan kurjistumisen laki” oli yksi niistä kapitalismin ristiriitaisuuksista, jotka se nyt tuntui ylittäneen. Ihmisten enemmistö ei enää elänyt nälkäkuoleman ja eloonjäämisen partaalla, vaan entisistä työläisistä oli tullut hyvinvoivia kuluttajia, jotka saattoivat valita haluamansa yhä lisääntyvistä kulutustavaroitten valikoimista. Klassisen kapitalismin tuotantorakenteesta oli itse asiassa tullut kapitalismin kehityksen este. Massatuotanto vaati massakulutusta, ja 1950-luvun keksintöjä olivat pesukoneen ja television kaltaiset kodinkoneet sekä nuorison kaupallinen hyödyntäminen. Kun tehtaassa ei kommunikoitu, kommunikaatiosta tuli oma teollisuudenalansa kulttuuriteollisuuden myötä. Tämä merkitsi kapitalismin painopisteen siirtymistä tuotannosta työn ulkopuoliseen elämään. Samalla kaupat alkoivat täyttyä mitä erilaisimmista tavaroista, joita ihmiset eivät vielä tienneet tarvitsevansa.

Ranskassa, johon SI:n toiminta painottui, ensimmäiset televisio-ohjelmat lähetettiin 1953 ja ensimmäiset pesukoneet tulivat kaupoihin kaksi vuotta myöhemmin. Ranskan teollisuustuotanto kaksinkertaistui muutamassa vuodessa, samoin kuin kotitalouksien kodinkoneisiin käyttämä rahamäärä. 1950- ja 1960-luvuilla elettiin ennennäkemättömän taloudellisen kasvun aikaa, ja myös suurin osa vasemmistosta uskoi, että kapitalismi oli voittanut aiemmat ristiriitaisuutensa eikä perinteisiä kapitalismin taantumia olisi enää odotettavissa.⁷⁴ Lamakausia ei osattu enää odottaa ja tämä optimismi vaikutti myös situationistien näkemyksiin kapitalismin kehityksestä.

Debord ja kumppanit elivät tätä kapitalismin rakennemuutosta 1950-luvun alussa nuorina lettristeinä ja peräsivät vastauksia kysymyksiin, joita tilanne heissä herätti. Auttaisivatko modernit tekniikan sovellukset toteuttamaan inhimillisiä luovuuden ja leikin haluja? Tarkoittiko lisääntynyt vapaa-aika ihmisille enemmän vapautta? Vai tuottaisivatko vapaa-aika ja uusi tekniikka sittenkin vain uusia vieraantumisen muotoja?⁷⁵ Marxillehan muutos aineellisessa tuotannossa sisälsi idun muutokseen kaikilla muilla elämänalueilla.

Lettristit tulivat pian siihen johtopäätökseen, ettei länsimainen automatisoituva yhteiskunta käyttänyt teknisiä keksintöjä ihmisten elämän laadun parantamiseen. Tekninen kehitys päinvastoin tuuditti

ihmisiä apaattisuuteen, vaikka aluksi saattoikin vaikuttaa siltä, että se teki heidän elämästään mukavampaa ja helpompaa. Televisio ei ollut letristeille ja myöhemmin situationisteille kommunikaatioväline, vaan ihmiset saattoivat heidän mielestään vain vastaanottaa sillä apatisoivaa viihdettä ja käskyjä – yksipuolista ”informaatiota” – valanpitäjiltä.

Auto ei puolestaan ollut situationisteille ensisijaisesti liikkumisväline, vaan statussymboli. Auto oli myös porvarillisen yhteiskunnan tähtitavara, tietyn kapitalismin vaiheen tiivistymä, jolla oli oma onnellisuuden ideologiansa ja joka mahdollisti sosiologi Henri Lefebvren (1905–1991) mukaan samanaikaisuuden ilman kommunikaatiota. Autossa jokainen oli eristetty omaan osastoonsa, mikä oli pienoiskuva koko yhteiskunnasta.⁷⁶ Yksityisautoilu oli esimerkki teknisestä kehityksestä, joka lyötiin läpi kapitalismia palvelevilla motiiveilla (ks. luku 2.3.1)⁷⁷. Puhelimen tapaiset kommunikaatiovälineet muodostuivat itse asiassa kommunikaation esteiksi, koska ne tekivät suoran kommunikoinnin turhaksi ja yhdistivät ihmiset vain näiden mediumien kautta. Kommunikaatio ja yhteisöllisyys tuntuivat olevan mahdollisia vain kapitalistisen talousjärjestelmän tarjoaman hyvän kautta.

2.2.3 Arki kaiken mittana

Lettristit olivat kiinnittäneet huomionsa taiteen sijasta ihmisten arkielämään ja pyrkineet luomaan uudenlaisen elämäntyylin, joka ei määrittäisi työn ja kulutuksen kautta. Tämä uusi arki, joka olisi rakentunut situaatioiden luomiselle, ei voinut perustua vanhalle elämäntyyliin, koska ongelma oli arjen kokonaisvaltainen vieraantuminen; ja toisaalta kaikki, mikä irrotti itsensä arjesta, oli vieraantunutta. Sama yltäkyläisyys, joka uhkasi vieraannuttaa arjen, olisi mahdollistanut myös sen todellisen vapauttamisen. Vallankumouksellisen taistelun painopiste oli siirtynyt työelämästä arkeen.⁷⁸

Situationistit ottivat lähtökohdakseen aikalaisensa, Debordin tunteman Lefebvren määritelmän, jonka mukaan jokapäiväinen elämä eli arkielämä oli se osa elämästä, jota ei vietetty työn kaltaisissa

erikoistuneissa toimissa. Arkeen kuului vapaa-aika ja ”pakollinen aika”, joka oli esimerkiksi matkustamiseen, lasten hoitoon ja muuhun rutiiniin kuluva aika. Se ei ollut merkittävää, vaan kyseenalais-tamatonta, toistuvaa ”rutiinin etiikkaa ja tutun estetiikkaa”.⁷⁹ Lefebvren mukaan arki oli

ei-filosofista filosofiaan verrattuna ja edustaa todellisuutta ideaaliin verrattuna. Erillisenä, abstraktina ja riippumattomana filosofista elämää pidetään ylivertaisena jokapäiväiseen elämään verrattuna [...] Filosofia on ristiriidassa itsensä kanssa ja itsetuhoista, kun se julistaa riippumattomuuttaan ei-filosofisesta ja näin omaa itseriit-toisuuttaan.⁸⁰

Tällainen ajattelutapa toisti Marxin esittämiä kantoja ajattelun ja käytännön suhteesta, jotka olivat myös situationistien ajattelun ytimessä. Mitä tahansa ajattelurakennelmaa voitiin kritisoida kysymällä yksinkertaisesti, miten se teki ihmisten arjesta onnellisempaa tai parempaa. Näin voitiin kritisoida niin akateemisia spekulatioita, Neuvostoliittoa kuin surrealismiakin.⁸¹

Saksalaisessa ideologiassa Marx totesi, että ”siitä missä spekulatiivinen ajattelu lakkaa, ja se lakkaa todellisen elämän parissa, alkaa siis todellinen, positiivinen tiede, ihmisten käytännöllisen toiminnan, heidän käytännöllisen kehitysprosessinsa esittäminen”⁸² ja että ”todellista vapautusta ei voida toteuttaa muuten kuin todellisessa maailmassa ja todellisin keinoin”⁸³. Marx totesi myös, että kun teoreetikko tahtoo tehdä jonkin tosiseikan ymmärrettäväksi, todellinen kommunisti toimii kumotakseen sen⁸⁴. Marxin kuuluisin lause aiheesta oli *11. Teesi Feuerbachista*, jonka mukaan ”filosofit ovat vain eri tavoin selittäneet maailmaa, mutta tehtävänä on sen muuttaminen”⁸⁵. Myös toinen teesi valaisee osuvasti SI:nkin lähtökohtia:

Kysymys, vastaako inhimillinen ajattelu esineellistä totuutta, ei ole teorian, vaan *käytännön* kysymys. Ihmisen täytyy todistaa käytännössä ajattelunsa totuudenmukaisuus, ts. todellisuus ja voima, tämänpuoleisuus. Kiista käytännöstä eristäytyvän ajattelun todellisuudesta tai epätodellisuudesta on puhtaasti *skolastinen* kysymys.⁸⁶

Vaneigem ja Kotányi kirjoittivat 1961, että ”funktionaalinen on käytännöllistä. Ainoa asia, joka on käytännöllistä, on ratkaisu perimmäiseen ongelmaamme: itsetoteutukseemme.”⁸⁷ Vaneigem kirjoitti, että ”tieto on erottamaton käytöstä, siitä mitä sillä voidaan tehdä”⁸⁸. Khayatin mukaan ”eristettynä käytännöstä väittely sanan tarkoituksen todellisuudesta tai epätodellisuudesta on pelkästään akateeminen kysymys”⁸⁹. Debord kirjoitti, että ”SI:n teoria on selkeä ainakin yhdessä asiassa: sillä täytyy olla käyttöä”⁹⁰. Viénet totesi, että ”analyysi saavuttaa todellisuuden vain ottamalla osaa liikkeeseen, joka tukahduttaa olemassa olevat olosuhteet”⁹¹. Kun SI kirjoitti Vietnamin sodasta, se totesi, että kapitalismin vastustuksen täytyi näkyä myös käytännössä: kun 1930-luvulla fasismin vastustajat lähtivät taistelemaan sitä vastaan Espanjan sisällissotaan, kukaan ei enää lähtenyt sotimaan ”jenkki-imperialismia” vastaan Vietnamiin⁹². Ajattelun tuli olla erottamaton käytännöstä. Muu oli spekulatiota, sivullisuutta ja käytännön mystifiointia; spektaakkelia.

Meillä ei ole käyttöä ”ajatteliijoille” sinänsä, siis ihmisille, jotka tuottavat teorioita käytännön elämän ulkopuolella. [...] On välttämätöntä, että nämä teoreettiset käsitykset tulevat takaisin käytännölliseen elämään, muuten ne eivät ole vartitunnin vaivan arvoisia.⁹³

Debord esitti 17.5.1961 Henri Lefebvren koollekutsumassa *Jokapäiväisen elämän tutkimusryhmän* konferenssissa nauhoitetun puheen, joka sisälsi useita ajatuksia, joita hän kehitteli tarkemmin Speaktaakkeliyhdistykunta-kirjassaan. Samalla se oli Debordin ainoita julkisia esiintymisiä ja kosketuksia akateemiseen maailmaan, joten sen tapahtuminen välittävän ja vieraannuttavan median kautta ei ollut sattumaa.

Debord totesi, että arki oli kaiken mitta, jossa täydellistyivät tai epätäydellistyivät ihmissuhteet, politiikka, luovuus ja ylipäättään kaikki inhimillinen. Arjen tutkimisen piti olla passiivisen tieteellisen tarkkailun sijaan tiukasti sidottuna sen muuttamiseen. Debord pilkkasi sosiologeja siitä, etteivät nämä tuntuneet löytävän jokapäiväistä elämää mistään, vaan se oli heille ”harhaa” tai aina ”toisaalla”.⁹⁴

Epäonnistuminen jokapäiväisen elämän kritisoimisessa tarkoittaa nykyisten läpensä mädäntyneiden kulttuuristen ja poliittisten muotojen hyväksymistä; näiden muotojen äärimmäinen kriisi tulee esille varsinkin moderneimmassa maissa lisääntyvässä, laajalle levinneessä poliittisessa apatiassa ja uuslukutaidottomuudessa.⁹⁵

Situationistit pilkkasivat modernia tiedettä (ja taidetta) siitä, että ne olivat muuttuneet vallitsevan yhteiskunnan puolustuspuheeksi, joka käytti sitä, mitä Hegel kutsui "imartelun kieleksi". Tällainen "valtation takaama ajattelu" – jonka edustajista mainittiin muiden muassa Barthes, Sartre ja Heidegger – tutki vieraantumista vieraantuneilla menetelmillä ja täydellisti sen tekemällä siitä arkipäiväistä. Si:n mukaan nämä akateemiset keskinkertaisuudet eivät edes osanneet plagioida muiden kehittämiä ideoita, vaan kehittivät pääomitettua tietoa, ajatusfetissejä ja summasivat yhteen ihmisen rajoittuneisuutta ja vieraantumista.⁹⁶

Situationistien mukaan tieteet olivat talouden, armeijan tai ideologian palveluksessa. Samalla tämä "tieteen ideologia paljasti sen toisen puolen, ideologian tieteen". Samoin kuin teknologia oli luvannut vapauttaa ihmisen työn teosta, mutta itse asiassa sitonut hänet koneiden rytmiin, "tiede, jonka päämääränä oli vapauttaa ihmiset historiallisesti ja rationaalisesti luonnosta, ei ole tehnyt muuta kuin vieraannuttanut heidät irrationalissa ja epähistoriallisessa yhteiskunnassa."⁹⁷

Vaikka situationistit tekivät välirikon Lefebvren kanssa 1962 ja syyttivät myös häntä "älyllisestä prostituutiosta"⁹⁸, he olivat hänen kanssaan samaa mieltä siitä, että "filosofia on joko täysin hyödytöntä tai sitten se on lähtökohta, josta ei-filosofisen todellisuuden muuttaminen voi alkaa"⁹⁹. Sen sijaan, että etsittäisiin totuutta analyyttisen filosofian kaltaisesta, elämästä ja arjesta irtautuneesta järjestelmästä, filosofian ja tieteen tuli olla apuna arjen muuttamisessa. Lefebvrelle tällainen arjesta irtautunut filosofia oli "totuutta ilman todellisuutta", kun taas arki ilman filosofiaa oli "todellisuutta ilman totuutta". Häneen mukaansa täytyi "todentaa filosofian rajat filosofisen ja ei-filosofisen, henkisen ja materiaalisen, ylhäisen ja alhaisen, teoreettisen ja käytännöllisen ja niin edelleen väliltä ja muuttaa talouden, politi-

kan, lainsäädännön ja muun lisäksi myös jokapäiväinen elämä.”¹⁰⁰ Tämän filosofian toteuttamisen vaihtoehto olisi ollut paluu metafysiikkaan.

Kaikki riippuu siitä, millä tasolla ongelma esitetään: Mitä elämällemme kuuluu? Olemmeko tyytyväisiä siihen? Tyytymättömiä? Ilman että hetkeksikään annamme säikäyttää itseämme mainoksilla, jotka on suunniteltu uskottelemaan meille, että voimme olla onnellisia, koska on olemassa Jumala, Golgate-hammastahna tai Kansallinen tiedekeskus.

Minusta näyttää, että sanonta ”jokapäiväisen elämän kritiikki” voitaisiin ja se pitäisi ymmärtää myös käänteisessä merkityksessä: jokapäiväisen elämän kritiikkinä kaikelle sille, mikä on ulkoista ja merkityksetöntä sille itselleen.¹⁰¹

Todellinen vallankumous ei situationistien mukaan tapahtunut barrikadeilla tai vaihtamalla vanhat johtajat uusiin, vaan ensin arjessa ja ihmisten mielissä; alhaalta ylös ja yksittäisten uudistusten sijaan kokonaisvaltaisesti. Si ei pitänyt esimerkiksi 1960-luvun underground-kulttuurissa toteutettuja happeningeja todellisina ”situaatioina”, koska ne eivät kyenneet tai edes pyrkineet ylittämään niiden ulkopuolisen arjen köyhyyttä. Sen sijaan ne ”pakottivat katsojat osallistumaan omaan kurjuuteensa”¹⁰². Debordin mukaan situaatioiden luojien tuli myös elää ne:

Passiivisen tai vain vähän osallistuvan ”yleisön” roolin pitää jatkuvasti vähentyä, kun taas niiden, joita ei voida kutsua näyttelijöiksi vaan, paremman termin puuttuessa, ”eläjiksi” täytyy tasaisesti nousta.¹⁰³

Situationistit tekivät Lefebvren tavoin havainnon, että arki oli muuttunut subjektista objektiksi ja ohjelmoitu kulutukselle¹⁰⁴. Debordin mukaan ihmiset olivat tyytymättömiä arkielämäänsä, jota elettiin sekä materiaalisessa että henkisessä köyhyyydessä. Arki oli kolonisoitu olohuoneen sohvalle ja makuukammareihin asti. Aina oli pulaa jostakin, oli se sitten raha, aika tai tavat, joilla rahaa ja aikaa voitai-

siin käyttää. Tällainen köyhyys ei ollut hänen mukaansa satunnaista, vaan sen avulla kapitalismi pystyi oikeuttamaan itsensä. Se saattoi esittää itsensä pelastajana tarjoamalla valmiita ajanviettomahdollisuuksia: TV-ohjelmia, massaturismia, -tapahtumia sekä tarkkaan eri ihmisryhmien ”tarpeisiin” räätälöityä viihdettä ja muita tavaroita. Debordille arki oli elämästä siirtomaavallan alla alikehittyneessä reservaatissa, jonne tarjoiltiin erilaisia viihdykkeitä ja virikkeitä, jotka olivat ihmisille kuitenkin yhtä vieraita kuin kristinusko mustalle Afrikalle. Silti kapitalistinen speaktaakkeli esitti itsensä lähetyssaarnaajien tapaan ainoana oikeana hyvän elämän mallina, eikä ihmisillä ollut muuta vaihtoehtoa kuin hyväksyä annettu tai joutua vaikeuksiin.¹⁰⁵

Yhteiskunta määritteli ihmisen kuluttajaksi ja omaksi erilliseksi yksikökseen – ”yksilöksi”, joka oli eristetty muista ja joka pystyi kommunikoimaan vain erilaisten tavaroiden välityksellä. Arkielämään tuotiin jatkuvasti uusia teknisiä keksintöjä – puhelin, TV, videot, mikroaaltouunit, äänentoistolaitteet ja niiden alati ilmestyvät viimeisimmät versiot, joiden käyttöönosta ja omaksumisesta oli tehty yhteiskunnallinen normi. Tällaiset apuvälineet eivät SI:n mukaan vapauttaneet ihmisiä, vaan itse asiassa vähensivät heidän luovuuttaan ja itsenäisyyttään.

2.3 SI:n lähtökohtia ja termejä

Internationale Situationniste -lehden ensimmäisessä numerossa esitettiin joukko määritelmiä (ks. liite). Nämä tahallisen kapulakieliset määrittelyt kertoivat itsetietoisesta liikkeestä, joka oli huomannut, että porvarillinen historiankirjoitus pyrki jälkikäteen määrittelemään ja lokeroimaan myös sitä vastustavat voimat. Termien määrittämisellä SI paitsi ironisoi avantgarden tilaa, myös pyrki ottamaan haltuunsa kielen, jonka se koki toimivan vastustajan hyväksi. SI:n mukaan ”elämme kielessä niin kuin elämme saastuneessa ilmassa”¹⁰⁶, jossa vastarinnankin pitää ”turvautua vihollisen kommunikaatioverkkoon (siis vallan kieleen)”¹⁰⁷. Myös kielelliset auktoriteetit tuli hylätä muiden auktoriteettien kanssa.

SI:n mukaan mikä tahansa nimilappu oli kompromissi yhteiskunnassa, jossa asiat olivat ottaneet ihmisten paikan. *Situationismin* kieltäminen oli harkittu veto, koska näin SI saattoi yksiselitteisesti tuomita siitä puhuvat ideologeiksi, jotka yrittävät jähmettää situationistisen ajattelun kuolleeksi järjestelmäksi. *Situationistinen* oli termi, jonka piti kuvata *situationistien* ajattelua, joka oman määrittelynsä kautta ja a priori ei voinut koskaan jähmettyä *situationismiksi*. SI:n piti olla päinvastoin kokeellisen ajattelun ja toiminnan kokeilulaboratorio, joka esittäisi tärkeitä kysymyksiä, muttei koskaan voisi esittää varmoja, ikuisesti päteviä vastauksia.¹⁰⁸ Situationisti Mustapha Khayati kirjoitti, että

jokaisen vallankumouksellisen teorian täytyy keksiä omat termsä tuhotakseen muiden sanojen hallitsevat merkitykset ja vakiinnuttaakseen uudet merkitykset ”merkityksien maailmassa” vastaamaan vallitsevasta jätkekasasta vapautettavaa, alkioasteella olevaa todellisuutta. Samat syyt, jotka estävät kiistakumppaneitamme (sanakirjojen mestareita) jähmettämästä lopullisesti kieltä, mahdollistavat meille nyt muita positioita, jotka kieltävät olemassa olevat merkitykset. Mutta me tiedämme jo, että nämä samat syyt estävät myös meitä vaatimasta mitään ehdottoman lainsäädännöllisiä vakaumuksia: määritelmä on aina avoin, ei koskaan lopullinen – meidän määritelmillämme on historiallista arvoa, ne ovat sovellettavissa vain tiettyinä aikana yhdistettynä tiettyyn historialliseen käytäntöön.¹⁰⁹

Suurin osa situationistien käyttämistä käsitteistä oli kehitetty jo LI:ssä, eivätkä he koskaan väittäneetkään keksineensä mitään uutta. Niinpä SI otti esimerkiksi situaation käsitteen Sartren *Situaatioita*-kirjasarjasta, vaikka se muuten ei ollut kiinnostunut Sartresta tai eksistentiaalisista. SI päinvastoin haukkui Sartrea lehdessään kovin sanoin ja piti eksistentiaalisuutta yhtenä muoti-isminä muiden joukossa.¹¹⁰

2.3.1 Yhtenäinen urbanismi

Yksi jo letristien kritiikin kohteista oli kaupunkisuunnittelu ja arkkitehtuuri. Pariisilaisina Debordin ja kumppaneiden oli helppo nähdä, ettei arkkitehtuuri ollut poliittisesti arvovapaata. 1800-luvun puolessa välissä paroni Eugène Haussmann oli puhkonut levottomuuksien vaivaamaan Pariisiin leveitä bulevardeja, joita kansanjoukot eivät voineet ottaa haltuun ahtaampien katujen tapaan, vaan armeijan oli helppo valvoa niitä. Bulevardeja pitkin saatiin nopeat yhteydet karsameista työläiskortteleihin ja suorat linjat tykistötullelle.¹¹¹

Virallisen kaupunkisuunnittelun ainoa huolenaihe oli Debordin mukaan enää alati lisääntyvän liikenteen ohjailu.* Hitler oli pyrkinyt 1930-luvulla hajottamaan vanhat työläiskaupunginosat autoistamalla kansan ja rakentamalla maanteitä, jotta työläiset olisi saatu eristettyä lähiöihin. Niissä työväestö olisi hajautettu ja siksi vaarat-

---

* Tarvitaan liikenneympäristön uudistus

Tarve ja halu liikkua autolla on suurimmaksi osaksi autoiluun perustuvan yhdyskunta-, kaupunki- ja katusuunnittelun seurausta.

Erityisesti autoistumisen myötä hajautunut yhdyskuntarakenne on tehnyt meistä riippuvaisen koneesta. Jatkuvasti hajautuvaa yhdyskuntarakennettamme yritetään pitää toimivana ja kilpailukykyisenä parantamalla yksityisautoilun edellytyksiä.

[...] Autoilun sujuvuudesta on tullut tabu, johon ei uskalleta tai haluta puuttua.

Jopa kaavoitusta ja liikennesuunnittelua ohjaavat normit tukevat sujuvaan yksityisautoiluun perustuvaa yhdyskuntarakennetta ja liikenneympäristöä. [...]

Kestävämpään yhdyskuntarakenteeseen tähtäävät strategiat joustavat elinkeinoelämän, joskus lyhytnäköistenkin tarpeiden mukaan, ja perädyttäessä lohdutaudutaan vetoamalla ajan henkeen.

- Yleisönosastokirjoitus Helsingin Sanomissa 26.3.2004

---

tomampi kuin työläiskaupunginosissa, joissa kapinat olivat perinteisesti kytenneet. Tämä kesken jäänyt projekti oli sittemmin pitkälti toteutunut länsimaissa. Kansalaisten autoistamisessa oli kyse työväestön hallinnasta.¹¹² Debordin mukaan ”Hausmannin Pariisi on kaupunki, jonka idiootti on rakentanut, täynnä ääntä ja vimmaa, joka ei tarkoita mitään”.¹¹³ Tässä tilassa perinteinen kamppailu ja osallistuminen olivat mahdottomia. Situationistit kokivat, että ”kaikki tila on vihollisen hallussa” ja pyrkivät ottamaan tilan hetkellisesti haltuunsa alue kerrallaan¹¹⁴.

Lettristit huomasivat, että katujen nimeäminenkin osoitti yhteiskunnan arvoja ja takoi ne ihmisten mieliin itsestäänselvyyksiksi (Kauppakatu, Kirkkokatu, eri merkkihenkilöiden ja pyhimysten mukaan nimetyt kadut ja niin edelleen). Lisäksi erilaiset patsaat, kirkot, palatsit ja monumentit olivat vallan symboleita kaupungeissa.

Porvarillisessa yhteiskunnassa kaupunkisuunnittelu oli ensimmäistä kertaa toteutettavissa suurkaupungin mittakaavassa. Kaupungistuminen tarkoitti sitä, että porvariston täytyi muuttaa myös ympäristö itsensä kuvaksi: sosiaalinen tila kauppapaikoiksi, yksityinen tila toisistaan eristetyiksi asuntolokeroiksi ja muu tila kulkuväylyksi, joita pitkin näihin asuntoihin, ”jakelutehtaisiin” ja työpaikkoihin päästiin. Porvariston voitto tarkoitti myös kaupunkien nousua maaseutua tärkeämmäksi. Marxille kaupunki oli tarkoittanut politiikan, hallinnan, poliisin, pääoman ja väestön kahtiajakautumisen aluetta, kun taas maaseutu oli eristämisen, yksinäisyyden ja rajoittuneisuuden aluetta.¹¹⁵

Vaikka suurkaupunki – paikka jossa asuu paljon ihmisiä toisiaan lähellä – olisi voinut olla yhteisyyden kehto antiikin Kreikan kaupunkivaltioiden tapaan, porvarillisessa yhteiskunnassa näin ei saanut olla. Debordin mukaan kaupunkisuunnittelu tähtäsi teollisesti valmistettuun apatiaan, ja nykykaupunkien mottona olisi voinut olla ”mitään ei ole koskaan tapahtunut täällä, eikä mitään tule koskaan tapahtumaankaan”¹¹⁶. Hän kirjoitti, että ”urbanismi – ‘kaupunkisuunnittelu’ – on kapitalismin keino ottaa haltuun luonnollinen ja inhimillinen ympäristö”.¹¹⁷ Kaupunkisuunnittelu oli konkreettinen tapa eristää ihmiset toisistaan ja osoittaa heille heidän paikkansa yhteisössä.

SI kirjoitti, että ihmiset eivät eläneet varsinaisesti kaupungeissa, vaan jossain hierarkian portaassa. Kaupunkien keskustoissa elivät hyvin toimeentulevat samalla, kun varattomammat asutettiin lähiöihin. SI:n mukaan lähiöt olivat arkkitehtuuria köyhille. Todella Tärkeä Henkilö voitiin määritellä sellaiseksi ihmiseksi, joka sukkuloi saman päivän aikana kolmen eri maan pääkaupungin välillä ja liikkui niissä yksityisautojen saattueissa. Kaikilla oli oma paikkansa porvarillisessa yhteiskunnassa, jossa liikkuvuus tarkoitti valtaa.¹¹⁸

Kaupunkisuunnittelua ei ole olemassa; se on olemassa vain Marxin tarkoittamassa "ideologian" merkityksessä. Arkkitehtuuri on todella olemassa, kuten Coca-Cola: vaikkakin kuorrutettuna ideologialla, se on todellinen tuote, joka vilpillisesti tyydyttää väärennettyjä tarpeita. Kaupunkisuunnittelu on verrattavissa Coca-Colaa ympäröivään mainospropagandaan – puhtaaseen speaktaakkelimaiseen ideologiaan. Moderni kapitalismi, joka redusoi kaiken sosiaalisen elämän speaktaakkeliksi, ei pysty esittämään mitään muuta kuin oman vieraantumisemme speaktaakkelin. Sen urbanistinen uni on sen mestariteos.¹¹⁹

Lettristien ja situationistien kehittämällä *yhtenäisellä urbanismilla* (urbanisme unitaire) oli juurensa utopiasosialisti Charles Fourier'n (1772–1837) "yhtenäisen arkkitehtuurin" ideassa, joka perustui haaluille ja vastusti yksilöiden eristämistä. Yhtenäinen urbanismi kritisoi porvarillista kaupunkisuunnittelua, jota SI kutsui "valheiden geologiaksi"¹²⁰; sen piti olla keino ottaa uudelleen haltuun kapitalismin valloittama tila. Se vastusti ihmisten eristämistä tiettyihin osiin kaupungeissa ja sen piti olla perusta "joutenolon ja leikin sivilisaatiolle"¹²¹. Sen tuli sulauttaa taiteet, arkkitehtuuri ja luovuus uusien, vapaiden elämänarvojen palvelukseen, jotka eivät tunnustaneet jaoteltuja työn ja vapaa-ajan tai yksityisen ja julkisen välillä. Yhtenäisen urbanismin tuli luoda paikkoja, joissa ihminen saattoi tuntea itsensä vapaaksi toteuttamaan itseään. Yhtenäistä se oli, koska se tarkasteli situationisteille tyypillisesti elämää ja yhteiskuntaa kokonaisuutena eikä erilaisten erityistoimintojen kautta.

Yhtenäinen urbanismi ei tarkoittanut situationisteille suurkaupunkien hävittämistä ja palaamista johonkin entiseen, vaan ajan olosuhteiden ylittämistä. Se hävittäisi porvarillisen kaupunkisuunnittelun ankeuden ja loisi paikkoja, jotka provosoisivat uusia tunne-elämyksiä. 19-vuotias Ivan Chtcheglov haaveili vuonna 1953 kaupungeista, joissa jokainen voisi ”elää niin sanotusti omassa, henkilökohtaisessa ‘katedraalissaan’. On huoneita, jotka edistävät unelmointia paremmin kuin mikään huume, ja taloja, joissa ei voi olla rakastumatta”.¹²² Chtcheglov’n mukaan uusi yhtenäinen urbanismi sulauttaisi uusimman tekniikan, taiteen ja arkkitehtuurin dynaamiseksi kokonaisuudeksi, joka loisi paikkoja, kortteleita ja kaupungeja, joissa voisi harastaa *dériveä* (ks. luku 2.3.3). Se oli luovaa leikkiä arkkitehtuurilla, ajalla ja tilalla. Yhtenäinen urbanismi hallitsisi paitsi tilaa, myös esimerkiksi akustiikkaa ja elintarvikkeiden jakelua. Se loisi ja *detournaisi* (ks. luku 2.3.5) uusia arkkitehtuurin, elokuvan ja runouden muotoja, ja käyttäisi perusyksikkönään talon tai huoneiston sijaan korttelia tai muuta arkkitehtuurista kokonaisuutta. Yhtenäinen urbanismi loisi kortteleita erilaisiin käyttötarkoituksiin, kuten Iloinen, Traaginen, Käytännöllinen, Jalo ja Pahaenteinen kortteli. Chtcheglov’n utooppisessa näkemyksessä ensimmäinen kokeellinen kaupunki eläisi aluksi turismista ja siitä tulisi ennen pitkää maapallon älyllinen pääkaupunki.¹²³

Yhtenäinen urbanismi kuului situationistien alkuvaiheeseen. SI hylkäsi sen lopullisesti taiteilijoiden kanssa tapahtuneen välirikon jälkeen ja huomattuaan, että kapitalistinen yhteiskunta alkoi osoittaa kiinnostusta samaan aiheeseen.¹²⁴ Yhtenäinen urbanismi oli utooppista teoretisointia asialla, jota ei ollut tarkoitus toteuttaa kapitalistisessa yhteiskunnassa. Situationistien ”arkkitehti” Constant suunnitteli piirustuksia ja pienoismalleja kaupungeista, joiden toteuttaminen olisi mahdollista vasta, kun ihmisten tietoisuus ja elämän edellytykset olisivat muuttuneet. Constant suunnitteli kaupunkiaan leikkivälle ihmiselle, ei kapitalismissa elävälle (työläis)kuluttajalle.¹²⁵ Hän erosi SI:stä kyllästyttyään kuulemaan kommentteja ”situationistisen arkkitehdin” roolistaan.

LI teki vuonna 1955 oman ehdotuksensa Pariisiin ”rationaaliseksi parantamiseksi”. Katujen nimet pitäisi muuttaa, esimerkiksi merkki-

henkilöiden mukaan nimetyt kadut nimetä uudelleen, jotta ne eivät enää ehdollistaisi ihmisiä. Metrojen tulisi olla auki öisin junien lakattua kulkemasta, ja tunnelien pitäisi olla hämärästi valaistuja; puistot olisivat myös auki öisin psykomaantieteellisiä kokeiluita varten. Pariisin katot tulisi avata jalankulkijoille pienillä muutoksilla ja hissien tarjota pääsy niille, katuvaloissa tulisi olla valonkatkaisija ja kaikilla tulisi olla vapaa pääsy vankiloihin. Rautatieasemilta pitäisi hävittää aikataulut ja kuulutusten tulisi olla sattumanvaraisia, mikä rohkaisisi ihmisiä vapaaseen ajelehtimiseen. Hautausmaat tulisi hävittää, koska ne muistuttavat huonoista (usein vieläpä elävistä) taiteilijoista. Museot piti myös hävittää ja niiden mestariteokset jakaa baareihin. Kirkkojen kohtalosta LI ei tekstin mukaan päässyt yhteisymmärrykseen. Debord ehdotti niiden täydellistä hävittämistä, kun taas muut ehdottivat joko niiden riisumista uskonnollisesta kontekstista, niiden muuttamista kummitustaloiksi tai niiden purkamista, minkä jälkeen niiden paikalle rakennettaisiin raunioita. Kauneus ilman lupausta onnellisuudesta tulisi hävittää.¹²⁶

Tällaisista vitsikkäiltäkin tuntuvista ehdotuksista huolimatta lettristien ja situationistien kaupunkisuunnittelun ja arkkitehtuurin kritiikillä oli kuitenkin jalat tukevasti maassa:

Moderni kapitalismi saa ihmiset luopumaan arkkitehtuurin kritiikistä yksinkertaisesti väittämällä, että he tarvitsevat katon päänsä päälle samalla tavalla kuin televisio hyväksytään sillä perusteella, että he tarvitsevat informaatiota ja viihdettä. Ihmiset saadaan sivuuttamaan ilmiselvä tosiasia, ettei tämä informaatio, tämä viihde ja tämänkaltainen asuinsija ole tehty heille, vaan ilman heitä ja heitä vastaan.

Koko kaupunkisuunnittelu voidaan ymmärtää vain yhteiskunnan julkisuuspropagandan alueena, siis osallistumisorganisaationa siihen, mihin on mahdotonta osallistua.¹²⁷

2.3.2 Psykomaantiede

Psykomaantiede on termi, jonka keksijäksi Debord mainitsee vuoden 1955 tekstissään Johdatus urbaanin maantieteen kritiikkiin ”lukutaidottoman Kabylen”. Psykomaantiede tutkii maantieteellisten ympäristöjen vaikutusta ihmisen käytökseen ja tunteisiin. Se kysyy, miksi jotkut paikat, esimerkiksi tietyt lähiöt tai asuinalueet ovat mukavia, surullisia tai vaarallisia. Psykomaantiede on siis urbanismin kritiikin väline. Debordin mukaan adjektiivi ”psykomaantieteellinen” voidaan liittää ”tällaisilla [psykomaantieteellisillä] tutkimuksilla saavutettuihin tuloksiin, niiden vaikutuksiin inhimillisiin tunteisiin ja yleisemmin mihin tahansa tilanteeseen tai toimenpiteeseen, joka heijastelee tällaista löytämisen henkeä.”¹²⁸

[...] me emme voi olla varmoja ensimmäisten psykomaantieteellisten löytöjen objektiivisesta totuudesta. Mutta vaikka nämä löydöt osoittautuisivatkin vääriksi, ne olisivat silti vääriä ratkaisuja hyvin todelliseen ongelmaan.¹²⁹

Potlatchin ensimmäisessä numerossa LI esitti ironiseen sävyyn ”viikon psykomaantieteellisen pelin”:

Riippuen siitä, mitä olet etsimässä, valitse alue, enemmän tai vähemmän väkirikas kaupunki, enemmän tai vähemmän eloisa katu. Rakenna talo. Kalusta se. Tee parhaasi sen koristelun ja ympäristön suhteen. Valitse vuodenaika ja aika. Kokoa oikeat ihmiset, parhaat levyt ja juomat. Valaistuksen ja keskustelun täytyy tietenkin olla asianmukaisia sään ja muistisi kanssa.

Jos laskelmasi ovat oikeita, sinun pitäisi todeta lopputulos tyydyttäväksi. (Olkaa hyvä ja ilmoittakaa toimittajille tuloksista).¹³⁰

Psykomaantieteestä on kehitetty 1980-luvulta lähtien vakavasti otettavaa tieteenalaa, joka on yhteydessä psykoanalyysiin. Vaikka SI vältti psykoanalyttisia painotuksia, lähtökohdaltaan tämä psyko-

maantiede on samankaltaista kuin SI:llä: ihminen projisoi ulkomaailmaan psyykkisiä ominaisuuksia ja käyttäytyy sitten, kuin nämä projisoidut ominaisuudet olisivat todella ihmisen ulkopuolisia ominaisuuksia.¹³¹ Psykomaantieteen voi nähdä pyrkimyksenä hävittää ero yksilön ja ympäristön välillä.

2.3.3 *Dérive*

Internationale Situationniste -lehden toisessa numerossa 1958 ilmestyi Debordin teksti *Dériven teoria*, joka pyrki systematisoimaan LI:n kehittämää ja käytännössä kokeilemaa psykomaantieteellistä keinoa tutkia kaupunkimiljööseen liittyviä tiedostamattomia elementtejä. *Dérive* tarkoittaa ranskaksi ajelehtimista, tuuliajolla olemista. Situationisteille se oli liikettä vailla päämäärää: intohimoinen matka pois keskinkertaisuudesta erilaisten miljöiden halki¹³². Vain liike ilman ennalta annettua suuntaa tai päämäärää voi luoda vapaasti. *Dérive* oli situaation luomista porvarillisessa kaupungissa, vihollisen maaperällä. Liikkumisen tuli olla mielihyvää eikä pelkkä apuneuvo työhön menemiseen.

Dérive eroaa Baudelairin *flâneurista* siinä, että jälkimmäinen oli elitistinen kuluttaja, dandy, joka estetisoi ympäristöään, kun taas situationistinen ajelehtija näki kaupungin leikkikenttänä ja sosiaalisena todellisuutena, jota haluttiin muuttaa tai ainakin nähdä uudella tavalla. Vaikka molemmat liikkuiivat väkijoukossa kuulumatta siihen, *dérive* eroaa *flâneurista* kriittisyytensä takia.¹³³ *Dérivessä* ei myöskään surrealistisen ajelehtimisen tavoin erotisoitu kaupunkia¹³⁴. Debordin mukaan *dérivellä* voi olla kaksi tarkoitusta: joko matka yksilöiden tavanomaisten ympäristöjen ulkopuolelle tai urbaani psykomaantieteellinen tutkimus. Se on samalla sekä leikkiä, toiminnan muoto että keino hankkia tietoa. Tutkimusmenetelmä se eroaa teoreettisesta tutkimuksesta, koska se on aktiivinen ja suora menetelmä.¹³⁵ Tutkimuksena *dérive* voi rajoittua pienellekin alueelle. Debord mainitsee esimerkkinä tällaisesta staattisesta *dérivestä* päivän kestäneen Saint-Lazaren rautatieaseman tutkimuksen.¹³⁶ *Dériven* harjoittaja on *turistin* vastakohta siinä, että kun jälkimmäinen tarkkailee tapahtumia ja paikkoja, edellinen on se, joka saa asioita tapahtumaan.

Dérivessä yksi tai useampi henkilö jättää tavalliset liikkumis- ja toimintamotiivinsa, työ- ja vapaa-ajan askareensa ja jättäytyy ympäristön ja sieltä löytyvien houkutusten vietäväksi. Dérive on tahallista eksymistä, seikkailun ja runouden hakemista suurkaupungissa liikkumisesta. Se "on liikkumista ilman päämäärää"¹³⁷, kun tavanomainen liikkuminen kaupungeissa rajoittuu yleensä samoihin, rajallisiin kulkureitteihin tiettyjen kohteiden välillä (koti-työ-koulu-kauppa). Yksinkertaista dériveä on hyppääminen satunnaisiin busseihin suuressa kaupungissa tai suunnistaminen "väärän" kartan mukaan. Satumalla oli Debordin mukaan merkitystä, koska psykomaantiede oli vielä kehittämätöntä. Dérive ei voinut muuttua rutiiniksi ja uusiksi vakiintuviksi kulkureiteiksi, vaan se oli aina ainutlaatuista. Debord suositteli dériveen osallistujaryhmäksi kolmea "samalla tietoisuuden heräämistasolla" ollutta henkilöä, ja ryhmän kokoonpanon piti myös vaihtua dérivestä toiseen. Dériveen keskimääräinen pituus oli yksi päivä.¹³⁸

Ivan Chtcheglov, joka oli 1953 kirjoittanut, että uuden urbanismin rakentamien kaupunkien asukkaiden pääasiallinen toiminta olisi "jatkuvaa ajelehtimistä"¹³⁹, tuli myöhemmin siihen johtopäätökseen, ettei jatkuva dérive ollut mahdollista. Hän muisteli olleensa vuosien 1953–54 aikana kolme tai neljä kuukautta jatkuneella dérivellä, joka "oli äärimmäinen raja, kriittinen piste. Oli ihme, ettei se tappanut meitä."¹⁴⁰ Chtcheglov katosikin loppuiäkseen mielisairaaloihin.

Kansainvälisiin Lettristeihin hetken aikaa kuulunut Jean-Michel Mension kertoi, että alkuaikojen dérivet olivat esimerkiksi Pariisiin 1953 junalakon aikaan liftausmatkoja eri puolille kaupunkia. Niiden aikana "Guy [Debord] osti viinipulloja kahviloista, me joimme ne ja jatkoimme liftausta. Jatkoimme näin, kunnes olimme täysin humalassa. Ei mitään sen runollisempaa."¹⁴¹ Lettristeillä olikin tapana "ajelehtia ulos aina samasta kapakasta samaan suuntaan", minkä takia he joutuivat pakottamaan itsensä etsimään uusia reittejä. Tästä johtuen dériveä kritisoitiin jo 1960-luvulla teoriaksi passiivisuudesta.¹⁴² SI:n perustajajäseniin kuuluneelle Ralph Rumneyle dérive oli paitsi kahvilasta kahvilaan vaeltamista, myös elämäntapa. Vaikka Rumneyn käsitys dérivestä ei ole täysin samanlainen kuin Debordin, on seuraava kertomus hyvä esimerkki psykomaantieteellisestä asenteesta:

Eksyin kerran Kölnissä enkä kielitaidottomana voinut kysyä tietä. Mutta käyttämällä Lontoon karttaa löysin pian Spoërris-ravintolan sekä George Brechtin osoitteen. Muistan yön, kun olin juonut paljon ruotsalaisen ystävän kanssa. [...] Olimme rahattomia ja meidät oli juuri heitetty ulos hotellistamme. Sanoimme itsellemme, että olimme saamassa tarpeeksemme tästä sotkusta. Sanoin: ”Jakaannutaan. Päätä, lähdetkö vasemmalle vai oikealle, minä lähden vastakaiseen suuntaan ja tapaamme New Delhissä.” Sitä *dérive* on [...]. Lähdin matkaan enkä päässyt Sisiliaa kauemmaksi, päädyin pienelle saarelle nimeltä Marettimo. Sain myöhemmin kirjeen ruotsalaiselta, täynnä syytöksiä, koska paskiainen oli itse asiassa mennyt perille.¹⁴³

Rumney toteutti myös *dérive*-tekniikalla tuotetun psykomaantieteellisen raportin nimeltään Venetsian kalteva torni, joka pyrki tutkimaan Venetsiaa tavanomaisten turistiväylien ulkopuolella.

Dériven voi käsittää metaforana liikkeessä olevasta vallankumouksellisesta tai vapaustaistelijasta. Kun hänet tunnistetaan eikä hän enää pysty jatkamaan päämäärätöntä matkaansa, hän on menettänyt pelin. Hänet voidaan nimetä tai pommittaa täsmäohjuksella. Ellei häntä tapeta, hänet voidaan *rekuperoida*.

2.3.5 Rekuperaatio

Marxin mukaan porvariston sisällä oli tietynlainen jännite, joka syntyi työnjaosta henkisen ja aineellisen työn tekijöiden välillä. Henkisen työn tekijät olivat ajattelijoina ja taiteilijoina, jotka ”ottavat pääelinkeinokseen tämän luokan omakeskeisten illuusioiden kehittelyn”, kun taas varsinaisilla porvariston aktiivijäsenillä ei ollut aikaa luoda illuusioita. Marxille ”tällainen kahtiajakaisuus tämän luokan sisällä voi kehittyä jopa tietyksi vastakohtaisuudeksi ja vihamielisyydeksi kummankin osan välillä, mikä kuitenkin raukeaa itsestään jokaisessa käytännöllisessä yhteentörmäyksessä, kun luokka itse on vaarassa.”¹⁴⁴ Niinpä porvarillisessa yhteiskunnassa saattoi usein vaikuttaa

siltä, että taiteilijat ja ajattelijat olivat porvaristoa vastaan, vaikka he itse asiassa joko olivat itsekin porvareita tai ainakin päätyivät viimeistään kuolemansa jälkeen porvarillisen ideologian edustajiksi ja kehittäjiksi. Porvarillisen yhteiskunnan elinvoima ja joustavuus syntyivät juuri tästä kyvystä kääntää sitä vastaan esitetty kritiikki omaksi edukseen. Vastustus toimi paitsi henkireikänä tyytymättömille, myös päätyi lopulta palvelemaan porvaristoa, joka omien intressiensä vastaisesti pyrki tukahduttamaan kritiikkiä ja vastarintaa.

Situationistien mukaan

valta elää varastetuista tavaroista. Se ei luo mitään, se rekuperoi. Jos se loisi sanoille merkitykset, ei voisi olla runoutta, vaan pelkkää hyödyllistä "informaatiota". Vastarinta ei pystyisi ilmaisemaan itseään kielellisesti; kaikki kieltäytyminen olisi kielen ulkopuolella, pelkästään letrististä. Mitä runous on, ellei kielen vallankumouksellinen hetki, joka on itsessään erottamaton historian vallankumouksellisista ajankohdista ja henkilökohtaisen elämän historiasta?¹⁴⁵

Situationistit kehittivät rekuperaation käsitteen tutkittuaan, miten radikaalille avantgardelle oli käynyt. Vaikka dada ja surrealismin olivat syntyneet vastustamaan porvarillista yhteiskuntaa, ne oli alun vastustuksen jälkeen sulautettu mukaan taidehistorian kirjoitukseen ja niiden tuottamista taideteoksista oli tullut kauppatavaraa muiden tavaroiden joukossa. Surrealistien yhteiskuntakritiikki oli tehty vaarattomaksi palauttamalla se estetiikan ja taiteen sisäiseksi kritiikiksi. Valta oli aina reaktiivista, se vain otti haltuun sekä pyrki ohjailemaan toimintaa ja ajattelua¹⁴⁶. Sen käyttövoimana olivat toimivat ja haluavat ihmiset.

Rekuperaatiossa tapahtui sama ilmiö kuin Marxin analysoimassa vieraantuneessa materiaalisessa työssä: työn – tässä tapauksessa luovan ajattelutyön tai -toiminnan – tulokset otettiin niiden luojilta pois ja myytiin heille takaisin speaktaakkelimaisiin käärepapereihin pakattuna. Rekuperaation tuloksena kriittinen teoria tai vaikkapa taide muuttui sen tekijälle vieraaksi, vihamieliseksi voimaksi, joka teki myyräntyötä tekijänsä alkuperäisiä aikomuksia vastaan. Asian tiedostaminen tuotti paljon päänvaivaa situationisteille.¹⁴⁷ Situatio-

nistien näennäinen ristiriitaisuus selittyy suurilta osin äärimmillen vietyinä rekuperaation pelkona. Niinpä avantgardena aloittanut liike lopetti taiteen tekemisen, vältti yhteyksiä ulkopuolisiin kompromissien pelossa ja vaati jäseniltään ryhmäkuria vapauden nimissä. Kaikeksen takana oli pyrkimys pitää liike omilla käsissään.

Debord kirjoitti SI:n perustamistekstissä, että vaikka porvaristo ”kunnioittaa abstraktia tieteellistä ja taiteellista luomista, se ensin vastustaa todellisia luomuksia, ja sitten käyttää niitä hyväkseen”.¹⁴⁸ Porvariston täytyi rohkaista innovatiivisuutta, kokeilua ja kritiikkiäkin, mutta vain toisistaan eristetyissä, lokeroituissa osastoissa. Kokonaisvaltainen kritiikki pyrittiin torjumaan, eristämään ja vesisittämään. Avantgarden tapauksessa se Debordin mukaan tarkoitti sitä, että niistä esiin nousseet ”tähdet” kohotettiin poikkeusyksilöiksi, kunhan he luopuivat samalla kaikesta kokonaisvaltaisesta kapinoinnista ja loivat fragmentaarisia teoksia, joita saatettiin tulkita lukemattomilla eri tavoilla. Tämä antoi Debordin mukaan ”termille ‘avantgarde’, joka lopullisessa analyysissä on aina porvariston kontrolloimaa ja manipuloimaa, naurettavan ja epäilyttävän näkökulman.”¹⁴⁹ Vaneigem totesi, että ”kaikki mikä ei tapa valtaa, tulee vallan tappamaksi” ja että rekuperaatio on mekanismi, joka ”kääntää tämän päivän osittaisen kapinan huomisen viralliseksi kulttuuriksi”¹⁵⁰. Porvaristo saattoi sietää muutoksia vain itsenäisillä, eristetyillä alueilla, jotka viittasivat lopultakin pelkästään itseensä eivätkä voineet haastaa järjestelmää kokonaisuudessaan. Taide oli tällainen erillinen alue, jossa kaikki oli mahdollista vastakohtana yhteiskunnalliselle todellisuudelle, jossa mikään ei ollut mahdollista.¹⁵¹

Taiteen yhteiskunnallisesta merkityksestä kertoi paljon tilanne, johon Debord joutui ensimmäisen *Internationale Situationniste* -lehden ilmestyttyä 1958. Poliisi, jolla oli laajat valtuudet hajottaa kumoukselliset ja rikolliset järjestöt, kuulusteli häntä lehden päätoimittajana. Kun Debord kertoi, että SI oli ryhmä taiteilijoita, poliisien mielenkiinto järjestöä kohtaan lopahti.¹⁵²

Vaneigem totesi, että ehdollistaminen oli vallan runoutta ja ”kaikki materiaaliset keinot kuuluvat sille: tiedotusvälineet, taikauskot, perinteet, talous, teknologia – se, mitä me kutsumme vangituksi kieleksi. [...] Kun teko rekuperoidaan, siitä tulee stereotypia, ehdol-

listuminen, vallan kieltä”.¹⁵³ Arkiset kliseet, stereotyyptit ym. palvelivat speaktaakkelia ja valtaa, ja niitä vastaan kapinoiminen oli sama kuin kapinoisi itseään vastaan.

Mikä tahansa oppositio, joka epäonnistuu tai onnistuu vain osittain (mikä tarkoittaa samaa asiaa), taantuu vähitellen reformistiseksi oppositioksi. Hajautunut oppositio on kuin hampaita rattaissa, ne hammasluvat toisiinsa saaden speaktaakkelin ja vallan koneet liikumaan.¹⁵⁴

SI oli tietoinen siitä, että myös sitä voitiin rekuperoida ja tietoisena omasta merkityksestään se oli varma siitä, että näin yritettäisiin tehdä. Se piti omana epäonnistumisenaan sitä, että jotkut sen kehittelemät ideat (esimerkiksi kaupunkisuunnitteluun liittyvät) olivat vuoteen 1964 mennessä tulleet muodikkaiksi. Suurimpana onnistumisenaan se piti samalla sitä, että se oli välttänyt sille tarjotut kompromissit. Situationistien mukaan SI:n rekuperaation piti samalla sisältää mahdollisimman suuri riski hyväksikäyttäjille.¹⁵⁵ Vaneigemin mukaan situationistien rekuperoimisen esti tehokkaimmin se, etteivät he sinänsä keksineet mitään uutta.¹⁵⁶

Situationisteihin kuulunut Giuseppe Pinot-Gallizio tuotti 1958 ”teollisia maalauksia”, jotka olivat teollisia vain kokonsa puolesta. Maalaukset koostuivat käsin maalatuista, 70–90 metriä pitkistä kangasrullista, joista pätkittiin sopivan kokoisia palasia ostajille. SI:n mukaan tällaiset työt olivat anti-maalauksia, joiden pelkkä volyymi riittäisi *detournaamaan* (ks. seuraava luku) taidemarkkinat. Kun maalaukset menivät yllättäen hyvin kaupaksi, SI vastasi tilanteeseen nelinkertaistamalla maalausten metrihinnan, tuottamalla pidempiä rullia sekä selittämällä menestyksen taidemaailman puolustusreaktioksi.¹⁵⁷ Muutaman vuoden kuluttua SI tuli lopullisesti siihen johtopäätökseen, että taide oli speaktaakkelia ja rekuperoitavissa. Tämä päätelmä johti kaikkien taiteilijoiden erottamiseen SI:stä sen viidennessä konferenssissa Göteborgissa syksyllä 1961.

Kriittisen teorian rekuperaatio tarkoitti SI:lle sitä, että se eristettiin kontekstistaan, lokeroitiin johonkin vallitsevaan kategoriaan ja redusoitiin muutamiksi mainoslauseiksi. Sille, millä ei ollut nimeä, annet-

tiin nimi, ja sille, joka ei ollut missään, annettiin paikka. Sille, millä ei ollut syytä, annettiin syy. Liike pysäytettiin, se nimettiin ja sille annettiin oikeus liikkua vain tässä määritellyssä muodossa.

Kapina saatettiin joko käyttää hyväksi sellaisenaan tai mikäli siihen ei pystytty, se saattoi ”äärimmäisenä” ja ”vaarallisena” vahvistaa vallitsevaa järjestystä, joka saattoi esittää itsensä pienempänä pahana. Sitaatit olivat Debordin mukaan osoitus teorioiden vääristelystä, niiden kääntämisestä alkuperäistä tarkoitustaan vastaan vallitsevan virallisen totuuden ja porvarillisen yhteiskunnan hyväksi.¹⁵⁸ Tämä oli ”dadaismia väärinpäin”, vallankumouksellista kritiikkiä, joka muuttui mainoslauseiksi¹⁵⁹. Kapitalismin radikaalisuus oli siinä, miten se muutti itseensä kohdistuvan vallankumouksellisen kritiikin voimavarakseen. Sl:n mukaan tämän rekuperaation mahdollisti kriittisen teorian ja käytännön välinen kuilu, sen fragmentaarisuus sekä toisaalta kapitalistisen tavaramuodon logiikka: erotettuina käytännöstään osittaiset totuudet voitiin myydä oheistuotteineen takaisin niiden luojille.

2.3.6 Detournement

Jos rekuperaatio kapitalismille tyypillisellä tavalla jähmetti ja paikoitti jonkin asian ja pakkasi sen kauniiksi tavaraksi, detournement repi rikki nuo paketit ja palautti jähmetetyt merkitykset takaisin peliin. Rekuperoidut asiat voitiin vasta-rekuperoida eli detournata. Ranskan kielen sana *détournement* tarkoittaa kavallusta, ryöstöä, viettelystä tai jonkin asian kääntämistä pois suunnaltaan. Detournement oli termi, joka oli systematisoitu Debordin yhdessä Gil J. Wolmanin kanssa vuonna 1956 julkaisemassa tekstissä *Detournementin käyttö-opas*¹⁶⁰. Heidän mukaansa

ihmiskunnan kirjallista ja taiteellista perintöä tulisi käyttää partisaanipropagandaan. [...] Itse asiassa on tarpeellista lopettaa kaikki yksityisomaisuuden käsitteet tällä alueella. [...] Mitkä tahansa elementit, riippumatta siitä, mistä ne on otettu, voivat palvella uusien yhdistelmien tekemisessä.¹⁶¹

Detournement tarkoitti siis aluksi olemassa olevien (esteettisten) elementtien uusiokäyttöä vallankumouksellisiin tarkoituksiin. Se perustui käytettyjen elementtien alkuperäisten merkitysten katoamiseen sekä uuden merkityksellisen kokonaisuuden luomiseen¹⁶². Se oli plagiaatin ja kollaasin poliittinen muoto, luovaa ”dialektiikkaa”. Mitä tahansa voitiin käyttää tässä ”kirjallisen kommunismin” muodossa, joka ei tunnustanut yksityisomaisuutta. Debord ja Wolman olivat sitä mieltä, että mainosteollisuus osasi käyttää eräänlaista detournementin kaltaista tahatonta ja epäpoliittista muotoa hyväkseen paremmin kuin rappeutuva esteettinen tuotanto¹⁶³.

Kun mainoslause kommunikoi sekä samalla rajoitti ja paikansi ihmillisiä voimia, detournementtinen iskulause ei kommunikoinut ja se vapautti voimia. Iskulause – kuten vaikkapa Pariisin kevään 1968 kuuluisa ”katukiven alla on hiekkaranta” – väläytti uuden elämän mahdollisuuden ja antoi äänen jollekin uudelle. Viranomaisia iskulauseet ärsyttivät, koska he halusivat keskustella asiasta, mutta iskulauseet eivät antautuneet keskusteluun. Ne toivat uuden esiin, mutta eivät kertoneet, mitä se voisi olla tai mihin sen voisi paikantaa. Ne eivät vaatineet mitään erityistä tai jos vaativat, nämä vaatimukset näyttivät olevan täysin älyttömiä ja marginaalisia niiden tunnelataukseen nähden. Porvari koki niiden edessä shokin ja yritti rajoittaa vapautettuja voimia ja antaa niille paikan sekä syyn. Näin kumouksellisetkin iskulauseet saattoivat päättyä mainoslauseiksi, joilla voitiin myydä mitä tahansa.

Debordin kirja *La Société du Spectacle* (Spektaakkeliyhteiskunta) ja hänen siitä myöhemmin tekemänsä samanniminen elokuva käyttivät detournementtia: edellinen ajanmukaisti muun muassa Marxin ja Lukácsin ajattelua, jälkimmäinen kuvitti ne mainoksilla sekä klassikkoelokuvilla, kuten Panssarilaiva Potemkinilla ja Johnny Guitarilla. Myös Debordin muut elokuvat, kuten vuoden 1959 *Sur le passage de quelques personnes à travers une assez courtie unité de temps* (Muutaman henkilön vaellus melko lyhyessä ajanjaksossa), koostuivat lähes kokonaan muista elokuvista lainatuista kuvista¹⁶⁴. Detournementissa yhdistetyt elementit menettivät itsenäiset merkityksensä ja loivat uuden merkityksen. Detournementin etu oli helppoudessa ja lopputomissa mahdollisuuksissa.* Samalla se oli keino hyökätä porvarilli-

sia tekijänoikeuden, alkuperäisyyden ja yksilöllisen neron käsitteitä vastaan. Se osoitti, että kulttuuri perustui (taiteellisen, tieteellisen) tiedon kasautumiselle, aikaisemman tiedon parantelulle ja sen jatkuvalle hyväksikäytölle.¹⁶⁵

Detournement erosi perinteisestä taiteellisesta kollaasista siinä, että sen tarkoitusperät olivat vallankumoukselliset pelkän taiteellisen vaikutelman sijaan. Parodinen kollaasi puolestaan tarkoitti Debordille ja Wolmanille ”huumoria, joka syntyy ristiriidoista tilanteessa, jonka olemassaolo otetaan annettuna”. Sen sijaan tuli saavuttaa ”parodis-vakava vaihe”, joka unohtaa alkuperäisen elementin merkityksettömyyden. Niinpä Duchampin viikset Mona Lisalla ei ollut heille sen kiinnostavampi työ kuin alkuperäinenkään.¹⁶⁶

Debordin Spektaakkeliyhdistyskirjan kappale 207 kuuluu:

Ideat parantuvat. Sanojen merkityksellä on rooli tässä parannuksessa. Plagiarismi on välttämätöntä. Edistys riippuu siitä. Se pysyy lähellä kirjoittajan lausekäänteitä, käyttää hyväkseen hänen ilmaisuun, poistaa väärät ideat, korvaa ne oikeilla.¹⁶⁷

---

* Puolustusvoimat loukkaantui taideopiskelijan sarjakuvasta

Limingan taidekoulun nuori piirtäjä irvaili rankkaan sävyyn armeijan värväyskampanjaa

[...] Rojolan sarjakuva ottaa kantaa puolustusvoimien mainoskampanjaan saada nuoret kiinnostumaan armeijasta työpaikkana. Kampanjassa kehoitettiin: ”Tee työtä, jolla on tarkoitus”.

Rojola käytti ”vastamainoksessaan” valokuvia silvotuista vartaloista ja katkaisuista päistä. Alla on puolustusvoimien logo, jossa leijonalta on poistettu miekka jalkojen alta ja leijona hymyilee – toisin kuin alkuperäisessä. Logon alle Rojola on lisännyt: ”Puolustusvoimat. Tee työtä, jolla on tarkoitus.”

- Helsingin Sanomat 27.11.2003

Debord plagioi kappaleessa sanasta sanaan Lautréamont'n *Poesiksen* (1870) kuuluisaa kappaletta. Situationisteille tämä Lautréamont'n kuvaama plagiarismi tarkoitti samaa kuin *detournement*.

Debord ja Wolman erittelivät *detournementin* alalajit:

- a. *Pienempi detournement* käyttää itsessään merkityksetöntä elementtiä ja saa merkityksensä uudesta kontekstistaan. Näitä elementtejä ovat esimerkiksi tavallinen valokuva tai lehtileike.
- b. *Pettävä detournement* käyttää itsessään merkittävää elementtiä, joka saa uudessa yhteydessä uuden merkityksen. Tästä voidaan käyttää myös termiä ennakoivan ehdotuksen *detournement*. Esimerkkeinä mainitaan jakso Eisensteinin elokuvasta tai iskulause Saint-Justilta.
- c. *Laaennettu detournement* on edellisten yhdistelmä, esimerkiksi kun Marxin lausetta käytetään kuvittamaan tavallista valokuvaa.¹⁶⁸

Debord ja Wolman erittelevät myös neljä *detournementin* käytön lakia:

1. Kaikkein kaukaisin *detournattu* elementti vaikuttaa terävimmän kokonaisvaikutelmaan, eikä sellainen elementti, joka suoraan määrittää vaikutelman luonteen.
2. *Detournementin* voima piilee elementtien alkuperäisen kontekstin tietoisessa tai epämääräisessä muistamisessa. Koska puhtaan ilmaisun idea on kuollut, *detournementille*, kuten kaikelle muullekin kommunikaatiolle täytyy määrittää kohdeyleisö.
3. *Detournement* on sitä tehottomampi, mitä enemmän se lähestyy rationaalista vastausta. Alkuperäistä elementtiä ei siis ole kovin tehokasta käyttää sitä itseään vastaan.
4. Pelkkä nurinkääntäminen on aina suorien ja vähiten tehokkain *detournementi*.

Debord ja Wolman totesivat, että "näistä neljästä laista ensimmäinen on oleellisin ja pätee universaalisti. Loput kolme ovat käytännössä sovellettavissa vain pettävään *detournementtiin*."¹⁶⁹

Detournement ”on todellinen proletarisen taidekasvatuksen keino, ensimmäinen askel kohti *kirjallista kommunismia*.”¹⁷⁰ Kieli oli yhteisomaisuutta eikä sen merkityksiä voitu lukita. Elokuva ja sarjakuva olivat alueita, joissa detournementilla nähtiin olevan suuria mahdollisuuksia juuri niiden populaariuden vuoksi. René Viénet, joka 1973 liitti kiinalaiseen kungfu-elokuvaan dubatun ”situationistisen” dialogin, kirjoitti, että Marxin ja situationistien ajatukset olisivat ymmärrettävämpiä elokuvina kuin teksteinä – koska ne olivat vain arkipäiväisiä ideoita.¹⁷¹ Debord toteutti *Spektaakkeliyhteiskunta*-elokuvansa 17 vuotta *detournementin käyttöoppaan* jälkeen 1973, mutta kirjoittajat ehdottivat D.W. Griffithin *Kansakunnan synty* -elokuvan parantamista siten, että sen rasistinen sisältö poistettaisiin ja tilalle laitettaisiin Ku Klux Klanin sekä imperialistisen sodan kritiikkiä.¹⁷²

Tällaiset naiivitkin ehdotukset toivat esille detournementin ja Lautréamontin plagiarismin samankaltaisuuden. Huonotkin kulttuurituotteet olivat pelastettavissa pienellä parantelulla. Niinpä Asger Jorn osti kirpputoreilta sunnuntaimaalareiden töitä ja lisäili kuvien päälle omia vetojaan, jolloin vanha, ”arvoton” maalaus muuttui legitiimin taiteilijan käsittelyssä legitiimiksi taiteeksi. Vaikka tällainen menettely paljasti – samoin kuin Duchampin kuuluisa *Uri-naali*¹⁷³ – taidemaailmasta tiettyjä asioita, se ei kuitenkaan ollut detournementtia sanan poliittisessä merkityksessä vaan pikemminkin taiteellista ilmaisua, joka käytti kollaasitekniikkaa. Lisäksi tällaisesta sitaattien käytöstä oli jo 1950-luvulla muodostunut vakiintunut taiteellinen ilmaisutapa. Detournement erosi muista kollaasimaisista ilmaisuista juuri siinä, ettei se ollut pelkkää taiteellista ilmaisua. Detournementilla tuli olla aina vallankumouksellinen funktio.

Detournement muuttui SI:n käsissä lopulta välineeksi, jolla voitiin kritisoida spektaakkeliyhteiskuntaa muillakin kuin pelkillä propagandakeinoilla. Se muodostui vallitsevan kielen kritiikiksi ja kriittisen ajattelun lähtökohdaksi. Detournatessaan situationistit paitsi lisäsivät sarjakuviin uudet puhekuplat ja tekivät elokuvia leikkamalla ja yhdistelemällä vanhoja elokuvia, myös parantelivat Marxia ja muuta kriittistä teoriaa vastaamaan muuttunutta historiallista tilannetta. Vastaavalla tavalla jo Marx oli vastannut Proudhonin kirjalle *Kurjuuden filosofia* omalla teoksellaan *Filosofian kurjuus*. Hegelin ja

Marxin dialektiikat sopivat yhteen detournementin kanssa; situationalistien kirjoituksille olivat tyypillisiä tällaiset käänteet, joissa vaikkapa ”spektaakkelin kritiikki” saattoi muuttua ”kriittiseksi spektaakkeliksi”. SI:n mukaan Lautréamont systematisoi jo Marxin laajalti käyttämän menetelmän, detournementin, jonka SI nyt toi kaikkien ulottuville.¹⁷⁴

Kriittisen teorian täytyy *kommunikoida itsensä* omalla kielellään. Se on ristiriidan kieli, jonka täytyy olla dialektinen sekä muotonsa että sisältönsä suhteen. Se on kaikenkattava kritiikki ja se on historiallinen kritiikki. Se ei ole ”kirjoituksen nolla-astetta”, vaan sen vastakohta. Se ei ole tyylin negaatiota, vaan negaation tyyli.¹⁷⁵

Debordin mukaan tämä oman kritiikkinsä sisältävä tyyli oli mahdollinen vain detournementin avulla, jonka täytyi sisällyttää itseensä koko oma menneisyytensä. Niinpä Debordin Spektaakkeliyhteiskunta-kirja paitsi detournasi Hegeliä ja Marxia, se kattoi koko kapitalismikriittisen vastarinnan historian ja kuvaamansa yhteiskunnan kritiikin useista eri näkökulmista. Detournement oli vanhan teorian ajanmukaistamista uusia olosuhteita vastaaviksi. Siihen kuului etäisyyden otto virallisia totuuksia kohtaan, ja se ”uudelleenradikalisoi aikaisemmat kriittiset johtopäätökset, jotka on jähmetetty kunnianarvoisiksi ja muutettu täten valheiksi”.¹⁷⁶ Detournement oli siis rekuperation vastakohta; se palautti peliin rekuperoituja elementtejä ja otti ne takaisin haltuun.

Detournement on teoreettiseen auktoriteettiin vetoavan sitaatin vastakohta. Sitaatti on väistämättä väärennetty sillä tosiseikalla, että siitä on tullut sitaatti; fragmentti, joka on repäistä kontekstistaan ja kehityksestään, ja lopulta aikakautensa yleisestä viitekehyksestä ja siitä lietyistä valinnasta, asianmukaisesta tai virheellisestä, jota se edusti tällä mittapuulla. Detournement on anti-ideologian virtaava kieli. Se ilmaantuu kommunikaatiossa, joka tietää, ettei se voi antaa muotoa millekään lopulliselle varmuudelle.¹⁷⁷

Mustapha Khayati kirjoitti, että Marxin ajattelu täytyi pelastaa idiooteilta rekuperaattoreilta, jotka vain siteerasivat sitä sen sijaan, että olisivat tehneet siitä ajankohtaista täsmentämällä ja korjaamalla sitä sadan vuoden kokemusten valossa. Vastaavasti "vieraantumisen" ja "vallankumouksellisen" tapaiset sanat täytyi puhdistaa siitä liasta, joka niille oli vuosien saatossa erilaisten mainosmiesten ja valtioteoreetikkojen toimesta kasautunut. Detournement oli hallitsevan kielien kritiikkiä, joka tunnusti tiedon ja määritelmien historiallisuuden. Se oli orwellilaisen "uuskielen" vastakohta ja teki sen mahdottomaksi. Khayati totesi Situationistisen sanakirjan esipuheessaan (itse sanakirjaa ei koskaan julkaistu), että situationistinen sanakirja olisi eräänlainen koodikirja, joka esittelisi paitsi sanan hallitsevan, ideologisen merkityksen, myös sen senhetkistä todellisuutta vastaavan merkityksen. Sillä piti olla osuutensa uuden vallankumouksellisen teorian kehittämissä, jonka ongelmana olisi sitten siirtyä kirjaimellisesti "sanoista tekoihin".¹⁷⁸

Debord käytti itse paljon asiayhteydestään irrotettuja sitaatteja mainiten niiden tekijät satunnaisesti. Hän ei koskaan käyttänyt akateemista viiteapparaattia. Esimerkiksi yllä oleva nimeämätön plagiarismilainaus Lautréamont'ltä, jota ei edes osoiteta toisen kirjoittamaksi, on tietysti plagiaatti itsessään ja sopii yhteyteensä. Hän käytti joitakin elementtejä toistuvasti, kuten Marxin ja Engelsin *Kommunistisessa manifestissa* käyttämää ilmaisua, jossa porvariston "tavarain halvat hinnat ovat raskas tykistö, jolla se ampuu maan tasalle kaikki Kiinan muurit ja pakottaa raakalaiskansojen itsepintaisimmankin muukalaisvihan antautumaan"¹⁷⁹. Kirjoituksessa Detournementin metodi Debord ja Wolman totesivat, että detournementin "tuotteiden halpuus on raskas tykistö, joka ampuu maan tasalle kaikki ymmärryksen Kiinan muurit"¹⁸⁰ ja Speaktaakkeliyhteiskunnassa puolestaan, että "tämä [kapitalistisen tuotannon] homogenisoiva voima on raskas tykistö, joka on ampunut maan tasalle kaikki Kiinan muurit"¹⁸¹.

Debord suhtautui hyvin kielteisesti situationistisen materiaalin detournaamiseen, mitä hän piti tietenkin rekuperaationa. Kun situationistit laittoivat vanhoja ajatuksia uudelleen liikkeeseen, niiden uudelleen "detournaaminen" ei ollut situationistien näkökulmasta mahdollista. Detournatun detournaaminen oli rekuperaatiota. Esi-

merkiksi Lefebvren ja situationistien välirikko tapahtui siitä syystä, että edellinen oli ”detournannut” *IS*:ssä julkaistua situationistien artikkelia Pariisin kommuunista. Myös Godard joutui *SI*:n ankaran kritiikin kohteeksi, kun tämä oli käyttänyt situationistisia ideoita elokuvissaan *Le Week-end* ja *Le Petit Soldat*. Debord oli sitä mieltä, että ainoa tapa päästä selville hänen ajattelustaan oli lukea hänen tekstejään, ja kommentaarit olivat lähtökohtaisesti tuomittavia rekuperatioyrityksiä. Hän oli myös 25 vuotta Speaktaakkeliyhdistykunnan ensijulkaisun jälkeen sitä mieltä, ettei siitä ole syytä muuttaa sanaakaan¹⁸².

Detournement rikkoi porvarillisia yksilöllisyyden ja luovan neron kultteja. Sen perimmäinen päämäärä oli ultradetournement: jokapäiväisen elämän tilanteiden detournement. Kaikki parempaan maailmaan tarvittava oli jo olemassa, kyse oli vain siitä, miten niitä käytettiin. Detournement oli leikkimistä arkisilla merkityksillä, sanoilla ja eleillä, ja uusien merkityksien antamista niille. Tavallaan tämä oli sitä, mitä erilaiset ihmisryhmät – varsinkin valtaväestöä ja valtaa vie-roksuvat vähemmistöt – olivat aina harrastaneet: ottaneet arkipäiväisiä sanoja sekä eleitä ja antaneet niille uusia merkityksiä. Lopullisia merkityksiä ei ole. Mikä tahansa sana tai merkki voitiin kääntää miksi tahansa muuksi.¹⁸³

3. Speaktaakkeliyhteiskunta

3.1 Speaktaakkelikäsitteen taustaa

Situationistisen ajattelun ytimessä oleva, Debordin systematisoima speaktaakkelin käsite vääristyy ja latistuu helposti pelkäksi mediakritiikiksi, ellei ymmärretä sen taustalla olevaa marxilaista perinnettä. Siksi on syytä tarkastella käsitteen taustalla vaikuttavia Marxin käsityksiä vieraantumisesta, tavarasta ja tavarafetisististä sekä György Lukácsin 1923 *Geschichte und Klassenbewusstsein* (Historia ja luokkatietoisuus) -teoksessa¹ esittämiä ajatuksia esineellistymisestä.

Joitain harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta Marxin käsitys tavarafetisismistä oli sivuutettu valtavirran marxilaisessa ajattelussa ja varsinkin sen ”valtiososialistisissa” sovellutuksissa. Yksi tällainen poikkeus oli Lukács, joka tosin ehti varsin nopeasti kritisoida itseään, ja yritti jopa estää kirjansa ranskankielisen käännöksen ilmestymisen 1960.² Debordin muotoilema speaktaakkelianalyysi perustui suurelta osin Marxin ja Lukácsin esittämän tavarafetisismiin radikaaliin uudelleentulkintaan.

Debord käytti tekstissään detournement-tekniikkaa, minkä johdosta Marxinsa ja Hegelinsä hyvin tunteva voisi osoittaa Speaktaakkeliyhteiskunta-kirjan olevan kierrätetyistä lauseista ja kappaleista koostuva kollaasi. Omasta mielestään hän situationistit vain parantelivat ja ajanmukaistivat jo olemassa olevia tekstejä. Näiden lainausten esille tuominen ei ole kuitenkaan tämän tutkimuksen tehtävä³. Sen sijaan selvitän seuraavassa ne marxilaiset peruskäsitteet, jotka vaikuttavat speaktaakkelikäsitteen taustalla.⁴

3.1.1 Tavara

Marx aloittaa *Pääoman* tavarakäsitteen erittelyllä. Tavara (englanniksi *commodity*, ranskaksi *la marchandise*, saksaksi *die Ware*) on tuotettu vaihtoa varten. Esimerkiksi kotiäidin työ tai henkilön itseään varten tekemät tuotteet eivät ole tavaroita, koska niitä ei vaihdeta mihinkään. Tavara voi olla myös aineeton palvelu. Se tyydyttää joltain tarvetta, joka voi olla fyysinen, henkinen tai vaikkapa keinotekoinen (esimerkiksi mainonnan synnyttämä).

Tavara on käyttöarvon ja vaihtoarvon ykseys. Käyttöarvo on tavaran ominaisuus tyydyttää tarpeita ja vaihtoarvo on se arvo, jolla se voidaan vaihtaa muihin tavaroihin. Lisäksi Marx erittelee *Pääoman* alussa muitakin arvomuotoja, joita ei tässä ole tarkoituksenmukaista käsitellä. Tavara voi myös olla väline tarpeiden tyydyttämiseen, kuten työvoima tai tuotantoväline.⁵

Lukácsin mukaan tavara on universaalikategoria kapitalistisessa yhteiskunnassa, jossa ihmisetkin muuttuvat objekteiksi. Kun kaikesta tulee ostettavaa ja myytävää tavaraa, maailmasta tulee pelkkä kauppapaikka. Situationistien mukaan

tavaratuotannon ilmaantumisen jälkeen mikään maailmassa ei paikene tämän uus-kohtalon leppymätöntä kehitystä, näkymätöntä taloudellista rationaalisuutta: *tavaran logiikkaa*. Olemukseltaan totalitaarisena ja imperialistisena se vaatii koko planeettaa alueekseen ja koko ihmiskuntaa palvelijoikseen. Siellä, missä *tavara* on läsnä, on vain orjia.⁶

3.1.2 Työnjako

Marxin mukaan työnjakoa oli aluksi "vain sukupuoliaktissa, sitten itsestään tapahtunutta tai 'luonnollisesti syntynyttä' työnjakoa, joka aiheutui luontaisista taipumuksista (esimerkiksi ruumiin-

voimista), tarpeista, satunnaisuuksista yms.”⁷. Työnjako oli tavara tuotannon edellytys. Siitä syntyivät myös palkkatyö ja yksityisomaisuus. Työnjako mahdollisti tilanteen, jossa toiset tekivät töitä (usein eloonjäämisen rajoilla) samalla, kun toiset elivät ja vaurastuivat tämän työn hedelmillä.⁸ Työnjaosta syntyi jakautuminen johtajiin ja johdettaviin, asiantuntijoihin ja massaan. Työnjaon monimutkaistuminen oli samalla ihmiskunnan historiaa. Seuraavassa esitänkin pienen marxilaisen työnjaon historian, joka on speaktaakkelianalyysin taustalla, vaikkei sitä siinä esiteltykään (sen sijaan Debord käsitteli historiaa muista näkökulmista).

Työnjaon alkaminen oli se hetki historiassa, jolloin ihmiset huomasivat, että heidän oli järkevä tehdä vain tiettyä asiaa, esimerkiksi viljellä paljon vehnää, koska he saattoivat hankkia muut hyödykkeet niiltä ihmisiltä, jotka tekivät jotain muuta asiaa, esimerkiksi kalastivat, tekivät käsitöitä, metsästivät tai viljelivät jotain muuta kuin vehnää. Nämä asiat he pystyivät hankkimaan vaihtamalla ylimääräisen vehnäsä muiden hankkimiin tai valmistamiin hyödykkeisiin.

Näin ihmiset alkoivat työskennellä toisiaan varten ja työ sai yhteiskunnallisen luonteen. Vaikka ihmiset olivat ennenkin esimerkiksi käyttäneet itse tekemiään vaatteita, syntyi räätälien ammattikunta ja vaatteista tuli ensi kertaa tavara edellä mainitussa mielessä. Jos esimerkiksi vehnäsato epäonnistui, viljelijän lisäksi koko yhteisö kärsi siitä. Ihmiset tulivat riippuvaisiksi toisistaan, kun he eivät enää tuottaneet kaikkea itselleen ja perheelleen välttämätöntä itse. Näin ihmiset oppivat oman paikkansa tai roolinsa yhteisössä ja ihmisten väliset suhteet määrittäytyivät työnjaon mukaan. Ihmiset joutuivat pian näiden rooliensa vangeiksi, koska jos he olisivat luopuneet niistä, he olisivat menettäneet toimeentulonsa. Ihminen ei ollut enää ensisijaisesti yksilö, vaan jonkin suorituksen tekijä.

Työnjako ja työ monimutkaistuivat jatkuvasti historian edetessä ja markkinoille tuli yhä suurempi määrä erilaisia tavaroita. Antiikin Kreikassa oli jo muodostunut valtava epävapaiden ihmisten orjaluokka, joka elätti pientä vähemmistöä, joka puolestaan hallitsi yhteiskuntaa. Tämä pieni vähemmistö loi länsimaisen tieteen ja

taiteen perustan, mutta se loi sen suuren orjaluokan kustannuksella. Näiden vapaiden ihmisten mukaan "hyvä elämä" ei ollut mahdollinen niille, jotka tekivät töitä. Esimerkiksi Bertrand Russell on todennut, ettei Kreikan kulttuurin kukoistus olisi ollut mahdollinen taloudellisesti oikeudenmukaisessa järjestelmässä⁹.

Alueellinen työnjako tarkoitti sitä, että jokin alue keskittyi tietyn tavaran tuottamiseen yleensä luonnonvarojensa ja resurssien mukaan. 1800-luvulle tultaessa koko yhteiskunta oli muuttunut teollisuustuotannon ja palkkatyön myötä, kun ihmiset muuttivat massoittain töihin kaupunkeihin. Marxin kuvaamat manufaktuurit perustuivat tehokkaaseen työnjakoon, jossa tehtävät ositettiin ja jossa "vasta osatyöläisten yhteinen tuote muuttuu tavaraksi"¹⁰. Teknologista kehitystä pyrittiin ohjaamaan niin, että se hävitti kaiken ammattitaidon. Koneiden rytmi määräsi työläisen työskentelyä, ja koneet pyrittiin suunnittelemaan niin, että niitä pystyivät käyttämään "apinatkin", jolloin kuka tahansa työläinen saatettiin korvata toisella. Ammattitaitoiset ja arvonsa ymmärtävät työläiset olisivat voineet aiheuttaa harmia kapitalisteille.¹¹ Tammilehdon mukaan

sillä, että työpajoissa ja tehtaissa pakotettiin kukin ihminen erikoistumaan ja tekemään vain yhtä työvaihetta viikosta viikkoon, ei ollut mitään suoranaista tekemistä tehokkuuden kanssa. Kysymys oli kontrollista: kun kukaan työläisistä ei hallinnut koko tuotantoprosessia, he olivat paremmin tehtailijan armoilla. Kun itsenäisen käsityöläisyyden vaihtoehto väistyi yhä kauemmaksi, työn "antajan" osuus tuloksista saattoi kasvaa.¹²

Kapitalistien huolenaiheeksi nousi "työläisten kurittomuus", kun nämä eivät ilman muuta suostuneet työskentelemään olosuhteissa, joiden perustana oli kuri, hierarkia ja käskyvalta sekä "työläisen yksilöllisen työvoiman köyhtyminen"¹³.

Manufaktuuri surkastaa työläisen epänormaalisuuteen saakka kehittämällä hänen erikoistaitojaan ikään kuin kasvihuoneessa ja tukahduttaen kokonaisen maailman tuotantovietejä ja taipumuksia.

[...] Ei ainoastaan erillisiä osatöitä jaeta eri yksilöiden kesken, vaan yksilö itse jaetaan, muutetaan osatyön automaattiseksi käyttökoneistoksi. [...] Kun työläinen alkuaan myy työvoimaansa pääomalle siksi, että häneltä puuttuvat aineelliset välineet tavaravaihtoa varten, niin nyt häneltä kieltää itse hänen yksilöllinen työvoimansa palveluksen, jollei sitä myydä pääomalle. Se toimii nyt ainoastaan sellaisessa yhteydessä, joka on olemassa vasta sen myynnin jälkeen, kapitalistin työpajassa. Luonnollisilta ominaisuuksiltaan kykenevämmänä tekemään mitään itsenäisesti manufaktuurityöläinen harjoittaa tuottavaa toimintaa enää ainoastaan kapitalistin työpajan tarvekaluna.¹⁴

Marxin mukaan suurteollisuus merkitsi syvällistä muutosta yhteiskunnassa:

Universaalin kilpailun kautta se pakotti kaikki yksilöt ponnistamaan äärimmilleen tarmonsaa. Se hävitti mahdollisuuksiensa mukaan ideologian, uskonnon, moraalin jne., ja missä se ei siihen pystynyt, se muutti ne kouraantuntuvaiksi valheiksi. Se alkoi ensimmäisenä tuottaa maailmanhistoriaa sikäli, että se saattoi jokaisen sivistyskansan ja jokaisen yksilön tarpeiden tyydyttämisen riippuvaiseksi koko maailmasta ja hävitti yksityisten maiden siihenastisen luonnonvaraisen eristyneisyyden. Se saattoi luonnontieteen pääoman alaisuuteen ja riisti työnjaolta luonnonvaraisuuden viimeisenkin näennäisyyden. Se hävitti yleensä kaikki luonnonvaraisesti muodostuneet suhteet niin pitkälle kuin se on työn piirissä mahdollista ja muutti ne rahallisiksi suhteiksi. Entisten luonnonvaraisesti muodostuneiden kaupunkien tilalle se loi suuria nykyaikaisia teollisuuskaupunkeja, jotka kasvoivat ilmiömäisen nopeasti. Kaikkialla, minne se tunkeutui, se teki lopun käsityöstä ja yleensä kaikista aikaisemmista teollisuuden asteista. Se vei päätökseen kaupunkikaupungin voiton maaseudusta. Sen tuntomerkinä on automaattinen järjestelmä.¹⁵

Ihmisen syntyperä määrittä hänen osansa luokkayhteiskunnassa ja työnjaossa. Marxin mukaan proletaarit eivät pystyneet valitse-

maan osaansa maailmassa vaan heidän elämänsä oli puurtamista eloonjäämisen rajoilla, samalla kun kapitalistit rikastuivat heidän työnsä kustannuksella. Markkinoilla oli suuri määrä tavaroita, joihin niiden tekoon osallistuvilla työläisillä ei ollut koskaan varaa. Ihmiset tunsivat solidaarisuutta omaa perhettään ja yhteiskuntaluokkaansa kohtaan, mutta yhteiskunnan dynamiikka perustui luokkien väliselle vihamielisyydelle. Tällaisessa tilanteessa erilaiset intressiryhmät pyrkivät esittämään omat etunsa universaaleina totuuksina maailmasta, ja kamppailu vallasta ja yhteiskunnallisesta hegemoniasta muuttui kamppailuksi ihmisten mielistä ja ajatuksista.

Ihmisten välinen solidaarisuus ja yhteisöllisyys heikentyivät muutenkin kuin luokkaristiriitojen takia. Erilaiset ammattiryhmät eivät pystyneet kommunikoimaan samalla kielellä. Työ erikoistui ja muuttui muille ihmisille yhä käsittämättömämmäksi. Hyvänä esimerkkinä tästä oli juuri tiede. Kaikkia tieteen aloja hallitsevia yleistietäjiä ei ole voinut olla enää vuosisatoihin eikä entisaikojen ”yleisnero” olisi pystynyt ymmärtämään nykyajan tieteestä edes sitä murto-osaa, minkä olisi ehtinyt lukea. Samuel Johnson kirjoitti jo vuonna 1758, että

jokainen suuri kaupunki on täynnä lukemattomia virkoja, joista suurin osa kansasta ei edes tiedä: Näpertelijöitä joiden tehtävänä on suunnitella kaikenlaisia pikku tavaroita, joita monet kaupat ovat täynnä ja joiden käyttötarkoitusta on vaikea kysymättä selvittää. Mutta hän joka oppii tuntemaan nuo esineet alkaa pian pitää niitä välttämättöminä.¹⁶

Yhteiskunnasta oli yhä vaikeampi muodostaa kokonaiskuvaa, kun jokainen tiesi yhä enemmän yhä pienemmästä osasta maailmaa. Näin syntyi asiantuntijakulttuuri, jossa joku aina tiesi paremmin, miten missäkin tilanteessa pitäisi toimia. Ihmisten kontrolli oman elämän hallinnasta väheni. Sosiaalinen kontrolli taas muodostui yhä tärkeämmäksi.

Marxin mukaan

ihmisen oma teko muuttuu hänelle vieraaksi, häntä vastaan nousevaksi voimaksi, joka sortaa häntä, sen sijaan että hän hallitsisi sitä. Asiahan on nimittäin siten, että heti työnjaon päästyä alulle itse kullekin tulee jokin määrätty yksinomainen toimintakehä, jossa hänen on pakko pysytellä, josta hän ei pääse ulos; hän on metsästäjä, kalastaja tai paimen tai kriittinen kriitikko, ja hänen on pysyttävä siinä, jollei hän tahdo menettää toimeentuloaan – kun taas kommunistisessa yhteiskunnassa, jossa kenelläkään ei ole mitään yksinomaista toimintakehää, vaan kukin voi täydellistyä mille alalle tahansa, yhteiskunta säätelee yleistä tuotantoa ja juuri sen kautta luo mahdollisuudet tehdä tänään tätä, huomenna tuota, aamupäivällä metsästä, iltpäivällä kalastaa, illalla hoidella karjaa ja syönnin jälkeen kritisoida, aivan kuten mieli tekee, ilman että olisi aina metsästäjä, kalastaja, paimen tai kriitikko.¹⁷

3.1.3 Vieraantuminen

Vieraantumiseen liitetään yleensä sellaisia määritteitä, kuin voimattomuus, hallinnan puute, tarkoituksettomuus, eristäytyminen, apatia ja tyytymättömyys. Lyhyesti sanottuna ihminen ei tunne olevansa kotonaan maailmassa, vaan maailma tuntuu vieroksuvan häntä. Sana myös implikoi sellaista tilannetta, jossa näin ei ollut, vaan ihminen oli sinut maailman ja luonnon kanssa, kommunikointi ja ihmissuhteet olivat vapaita ja omaehtoisia, ihminen pystyi toteuttamaan itseään täysipainoisesti ja maailma oli kaikilla muillakin tavoin onnellisempi paikka elää. Ihmisen kaipuu kesämökille, alkukantaisten yhteisöiden ihailu ja muutenkin kaiken ”alkuperäisen” etsintä tuntuisi olevan halua päästä irti vieraantumisesta. Sitten voidaankin kysyä, onko se, joka on vieraantunut, ihminen vai yhteiskunta?

Hegelin mukaan ihmiset loivat kulttuurin, joka puolestaan näyttäytyi heille vieraana ja vihamielisenä. Vieraantuminen oli hänen mukaansa ihmisen elämään luonnostaan kuuluva seikka. Kun Hegelille ihmisten toiminta oli ”Hengen” ilmentymä, Marx käänsi

asetelman päälaelleen väittämällä, että ”Henki” eli kulttuuri oli ihmistyön tulosta. Marxille ”tajunta ei määrää elämää, vaan elämä määrää tajunnan”¹⁸. Ihmiset siis loivat maailmansa, mutta kapitalistisessa tavaratuotannossa työläiset eivät olleet oikeutettuja työnsä tuloksiin, jotka näyttäytyivät heille vieraina. Palkkatyölle perustuvassa yhteiskunnassa työläinen myi ainoaa omaisuuttaan, työvoimaansa, ja sen tulokset kuuluivat työnantajalle, joka maksoi tuosta työpanoksesta.

Työläinen tulee sitä köyhemmäksi, mitä enemmän hän tuottaa rikkautta, mitä enemmän hänen tuotantonsa voima ja laajuus kasvaa. Työläisestä tulee sitä halvempi tavara, mitä enemmän hän luo tavaroita. Tavaroiden maailman *arvon lisääntyessä* ihmisten maailman *arvo vähenee* suoraan verrannollisesti. Työ ei tuota ainoastaan tavaroita; se tuottaa itsensä ja työläisen *tavarana*.¹⁹

Vieraantuminen oli siis seurausta palkkatyöstä, jota tehtiin muuta elämistä varten, ja joka ei ollut täysipainoista elämää. Ihminen teki töitä puolet valveillaoloajastaan, jotta saattoi pysyä hengissä lopun osan elämästään. Työläinen tuotti voiman, pääoman, joka irtaantui hänestä ja toimi häntä vastaan. Mitä enemmän hän teki töitä, sitä mahtavammaksi tuo vihamielinen voima muuttui. Marxin mukaan tämä voima ”kasvaa pois valvonnastamme, menee ristiin odotustemme kanssa, kumoo laskelmamme”. Työläisille se esiintyy ”vieraana, heille ulkopuolisena valtana, jonka alkuperä ja päämäärät ovat heille tuntemattomat, jota he eivät voi enää hallita, vaan joka päivästään kulkee omien, ihmisten tahdosta ja menettelyistä riippumattomien ja tuota tahtoa ja menettelyä jopa suuntaavien asteiden ja kehitysvaiheiden kautta.”²⁰

Marxin mukaan vieraantunut työ teki vieraaksi paitsi työn tuotteen ja oman toiminnan, myös ihmisen lajiolemuksen ja toisen ihmisen. Ihminen suhtautui itseensä lajiolemukseltaan vapaana olentona, mutta työssä elämä muuttui eloonjäämiseksi, pelkäksi elämän ylläpitämiseksi. Ihminen saattoi olla Marxin – ja myöhemmin situationistien – mukaan vapaa toteuttamaan itseään vasta kun hän oli vapaa eloonjäämiseen kuuluvista tarpeista. Toinen ih-

minen muuttui tuon vihamielisen voiman omistajaksi, jolle työläinen oman vieraan työnsä teki.²¹

Vieraantumisen aiheutti *"vieraautunut, luovutettu työ"*²². Yksityisomistus oli tämän luovutetun, vieraantuneen työn seuraus eikä sen perusta, vaikka asia saattoi näyttää päinvastaiselta. *Saksalaisessa ideologiassa* Marx kirjoitti, että vieraantuminen ja yksityisomaisuus voitiin estää *"vain kumoamalla jälleen työnjako"*²³. Työnjako taas *"on lakkautettavissa vain yksityisomistuksen ja itsensä työn lakkauttamisen kautta"*²⁴. Hänen mukaansa kommunismi *"syrjäyttää työn"*²⁵, joka säilyttää elämää vain *"murjomalla sitä"*²⁶. Näin voitaisiin väittää, että yhteiskunnan perimmäinen vika oli palkkatyössä eikä esimerkiksi yksityisomaisuudessa, joka oli seurausta edellisestä. Tämän asian korjaamiseen eivät riittäneet vaikkapa palkankorotukset, jotka merkitsisivät vain *"parempaa palkanmaksua orjille"*²⁷, vaan itse vieraantuneen työn poistaminen. Koska Marxille vieraantuminen oli näin konkreettinen asia, oli selvää, ettei tällaista vieraantumista tapahtuisi yhteiskunnassa, jossa ihmiset toimisivat ilmaistakseen omia taipumuksiaan eivätkä vain ansaitakseen elantonsa. Situationistien mukaan työ tuli eliminoida uudenlaisten vapaiden aktiviteettien hyväksi²⁸. Huomattavaa onkin, etteivät Marx ja Debord tehneet koskaan palkkatyötä, eivätkä he siis olleet tässä mielessä vieraantuneita.

Siinäpä se. Työ tuottaa ihmeitä rikkaille, mutta työläiselle se tuottaa kurjuutta. Työ tuottaa palatseja, mutta työläiselle se tuottaa luolia. Se tuottaa kauneutta, mutta työläiselle se tuottaa rujoutta. Työ korvaa itsensä koneilla, mutta pakottaa osan työläisistä barbaarisesti työhön ja tekee muut työläiset koneiksi. Se tuottaa henkeä, mutta työläiselle se tuottaa typeryyttä, henkistä jälkeenjääneisyyttä.²⁹

3.1.4 Esineellistyminen

Työvoima oli erikoislaatuinen tavara: kun työnantaja kulutti työvoimaa, tuloksena oli paitsi uusia tavaroita, myös lisäarvoa. Pääoma, jolla hän osti työvoimaa, tuotti hänelle lisää rahaa. Riiston

perusta oli siinä, että kapitalisti sai voittonsa työläisen tekemästä työstä, kun taas työläinen ei ollut oikeutettu työnsä tuloksiin. Työläinen sai täyden palkan vain osasta työpanostaan, ja kapitalisti nappasi lisäarvon. Voitto oli se osa palkasta, jota työläiselle ei maksettu.

Marxin *Pääomassa* esittämä yhtälö ”20 kyynärää liinakangasta = 1 takki”³⁰ tarkoitti, että näitä kahta hyödykettä yhdisti jokin asia, abstrakti työvoima, jonka konkreettinen ilmentymä oli raha. Niinpä voitiin sanoa vaikkapa, että ”10 naulaa teetä = 20 jaardia pellavaa = 8 tuntia ihmistyötä = 10 puntaa”. Itse asiassa hintojen ja suhdanteiden vaihtelun vuoksi voimme jättää määrät kokonaan pois ja todeta:

liinakangas = takki

ihminen = työvoima = raha

ihminen = raha = liinakangas = takki

ihminen = takki = 28 tuuman väritelevisio jne. jne.

Tämä oli yhtälö, jonka mukaan palkkatyölle perustuva yhteiskunta toimi.³¹ Kapitalismissa ihmiset olivat tavaroita työvoimatavaroina. Työvoima, joka oli ”ensisijaisesti kykyä tehdä *mitä tahansa*”³², laistui palkkatyössä tarkkaan määrätyksi, rajatuksi työsuoritukseksi. Ihmisen tekemä työ erosi muiden työstä konkreettisesti, mutta abstrakti työvoima oli se, mikä yhdisti leipuria ja metallimiestä: työvoiman uhraus palkkaa vastaan. Marxille asiassa ei ollut mitään epäselvyyttä:

Työläisestä on tullut tavara, ja hänelle on onneksi jos hän saa itsensä kaupatuksi.³³

Lukácsin mukaan työläinen esineellistyi sekä objektiivisesti, koska esineellistyminen oli yhteiskunnallista todellisuutta, että subjektiivisesti, koska hänen täytyi ajatella itse itsensä työvoimaksi ja sitä kautta tavaraksi³⁴. Ihmisessä ei ollut tärkeää hänen henkilönsä, vaan se, mitä työtä hän teki. Kuitenkin työ oli yleensä persoonatonta ja työntekijät olivat vaihdettavissa työmarkkinoilla. Samalla

tästä kapitalismin "luonnonlaista" seurasi, että ihmisten välisistä suhteista tuli tavarasuhteita. Kapitalismissa myös ihmisten välisillä suhteilla oli hintalappunsa.

[...] työläisen täytyy esittää itsensä työvoimansa "omistajana", ikään kuin se olisi tavara. Hänen tilannettaan määrää se, että työvoima on hänen ainoa omaisuutensa.³⁵

Lukácsille työläisen tietoisuus oli epäinhimillisen kulutustavaranto tietoisuutta: kun kaikki elämänalueet alistettiin kysynnän ja tarjonnan laeille, "työläisen kohtalosta tulee koko yhteiskunnan kohtalo"³⁶.

Esineellistyminen vaatii sitä, että yhteiskunnan pitäisi oppia tyydyttämään kaikki tarpeensa tavaroiden vaihdolla.³⁷

Monet asioista, jotka Marxin aikana eivät kuuluneet tavarantavaranvaihdon piiriin, saivat myöhemmin hintalapun, "talouselämän lait" tunkeutuivat kaikkialle ja erilaiset inhimillisen elämän alueet lastensuojelusta tieteelliseen tutkimukseen ja sairaanhoidosta huippu-urheiluun joutuivat niiden alaisiksi. Asia muuttui tavaraksi, kun käyttöarvoa sisältävä asia (lastensuojelu, tiede, sairaanhoito, huippu-urheilu ja niin edelleen), sai vaihtoarvon, joka nousi itse käyttöarvoa tärkeämmäksi. Lukácsille tämä merkitsi sitä, että "kapitalistisen tuotannon 'luonnonlait' laajenevat kattamaan kaikkia elämänilmauksia yhteiskunnassa"³⁸. Inhimillinen toiminta muuttui ostettaviksi ja myytäviksi tavaroiksi ja inhimillinen tietoisuus esineistyi.*

Sillä hetkellä, kun kaikki on astunut taloudellisten hyödykkeiden piiriin, jopa lähteen vesi ja kaupunkien ilma, kaikesta on tullut *taloudellista pahaa*.^{39**}

3.1.5 Tavarafetisismi

Fetisismi tarkoitti sitä, että tietyllä esineellä kuviteltiin olevan aistittavien ominaisuuksiensa lisäksi jotain yliaistillisia ominaisuuksia. Nämä ”maagiset” ominaisuudet saattoivat tuottaa esimerkiksi ”onnea” (uskonnolliset ja muut taikakalut) tai seksuaalista kiihottusta (tietyt vaatekappaleet tai ruumiinosat). Fetisismissä elottomilla esineillä oli ”inhimillisiä” ominaisuuksia, kun taas esineellistymisessä ihmiset olivat ”elottomia” olioita.

---

* Miten tuotemaailma vaikuttaa?

Perinteisesti kasvatukseen liitetty autonomiseksi ihmiseksi kasvamisen ihanne ei pääse tuotemaailmassa toteutumaan kahdesta syystä.

Tuotannon kannalta katsottuna ihmisen sopeutuminen luomaansa tuotemaailmaan tarkoittaa ihmisen pyrkimystä tulla koneen kaltaiseksi eli suorituskykyiseksi. [...]

Ihmisten fyysiset ja osin psyykkiset kyvyt tuotantovoimana ovat jo joiltain osin jääneet jälkeen koneiden suorituskyvystä. Tästä seuraa se, että ihmisten hyötyarvo talousjärjestelmässä laskee, minkä seurauksena ihmisten vaihtoarvo työmarkkinoilla laskee suhteessa koneisiin.

[...] Syrjäytymisen pelon ajamana yhteiskunnassa säilymisen kannalta ihmisten onkin opittava taitoja, jotka maksimaalisesti lisäävät hänen hyötyarvoaan ja siten vaihtoarvoaan suhteessa koneisiin ja toisiin ihmisiin.

[...]

Tuotemaailmassa tavaroista ja kuvavirrasta tulevat ne esikuvat, joiden jäljittelyn kautta opitaan kohtelemaan myös itseä ja toisia tavaroina. Ihmisen tahattoman oppimisen kykyä käytetään tuotemaailman edistämisessä hyväksi.

Tuotemaailman omaksuminen menee jopa niin pitkälle, että ihmiset hyväksyvät itsensä ja toiset ihmiset ainoastaan tiettyjen tuotemerkkien kantajina so. tuotteina.

Marx aloitti *Pääoman* ensimmäisen osan neljännen luvun ”Tavaran fetissiluonne ja sen salaisuus” seuraavasti:

Ensi silmäyksellä näyttää tavara itsestään selvältä, jokapäiväiseltä oliolta. Sen erittely osoittaa kuitenkin, että se on hyvin kiero olio, täynnä metafysisistä rikkiviisautta ja teologisia oikkuja.⁴⁰

Marxin mukaan tavaran käyttöarvossa ei ollut mitään erikoista. Käyttöarvollaan tavara tyydytti inhimillisiä tarpeita tai oli muuttunut ihmisen työn tuloksena tälle hyödylliseksi. Kun puusta tehtiin pöytä, puu muuttui hyödylliseksi, mutta se oli edelleen puuta.

**** Uudet sodat käydään vedestä**

Vesibisnes tuo hyvät voitot

Kasvava vesipula takaa rajattomat markkinat vesibisnekselle. Maailmanpankki arvioi vesimarkkinoiden kooksi jo tuhat miljardia dollaria, ja se on nyt kannattavimpia aloja sijoittajille. [...]

Veden hinta nousee, kun suurfirmat lähtevät bisnekseen mukaan. Englannissa jäte- ja puhtaan veden jättifirma Biwater nosti vesimakсуjaan 450 prosenttia. Yrityksen voitto kasvoi 692 prosenttia, ja johtajien palkat nousivat 708 prosenttia.

Mutta samalla vedenjakelun häiriöt lisääntyivät puolella, ja punatautiapaukset kuusinkertaistuivat. Vesibisneksessä hinta yleensä nousee ja laatu laskee kuluttajalle.

Coca-Colakin huomasi, että todellinen janonsammuttaja on vesi, ja se lähti mukaan pulloveden kauppaan. [...]

Ympäristöjärjestö tutki taannoin USA:ssa yli sadan pulloveden laadun ja havaitsi, ettei se ole vesijohtovettä turvallisempaa. Itse asiassa osa olikin pelkkää pullo-tettua johtovettä, ja muista löytyi arsenikkia ja kolibakteereja.

Intialaisessa tutkimuksessa yksikään 13 tunnetuimmasta pullovedestä ei ollut bakteeritonta. Silti tuotanto kaksinkertaistuu parin vuoden välein, synnyttäen paljon kierrätyskelvotonta jätettä.

- Helsingin Sanomat 18.2.2004

Mutta niin pian kuin se esiintyy tavarana, muuttuu se olioksi, joka tosin on aistimilla havaittava, mutta samalla yliaistimellinen. Se ei ainoastaan seiso jaloillaan maassa, vaan suhteessaan kaikkiin muihin tavaroihin asettuu se päälaelleen ja kehittää puupäästään houreita, paljon ihmeellisempiä, kuin jos se alkaisi itsestään tanssia.⁴¹

Tavaroiden maagisuus johtui siitä, että tavarat kätkevät itseensä ihmistyön yhteiskunnallisen luonteen esittämällä ihmisten väliset suhteet tavaroiden välisinä yhteiskunnallisina suhteina.

Sitä vastoin ei tavaramuodolla ja työntuotteiden arvosuhteella, jossa se ilmenee, ole kerrassaan mitään tekemistä niiden fyysisen luonnon ja siitä johtuvien esineellisten suhteiden kanssa. Vain ihmisten keskinäinen määrätty yhteiskunnallinen suhde se tässä saa heidän silmissään itse olioiden keskinäisen suhteen muodon. Löytääksemme jotakin tätä vastaavaa, täytyy meidän paeta uskonnollisen maailman usvakerroksiin. Siellä näyttävät ihmisaivojen tuotteet eläviltä, keskenään ja ihmisten kanssa suhteissa olevilta itsenäisiltä olennoilta. Tätä kutsun minä fetisismiksi, joka takertuu työntuotteisiin, mikäli niitä tavaroina tuotetaan, ja joka siis on erottamattomasti tavarantoimitukseen kuuluva.⁴²

Fetisismi oli Marxilla siis tavaratuotantoon kuulunut ilmiö ja johtui niistä olosuhteista, joissa tavaroita tuotettiin. Marxin mukaan työn tuotteissa sinänsä ei ollut mitään vaihtoarvoa, ellei niille annettu sitä yhteiskunnallisissa suhteissa. Tavaroilla oli fyysisen olomuotonsa lisäksi tietynlainen "sielu" – samoin kuin ihmisillä oli "sielu" tai "yhteiskunnallinen asema". Tämä yhteiskunnallinen asema ei riippunut tavarantoimituksen (kuten ei useimmiten ihmisenkään) fyysisistä ominaisuuksista.

Työ oli samalla sekä konkreettista että abstraktia. Konkreettista oli se työ, joka loi käyttöarvoa, abstraktia se, joka loi vaihtoarvoa. Kun vaikkapa aloitteleva kirjailija kirjoitti vapaa-ajallaan romaaneja, hänen työnsä oli yksityistä ja pelkästään konkreettista niin kauan, kuin kukaan ei maksanut siitä palkkiota ja julkaissut kirjaa. Pöytälaatikossa olevaan kirjaan käytetty työ oli yhteiskunnallisesti

arvotonta, koska kirjaa ei ollut saatavilla markkinoilla. Jos kirja julkaistiin, työ tunnustettiin samalla yhteiskunnallisesti arvokkaaksi ja se sai vaihtoarvonsa fyysisessä tavarassa.

Työ oli siis sekä yksityistä että yhteiskunnallista. Työ näytti ihmisen yksityisasialta, jota "vapaat" ihmiset tekivät muista riippumatta, mutta ristiriita oli tietenkin siinä, ettei ihminen tehnyt töitä itselleen vaan muille. Työllä oli arvoa vain silloin, kun se tunnustettiin yhteiskunnalliseksi ja hän sai siitä palkkaa. Tämä arvon kantaja, tavara, sai arvonsa vain yhteiskunnallisesti ja suhteessa muihin tavaroihin. Raha oli tietenkin äärimmäinen esimerkki tavarasta, joka oli pelkkää yhteiskunnallista arvoa. Tämä yhteiskunnallinen abstraktio näytti hallitsevan kaikkea toimintaa kapitalistisessa yhteiskunnassa.

Marxilla fetisismiin liittyi vielä muita arvoteoriaan kuuluvia erittelyitä, joita ei ole tässä yhteydessä tarpeellista käsitellä. Sen sijaan seuraava esimerkki paljastaa tavarantoiminnan fetisistiluonteen liioitellusti. Pablo Picasson maalaus sai arvonsa siitä, että se oli Picasson maalaus ja tästä seuraavista yhteiskunnallisista suhteista, kun taas Picasson maalauksen kanssa identtinen jäljennös oli pelkkä arvoton väärennös. Jos taas aikaisemmin arvottomana pidetty maalaus olisi paljastunut aidoksi Picassoksi, sen arvo olisi noussut suunnattomasti. Tavaralla oli aistittavan olomuotonsa lisäksi ominaisuus, joka ylitti aistittavan ja joka sai arvonsa yhteiskunnallisesti. Picasson maalaus oli autiolla saarella asuvalle Robinson Crusoelle käyttäjäarvoltaan yhtä arvokas kuin sen identtinen jäljennöskin. Robinsonille tavaralla ei ollut muuta kuin käyttöarvo, joten tavarafetissi liittyi sen yhteiskunnalliseen asemaan.

Tavarantoiminta ratkaistiin markkinoilla, joita kutsuttiin sattuvasti "talouselämäksi". Samoin kuin talouselämä näyttäytyi itsenäisenä voimana, maailmaa hallitsevana "toisena luontona", myös tavaroilla oli elämänsä, joka näyttäytyi itsenäisenä ja ihmisistä erillisenä. Samalla tämä "itsenäisyys" kätki sen tosiseikan, että tavarat ja niiden yhteiskunnalliset suhteet olivat ihmisten aikaansaannoksia. Tässä nurinkurisessa maailmassa tavaroita valmistavat ihmiset esi-neellistyivät ja heidän valmistamansa tavarat muuttuivat eläviksi olennoiksi, jotka hallitsivat ihmisiä. Subjekti ja objekti vaihtoivat

paikkaa. Fetissoitunut tietoisuus käsitti nämä asiat välttämättömiksi ja luonnonvoimien kaltaisiksi asioiksi, vaikka ne olivat ihmisen omia luomuksia.

3.2 Speaktaakkeli-analyysin kehittäminen

Guy Debordin Speaktaakkeliyhteiskunta-kirjan ensimmäinen painos ilmestyi lokakuussa 1967. Se koostui 221 numeroidusta kappaleesta, jotka on jaettu 9 lukuun. Viittaukset kappalenumeroihin pätevät kirjan eri painoksiin ja käännöksiin. Joulukuussa 1967 ilmestyi myös Raoul Vaneigem'n kirja *Traité de savoir-faire à l'usage des jeunes générations*. Molempia kirjoja oli kirjoitettu vuodesta 1962 alkaen SI:n muun toiminnan ollessa suhteellisen hiljaista näinä vuosina.

Debord pyrki esittämään kirjassaan objektiivisen, lähes tieteellisen esityksen aiheestaan, kun taas Vaneigem esitti subjektiivisen, moraalisen ja jopa runollisen vastalauseen speaktaakkelille. Debordin kirja oli marxilaista, kuivaakin tekstiä, kun taas Vaneigem kirjoitti innoittuneesti ja proosallisesti. Debord pyrki esittämään speaktaakkeliyhteiskunnan joka näkökulmasta, kun Vaneigem ”tutki omaa subjektiviteettiaan”⁴³, sitä mitä elämä tuon yhteiskunnan arjessa ja käytännössä tarkoitti. Ehkä tästä proosallisuudesta johtuen jälkimmäinen, populaarimpi kirja on jäänyt lähes kokonaan situationistitutkimuksen ulkopuolelle. Jos Debord detournasi marxilaista teoriaa, Vaneigem tuotti arkeen sijoittuvaa tekstiä situationistisen ajattelun pohjalta. Molemmat kirjat perustuivat siihen ”kollektiiviseen” situationistiseen ajatteluun, jota oli kehitelty *IS*-lehden sivuilla lukemattomissa artikkeleissa. Niinpä monet Speaktaakkeliyhteiskunta-kirjan ajatukset olivat tuttuja jo situationistien aiemmista artikkeleista, mutta pyrkivät viemään niitä systemaattisemmin eteenpäin detournement-ajattelun mukaisesti.

Speaktaakkeli-sanana merkitys on Nykysuomen sivistyssanakirjan⁴⁴ mukaan ”komea, mutta pintapuolinen näytelmä t. elokuva; komea juhla tm. tilaisuus”. Ranskan kielessä speaktaakkeli tar-

koittaa lisäksi näkyä, teatteri- elokuva- tai muuta näytöstä sekä näytäntöä tai lavastusta. Määritelmässä on yhteistä se, ettei speктаakkeliin osallistuta vaan sitä kontemploidaan eli pohditaan passiivisesti. Täytyy myös muistaa, ettei katsojaa (*spectateur*) voi olla ilman esitystä (*spectacle*) eikä esitys ole mielekäs, ellei sillä ole katsojia. Situationistien mukaan kapitalistinen kulutusyhteiskunta oli muuttunut tällaiseksi esitykseksi; speктаakkeliksi, joka oli kapitalismin positiivinen julkisivu⁴⁵.

Debord ja situationistit pyrkivät tiivistämään speктаakkelin käsitteeseen analyysin, joka kuvaisi mahdollisimman kattavasti kapitalistisen yhteiskunnan sitä vaihetta, jonka he kokivat juuri alkaneen. Debord sijoitti speктаakkeliyhteiskunnan alun 1920- ja 1930-lukujen vaihteeseen, jolloin kommunikaatioteollisuus alkoi vakiinnuttaa asemaansa omana teollisuudenhaaranaan⁴⁶. Klassinen kapitalismi savupiipputeollisuutteen ja fordismeineen oli länsimaissa jo alkanut väistyä ja uusi vaihe uusine pelisääntöineen oli alkanut. Arkielämä perustui valinnoille, jotka joku muu oli jo tehnyt. Arki oli muuttunut subjektista objektiksi, kulutuksen kentäksi. Kun esimerkiksi pyykinpesu tai tiskaus muuttui kotiäidin yksityisestä askareesta kodinkoneen tekemäksi toimitukseksi, nämä toimet tulivat tavaravaihdon piiriin. Arjen sosiaaliset suhteet muuttuivat tavarasuhteiksi. Kun erilaiset tavarat televisiosta henkilöautoon ja pop-musiikista keltaiseen lehdistöön valtasivat ihmisten vapaa-ajan, kapitalismin painopiste siirtyi tuotannosta kulutukseen, työstä ihmisten vapaa-aikaan. Samalla talous erillisenä elämänalueena alkoi hallita työn lisäksi myös vapaa-aikaa ja näin koko ihmisen valveaika-aikaa.

Tämä havainto vaati marxilaisuuden ajanmukaistamista ja uudelleenarvioimista uusia olosuhteita vastaavaksi. Vaikka speктаakkelin analyysi esitettiin järjestelmällisesti vasta Debordin 1967 ilmestyneessä kirjassa, hän oli käyttänyt speктаakkeli-termiä jo 1955 ja se oli ollut *IS*:ssä julkaistujen kirjoitusten pääteemoja ensimmäisestä numerosta lähtien⁴⁷.

Speктаakkeli oli sekä erityinen että yleinen ilmiö. Yleinen ilmiö se oli, koska se oli kapitalismin nykyisen vaiheen yleinen toimintaperiaate. Erityinen ilmiö se oli siksi, että se oli tietyn teollisuuden-

alan, kulttuuriteollisuuden tuote. Kukin ihminen saattoi valita oman speaktaakkelin, joka määrittä hänen sosiaalista elämäänsä ja identiteettiään.

Speaktaakkeliyhteiskunnassa ihminen oli passiivinen oman elämänsä tarkkailija; sekä muista että itsestään eristettynä hänet oli redusoitu tavaraksi ja hänen tehtävänä oli kuluttaa muita tavaroita. Samalla hän toimi maailmassa ikään kuin kolmantena persoonana ja toisti ulkokohtaisesti jostain muualta kuin itsestään kumpuavia eleitä ja toimintamalleja. Kun Marxin mukaan työläinen esineellistyi kapitalismissa ja hänen tuotteensa muuttui ”eläväksi”, Debord väitti, että speaktaakkeli muutti kuvat todellisiksi olennoiksi ja elämän representaatioksi⁴⁸. Tämä ”Homo Spectateur”⁴⁹ tarkkaili luomaansa maailmaa voimatta itse osallistua siihen.

Esimerkiksi Antonio Gramscin hegemoniateoriassa valtio tarvitsi pakottavien ja suostumusta tuottavien koneistojen tasapainoilua. Speaktaakkeliyhteiskunnassa suostumusta ei enää tarvita, koska ihmisen identiteetti ja toiminta riippuvat speaktaakkelista. Louis Althusserin mukaan taas vallitseva ideologia oli muuttunut niin itsestään selväksi, ettei sitä enää havaittu ideologiaksi.⁵⁰ SI:lle speaktaakkeli merkitsi kaiken läpäisevää hallintamallia, jossa vapaa-aika, taide, tiede, viihde – ja jopa henkilökohtaisimmatkin eleet kuten rakkaus – oli pantu pakettiin ja myyty takaisin kuluttajille. Kaikki elämänalueet ja -tyylit oli muutettu tavaroiksi.

Speaktaakkelia määrittä taloudellisen ajattelutavan ulottuminen kaikille elämänaloille. Kapitalistinen tietoisuus teki kaikesta kauppatavaraa ja esineellisti ihmisten väliset suhteet. Esineellistyminen ei koskenut vain kaupasta ostettavia tavaroita, vaan myös ihmisiä, kulttuuria, kokemuksia, eleitä, rakkautta, moraalialia ja lähes kaikkea muuta inhimillistä toimintaa. Tässä esineellistymisen uudessa vaiheessa ihminenkin typistyi pelkäksi ulkokuoreksi, kuvaksi.

Speaktaakkelin käsite selitti Debordin mukaan laajaa joukkoa näennäisesti erilaisia ilmiöitä, joita yhdisti se, että ne olivat osa ”yhteiskunnallisesti järjestettyä näkyvää pintaa”⁵¹.

Omilla käsitteillään ymmärrettynä speaktaakkeli julistaa ilmentymisen *hyväksymistä* ja kaiken ihmiselämän eli sosiaalisen elämän

hyväksymistä pelkäksi ilmentymiseksi. Mutta kritiikki, joka ymmärtää speaktaakkelin oleellisen luonteen, paljastaa sen elämän näkyväksi *kieltämiseksi*; kieltämiseksi, joka on tullut näkyväksi.⁵²

3.3 Yhdistäminen

3.3.1 Tavara speaktaakkelina

Marxin käsitys tuotannon ja kulutuksen yhteydestä koski myös nykyaikaista, ei-materiaalista tuotantoa ja kulutusta, joille speaktaakkeliksi suuressa määrin perustui. Marx totesi "*Grundrissen*" johdannossa, että ensinnäkin kulutus määräsi tuotantoa, koska tuotteesta tuli vasta kulutuksessa tavara. Niinpä asumaton talo tai julkaisematon, lukematon kirja ei ollut todellinen talo tai kirja. Kulutus myös uusinsi tuotantotarpeen.⁵³ Koska ihmiset esimerkiksi ostivat iltapäivälehtiä, niitä julkaistiin lisää ja ne kertoivat niistä aiheista, jotka oli todettu myyviksi.

Toisaalta myös tuotanto tuotti kulutusta, koska tarvittiin jotain, jota kuluttaa. Ilman tuotantoa ei olisi tavaroita ja siten kulutusta. Tuotanto myös antoi kulutukselle suunnan, koska

esine, kohde ei ole esine, kohde ylipäänsä, vaan määrätty esine, kohde, joka on kulutettava tietyllä, taaskin itse tuotannon ennakoita määräämällä tavalla. Nälkä on nälkää, mutta haarukalla ja veitsellä syödyllä keitetyllä lihalla tyydytettävä nälkä on toista kuin nälkä, johon hotkitaan raakaa lihaa käsin, kynsin ja hampain. Tuotanto ei täten luo ainoastaan kulutuksen kohdetta, vaan myös kulutustavan, ei ainoastaan objektiivisesti, vaan myös subjektiivisesti. Tuotanto luo siis kuluttajat.⁵⁴

Tuotanto loi kuluttajia ja koulutti heitä ymmärtämään erilaisia tavaroita. Marxin mukaan tavarat – kuten esimerkiksi taideteokset – loivat yleisön, joka oppi ymmärtämään niitä. Radikaalin avantgarden historia osoitti, miten aluksi voimakasta vastustusta aikaan

saanut taide päätyi lopulta palvelemaan sitä samaa porvaristoa, jota se oli alun perin vastustanut.

Tuotanto synnytti tarvetta siinä kuin kulutuskin, ja vasta kuluksessa sekä tavara että sen tuottaja tulivat tavaraksi ja tuottajaksi.⁵⁵ Edellä mainitun esimerkin mukaan kirjailija ei ollut kirjailija siinä vaiheessa, kun hän oli saanut kirjansa käsikirjoituksen kirjoitettua, vaan vasta sitten, kun se oli kaupoissa ja ihmiset lukivat sitä. Kirja ei ollut tavara pöytälaatikossa vaan vasta kaupassa ja tekijänoikeuksilla suojattuna.

Spektaakkeliyhteiskunnassa tuotanto määräsi kulutusta voimakkaammin kuin Marxin aikana 1800-luvulla. Massatuotanto vaati massakulutusta. Määrällisesti kuluttaja saattoi valita suoremmalta tuntuneesta joukosta, mutta koska tavarat olivat tehdastuotteina tasalaatuisia, valinnanvara oli pienempi. Situationisteille tämä tarkoitti laadun katoamista. Debord kirjoitti 1988, että tavaroiden jakelu oli keskittynyt siinä määrin, että se määräsi jo sitä, mikä oli haluttavaa⁵⁶. Vaikka esimerkiksi television katselu voi vaikuttaa yksilölliseltä toiminnalta, se ei ollut tietenkään sitä, kun tuhannet tai miljoonat ihmiset katsoivat samaa ohjelmaa samaan aikaan. Debordille taloudellinen tuotanto oli luovuuden ja uuden rekuperaatiota, joten vaikkapa televisio-ohjelmien tuotanto oli sosiaalisesti syntyvän, uutta luovan toiminnan kanavoimista ennalta määrättyihin muotoihin. Sama koski mitä tahansa muutakin massatuotetta. Yksilöllisyyden illuusio oli tietenkin välttämätön spektaakkelille.*

---

* Koti ja vaatteet henkivät nyt harmoniaa

Trenditoimisto: Terrorismia ja sairauksia halutaan paeta

Kun terrorismi ja sairaudet riehuvat oikeassa maailmassa, etsitään kaivatun ihannemaailman harmoniaa ja tyyneyttä nyt omasta pukeutumisesta ja kodista.

Toisaalta tavoitellaan myös yksilöllistä ja vaihtoehtoista elämäntyyliä sekä protestoivaa asennetta jopa pakkomielteisiin asti. [...]

Uusinta uutta on myös se, että vihdoin myös suurten ikäluokkien eli suurpiirtei-

sesti rajattuna 50–70-vuotiaat naiset on huomioitu trendien perässä juoksevana rahakkaana joukkona.

Harmoniaa haetaan utuisen ohuista, ilmvavista ja läpinäkyvistä kankaista.

Kuumaan kesään sopii vaikka verkkotoppi.

Myös kierrätys ja luonnonmateriaalit kiehtovat: lamppu voi olla kalanahasta ja pusakan tasku kirsikanpaloista.

Tyyneyttä symboloivat vihreän teen, klorofyllin ja sinisen meren rauhalliset sävyt.

Maalaihenni seksillä maustettuna tekee paluutaan. Sen huipentuma on ulkokylpyhuone.

Myös retrohenkisyyys on valttia. Torstain esityksessä mainittiin ammentamisen vääriteiksi ainakin 30-, 50-, 60- ja 70-luvut. Erityisesti inspiroivat Rivieran lomahenki ja **Brigitte Bardot**.

Retroilun ja hempeilyn sekaan sotketaan päin naamaa -henkeä eli tuotteita, joilla on sanomaa.

Esimerkiksi farkkupukeutuminen on suurten mahdollisuuksien markkina-alue.

Myös luovuus, köyhäilevä taide ja tee se itse -henki ovat vallalla: rannekoru pyöräytetään vaikka appelsiininkuoresta.

Ja kun myös kaikki käy -henki kirjavaa sekasotkua myöten on trendikästä kodinsistustuksessakin, herää kysymys, kuka enää ostaa mitään.

Uuden tavaran hankkijoitakin varmasti riittää, sillä trendikästä on myös muuttaa kodin ilmettä ja ehostusta aina mielialan mukaan.

Koska koti on yhä tärkeämpi pakopaikka, siellä myös ollaan yhä enemmän, joten rentoutumista ja hyvää oloa edesauttavat tuotteet ovat tärkeitä.

Liinavaatteet ovat aistimuksellisia ja käytännöllisiä: pannulappu ja uunin kinnas tehdään kristallisilikonista. Kuohkeat huovat ovat kuin ilmasta veistettyjä.

Suuret tyynt ovat saaneet vaikutteita isoäidin aikaisista suurista nenäliinoista.

- Helsingin Sanomat 30.1.2004

Spektaakkelissa tavarat viittasivat toisiinsa ja saivat merkityksen näistä viittauksista. ”Intertekstuaalisuus” ei ollut siis vain kulttuuri-tuotteiden ominaisuus, vaan kaikki tavarat viittasivat toisiinsa. Itse asiassa tavarat eivät voineet viitata mihinkään muualle kuin toisiin, koska spektaakkelissa ei näyttänyt olevan muita kuin tavaroita.

3.3.2 ”I Can’t Get No Satisfaction”

”Taloudellisen vaurauden avain on luoda organisoidusti tyytymättömyyttä”

-- General Motorsin johtaja Charles Kettering 1920-luvulla⁵⁷

Debord tunnisti spektaakkelin ytimessä tavarana, ”vanhan vihollisemme, joka näyttää ensi silmäyksellä triviaalilta ja itsestään selvältä, mutta joka on todellisuudessa hyvin kompleksinen ja täynnä metafysisiä oikkuja”⁵⁸. Tässä Debord detournasi Marxin fetisismiä käsittelevää *Pääoman* lukua ja jatkoi seuraavassa luvussa:

Tavarafetismin periaate, yhteiskunnan hallinta ”aistimellis-yli-aistimellisilla olioilla”, toteutuu täydellisesti spektaakkelissa, jossa aistimellinen maailma on korvattu valikoimalla kuvia, jotka ovat olemassa sen yläpuolella, ja joka samalla on tehty tunnistettavaksi aistimellisena par excellence.⁵⁹

Elämä on siis sekä tässä että toisaalla, ja spektaakkelissa siihen voi päästä käsiksi vain tavaroiden avulla, koska maailma, jonka näemme, on tavaroiden maailma. Spektaakkelissa tavarat hallitsivat elettyä kokemusta, ja sosiaalinen tila peittyi tavaroiden kerrostumiin.* Tavarat voivat sisältää toisia tavaroita niin, että joku tavara voi olla täysin hyödytön (esimerkiksi tietokone) ilman toisia tavaroita (ohjelmia ja lisälaitteita). Usein keinotekoinenkaan (esimerkiksi romaanin tai tietokonepelin) maailma ei tunnu enää ”todelliselta”, elleivät myös sen kaupungit ole täynnä suuryritysten logoja ja mainostauluja. Kehityksessa tavara manifestoituu joihinkin

Coca-Colan tapaisiin tähtituotteisiin, jotka edustavat köyhille imperialistisen speaktaakkelin tarjoamaa elämänmallia. Debordin sanoin pääoman ”kasautuminen levittää sen maailman ääriin aistittavien esineiden muodossa”⁶⁰.

Länsimaissa kaupungit ovat kyllästettyjä tavarapaljouden neonvaloihin ja sosiaalista tilaa hallitseviin kauppakeskuksiin. Tavaroiden maailmassa massojen velvollisuutena on toteuttaa vieraantunutta tuotantoa ja vieraantunutta kulutusta. Debordille ”speaktaakkeli on hetki, jolloin tavara *miehittää* *totaalisesti* sosiaalisen elämän.”⁶¹

Fetisismi kattoi koko sosiaalista olemista, kun tavaran itsenäisyys oli laajentunut talouden itsenäisyydeksi. Palkkatyössä ihmiestä tuli tavara, joka ei enää kärsinyt eloonjäämisen rajoilla, mutta joka oli samalla joutunut tavaramuodon vangiksi. Vieraantunut

---

* **McDonald's lisensoi brändinsä lasten vaatteisiin ja leluihin**

Pikaruokayhtiö etsii uusia tapoja hyödyntää tuotemerkkiään

Pikaruokaketju McDonald's aikoo laajentaa maailmankuulun brändinsä muun muassa lastenvaatteisiin, leluihin, vuorovaikutteisiin videoihin ja kirjoihin.

McDonald'sin markkinointijohtajien hiomaa lisensointisuunnitelmaa on kutsuttu nimellä ”McKids” eli ”McLapset”. Yhtiö pyrkii näin löytämään uusia tapoja hyödyntää maailman tunnetuimpiin kuuluvaa tuotemerkkiään.

McDonald's ei ryhdy itse valmistamaan uusia tuotteita, vaan lisensoi valmistusta esimerkiksi vaatealan yhtiöille.

Suunnitelma seuraa yhtiön syyskuussa käynnistämää maailmanlaajuista mainoskampanjaa, jonka mainoslauseon ”I'm Lovin' It.” Ensimmäistä kertaa McDonald's pyrkii televisiomainontaan samalla teemalla kaikkialla maailmassa.

”McKidsin mahdollisuudet ovat mahtavat”, markkinointijohtaja **Larry Light** sanoi.

”Se yhdistää kaikki tuotteemme yhden brändin, yhden brändi-ilmeen ja yhden brändi-vision alle”, hän sanoi.

- Helsingin Sanomat 17.11.2003

---

työ voitiin oikeuttaa ihmisille, jotka saattoivat sen avulla pelastua nälkäkuolemalta, mutta nyt kun materiaalista kurjuutta ei enää tarvinnut pelätä, samat olosuhteet olivat inhimillisen kehityksen esteitä. Talouden ansiosta ihminen voitti eloonjäämisen, mutta samalla maailma muuttui itsenäisen ja fetissoituneen talouden hallitsemaksi maailmaksi. Seuraavaksi ihmisen pitäisi siis ”pelastua pelastajiltaan”.⁶²

Kun Marxin ajan työläinen oli kapitalistille hyödytön ja vaarallinenkin olento työajan ulkopuolella, tavaroiden yltäkylläisyydelle perustuva uusi tilanne oli pakottanut kapitalistin muuttamaan asennettaan ja ottamaan työväestön mukaan kulutustalkoisiin:

Tämä työläinen, yllättäen pestynä sosiaalisesta halveksunnasta, jota kalkki tuotannon organisoinnin ja valvonnan muodot ovat häntä kohtaan ilmaisseet, löytää itsensä joka päivä niiden ulkopuolelta, näennäisesti aikuisena kohdeltuna, ylenpalttisen ystävällisesti, kulluttajaksi naamioituna. Silloin *tavarahumanismi* ottaa kantaakseen työläisen ”vapaan ajan ja humanisuuden”, yksinkertaisesti siksi, että talouspolitiikka voi ja sen täytyy nykyään hallita näitä elämänpirejä *talouspolitiikkana*. Näin ”ihmisen täydellinen kieltäminen” on ottanut haltuunsa ihmisen olemassaolon kokonaisuuden.⁶³

Ihmiset olivat aina uneksineet siitä, miten automaatio voisi vapauttaa ihmisen työnteosta. Marx huomasi, ettei näin kuitenkaan tapahtunut, vaan työläisestä tuli tehtaassa koneen jatke joka oli sidottu laitteen rytmiin⁶⁴. Niin ”mahtavin väline työajan lyhentämiseksi muuttuu pettämättömäksi keinoksi muuttaa työläisen ja hänen perheensä koko elämä pääoman käytettävissä olevaksi työajaksi pääoman arvonnalisäämistä varten”.⁶⁵ Si oli kirjoittanut 1964, etteivät tekniikka ja automaatio uudessakaan kapitalismin vaiheessa vapauttaneet ihmistä työn muotoilemasta maailmasta, vaan ihmisistä tuli paitsi vapaa-ajanteollisuuden ja speaktaakkelin työntekijöitä, kuluttajina myös sen raaka-ainetta⁶⁶.

Teknisen välineellistämisen, joka tukahduttaa objektiivisesti työn, on samanaikaisesti säilytettävä työ tavarana, ja tavarana ainoana

syntymäsjana. Koska automaatio, tai mikään muu vähemmän äärimmäinen työn tuottavuuden lisäämisen muoto, ei vähennä tehokkaasti yhteiskunnallisesti välttämätöntä työaikaa koko yhteiskunnan mittakaavassa, on välttämätöntä luoda uusia työpaikkoja. Kolmas sektori, palvelut, ovat valtaisa joukko, jonka tehtävänä on viimeisimpien tavaroiden jakeleminen ja glorifointi; ja siinä se palvelee todellista tarvetta, koska tarvitaan yhä laajamittaisempia kampanjoita, jotta ihmiset ostaisivat yhä tarpeettomampia tavaroita.⁶⁷

Se mikä teki tavarasta tarpeellisen, oli käyttöarvo eli ominaisuus tyydyttää tarpeita. Vaihtoarvo taas oli alun perin tämän käyttöarvon edustaja, koska sillä saatettiin suhteuttaa vaikkapa lapion arvo takin arvoon. Vaihtoarvo nousi yhä tärkeämmäksi teollistumisen ja tavaratuotannon lisääntymisen myötä. Ihmistyövoimasta tuli käyttöarvoa, joka tuotti vaihtoarvoa.

Kapitalisti ajatteli tietenkin tavaraa ensisijaisesti sen vaihtoarvon kannalta: sen kannalta, mitä hän siitä markkinoilla sai. Hänelle ei ollut muita arvoja kuin (vaihto)arvo. Käyttöarvo oli hänelle toissijainen asia, ellei se ollut keino saavuttaa vaihtoarvoa, kuten esimerkiksi työntekijä hänen silmissään oli. Marx totesi, että ”käyttöarvoa ei ole koskaan katsottava kapitalistin välittömäksi tarkoitusperäksi”⁶⁸. Kapitalistin elämäntehtävä oli ostaa halvalla ja myydä kalliilla, joten hänelle

kaikki tavarat, niin mitättömiltä kuin ne näyttänevätkin ja niin pahalta kuin ne kenties haisevatkin, ovat uskossa ja totuudessa rahaa [...] ja sen lisäksi ihmeitätekeviä keinoja tehdä rahasta enemmän rahaa.⁶⁹

Myös raha oli syntynyt vaihdon välineeksi ja käyttöä varten. Kuten Marx huomautti, antiikin kreikkalaiset tunsivat suurta vastenmielisyyttä koronkiskureita ja kauppiaita kohtaan, koska näille raha oli ansion lähde, pelkästään keräämistä ja kasvattamista varten.⁷⁰ Porvarillisessa yhteiskunnassa vaihtoarvo oli kuitenkin kääntynyt tärkeämmäksi kuin käyttöarvo ja määrätti sitä. Vaihtoarvosta tuli itseisarvo, määrä korvasi laadun ja taloudelliset arvot määrit-

tivät kaikkea toimintaa. Tämä selitti sitä, miksi markkinat olivat täynnä tavaroita ja palveluita, joilla kukaan ei varsinaisesti tehnyt mitään.*

Debord käytti tästä ”uudesta riistosta” termiä ”laajennettu eloonjääminen” (la survie augmentée)⁷¹: vaikka elämän materiaaliset edellytykset oli jo turvattu, ihmisen täytyi edelleen osallistua palkkatyöhön ja siten oman vieraantumisensa rakentamiseen. Hänelle kerrottiin jatkuvasti, ettei hän voinut elää ilman luottokorttia, kosmetiikkaa, televisiota, tietokonetta, uusinta kännykkämallia, henkilöautoa, astianpesukonetta ja niin edelleen.⁷² Si:n mukaan paras kuva hyvinvoinnin valheesta olivat Wattsin 1965 mellakat, joissa afroamerikkalaiset – joilla ei ollut kotona sähköä – ryöstivät jääkaappeja. Lisäksi kyseinen kapina oli ensimmäinen, jota selitettiin sillä, että ilmastointi lakasi toimimasta lämpöaallon aikana. Deboridin mukaan Wattsin mellakat eivät olleet pelkkiä rotumellakoita, vaan situaatio, jossa mustat heittivät speaktaakkelimaisen kulutusyhteiskunnan tarjoaman hyvän vasten sen kasvoja.⁷³ Vaneigem tiivistä asian seuraavasti:

---

* Laktoositon maito ja kolesteroliton muna kauppoihin

Kuluttajia houkutellaan yhä helpommilla elintarvikkeilla

Ruokakauppoihin tulee lähiaikoina kaksi elintarviketta, jotka saattavat kuulostaa enemmän toiveunelta kuin todelta. Maitohyllystä löytyy pian laktoositonta maitoa ja munahyllystä kolesterolittomia ja rasvattomia munia, molemmat kotimaisia jalosteita. [...]

Kolesteroliton muna taas on osa Scanegg Suomen tuoteperhettä, jossa jatketaan talvella alkanutta, valmiiksi rikottujen ja pakattujen raakojen kananmunien myyntiä. [...]

”Kukaan ihminen ei vielä tiedä tarvitsevansa näitä tuotteita”, Scanegg Suomen toimitusjohtaja **Harri Harismaa** sanoo uudesta tuoteperheestä.

Kiireiset kansalaiset eivät ehdi arkisin keittää munia kuorineen, kananmunien markkinoijat ovat huomanneet. Jopa munan kuoren rikkominen on monelle liikaa.

- Helsingin Sanomat 5.9.2001

Suurin osa ihmisistä on aina omistanut energiansa ELOONJÄÄMISELLE, täten kieltäen itseltään mahdollisuuden ELÄÄ. He jatkoivat näin tänään, kun HYVINVOINTIYHTEISKUNTA tyrkyyttä tätä eloonjäämistä teknologisten mukavuuksien muodossa (laitteet, säilykeruoka, elementtikaupungit, Mozartia massoille).⁷⁴

Tavaratuotannon ja markkinoiden yltäkyläisyys implikoi niukuutta, kun suurimmalla osalla maailman hyvin toimeentulevista ihmisistäkään ei ollut varaa hankkia kaikkea sitä, mitä markkinoilla oli tarjolla. Tällaisessa tarpeiden köyhyydessä kaikkia tarpeita ei voinut koskaan tyydyttää – olivatpa ne tarpeet sitten tarpeita omistaa kallis urheiluauto tai voittaa lotossa. SpeaktaakkeliyhTEISKUNTA saattoi ihmiset uneksimaan tällaisista tarpeista jo pelkällä julkisen näkyvän tilan hallinnalla. Näin ihminen oli kaksinkertaisesti vieraantunut: hän kävi töissä, jotta voisi kuluttaa yhä enemmän. Hän oli kuin koomikko W.C. Fields, joka treenasi kuntopyörällä, ”jotta pystyi juomaan yhden sijasta kaksi pulloa giniä päivässä”. Marxin mukaan

työläinen on kaukana siitä, että hän pystyisi ostamaan kaikkea, mutta joutuu kuitenkin myymään itsensä ja ihmisyytensä.⁷⁵

Speaktaakkelissa ihminen harjoitti vieraantuneen työn lisäksi vieraantunutta vapaa-aikaa. Situationistit asettivatkin tarpeet halujen vastakohdaksi. Samalla tavoin kuin kapitalismi sekoitti tuottavan toiminnan palkkatyöhön, se pyrki esittämään halut keinotekoisesti luotuina tarpeina. Kun tarve oli eloonjäämistä ja pakkoa, halu oli nautintoa ja jälkimmäisiä tuli lisätä niin paljon kuin mahdollista. Siinä hahmotteli, että situationistisessa psykoterapiassa haluja opetettiin tunnistamaan, kehittelemään ja toteuttamaan sen sijaan, että ihminen yritettäisiin saada niistä vapaaksi.⁷⁶

Rakkaus, halu kommunikaatioon ja osallistumiseen, itsetoteutus sekä luomisen tarve olivat Vaneigemin mukaan autenttisia haluja. Kapitalismi ei suinkaan tukahduttanut, vaan päinvastoin rohkaisi niitä pitääkseen tavaroiden liikkeen käynnissä. Speaktaakkelissa esimerkiksi kommunikaatio pyrittiin korvaamaan telekom-

munikaatiolla ja osallistuminen osallistumisina erilaisiin television yleisöäänestyksiin. Itsetoteutus taas oli mahdollista vain lottovoittajille. Näin halusta elää tuli sekä speaktaakkelin että sen negaation käyttövoima.⁷⁷

Vaneigemin mukaan uusien tarpeiden jatkuva luominen oli mahdollista, koska mitään niistä ei voitu tyydyttää. Kapitalismi tuotti keinotekoisia tarpeita, jotka mahdollistivat uudenlaisen köyhyyden ja riiston. Näin vieraantuminen moninkertaisti tarpeita:

Nykyään tyydytyksen puutetta mitataan autojen, jääkaappien, televisioiden määrällä: vieraantuneet tavarat ovat menettäneet juonikkuutensa ja transsendenssin mystisyytensä, ne ovat siellä konkreettisesti köyhyydessään. Olla rikas tarkoittaa nykyään sitä, että omistaa suurimman *määrän* köyhiä tavaroita.⁷⁸

Tämänkaltaisessa illusorisessa kulutususkonnossa on luonnollista, että ”todellisesta kuluttajasta tulee mielikuvien kuluttaja. Tavara on tämä materialisoitunut illuusio, ja speaktaakkeli on sen yleinen ilmentymä.”⁷⁹ Ihminen kulutti illuusioita, jotka materialisoituvat epätäydellisinä tavaroissa. Epätäydellisyys oli väistämätöntä, koska mikään tavara ei voinut toteuttaa lupaustaan siitä tyydytyksestä, joka sen avulla luvattiin. Kyseessä oli samankaltainen ristiriita kuin platonilaisella idealla ja todellisella, banaalin epätäydellisellä tavaralla: speaktaakkeli lupasi edellistä, mutta kuluttaja sai aina jälkimmäisen.

3.3.3 Reaalisia illuusioita

Suuri osa mainonnasta perustuu väittämälle, että mainostettava tavara muuttaa kuluttajan elämän tai esimerkiksi kokoaa ihmiset yhteen. Ostamalla tietynmerkkistä virvoitusjuomaa, hampurilaisita, pikkuhousunsuojaa tai vaatteita ihmisestä tulee suosittu. Mitä mielikuvituksellisimmista tavaroista tulee mitä mielikuvituksellisimpien merkitysten symboleita, kun pesuaine muuttaa kotiäidin

haltijattareksi, ja uusin tietokoneen käyttöjärjestelmä saa nuoren miehen lentämään.*

Vaikka mikä tahansa pesuaine suorittaa ”perinteisenkin” tehtävänsä (paremmin tai huonommin kuin joku toinen), sillä on siis myös toinen, paljon tärkeämpi käyttöarvo. Esimerkiksi virvoitusjuoman käyttöarvo ei olekaan ensisijaisesti janon sammuttamisessa vaan jossain aivan muussa, ”yliaistillisessa” fetisissä. Tällainen käyttöarvo on tietenkin illuusio, mutta se on olemassa oleva illuusio, koska esimerkiksi edellä mainitun Coca-Colan tapauksessa se on arvioitu yli 70 miljardin dollarin arvoiseksi.**

Osa mainonnasta jopa muistuttaa tavaran alkuperäisestä käyttöarvosta (”puhelin, jolla voi myös soittaa”, ”leipää joka myös maistuu leivälle”), vaikka se samalla tulee paljastaneeksi sen, ettei ole mitään käyttöarvoa, on vain tavaroita, joiden ideologialla ei ole välttämättä mitään tekemistä tämän itsestään selvän käyttöarvon kanssa.

Tyydytyksen, jota tavararunsauden kulutus ei enää kykene antamaan, etsimistä jatketaan tavaran arvon tunnustamisella pelkäsi tavaraksi: se on itsetyydyttävän *tavaran* käyttöä; ja kuluttajalle se on uskonnollista haltioitumista kohti tavaran itsenäistä vapautta. Media levittää haltioituneisuuden aaltoja tiettyihin tuotteisiin. Elokuva saa aikaan vaatemuodin, aikakausilehti lanseeraa yökerhon, josta puolestaan sikiää uusia tuotesarjoja. *Muotihullutukset* ilmaisevat sitä, että kun tavaroiden määrä kasvaa yhä absurdimmaksi, absurdiudesta itsestään tulee tavara. Luksustavaroiden kylkiäisinä

---

* Suihkugeelit lupaavat huikeita

Suihkusaippuapulloissa luvataan puhtauden ohella kaikenlaista muutakin, muun muassa lisää viehätysvoimaa ja helpotustakrapulaan. Asiantuntija arvioi, että ihon läpi ei suihkun aikana ehdi imeytyä juuri mitään. Testiryhmä toteili tehoja käytännössä.

- Helsingin Sanomat 19.11.2003

---

jaettavat avaimenperien kaltaiset rihkamakorut, jotka päätyvät edes takaisin vaihdeltaviksi, arvokkaiksi keräilytavaroiksi, ovat puhuva todiste mystisestä antautumisesta tavarán yliaistimellisuudelle. He, jotka keräävät pelkästään keräilyä varten valmistettua rihkamaa, kartuttavat *tavarán hypäntahtoisuutta*, loistavia merkkejä tavarán todellisesta läsnäolosta uskovien keskuudessa. Esineellistetty ihminen julistaa ylpeänä intiimiyttään tavarán kanssa. Kuten vanha uskonnollinen fetisismi kouristuksenomaisine hurmoksineen ja ihmeparannuksineen, myös tavarafetisismi luo omia palavahenkisen kiihkon hetkiään.⁸⁰

** Ostaisitko sinä Coca-Cola-hajuvettä?

Coca-Cola on yksi maailman arvokkaimmista brandeista, mutta silläkin on pulmansa. Se on aivan liian rajoittunut ja suppea tuotemerkki. Vai ostaisitko sinä Coca-Cola-silmälasit tai Coca-Cola-hajuvettä? Joskus merkillä on myyty jokunen jojo tai riepu, mutta nyt se soveltuu miltei vain värjätyñ sokeriveden myyntiin.

Nykyaikainen brandi ei saa olla liian riippuvainen päätuotteesta eli siitä, mitä nimellä myydään. Brandia pitää venyttää ja laajentaa [...]

”Nokia” ei tarkoita vain yhtiötä tai kännykkää vaan paljon enemmän: yhteenkuuluvaisuutta ja jotain, joka liittää ihmisen muuhun maailmaan. [...]

Esimerkiksi 1970-luvulla perustettu pikkuruinen levy-yhtiö ja opiskelijalehti Virgin on nyt Britannian kolmanneksi tunnetuin tuotemerkki. Virgin ei ole enää tietty tuote: kun ostaa mitä tahansa Virginiä, ostaa seikkailua ja iloa. Siksi merkillä voi myydä lento- ja junamatkoja, hääpukuja, autoja, juomia, puhelimia, lomamatkoja, kirjoja, kosmetiikkaa, viiniä, polkupyöriä...

Moottoripyöräyhtiö Harley-Davidson on myös venyttänyt brandiaan. H-D ei enää tarkoita vain moottoripyörää vaan hurjaa mutta hyväksytyä irtiottoa arjesta. Siksi Harley-Davidsonin nimellä voi myydä myös kosmetiikkaa, vaatteita, koruja ja bensatankin muotoisia lasten säästöpossuja. Ja jopa ruokaa Harley-Davidson-ravitölaketjussa. [...]

Harley-Davidsonin parhaat asiakkaat ovat nykyisin 40–60-vuotiaita varakkaita lääkäreitä, yritysjohtajia ja juristeja, joille ei myydä vain moottoripyörää tai vapautta ja rankkuutta vaan myös yhteenkuuluvuuden tunnetta.

- Helsingin Sanomat 12.10.2003

Debordin mukaan tällainen yltäkylläisyys peitti alleen kaiken todellisen tarpeen, joka muodostui historiallisesti. Näin ”juomisen tarve korvattiin tarpeella juoda Coca-Colaa”⁸¹. Tarpeiden jatkuva tuottaminen väärensi koko sosiaalisen elämän, kun speaktaakkelissa tapahtui katkos historiallisesti syntyvien tarpeiden muodostumisessa. Speaktaakkelissa tarpeet olivat tarpeita ilman, että ne olisivat olleet koskaan ensin haluja⁸².

Tavaralla oli ”arvoa”, kun se oli asetettu vuorollaan sosiaalisen elämän keskukseen yhdistämään ihmisiä, mutta siinä vaiheessa, kun kuluttaja – tuhansien muiden kuluttajien tavoin – vei tavarankotiinsa, se muuttui epätäydelliseksi ja vulgaariksi. Individualismia lupaava massatuote oli tietenkin harha. Samalla kuitenkin jo seuraava tähtituote lupasi samanlaista oikotietä todelliseen täyty-mykseen kuin edellinen.⁸³ Debordille ”mainonnan uusi valhe on samalla edellisen valheen *tunnustamista*”⁸⁴: jokainen mainonnan uusin superlatiivi myöntää samalla edellisen superlatiivin valheeksi, jonka jälkeen seuraava superlatiivi myöntää sen puolestaan hölynpölyksi. Jokainen kuluttaja on huomannut, miten vielä äsken suuria intohimoja herättänyt tavara on äkkiä muuttunut kauppojen alelaarien ongelmajätteeksi, ja miten seuraava hullutus on ottanut sen paikan huomion keskipisteenä. Tämän absurdin mainospropagandan perimmäinen tarkoitus onkin mainostaa speaktaakkelia itseään.⁸⁵

Speaktaakkelissa tavara tarkkaili itseään luomassaan maailmassa⁸⁶. Ihmisestä tuli tavaroiden itsenäisen liikkeen seuraaja maailmassa, jossa

erilaiset tähtitavarat mainostavat samalla kertaa ristiriitaisia lähestymistapoja yhteiskunnan sääntöihin; niinpä henkilöauton speaktaakkelimainen logiikka vaatii vapaata liikennettä, mikä tarkoittaa vanhojen kaupunginosien tuhoutumista, kun taas kaupunkispeaktaakkelit edellyttävät, että nämä alueet säilytetään museokortteleiksi. Niinpä jo valmiiksi epäilyttävä tyydytys, jonka pitäisi tulla *kokonaisuuden kuluttamisesta*, on väärennetty jo kättelyssä, koska todellinen kuluttaja pääsee käsiksi vain kulutustaivaan sirpaleisiin, joista puuttuu luonnollisesti kokonaisuuteen kuuluva laatu.⁸⁷

Eri tavarat ja niihin liittyvät ideologiat ovat keskenään ristiriitaisia. Niinpä instant-nautinnoille perustuva yhteiskunta myy vaikkapa teinitytöille pikaruokaa ja makeisia samalla, kun heille suunnattu vastakkainen propaganda kertoo, että heidän pitäisi olla hoikkia ollakseen kauniita ja suosittuja. Spektaakkeliimaisten nautintojen ja ideaalien keskellä ihmisruumiista tulee erilaisten kulutustavaroitten kilpailukenttä. Ristiriidat johtavat erilaisiin riippuvuuksiin sekä bulimian ja anoreksian tapaisiin sairauksiin, ruokavalion politisoitumiseen, lävistysmuoteihin ja muihin kehon muokkaustapoihin. Kun ihminen ei voi vaikuttaa omaan elämäänsä, viimeiseksi hallinnan – tai hallinnan puutteen – kohteeksi päätyy oma ruumis. Ihmiskehosta tulee viimeinen rintama, ja myös sille annetaan arvo.*

Tavaroiden sodassa kuluttaja oli pelkkä sivustakatsoja samalla, kun spektaakkeli itsessään voimistui entistä vahvemaksi. Seuraava voisi kuvata vaikkapa Pepsin ja Coca-Colan tai minkä tahansa keskenään kilpailevien tähtitavaroiden veristä kamppailua:

Jokainen yksittäinen tavara taistelee itsensä puolesta, se ei myönnä toisen olemassaoloa ja se pyrkii tyrkyttämään olemassaoloaan ikään

---

* **Laihduttaminen ei ole anoreksian ydin**

Filosofian maisteri **Anne Puurosen** väitöksen mukaan ajan terveystyöskäytäytyminen saa äärimmäisen ilmaisunsa anoreksiana. Kiinnostus terveyttä kohtaan on kääntynyt omasta terveydestä huolehtimisen irvikuvaksi.

[...] Anoreksia ilmenee tekoina, joita nykyihmiseltä odotetaan ja jotka näyttävät kulttuuristen arvostusten ja ihanteiden mukaisena oikein tekemisenä.

Usein teot kohdistuvat oman ruumiin kontrolliin, mutta myös henkilön elämän muillekin aloille, joilla ilmenee kehittämistarvetta.

Tutkimuksen mukaan anorektisuus heijastaa ajan kulttuurista eetosta, jonka mukaan ihmisen on haettava täydellistä onnistumista elämän joka areenalta. Tavallinen keskiverto ei riitä.

- Keski-suomalainen 3.4.2004

kuin muita ei olisi. Speaktaakkeli on tämän taistelun eepinen runoelma, jota minkään Troijan tuho ei voi lopettaa. Speaktaakkeli ei laula aseista tai miehistä, vaan tavaroista ja niiden intohimoista. Tässä sokeassa taistelussa jokainen intohimoaan seuraava tavara toteuttaa alitajuisesti jotain itseään suurempaa: tavaran maailmallistuminen on samanaikaisesti maailman muuttumista tavaraksi. Vaikka kaikki *tietyt* tavarat kaatuvat tässä sodassa, *juonikkaan logiikkansa ansiosta* tavaramuoto jatkaa kohti absoluuttista toteutumistaan.⁸⁸

3.3.4 Proletariaatin muutos

Yksi Speaktaakkeliyhteiskunta-kirjan omaperäisyyksiä omana aikanaan oli se, miten paljon Debord pani Marxin tavoin toivoaan proletariaatin vallankumoukselliseen potentiaaliin. 1950-luvulta lähtien oli tullut tavaksi kiistää proletariaatin olemassaolo ja painottaa sen sijaan opiskelijoiden, mustien tai itsenäistyvien siirtomaiden sorrettujen ja muiden vähemmistöjen vallankumouksellista potentiaalia⁸⁹. Situationistit eivät olleet kiinnostuneita opiskelijoista tai mustista, mutta Vaneigem totesi, että vallankumouksellinen voima voisi löytyä seuraavista neljästä ryhmästä: uudesta proletariaatista, itäblokin petetyistä kansoista, kolmannesta maailmasta ja tietenkin SI:stä itsestään, jonka ”ideat ovat kaikkien mielessä”.⁹⁰

Jos Lukácsille ihmiskunnan osana oli esineellistyminen, Debordin mukaan ihmisen kohtalona speaktaakkelissa oli proletarisointi. Kapitalismi teki lähes kaikista proletaareja ja täten potentiaalisia vallankumouksellisia. Debord kirjoitti Sanguinettin kanssa 1972, että proletariaatin pelkkä sosiologinen määrittely piilotti itseensä poliittisen valinnan. Heidän mukaansa

proletariaatti voidaan määritellä vain historiallisesti, sen mukaan, mitä se *voi* tehdä ja sen mukaan, mitä se voi ja mitä sen täytyy haluta.⁹¹

Spektaakkeli oli korvikeyhteisö, jollaisissa Marxin mukaan vain hallitsevan luokan yksilöt voivat olla vapaita. Hänelle kaikki ”yksilöt ovat porvariston herruuden alaisuudessa kuvitelmissaan vapaampia kuin aikaisemmin, koska heidän elinehtonsa ovat heille satunnaisia, vaikka todellisuudessa he ovat tietysti vapaudettomampia, koska he ovat enemmässä määrin aineellisen väkivallan kahleissa.”⁹² Spektaakkelissa ihmiset eivät hallinneet omaa elämänsä, joka oli ikään kuin ylhäältä annettua niin materiaalisesti kuin henkisesti. Situationistien piti havahduttaa ihmiset näkemään ristiriita yhteiskunnallisten mahdollisuuksien ja spektaakkelimaisen köyhyyden välillä⁹³.

Internationale Situationniste -lehdessä julkaistun, *Sosialismi tai barbaria* -ryhmän vastaavaa muistuttaman määritelmän mukaan proletaareja olivat ”kaikki ihmiset, joilla ei ole mahdollista muuttaa sitä sosiaalista tila-aikaa, jonka yhteiskunta arpoo heidän kulutettavakseen (riippumatta heidän hyvinvointinsa vaihtelusta tai ylenemismahdollisuuksistaan).” Hallitsijat olivat puolestaan ”niitä, jotka organisoivat tätä tila-aikaa tai joilla on ainakin merkittävä henkilökohtainen liikkumavara.”⁹⁴

Tämän määritelmän mukaan siis keskiluokkakin olisi proletariaattia, jolloin se olisi laajempi kuin koskaan. Debordille proletariaatti ei ollutkaan enää ensisijaisesti taloudellisesti riistetty luokka, vaan sitä määritteli sivullisuus ja esineellistyminen sekä niiden vastustaminen.

Tällainen lähes kaikki ihmisryhmät kattava proletariaatin käsite oli myös ongelmallinen, koska oli hyvin vaikea nähdä, mitä yhteisiä intressejä ja keinoja näillä toisistaan eristetyillä ihmisillä olisi nousta spektaakkelia vastaan. Pääinvastoin: spektaakkeli oli se, joka loi ihmisten välille yhteisiä intressejä ja yhdisti heidät. Marxin mukaan yksilöt muodostivat luokan ainoastaan käydäkseen yhteistä taistelua toista luokkaa vastaan ja olivat muuten toistensa vihamielisiä kilpailijoita⁹⁵, mutta spektaakkelissa tuntui olevan vain kaikille yhteisiä intressejä. Niinpä spektaakkeli näytti olevan paradoksaalisesti ideologisesti yhtenäinen yhteiskunta, jossa kaikki kuitenkin kilpailivat kaikkia vastaan. Se oli hallinnan muoto tilanteessa, jossa vanhat yhdistämisen tavat – kansakunta, rotu ja niin

edelleen – eivät pystyneet toimimaan yhdistämisen perusteena, vaan mistä tahansa voitiin tehdä yhteinen intressi. Debordin kirja oli laaja tutkimus tästä tilanteesta, mutta käytännön vastarinnasta ja sen mahdollisuudesta hän kirjoitti hyvin vähän.

Kapitalistinen yhteiskunta toimi samalla tavalla kuin armeija: Vaikka sotilaat muodostivat armeijan – kuten ”proletariaatit” yhteiskunnan – kapinoimaan ei kannattanut alkaa, koska vastassa oli paitsi yksittäinen kenraali (”hallitsija”), myös muut sotilaat (”proletaarit”), jotka olivat erilaisten komentojärjestelmien kautta kenraalin komennossa. Toisistaan eristetyt sotilaat (proletaarit) eivät voineet tietää, olivatko muut yksiköt (ryhmät) myös halukkaita kapinoimaan, koska kommunikaatio heidän välillään oli upseerien (spektaakkelin) välittämää.⁹⁶

Debord puhui proletariaatista kuin olisi poliittinen agitaattori pitämässä palopuhetta, kuten seuraavasta pitkästä lainauksesta käy ilmi:

Tässä monimutkaisessa ja kauheassa kehityksessä teollistuneiden maiden proletariaatti on kadottanut kykynsä muodostaa oman itseenäisen näköalansa. Se on myös perustavalla tavalla kadottanut *illuusionsa*. Mutta se ei ole lakannut olemasta. Proletariaattia ei ole eliminoitu. Se on peruuttamattomasti läsnä modernin yhteiskunnan kiihtyvässä vieraantumisessa: se on työläisten enemmistö, joka on menettänyt oman elämänsä hallinnan, ja jotka, *tullessaan tietoisiksi tästä*, määrittelevät itsensä uudelleen proletariaatiksi, voimaksi joka työskentelee kumotakseen tämän yhteiskunnan sisältä käsin. Objektiivisesti tämä proletariaatti on voimistunut maalaisväestön kadottua ja siinä, että ”palvelualan” ja henkisen työn tekijät on alistettu tekemään työtä tehdasolosuhteissa. *Subjektiivisesti* tämä proletariaatti on kuitenkin vielä kaukana mistään käytännöllisestä luokkatietoisuudesta, eikä tämä tarkoita vain valkokaulustyöntekijöitä, vaan myös tavallisia työläisiä, jotka eivät ole vielä tulleet tietoisiksi näköloista vanhan politiikan impotenssin ja mystifiointien takana. Mutta kun proletariaatti havaitsee oman ulkoistetun voimansa edistävän kapitalistisen yhteiskunnan jatkuvaan vahvistumiseen, ei ainoastaan oman vieraantuneen työvoimansa kautta, vaan myös

niiden ammattiyhdistysliikkeiden, poliittisten puolueiden ja valtiollisten mahtien kautta, jotka se on itse luonut vapauttaakseen itsensä, se havaitsee historiallisesta kokemuksestaan, että se on luokka, jonka täytyy täydellisesti vastustaa kaikkia jähmetettyjä ulkoistamisia ja kaikkia vallan erikoistumisia. [...] Mikään kurjuuden määrällinen parantaminen tai mikään kuvitteellinen osallistuminen hierarkkiseen järjestelmään ei ole pysyvä lääke sen tyytymättömyyteen, koska proletariaatti ei voi tunnistaa itseään missään tietyssä kärsimässään vääryydessä, eikä minkään *tietyn vääryyden oikaisemisessa*. Se ei voi myöskään tunnistaa itseään usean tällaisen vääryyden oikaisemisessa, vaan ainoastaan siinä *absoluuttisessa vääryydessä*, että se on karkotettu elämän marginaaliin.⁹⁷

Situationisteille kuten Marxillekin siis ”proletariaatti on vallankumouksellinen voima tai se ei ole mitään”⁹⁸. Kunhan ihmiset tajuaisivat speaktaakkelimaisen järjestelmän kurjuuden ja havahtuisivat luokkatietoisiksi, vallankumous olisi valmis pyyhkäisemään porvarillisen yhteiskunnan yli – ja vieläpä kaikkien kommunistivirkailijoiden ja Ay-pomojen vastustuksesta huolimatta. Vaikkei asia ollut tietenkään näin yksinkertainen, pystytään kolmekymmentä vuotta SI:n hajoamisen jälkeen toteamaan, ettei ”proletariaatti” tässä mielessä ole mitään. Se on valinnut paikkansa katsomossa. Jos Pariisin kevät 1968 tuli kaikille muille paitsi situationisteille yllätyksenä, nykyään olisi Kristuksen toisen tulemisen kaltainen ihme, jos ”proletariaatti” nousisi televisiovastaanottimiensa luota ja lähitisi mellakoimaan kaduille huutaen kuolemaa työlle ja tavaralle. Pikemminkin speaktaakkelissa lähdetään kaduille juuri vaatimaan työtä ja tavaraa: nykyajan ”proletaareja” tai köyhiä eivät ole työläiset vaan he, jotka uhkaavat jäädä tavara-speaktaakkelin ulkopuolelle, ja tavoite tämän speaktaakkelimaisen puutteen korjaamiseen määrittää heitä. Tavallaan tämä uusi proletariaatti – Vaneigemin mainitsemat itäblokin ja kolmannen maailman kansat mukaan lukien – on pyrkinyt ylittämään kapitalistisen talouden ja hallinnan rajat nurinkurisesti, rikastumalla.

”Proletariaatti” perinteisenä työväenliikkeen joukkovoimaan liittyvänä käsitteenä oli vanhentunut ja kuului tiettyyn historial-

liseen kapitalismin kehitysvaiheeseen. Jappen mukaan "proletariaatti" ja "porvaristo" olivat taloudelle perustuvan yhteiskunnan toimijoita eikä puheella luokista ollut merkitystä tämän kehityksen ulkopuolella, kun taas kokonaisvaltaisen kritiikin tulisi haastaa itse talous kaikkine kategorioineen.⁹⁹ Debord oli tietoinen muutuneesta tilanteesta, vaikka hän oli tässä asiassa sidoksissa myös vanhaan traditioon. Hän päätti Speaktaakkeliyhteiskunta-kirjansa teesiin, jossa hän korosti, ettei vallankumous voinut olla "eristetyn yksilön" tai "atomisoitujen ja manipuloitujen massojen" projekti. Sen sijaan emansipaation tuli rakentaa "ainoastaan ja aina luokan, joka pystyy hävittämään luokat vähentämällä kaiken vallan realisoitua demokratian ei-vieraannuttavaan muotoon – neuvostoihin, joissa käytännöllinen teoria todentaa itsensä ja joka kontrolloi omia tekojaan".¹⁰⁰

Kun porvariston täytyi voittoisassa vaiheessaan likvidoida häikäilemättä kaikki, mikä ylitti maallisen elämän (taivas, ikuisuus), vallankumouksellisen proletariaatin – joka ei voi koskaan, ilman että se lakkaa olemasta vallankumouksellinen, tunnistaa itsensä mistään menneestä tai mistään mallista – täytyy kieltäytyä kaikesta, mikä ylittää jokapäiväisen elämän. Tai mieluummin kaiken, joka väittää ylittävänsä sen: speaktaakkelin, "historiallisen" teon tai lausahduksen, johtajien "suuruuden", erikoistumisen mystiikan, taiteen "kuolemattomuuden" ja sen elämän ulkopuolisen merkittävyyden. Toisin sanoen sen täytyy hylätä kaikki ikuisuuden sivutuotteet, jotka ovat jääneet elämään johtajien maailman aseina.¹⁰¹

Marxille proletariaatti tarkoitti luokkaa, joka oli porvarillisen yhteiskunnan sydän, mutta joka oli suljettu sen tarjoaman hyvän ulkopuolelle. Proletariaatti tuotti kapitalistin varallisuuden, muttei päässyt osalliseksi siitä.¹⁰² Se oli luokka, jolla ei ollut mitään, ja se oli juuri tästä syystä vallankumouksellinen. Tunnetun luonnehinnan mukaan proletariaatilla ei ollut "menetettävänä kuin kahleensa. Voitettavana heillä on koko maailma"¹⁰³. Marxin ajan teollisuusproletariaatti oli kuitenkin epäkypsän kapitalismin tietynlainen historiallinen jäännös. Sen jälkeen työväestö on päästetty

kahleistaan ja integroitu porvarilliseen maailmaan, eikä vähiten työväenliikkeen omien ponnistusten takia. Marx ja Engels nimitivät *Kommunistisessa manifestissa* aineellisten elinehtojen parantamista ajavaa, mutta muuten kapitalismin säilyttävää ajatussuuntausta ”konservatiiviseksi eli porvarilliseksi sosialismiksi”, jonka tavoitteena oli ”porvaristo ilman proletariaattia”¹⁰⁴ – tilanne, joka länsimaisissa yhteiskunnissa on lähes toteutunut ja joihin jälkijättöisemmät yhteiskunnat pyrkivät. Kuten speaktaakkelianalyysi väittää, massojen tehtäväksi on annettu paitsi massatuotanto, myös ja ennen kaikkea massakulutus. Speaktaakkelia ei voisi olla ilman tällaista muutosta, jossa koko yhteiskunta on otettu mukaan iloiseen kulutusjuhlaan ja jossa jokainen elämänaalue on tuon kulutusjuhlan osa. Jappen mukaan proletariaatin

salainen historiallinen tehtävä oli tuhota esikapitalismin jäänteet, yleistää sellaiset abstraktit muodot, kuten laki, raha, arvo sekä tavara ja täten paljastaa pääoman puhdas logiikka. Nämä tehtävät täytyi usein toteuttaa porvariston vastarinnasta huolimatta, koska porvaristo puolusti yhä päättäväisesti sellaisia itse asiassa esiporvarillisia muotoja, kuten alhaisia palkkoja tai työväestön poliittisten oikeuksien estämistä – asioita, joita myös työväenliike piti erheellisesti kapitalismin olennaisena luonteena. [...] Työväenliike otti täten osaa porvarillisen subjektin tietyssä mielessä tyypilliseen illuusion, joka uskoo tekevänsä päätöksiä, kun todellisuudessa fetissoitunut järjestelmä on toimija.¹⁰⁵

Speaktaakkeliyhteiskunta-kirjan neljäs ja pisin luku on nimeltään ”Proletariaatti subjektina ja representaationa”, jossa kirjan luonne muuttuu länsimaisen hyvinvointiyhteiskunnan kritiikistä historialliseksi analyysiksi. Debord käy läpi sen 51 kappaleessa – jotka muodostavat lähes neljäsosan koko kirjasta – työväenliikkeen historiaa alkaen Hegelistä sekä Marxista ja päättyen Leninin ja Lukácsin kautta stalinismiin. Debord esittää luvussa historiallisen erittelyn niistä vaiheista, joiden seurauksena työväenluokan asia oli ajettu sivuraiteille kapitalismin hyväksi.

Situationistit kutsuivat siis rekuperaatioksi ilmiötä, jossa kapi-nallinen kritiikki käännettiin sitä itseään vastaan ja myytiin takai-sin sen luojille. Tämä kuvio toistui paitsi radikaalin avantgarden kohtalossa, myöhemmin vaikkapa punk-musiikin ja monen muun elinvoimaisen ja uutta luoneen nuorisoilmion kohdalla. Rekupe-raatio voitiin todeta tavaramuodosta johtuvaksi: kun nämä kapi-nalliset ilmiöt tuottivat tavaroita, joita saatettiin myydä ja ostaa, ne alistuivat samalla niille kysynnän ja tarjonnan porvarillisille laeil-le, joita ne tavallisesti nimenomaan vastustivat. Kritiikille voitiin antaa (vaihto)arvo myös jälkikäteen. Näin kapina päättyi useimmi-ten vahvistamaan sitä järjestelmää, jota vastaan se on suunnattu.

Vaneigemin sanoin

koskaan ei ole ollut vallankumouksellista liikettä, jota tavarana laa-jeneva imperiumi ei olisi hallinnut alusta loppuun. Talous [...] on murskannut vallankumouksen vapauden keinoillaan, jotka on mal-linnettu vapaudeksi kuluttaa, ja joista voittojen lakeihin luonnos-taan kuuluvien rajoitusten mukaan tulee nopeasti uuden tyrannian rakennuspylväitä.¹⁰⁶

Rekuperatio voitiin myös selittää sillä, että kriittinen ajattelu ja käytäntö eivät vastanneet toisiaan. Speaktaakkeliyhteiskunta-kirjan neljännessä luvussa Debord pyrkii selvittämään, miten oltiin tultu tilanteeseen, jossa tällainen rekuperatio oli koitunut koko työväen-liikkeen kohtaloksi: miksi vasemmistopuolueet eivät tarjonneet vaihtoehtoa speaktaakkelille, vaan vain tavoittelivat suurempaa hyvää sen puitteissa. Näin ne toimivat speaktaakkelin hyväksi sen sijaan, että olisivat pitäneet kiinni alkuperäisistä kumouksellisista päämääristään. ”Porvarillinen sosialismi” oli pelastanut kapitalis-min ja hävittänyt proletariaatin luokkatietoisuuden. Lukácsin mu-kaan puolueet kapitalistisessa yhteiskunnassa olivat väistämättä porvarillisia ja tunnustivat näin kapitalismin legitimitietin. Puo-lueet voivat tarjota vaihtoehtoja vain sille, miten taloudellinen hyvä jakaantuu yhteiskunnassa, mutta mikään puolue ei haastanut itse taloudelle ja tavarantavaihdolle perustuvaa järjestelmää, joka sen-tään oli Marxin alkuperäisen kritiikin ydin.¹⁰⁷ Kun vasemmistopuo-

lueiden ja ammattiyhdistysliikkeiden kaltaiset valtahierarkioiden vastaiset liikkeet institutionalisoituvat, hierarkisoituvat ja byrokra-
tisoituvat, niistä itsestään muodostui uusia valtahierarkioita.¹⁰⁸

Lukácsille työväenliikkeen porvarillistuminen merkitsi luokka-
tietoisuuden estettä. Debord jatkoi tästä väittämällä, ettei vallan-
kumouksellinen projekti voinut olla tieteellinen, koska tiede oli
porvarillista:

Vaikka talouden hallitsemisen ja historian haltuunoton projektin
täytyy tuntea – ja yhdistää itseensä – yhteiskuntatieteet, se ei itses-
sään voi olla *tieteellinen* yritys. Niin kauan kuin vallankumoukselli-
nen projekti kuvittelee voivansa hallita historiaa tieteellisen tiedon
avulla, se pysyy *porvarillisena*.¹⁰⁹

Debordin mukaan juuri tieteellisyys ja tieteellinen determinismi
aiheuttivat Marxin teorioiden ideologisoinnin. Marx pyrki ymmär-
tämään historiallisia sosiaalisia kamppailuja, mutta kun hän muo-
toili niistä ylihistoriallisia tieteellisiä lakeja, Marxin kirjoitukset
voitiin jähmettää marxilaisuudeksi. Proletariaatin ja kapitalismin
tulevaisuutta koskevista tieteellisistä päätelmistä tuli ideologiaa ja
siten työväen luokkatietoisuuden sekä sen toiminnan esteitä. To-
dellisuus ajautui teorian näköpiiristä. Tätä kuvasi Debordin mu-
kaan jo se historiallinen yksityiskohta, että Marxin ajan työläiska-
pinat epäonnistuivat samaan aikaan, kun Marx itse hioi tekstejään
eristyneenä British Museumiin.¹¹⁰

Marxin ja anarkisti Bakuninin välinen riita Ensimmäisessä In-
ternationaalissa 1872 johti siihen, että molemmat osapuolet pää-
tyivät esittämään oman kantansa totuutena, mikä johti esimerkiksi
Marxilla – varsinkin muututtuaan marxilaisuudeksi – esimerkiksi
valtion roolin väheksymiseen ja hierarkkisuuuteen (koska valtio ja
hierarkiat olivat anarkistien ominta kritiikin kohdetta). Osittais-
ta kritiikeistä tuli osittaisia ideologioita, jotka esittivät itsensä auk-
toriteetteina ja kiistivät kilpailijoissaan kaiken senkin, mikä niissä
olisi voinut olla paikkansapitävää.

Tämä hajaantuminen työväenliikkeen varhaisessa vaiheessa esti
kokonaisvaltaisen ja yhteiskunnan eri osa-alueet huomioon otta-

van teorian muodostumisen, mistä olivat seurauksena paitsi stalinismi, myös sosialistien jakautuminen keskenään riiteleviin kupipikuntiin. Valtiososialismissa puolue saattoi esiintyä työväestön representaationa ja omistajana, ja lännessä samat puolueet pyrkivät monopolisoimaan vastaavan tilanteen kiistämällä kilpailijoidensa olemassaolon. Jälkimmäinen tilanne muistuttaa Debordin tavaramuodon kritiikistä; maailmasta jossa Coca-Cola ja Pepsi pyrkivät loistamaan omassa valtakunnassaan ja kiistämään kilpailijansa olemassaolon¹¹¹. Nämä erilaiset vääristyneet marxilaisuuden versiot säilyttivät paitsi porvarillisen tavaramuodon – olemalla itse samalla tuon tavaramuodon edustajia – myös hierarkkisen rakenteen ja staattisuuden, joiden takia ne jähmettyivät tyhjiksi speaktaakkelimaisiksi ideologioiksi. Pyrkimällä esiintymään proletariaatin itsenäisenä representaationa – siis speaktaakkelina – näistä työväenliikkeen edustajista tuli proletariaatin pahimpia vihollisia. Situationistit olivat huomanneet tämän asian käytännössä seuraamalla Ranskan Kommunistista puoluetta, jonka syleilyssä surrealistinen liike surkastui pois (ks. luku 2.2.1).

Debord näki aikansa tieteen ”speaktaakkelin speaktaakkelimaisena kritiikkinä”, josta muun kulttuuriteollisuuden kanssa oli tulossa kehittyneen kapitalismin tähtituote. Hän piti varsinkin strukturalismia sen epähistoriallisuuden takia speaktaakkelin itseilmaisuna. Sosiologian tehtävänä oli Debordin mukaan tutkia eristämistä ”eristämisen käsitteillä ja materiaalisilla välineillä”, kun taas strukturalismista vaikutteita saaneet oppialat kehittivät speaktaakkelin apologiaa ja virallista unohdusta.¹¹² Vaikka tieteen harjoittajien tarkoitukset voivat olla hyvät, nämä eivät onnistuneet näkemään speaktaakkelia ja sen perustassa ollutta tavaramuotoa.

Teoria vallankumouksesta ei voi tietenkään kummuta pelkästään tiukan tieteellisen tiedon alueesta, ja vielä vähemmän spekulatiivisen teoksen konstruktioista tai sellaisen palopuhujan estetiikasta, joka kontemploi omaa lyyristä hohtoaan ja toteaa sen käyvän kuumemmaksi. Tällä teorialla on tehokas olemassaolo vain sen käytännöllisen voiton kautta: tässä ”suuria ajatuksia täytyy seurata suuria tekoja; niiden täytyy olla kuin auringon valo, joka tuottaa sen, minkä

se valaisee”. Vallankumouksellinen teoria on vaaran ja epävarmuuden aluetta; se on kiellettyä ihmisille, jotka haluavat ideologian unettavia varmuuksia, sisältäen jopa virallisen varmuuden olla kaikkien ideologioiden vihollinen. Kyseessä oleva vallankumous on inhimillisten suhteiden muoto. Se on osa sosiaalista olemassaoloa. [...] Teoria vallankumouksesta tuomitaan pelkästään sillä kriteerillä, että sen *tiedosta* täytyy tulla *voima*.¹¹³

Debordin speaktaakkelin kritiikki ei pyrkinyt olemaan tieteellinen teoria, vaan kritiikkiä, joka ottaa huomioon kapitalistisen yhteiskunnan tietyn vaiheen eri puolet: ”*tietoisuuden käytännölliset ehdot*, joissa teoria käytännöstä vahvistuu tulemalla käytännölliseksi teoriaksi”¹¹⁴. Siis ajattelua, joka sisälsi oman kritiikkinsä – mikä oli detournementin määritelmä – ja jossa tieto ja toiminta olivat riippuvaisia toisistaan. Situationisteille tämä ajattelun ja toiminnan ykseys tarkoitti liittoa erilaisten käytäntöjen kanssa, joiden mukaan ajattelua piti muokata ja joiden tuli ottaa käytännössään huomioon SI:n analyysi niistä erehdyksistä ja vaaroista, jotka toiminnassa piilivät. Teoria oli tietoisuutta siitä, miten toimittiin ja toiminta vaikutti teoriaan tuomalla uutta tietoa maailmasta.

On ilmeistä, etteivät ideat yksin voi johtaa olemassa olevan speaktaakkelin ulkopuolelle, mutta ne voivat johtaa speaktaakkeliä koskevien ideoiden taakse. Speaktaakkeliyhteiskunnan todelliseksi tuhoamiseksi ihmisten täytyy panna liikkeeseen käytännöllinen voimansa. Kriittinen teoria speaktaakkelista ei voi olla tosi, ellei se yhdisty yhteiskunnan käytännöllisen negaation kanssa [...].¹¹⁵

3.4 Speaktaakkeli talouden kuvana

Debord kirjoitti vuoden 1988 *Commentaires sur la société du spectacle* (Kommentteja speaktaakkeliyhteiskunnasta) -kirjan alussa, että speaktaakkelin olemus oli ”markkinatalouden yksinvaltainen hallinta, joka on muuttunut vastuuttomaksi suvereniteetiksi, sekä

ne uudet hallintotekniikat, jotka säästävät tätä hallintoa”¹¹⁶. Spektaakkelissa talousajattelu oli riistäytynyt ihmisen hallinnasta itsenäiseksi voimaksi, joka hallitsi ihmisiä.

Spektaakkeliyhteiskunta-kirjan ensimmäinen lause kuului seuraavasti:

Niiden yhteiskuntien elämä, joissa nykyiset tuotanto-olosuhteet ovat vallalla, ilmenee valtavana *spektaakkelijoukkona*.¹¹⁷

Lause oli detournaus *Pääoman* ensimmäisestä lauseesta, jossa Marx siteerasi itseään:

Niiden yhteiskuntien varallisuus, joissa kapitalistinen tuotantotapa on vallalla, ilmenee ”valtavana tavarajoukkona”.¹¹⁸

Debord siis väitti, että kapitalismin uudessa vaiheessa tavara – johon kapitalismissa laskettiin myös ihmiset – oli muuttunut esitykseksi, spektaakkeliksi. Kun Marxille *Pääoman* ensimmäinen lause tarkoitti sitä, että hän alkoi selvittää, mitä tavara oli, Debordille se tarkoitti vastaavasti spektaakkelin käsitteen selvittämistä. Hän tarjosikin kirjassaan spektaakkelille useita määreitä. Spektaakkeli oli mm. ”elämän konkreettinen nurinkääntäminen” (kirjan 2. kappaleessa), ”taloudellisen järjestyksen näkyvä heijastuma” (14. kappaleessa), ”talous kehittymässä itseään varten” (16. kappaleessa) tai ”materialisoitunut ideologia” (kirjan viimeisen luvun otsikon mukaan). Vastaavasti se edusti ”hallitsevaa elämänmallia” (kappale 6) ja ”uskonnollisen illuusion materiaalista rekonstruktiota” (kappale 20). Ensimmäisen kappaleen jälkimmäinen lause kuului: ”Kaikki, mikä oli suoraan elettyä, on etäännytynyt representaatioksi”¹¹⁹. Kyseessä oli vieraantumisen ja aktiivisuuden passivoitumisen uusi aste. Ihmisen oleminen – hänen työnsä – muuttuneena voimaksi, jonka kohdatessaan ihminen ei enää elänyt vaan vain katseli sitä.¹²⁰

Debord totesi, ettei ”spektaakkeli ole kokoelma kuvia vaan kuvien välittämä ihmisten keskinäinen sosiaalinen suhde”¹²¹. Debord detournasi taas Marxia, jonka mukaan ihmisten väliset suhteet

muuttuivat tavarasuhteiksi. Speaktaakkeli oli esitys, jossa tavara oli muuttunut kuviksi ja jossa kokemukset olivat muuttuneet representaatioiksi. Todellisuudesta tuli erillinen maailmansa, jota voitiin vain kontemploidia. Tässä nurinkurisessa maailmassa ihmisten luomat kuvat muuttuivat eläviksi ja ihmisiltä kiellettiin osallistuminen luomaansa maailmaan.¹²²

Debord ei tarkoittanut speaktaakkelilla massamediaa tai muunlaista visuaalisen maailman vääristelyä. Hän ei myöskään arvostellut kuvia itsessään, vaan kuvien muuttumista abstraktiksi voimaksi¹²³. Samoin kuin uskonto, speaktaakkeli oli ”maailmankatsomus, joka oli muuttunut objektiiviseksi voimaksi”.¹²⁴ Uskonnon tavoin se palveli tietyn ihmisryhmän etuja ja minkä tahansa ideologian tavoin se pyrki esittäytymään ainoana objektiivisena totuutena. Uskonnolla tai speaktaakkelilla ei voinut tietenkään olla valtaa ilman, että ihmiset tunnustivat sen yhteiskunnallisesti. Speaktaakkeli vaati monimutkaisemman ja hienovaraisemman suostuttelujärjestelmän kuin uskonto, joka saattoi vedota yksinkertaisesti jumalan auktoriteettiin.*

Ymmärrettynä kokonaisuudessaan speaktaakkeli on sekä vallitsevan tuotantotavan tulos että sen päämäärä. Se ei ole mikään koristeellinen elementti, jota on lisätty todelliseen maailmaan. Päinvastoin, se on yhteiskunnan todellisen epätodellisuuden sydän. Kaikissa eri-

---

* Markkinatalouden hyveinä on pidetty ahneutta ja kateutta, koska ne toimivat taloutta liikkeelle pitävinä voimina, filosofi [Maija-Riitta] Ollila muistutti. ”Toisaalta on sanottu, että ahneus ja kateus ovat elämän kokonaisuuden kannalta paheita. Kumpi tulkinta on osuvampi?”

Ahneuskaan ei ole kaikille sovelias hyve, Ollila huomautti. ”Yrityksen osakkeenomistajan on sallittua olla ahne; se tulkitaan liike-elämän dynamiikkaan kuuluvana asiana. – Saman yrityksen filippiiniläisen siivoojan ei ole sallittua olla ahne: hänen korkea palkkansa heikentäisi yrityksen kilpailukykyä”, Ollila huomauttaa Hyve ja markkinatalous -raportissa.

tyisissä ilmenemismuodoissaan, uutisina tai propagandana, mainontana tai suorana viihteen kulutuksena, speaktaakkeli kiteyttää vallitsevan sosiaalisen elämän *mallin*. Se on kaikkialla läsnä oleva vahvistus valinnalle *joka on jo tehty* tuotannon ja siitä seuraavan kulutuksen piirissä. Sekä muotonsa että sisältönsä puolesta speaktaakkeli palvelee oikeuttaakseen vallitsevan järjestelmän olosuhteet ja päämäärän. Speaktaakkeli myös esittää tämän oikeutuksen *pysyvään nykyyhetken*, koska se monopolisoi suurimman osan tuotannon ulkopuolisesta ajasta.¹²⁵

Speaktaakkeli kielsi osallistumisen ja korvasi elämän representatioilla. Ihmisistä tuli oman elämänsä tarkkailijoita samalla kun heidän luomansa maailma näytti elävän omaa elämäänsä.

Samoin kuin tavarafetisismissä tavarat näyttivät muuttuvan eläviksi olennoiksi, niin kapitalistisen yhteiskunnan speaktaakkeli vaiheessa kuvat näyttivät muuttuvan eläviksi ja niillä näytti olevan "sielu". Kuvat muuttuivat eläviksi ja elävä kuviksi.

Speaktaakkelia ei voi asettaa abstraktisti vastakkain konkreettisen sosiaalisen toiminnan kanssa, koska tällainen vastakkainasettelu on itsessään kummaltakin puolelta jakautunut. Speaktaakkeli, joka väärentää todellisuuden, on kuitenkin tuon todellisuuden todellinen tuote.¹²⁶

Vastaavasti todellinen elämä kohtasi speaktaakkelin kuluttamalla sitä ja sulautuen siihen. Näin "todellisuus putkahtelee esiin speaktaakkelissa ja speaktaakkeli on todellinen".¹²⁷ Speaktaakkeli oli tietenkin ihmisen oma luomus, mutta samalla ihmisen luoma maailma kääntyi pääläelleen.

Talouden kehitys oli sekä syy että seuraus sille, että porvaristo oli edelleen ainoa voitokas vallankumouksellinen luokka ihmiskunnan historiassa. Se oli vallankumouksellinen siinäkin mielessä, että se oli onnistunut muuttamaan ihmisten ajattelua. Speaktaakkeli yhteiskunnassa oli vaikea kuvitella inhimillistä toimintaa, joka ei jotenkin palvelisi talouselämää ja siten speaktaakkelia. Kirjatkin olivat erinomaisia kulutustavaroita.

Porvaristo oli onnistunut luomaan omasta ideaalistaan universaalisti hyväksytyyn elämänmuodon. Vapaan markkinatalouden puolustajien mukaan markkinoiden tulisi yhdistää ihmiset ja päättää historian suunnasta.* Koska spektaakkeli oli paitsi koko yhteiskunta, ja myös samalla kertaa sen porvarillinen osa oli vain

---

* **Terrorifutuuriin idea ei ole tuulesta temmattu**

Vedonlyöntitoimistojen jo olemassa olevat poliittiset vedot ennustavat tarkkaan

Valtavan mielipidemyrskyn Yhdysvalloissa aiheuttanut Pentagonin Darpa-tutkimuskeskuksenideoima terrorifutuurikauppa on saanut puolelleen myös kannattajia.

Harvardin yliopiston yhteiskuntahallinnon professori **Steve Kelman** kirjoittaa Washington Post -lehdessä, että ajatus ei ole niin kummallinen kuin miltä se aluksi kuulostaa. Kelmanin mukaan rahoitusmarkkinat toimivat myös eräänlaisten vetojen varassa. Omat rahat panoksenaan ihmiset seuraavat tapahtumia äärimmäisen tarkasti ja pystyvät näin arvioimaan tulevaisuutta paremmin kuin tutkijat. [...]

Vedonlyönnin suomalaisasiantuntijan **Jorma Vuoksenmaan** mielestä ajatus terrorifutuuereista ei ole huono.

”Idea ei ole ollenkaan tyhmä ja pöyristyttävä. Tosin se vaatisi huolellista toteuttamista, esimerkiksi ei ole hyvä ajatus lyödä vetoa **Jasser Arafatin** murhasta, koska se saattaisi kiihottaa jonkun toteuttamaan sen. Mutta yleisemmällä tasolla tehdyt vedot vaikkapa sotien puhkeamisesta voisivat toimia”, Vuoksenmaa pohtii.

Kansainvälistä vedonlyöntimaailmaa hyvin tunteva Vuoksenmaa kuitenkin myöntää, että asiassa on moraaliongelmaa. [...]

”Esimerkiksi appelsiinfutuurit ennakoivat säätä huomattavasti paremmin kuin ilmatieteilijät”, kertoo analyytikko **Jarkko Nikkanen** pankkiiriliike Opstockin sijoitustutkimusosastolta.

Rahamaailma pyörii erilaisten ennusteiden - sekä myös huhujen - varassa. Huhut saattavat vaikuttaa markkinoiden heilahteluun voimakkaastikin. Esimerkiksi suurmiesten terveydentilasta kertovia juoruja kuunnellaan korvat höröllä Wall Streetin kahviloissa.

- Helsingin Sanomat 1.8.2003

---

osa sitä, sen edustamat ilmentymät olivat vääristyneitä. Porvaristo oli tehnyt maailmasta oman kuvansa, kuten Marx ja Engels totesivat *Kommunistisessa manifestissa*. Debordin sanoin "talous muuttaa maailman, mutta se muuttaa sen talouden maailmaksi"¹²⁸.

Spektaakkeli on oleellisesti tautologinen johtuen siitä yksinkertaisesta syystä, että sen keinot ovat samalla sen päämäärät. Se on auringo, joka ei koskaan laskeudu nykyaikaisen passiivisuuden valtakunnassa. Se kattaa koko maailman ja kylpee loputtomasti omassa kunnianssaan.¹²⁹

Spektaakkeliyhteiskunnassa vieraantuminen oli yhtä aikaa sekä hallinnan keino että sen päämäärä. Tämä oli samalla tuon äärettömän positiivisena itsensä esittäytyvän yhteiskunnan pahin virhe. Situationistit määrittelivätkin uuden proletariaatin tunnuspiirteeksi sen, että se vastusti tuota vieraantumista.¹³⁰

Spektaakkeli pyrki ulottamaan yhteiskunnallisesti fetissoituneen talousajattelun kaikille elämänalueille ja tekemään maailmasta oman kuvansa. Spektaakkelin kielenkäytössä talouselämän itsenäisyyttä korosti se, että markkinat toimivat oman psykologiansa mukaan "pelästyen", "villiintyen" ja toimien muutenkin inhimillisesti. Ihmisten osa taas oli vain "luottaa" talouteen** samalla tavoin, kuin ihmiskunta oli aiemmin "luottanut" jumalaan. Samalla objektiivisena tosiasiana esittäytyi se, että vaikka ihminen oli luonut talouden palvelemaan itseään, se oli riistäytynyt hänen hallinnastaan ja hallitsi puolestaan ihmisiä.

Debordille spektaakkeli oli talouden kuva: se oli "pääoma kasaantumisen kuvavaiheessa"¹³¹. Markkinatalous ei tarvinnut enää perinteistä kapitalistia, joka käytti pääomaa tuottaakseen tavaroita ja lisäarvoa, vaan suunnattomat rahavirrat kulkivat edestakaisin maailmalla bitti virtoina ilman, että ne materialisoituvat missään.*** Tuotanto oli pikemminkin mielikuva- ja merkitystuotantoa, ja kapitalistille materiaallinen tuotanto oli kiusallinen välttämättömyys. Niinpä esimerkiksi Niken tapainen, urheilukenkkiä valmistava jättiyrittäjä maksoi vuonna 1992 brandia mainostavalle koripallotähti Michael Jordanille suuremman summan rahaa kuin se käytti koko

materiaalisen tuotantonsa vuotuisiin palkkakustannuksiin, joka tapahtui halpatuotannolla Indonesiassa.¹³² Nykyajan kapitalisti sijoittaa pääomansa merkityksiä tuottavaan mainontaan, joka tuottaa hänelle lisäarvon.^{***}

Globaalissa kapitalismissa ”pääoman kasaumat” ovat kiteytyneet eri jättiyritysten brandeihin ja logoihin. Esimerkiksi Nokian brandi arvioitiin vuonna 2003 maailman kuudenneksi arvokkaimmaksi ja 29,5 miljardin dollarin arvoiseksi. Maailman arvokkain brandi, Coca-Cola oli 70 500 000 000 dollarin arvoinen.¹³³ Summa on valtava brandista, jonka materiaalisella tuotteella ei ole sellaista ensisijaista käyttöarvoa, joka puuttuisi sen kilpailijoita tai useimmiten edes taivaalta satavalta vedeltä. Coca-Colan kaltaisissa brandeissa onkin kyse jostain muusta käyttöarvosta kuin janon sammuttamisesta (ks. luku 3.3.3).

Debordin mukaan speaktaakkeli oli yhteiskunnan päätuote, jossa talous kehittyi itseään varten ja jossa talous alisti ihmiset¹³⁴. Samoin kuin valtaa tai talouselämää, itse speaktaakkelia ei voinut nähdä, vaikka se oli ja vaikutti joka puolella. Speaktaakkelin ilmenemismuotoja voi paikantaa lööppijulkisuuteen tai talousuutisten

---

** Kuluttajien luottamus talouteen vahvistunut

Joka kolmas uskoo oman taloutensa paranevan

Kuluttajista viidennes odottaa maan talouden heikkenevän

Kuluttajien luottamus talouteen vahvistui Tilastokeskuksen mukaan joulukuussa marraskuun notkahduksen jälkeen. Kuluttajien luottamusta kuvaava osoitin oli joulukuussa 12,2 eli noin kolme yksikköä korkeampi kuin kuukautta tai vuotta aiemmin.

Lisäksi kuluttajien pessimismi työttömyyskehityksen osalta väheni, ja omaan talouteen uskottiin yhä vahvemmin.

- Helsingin Sanomat 2.1.2004

---

liturgioihin, jotka muokkaavat yleistä ajattelutapaa, mutta nämä eivät olleet speaktaakkelia sinänsä, vaan sen kieltä:

Speaktaakkelin kieli koostuu vallitsevan tuotantotavan *merkeistä*, jotka ovat samalla tuon järjestelmän lopputuotteita.¹³⁵

Speaktaakkeli oli nykyaikaisen kapitalistisen yhteiskunnan päätuote ja samalla myös sen päämäärä. Speaktaakkelin kieli oli vuoropuhelun vastakohta, päättymätön monologi, jossa se ylisti itseään ja joka oli olemassa vain itseään varten. Kuten situationistit huommasivat jo varhaisessa vaiheessa, kapitalismi pyrki riisumaan kielien aseista ja typistämään sen pelkäksi yksipuoliseksi ”kommunikaatioksi” eli informaatioksi. Situationisteille informaatio tarkoitti

---

*** Satelliitti irrallaan

Virtuaalitalous ei toimi samoilla säännöillä eikä samoissa ulottuvuuksissa kuin perinteinen tai todellinen talous. Yritysvaltauksissa ei osteta todellista pääomaa, tuotantoyksiköitä, vaan määräosuuksia, tuotannon todennäköisyyttä. Näin taloudessa syntyy virtuaalinen liike.

Uusi finanssipääoma pyörii kaukana yläpuolellamme, tavoittamattomissa, kuin omalla kiertoradallaan.

Todellisessa taloudessa tuotanto toki jatkuu vanhaan tapaan, mutta samaan aikaan virtuaalitaloudessa virtaa päätähuimaavia summia, miljardien dollareiden päivittäisiä pääomasiirtoja, toisin sanoen digitaalisia viiruja, jotka kiertävät näyttöpäätteeltä toiselle, pankista toiseen, maasta toiseen. [...]

New Yorkin Times Squarella on elektroninen näyttö, joka kertoo Amerikan valtion velasta. Luku on tähtitieteellinen, tuhansia miljardeja dollareita. Kun katsoo, kuinka luku kasvaa kymmeniätuhansia dollareita sekunnissa, tajuaa, ettei velkaa voida maksaa. Tuomiopäivää ei koskaan tule.

Kyse ei ole vain Amerikasta. Myös kehitysmaiden veloista on tullut liian suuria taakkoja. Nekin on ammuttu virtuaalivaruuteen, jossa niitä voidaan kaikessa rauhassa tarkkailla, kuin katastrofaalisia satelliitteja.

- Helsingin Sanomat 8.2.2004

---

käskeyjen välittämistä tilanteessa, jossa sanat oli riisuttu aseistaan niin, että "vallankumouksellisen" tapaisella sanalla oli enää käytöarvoa, kun sitä käytettiin mainostamaan uusinta pesujauhetta.

Samoin kuin missä tahansa diktatuurissa, speaktaakkelin virallinen totuus oli päinvastainen kuin sen käytäntö: valinnat oli jo tehty ennalta, vaikka yleisö saisikin äänestää.

Speaktaakkeli esittää itsensä suunnattomana, luoksepääsemättömänä todellisuutena, jota ei voida koskaan kyseenalaistaa. Sen ainoa sanoma on: "se, mikä näkyy, on hyvää, ja se mikä on hyvää, näkyy". Sen vaatima passiivinen hyväksyntä on jo olemassa sen näkymisen monopolissaan, sen tavassa ilmaantua sallimatta minkäänlaista vastausta.¹³⁶

Kun speaktaakkeli korvasi todellisen maailman kuvilla, joihin ei voinut tarttua, se korvasi samalla tuntoaistin näköaistilla, joka oli aisteista helpoiten petettävissä. Debordin mukaan speaktaakkeli peri länsimaisen filosofian heikkoudet, jotka perustuivat näkemisen kategorioille. Samalla näköaisti oli paras mahdollinen perusta speaktaakkelille, koska sille tärkeät kauneuden ja nuoruuden kaltaiset ihanteet välittyivät sen kautta. Toisaalta speaktaakkeli ei ollut katseen maailma sinänsä, vaan pikemminkin maailmankatsomus, jota kukaan ei voinut paeta.*****

**** Kiinalaiset vaatteet valtaavat Euroopan markkinoita kiivaasti

"Kiina on uhka", sanovat amerikkalaiset. Teollisuus ei ole kuullakseen, se menee sinne, missä tuotanto on edullisinta. Kiinalaiset ompelevat niin amerikkalaisten, japanilaisten kuin eurooppalaistenkin vaatteet.

Kehitysmaissa alan tuotanto on vähentynyt seitsemän prosenttia.

Vaateteollisuudelle on sama, missä tavara pannaan kasaan. "Made in ..." on yhden tekevä, raha tehdään brandeilla.

Vaatteita myyvät kauppiat eivät edes tiedä, missä maassa ne on valmistettu.

- Helsingin Sanomat 17.1.2004

Spektaakkelissa todellisuus oli korvattu kuvilla, jotka olivat ylivertaisia todelliseen maailmaan nähden ja joihin ei voinut päästä käsiksi kuin kulutuksen kautta. Tavarafetisismi "hallitsee yhteiskuntaa ominaisuuksilla, jotka ovat 'samalla aistittavia että aistien ulkopuolisia'." ¹³⁷ Esimerkiksi Fredric Jameson on viitannut Debor-diin ja toisaalta Baudrillardiin toteamalla, että kulutustavaran ideaalista (joka materialisoituu mainoksissa kuvina) on tullut platonilainen simulacrumi, jonka alkuperäiskappaletta ei ole olemassa. Kuluttajat haluavat "päästä maistamaan pelkiksi omiksi kuvikseen muuttunutta maailmaa, pseudotapahtumia ja 'spektaakkeleja'." ¹³⁸

***** Häväistyksiä

Kunpa paikalle ei olisi sattunut kuvaajia, oli ensimmäinen hätkähdyksen jälkeinen ajatukseni, kun kuulin radiosta Irakin Fallujassa tapahtuneesta amerikkalaisten surmasta ja ruumiiden häväistyksestä.

Television uutislähetykset osoittivat pian toiveen turhaksi. Eihän tämä tietenkään ollut läheskään ensimmäinen eikä taatusti viimeinen kerta, kun uutiskuvasto liukuu informaatiosta kohti kauhuefektejä. Nyt median tekopyhyys asian käsittelyssä vain tuntuu poikkeuksellisen räikeältä.

Ruumiiden riepottelijat eivät edusta ihmisyyden ihailtavimpia ominaisuuksia, mutta ei sitä tee myöskään heidän tarjoamansa kauhean spektaakkelin kaikkiin maailman kolkkiin kuvina levittämä media. [...]

Ellei enemmänkin: häpäisijät halusivat saada äänensä kuuluviin, raa'asti ja epäinhimillisesti, mutta tavallaan silti pyyteettömästi. Globaali uutisvälitys teki hiiltyneistä ruumiista kauppatavaraa, loistavan myyntiartikkelin. En välit edes kuvitella, miten loistavasti ne tuotteistettiin yhdysvaltalaisessa mediassa, kun jo suomalaisen pidättyväinen uutisvälitys sai aikaan lievää pahoinvointia. [...]

Radio jää tämän makaaberin hypokriittisirkuksen ulkopuolelle, sillä se ei kykene näyttämään, miten siltarakenteisiin ripustetut mustuneet ruumiit tuulessa heilah-televat.

- Helsingin Sanomat 4.4.2004

Mutta speaktaakkeli ei ole näkyvä ihmissilmälle, ei edes kuulon avustamana. Speaktaakkeli on määritelmällisesti immuuni ihmisen toiminnalle, se välttää harkinnan ja käytännön korjaukset. Se on dialogin vastakohta. Siellä, missä *representaatio* muuttuu itsenäiseksi, speaktaakkeli uusintaa itseään.¹³⁹

Kun Marx ja situationistit halusivat toteuttaa filosofian, niin speaktaakkeli filosofoi todellisuuden ja käänsi todellisen elämän spekulatioksi. Tästä kuvioista voitiin sitten spekuloida todellisuus ulos; tässä mielessä esimerkiksi Baudrillard – väittäessään, ettei todellisuutta ollut olemassa – oli speaktaakkelin filosofi vailla vertaa. Tällainen teologinen käänne oli tehnyt speaktaakkelista paratiisin maan päälle:¹⁴⁰

Speaktaakkeli on uskonnollisen illuusion materiaalin rekonstruktio. Ei niin, että sen tekniikat olisivat häipyneet niistä uskonnollisista usvista, joihin ihmiset kerran sijoittivat omat vieraantuneet voimansa, vaan niin että nuo usvat on nyt tuotu maan päälle. Näin kaikkein maanpäällisimmät asiat elämässä ovat muuttuneet läpitunkemattomiksi ja hengittämättömiksi. Elämän täydellinen kieltäminen harhaisen paratiisin muodossa ei enää suuntaudu taivasiin, vaan löytää paikkansa itse materiaalisesta elämästä. Speaktaakkeli on täten teknologinen versio ihmisen voiman paosta ”tuonpuoleiseen” ja ihmisen sisäisen hajaannuksen huipennus.¹⁴¹

3.5 Eristäminen

”Meillä ei ole muuta yhteistä kuin illuusio yhdessäolosta”

– Raoul Vaneigem 1967¹⁴²

Debordin mukaan speaktaakkelin perustana oli aiemmin käsitelty, ikivanha työnjaon malli. Vallalla oli aina ollut speaktaakkelimäinen aspekti, koska se pyrki esittämään itsensä transsendenttina, ihmisistä riippumattomana ja heidän yläpuolelleen asettuneena

vieraana mahtina. Olipa valta sitten valtiollista, uskonnollista tai speaktaakkelimaista, se esitti itsensä tavoittamattomana, erillisenä alueenaan. Samoin kuin antiikin jumaltarustot tai television Kauriit ja rohkeat, se oli olemassa pelkästään kontemplatiivisuutta varten. Kuten diktaattorit ja yksinvaltiaat kautta aikain, speaktaakeli esittäytyi luokseen pääsemättömänä ja kyseenalaistamattomana, mutta samalla äärettömän positiivisena asiana. Se maalasi kuvan ihanteellisesta yhteiskunnasta, jossa halut ja unelmat voitiin toteuttaa tavaroiden avulla. Toisin kuin mikään aikaisempi historiallinen vallan muoto, speaktaakeli pystyi tunkeutumaan joka paikkaan ja kaikkiin ihmiselämän muotoihin.

Speaktaakelin juuret ovat kaikkein vanhimmassa yhteiskunnallisessa erikoistumisessa, erikoistuneessa vallassa. Speaktaakeli on siksi erikoistunutta toimintaa, joka puhuu kaikkien muiden joukolle. Se on hierarkkinen yhteiskunta, jossa jokainen muu sana on kielletty, diplomaattista edustamista itsensä edessä. Speaktaakelin kaikkein modernein näkökulma on tässä myös sen arkaaisin.¹⁴³

Debord totesi, että speaktaakeli oli erottamaton modernista valtiosta, joka oli puolestaan työnjaon seurausta. Työnjako taas oli luokkayhteiskunnan hallinnan tärkein väline ja kaiken yhteiskunnallisen jakautumisen perusta.¹⁴⁴

Eriytymisen juuret olivat maailman yhtenäisyyden ja ihmisten välisen yhteisöllisyyden menettämisessä, josta Hegel kirjoitti paljon. Hegel etsi tämän puutteen korvaajaa uskonnosta, joka oli tietenkin "luonnollinen" paikka kaikelle sille, joka todellisesta maailmasta puuttui. Feuerbachille, joka käänsi Hegelin idealismin pääläelleen, ihmisen vieraantuminen tuli esille siinä, miten hän koki avuttomuutensa uskonnollisen taivaan valtakunnan edessä. Samalla kun "taivaaseen" projisoitiin ne yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden kaltaiset asiat, jotka eivät todellisessa yhteiskunnassa toteutuneet, passiivisuus oli luonnollinen tapa suhtautua tämän maailman vääryyksiin. Debordin mukaan valta oli käyttänyt uskonnollista kontemplaatiota ja mystiikkaa aina omiin tarkoituksiinsa.

Spektaakkeli on olemassaolon ehtojen käytännöllisen muuttamisen pitämistä tiedostamattomana. Se on oma tuotteensa ja se on itse omat sääntönsä: se on näennäispyhä. Se näyttää sen mikä se on: itsestään kehittyvä vieraantunut valta, perustanaan lisääntyvä tuotavuus, jonka ovat mahdollistaneet työnjaon lakkaamaton jalostuminen, koneiden itsenäisen liikkeen hallitsema eleiden osittuminen ja alati laajenevat markkinat. Kaikki yhteisöllisyys ja kriittinen tietoisuus ovat hajonneet tässä liikkeessä, jossa voimat, jotka ovat voineet kasvaa erottautumalla, eivät ole vielä *yhdistyneet*.¹⁴⁵

Fordistinen kapitalismi perustui ajatukselle, että koko yhteiskunta oli suuri tehdas. Tämä edellytti sitä, että kaikilla oli oma, tarkalleen määrätty paikkansa tuotantokoneistossa. Tähän kuului paitsi työnjaon jatkuva erikoistuminen ja sen myötä tarkkaan määritelly paikka tuotantoketjussa, myös fyysinen paikka, jossa asua sekä sosiaalinen tila (kauppapaikka), jossa kuluttaa. Debord määritteli Spektaakkeliyhteiskunta-kirjassa SI:n alkuvaiheissa kritisoiman urbanismin ”eristämisen teknologiaksi”, joka loi materiaalisen perustan erottelulle¹⁴⁶. Ihmiset olivat eristettyjä toisistaan niin työssä, vapaa-ajalla kuin kulutuksessa. Kapitalistille tällainen erottelu tarcoitti yhteiskunnan tehokasta taloudellista toimintaa.

Kuten huomattiin, työnjako johti erikoistumiseen ja asiantuntijakulttuuriin, josta seurasi kontemplatiivinen elämänasenne kaikkeen muuhun paitsi omaan erikoisalaan. Ihminen teki maailmastaan sitä pienemmän osan, mitä enemmän erikoistumista tapahtui. Rajoittuneet ihmiset osasivat vain muutaman asian rajoittamattomien mahdollisuuksien maailmassa. Tämä puolestaan johti eristymiseen.¹⁴⁷

Ihmiset olivat eristettyjä paitsi toisistaan, myös itsestään ja työnsä tuloksista. Eri alojen spesialisteina – olivatpa alat sitten akateemisia erikoisaloja tai vanhanaikaisesti liukuhihnan eri osissa – he tiesivät omasta erikoisosaamisestaan paljon, mutta kokonaisuus jäi hämärän peittoon. Tämä eristäminen oli institutionalisoitu erilaisiksi rooleiksi ja ammateiksi, joista oli mahdotonta irrottautua toimeentulonkin takia.

Vaneigemin mukaan asiantuntija oli

eristetty linkki – monadi. Tietäen kaiken pienestä alueesta hän värvää muut tuottamaan ja kuluttamaan tämän alueen rajoissa, jotta hän itse saisi vallan lisäarvoa ja kasvattaisi oman hierarkkisen kuvansa merkitystä.¹⁴⁸

Spektaakkeli perustui eristämiseen ja fragmentaarisuudelle: rooleille ja osittaisille maailmankatsomuksille. Vaikka asiantuntijalla oli valtaa pienellä alueella, hänen valtansa rajoittui myös siihen. Arjen kolonisaatiossa ainoat vaihtoehdot olivat erilaisten roolien valitsemisessa: yksilö oli ”kansalainen, perheenpää, seksuaalikumppani, poliitikko, spesialisti, ammattilainen, tuottaja, kuluttaja”.¹⁴⁹ Spektaakkeli nimesi ja kategorisoi omalla kielellään kaikki näihin rooleihin. Kielen ja arkiajattelun omistajana se teki ihmiset tietoisiksi rooleista, jolloin tietoisuus muuttui tietoisuudeksi erilaisista spektaakkelissa esitetyistä rooleista.¹⁵⁰

Ihmiset tunnistivat maailmasta yhä pienemmän osan omakseen ja asiantuntijakulttuurissa oman elämän hallintakin oli hankalaa. Median päivystävät asiantuntijat tiesivät aina paremmin, miten missäkin tilanteessa pitäisi tehdä, olipa asia sitten seksi-/rakkaus-/sinkkuelämä, helteestä/pakkasesta/työstä/lomasta selviäminen, naisena/miehenä/perheenäitinä/rakastajana/rakastajattarena suoriutuminen tai mikä tahansa inhimillisen elämän osa-alue: joku tietää aina paremmin, miten minun pitäisi tehdä. Jos haluaisi tehdä kaiken oikein, ei ehtisi tehdä mitään, koska kaikki aika kuluisi pelkkään tiedonhankintaan. Media tukee tätä ”pirstaloitumista” jakamalla toisaalta pinnallista yleistietoa kaikesta ja toisaalta kyselemällä ihmisten mielipiteitä kaikista pikkuasioista:

Vastakkainasettelujen karikatyyrissä valta patistaa kaikkia olemaan puolesta tai vastaan Brigitte Bardota, *uutta romaania*, 4-hevosvoimaista Citroënia, spagettia, meskaliinia, minihameita, YK:ta, klassikkoja, kansallistamista, ydinsotaa ja liftausta. Jokaiselta kysytään mielipidettä kaikista yksityiskohdista, jotta kellään ei olisi mielipidettä kokonaisuudesta.¹⁵¹

Se, mikä todellisesta elämästä puuttui, oli löydettävissä speaktaakkelista, joka oli ”huumetta orjille”¹⁵². Vastaavasti todellinen arkielämä oli se alue, josta tuntui puuttuvan speaktaakkelia. Tämän puutteen paikkaaminen oli sen saman speaktaakkelin tehtävä, joka ensin loi tämän puutteen. Toisistaan eristetyt yksilöt voivat löytää yhteyden vain speaktaakkelissa.

Seuraava Debordin kappale kiteytti speaktaakkelin toimintamekanismin:

Speaktaakkelissa maailman yksi osa esittäytyy maailman edessä, ja on sitä ylempi. Speaktaakkeli ei ole muuta kuin tämän eristäytymisen yhteinen kieli. Se mikä lähentää katsojia ei ole kuin yksisuuntainen yhteys tähän keskukseen, joka pitää yllä heidän eristäytymistään ylläpitävän peruuttamattoman suhteen itse keskustaan. Siten speaktaakkeli tuo eristetyt yhteen, mutta yhdistää heidät vain *eristettyinä*.¹⁵³

Tämä transsendentti maailma oli se ”yleinen totuus”, joka ilmeni median jakamassa informaatioissa, kaupallisessa ja poliittisessa propagandassa sekä viitteessä ja kulutuksessa. Se oli paitsi yleinen, joka paikkaan ulottuva talousdiskurssi tai mainonnan kuvaama ideaalimaailma, myös kokonainen vallalla ollut sosiaalinen organisaatio, joka perustui representaatioille, eristämislle ja kulutukselle. Tämän kuvan sanoma oli se, että ihmisten maailma oli epätäydellinen ja että parempaan maailmaan saattoi päästä käsiksikin kuluttamalla tavaroita ja kuvia, jotka edustivat tuota parempaa maailmaa. Jappe tiivisti asian toteamalla, että ”speaktaakkelissa fragmentoitunut yhteiskunta *palautetaan ehjäksi illusorisesti*”¹⁵⁴ eli kuvien tasolla.

Teollisuudessa ihmiset eivät kommunikoinet, joten kommunikaatiosta tuli yksi teollisuudenala kulttuuriteollisuuden myötä. Tämä speaktaakkelimainen kommunikaatio ei kuitenkaan yhdistänyt ihmisiä, vaan päinvastoin erotti heitä ja eristi heitä uusiin loke-roihin. Speaktaakkeli toi toisistaan eristetyt ihmiset yhteen, millä se saattoi oikeuttaa itsensä. Samalla unohdettiin, että juuri speaktaakkeli alun perin eristi ihmiset. Speaktaakkelin tunnuslause on sama

kuin Nokian – ”connecting people” – ja sen motiivi on myös sama.* Jos ihmiset tuntisivat yhteisyyttä ja kommunikoisivat suoraan toistensa kanssa, heidän ei täytyisi kuluttaa yhteisyyttä ja kommunikaatiota tavaroina. Speaktaakkeli pyrkii monopolisoimaan kommunikaation¹⁵⁵.**

Eristämiselle perustuva taloudellinen järjestelmä on *eristämisen noidakkehä*. Tekniikat perustuvat eristämiseen, ja tekninen toiminta vuorostaan eristää. Kaikki speaktaakkelin *valitsemat hyödykkeet* autosta televisioon ovat myös sen aseita ”yksinäisten joukkojen” jatkuvan eristämisen vahvistamiseksi. Speaktaakkeli löytää aina vain konkreettisemmin omat edellytyksensä.¹⁵⁶

---

* Nokia – connecting machines

Nokia – connecting people. Yhtiö siis yhdistää ihmisiä. Mutta mitä tehdä, kun kaikki ihmiset on jo yhdistetty?

Kymmenen vuotta sitten Eurooppa oli kännykkäbisneksen luvattu maa. Maanosassa oli liki 400 miljoonaa potentiaalista kännykänkäyttäjää, laskeskelee **New Scientist**.

Tulevaisuus ei näytä yhtä valoisalta. Kun jo 80 prosentilla eurooppalaisista on kännykkä taskussaan, kasvumahdollisuudet näyttävät kovin rajallisilta, lehti päätelee.

Mobiililaitteiden valmistajat ja teleoperaattorit etsivätkin siksi uusia markkinoita. Nokiakin pyrkii uusilla tuotteillaan digikameroiden ja pelikonsolien markkinoille.

Enemmän kasvunvaraa voi löytyä laitteiden keskinäisestä viestinnästä eli machine-to-machine-teknologiasta (M2M).

Ajatuksena on, että melkein missä tahansa laitteessa – esimerkiksi ulko-ovien lukoissa, murtohälyttimissä, sähkö- ja vesimittareissa, kassakoneissa ja autoissa – olisi pieni matkapuhelin. Niitä voisi säätää ja valvoa vaikka tekstiviestein. [...]

Rajat eivät tulisi ihan heti vastaan: tutkimuslaitos Foerrester Researchin mukaan Euroopassa on 200 miljoonaa autoa, 10 miljardia tietokonesirua sekä 500 miljardia nimikettä tavaroiden toimitusketjuissa.

- Helsingin Sanomat 6.1.2004

Yleinen tunne, että arjesta tuntui puuttuvan speaktaakkelia, sai ihmisen kääntymään sen puoleen ja antamaan sille sen tarvitseman passiivisen hyväksynnän. Tämä hyväksyntä toteutui jo arkisissa asioissa, kuin että ihmiset puhuivat työpaikoillaan edellisillan TV-ohjelmasta tai näpyttelivät ravintolassa toisilleen tekstiviestejä.

**** Maailmassa jo yli miljardi gsm-puhelimen käyttäjä**

Tekstiviesteistä ja soittoäänistä tullut suuren luokan bisnestä

Maailmassa on jo yli miljardi gsm-puhelimen käyttäjää, matkapuhelinteollisuuden edustajat riemuitsivat maanantaina gsm-alan messutapahtumassa Cannesissa. Gsm-teknologia on valloittanut maailman häkellyttävän nopeasti, reilussa vuosikymmenessä.

”Nyt maailmassa on miljardi gsm-käyttäjää, kymmenen vuotta sitten ei yhtäkään. Jos kehitys jatkuu tällaisena, seuraavan viiden vuoden sisällä käyttäjiä on jo useita miljardeja”, Vodafonon pääjohtaja **Arun Sarin** intoutui sanomaan maanantaina. [...]

Eikä gsm-kasvu ole jäämässä miljardin haamurajaan. Deutsche Bank julkisti maanantaina gsm-katsauksen, jossa arvioidaan gsm-käyttäjien määrän nousevan tänä vuonna 1,5 miljardiin ja vuoteen 2010 mennessä peräti 2,3 miljardiin.

Nokia on aiemmin ennustanut kännykkäkäyttäjien kokonaismäärän ylittävän kahden miljardin käyttäjän rajan vuonna 2008. Pääjohtaja **Jorma Ollila** arvioi maanantaina, että kännykkäpalvelut olisivat vuoteen 2015 mennessä tarjolla puolelle maapallon väestöstä. [...]

”Telekommunikaatiosta on tullut yksi maailman tärkeimmistä teollisuudenaloista”, Deutsche Bankin katsauksessa hehkutetaan. [...]

Tekstiviestien suosio on kasvanut räjähdysmäisesti. Nykyisellään maailmassa lähetetään kuukausittain 25 miljardia tekstiviestiä. Teleoperaattoreiden tuloista noin 15 prosenttia tulee tekstiviesteistä. Myös kännyköiden soittoäänit, joita on perinteisesti pidetty koomisena puuhasteluna, ovat valtava bisnes. Esimerkiksi Vodafone myi viime vuonna soittoääniä 1,3 miljardilla dollarilla.

- Helsingin Sanomat 24.2.2004

Spektaakkeli yhdistää ihmisiä, mutta pitää heidät erossa toisistaan, eikä heitä yhdistä muu kuin spektaakkelin heille tarjoama ”hyvä”.

Eriytynyt tuotanto oli muuttunut erillisyyden tuotannoksi, jolloin eristämisestä oli tullut yksi kapitalismin olennainen tuote. Näin vapaa-ajan lisääntyminen ei ollut vapauttanut ihmistä työn muotoileman maailman puitteista.¹⁵⁷ Vapaa-aika päinvastoin määriteltiin sen mukaan, millaisia tavaroita kullakin oli varaa kuluttaa.

Spektaakkelin peruspiirteisiin kuului, että se muutti suorat kokemukset epäsuoriksi. Tapahtumat oli mukavampi seurata televisioista kuin osallistua niihin paikan päällä. Ihmiset eivät olleet enää suorassa yhteydessä toisiinsa, vaan spektaakkeli välitti ihmisten välistä kommunikaatiota ja muuta toimintaa. Kyse oli uudesta tavasta hajottaa ja hallita. Näin esimerkiksi kommunikaatio muuttui epäsuoraksi, matkapuhelimien, sähköpostien ja muiden tavaroiden välittämäksi, ja itse kommunikaation sisältökin useimmiten spektaakkelin tarjoamien puheenaiheiden toistoksi. Tällaisessa kuviossa ihmiset eivät sitten varsinaisesti lähentyneet kommunikoidessaan, vaan päinvastoin eristyivät toisistaan.

Pirstaloituneessa yhteiskunnassa ihmiset olivat pieniä rattaita suurissa tuotantokoneistoissa, joten perinteistä työläistä ja hänen tuotettaan ei ollut enää siinä mielessä kuin Marx niistä kirjoitti. Työkään ei enää yhdistänyt ihmisiä, kun se tapahtui toisista erillisinä suorituksina.

Yleisen työläisen ja hänen tuotteensa erottelun myötä kadotetaan jokainen yhtenäinen näkemys suoritetusta toiminnasta, kuten kaikki tuottajien välinen henkilökohtainen, välitön kommunikaatio. Seuraamalla erillisten tuotteiden kasautumisen etenemistä ja tuotannon keskittymistä, ykseys ja kommunikaatio muuttuvat järjestelmän johdon yksinomaiseksi ominaisuudeksi. Eristämisen talousjärjestelmän tulos on maailman *proletarisoiminen*.¹⁵⁸

3.6 Proletariaatin uudet kahleet

3.6.1 Spektaakkelin kaksi muotoa

Debord esitteli Spektaakkeliyhteiskunta-kirjassaan kaksi erilaista spektaakkeliyhteiskunnan muotoa ja lisäsi 1988 niihin vielä kolmannen, jota käsitellään seuraavassa osassa. Situationistit kirjoittivat jo 1963, että ”idässä valtaa ylläpidetään ensisijaisesti myymällä ideologiaa, kun taas lännessä sitä pidetään yllä myymällä kulutus-hyödykkeitä”¹⁵⁹. Vaikka situationistit elivät toisen maailmansodan jälkeisessä kahtia jaetussa kylmän sodan maailmassa, he huomasiivat, että idän ja lännen yhteiskuntajärjestelmät olivat saman kolikon eri puolia. *Sosialismi tai barbaria* -ryhmä oli väittänyt jo 1949, että Neuvostoliitto oli luokkayhteiskunta, jota hallitsi byrokraattinen luokka. Tuotantojärjestelmän muutos ei pystynyt lopettamaan jakoa johdettujen ja johtajien välillä.¹⁶⁰ Debordin mukaan jako kahteen näennäisesti vastakkaiseen leiriin oli keino peittää se tosiseikka, että molemmat järjestelmät perustuivat spektaakkelimaiselle kapitalismille, joka pyrki valtaamaan koko maapallon markkina-alueeseen¹⁶¹.

Keskitetty spektaakkeli vastasi valtiososialistisia maita – joiden järjestelmää Debord kutsui myös valtiokapitalismiksi – ja diktatuureja. Niissä tavaratuotanto ja sen kehittäminen tapahtuivat keskitetysti, eikä ihmisillä ollut sellaista valinnanvapautta, joka länsimaisella kuluttajalla oli. Tällainen byrokratian diktatuuri valitsi kaiken ihmisten puolesta. Niinpä kapinaan riitti, että puhui virallista ideologiaa vastaan, kuunteli kiellettyä musiikkia tai pukeutui väärin. Keskitetty spektaakkeli perustui pysyvälle väkivallalle, keskustelun tyrehdyttämiseen ja joustamattomuudelle. Entisissä Itä-Euroopan ”valtiososialistisissa” maissa spektaakkeli oli byrokratian diktatuuria massoista proletariaatin diktatuurin nimissä¹⁶². Tällainen valta voi perustua vain terroriin ja ”väärään tietoisuuteen”. Niinpä ideologia oli keskitetyn spektaakkelin tärkein tavara, itseisarvo

sinänsä, ja ideologian ydin oli, että kaikkien täytyi identifioitua johtajaan tai puolueeseen.¹⁶³ Niinpä ainoa asia, josta keskitetyissä spektaakkeleissa ei koskaan ollut pulaa, olivat johtajan julkisille paikoille asetetut kuvat.

Vaikka tällaiset valtiot olivat juhlapuheissaan sosialistisia, ne eivät missään vaiheessa edes halunneet haastaa sitä marxilaisen kritiikin ydintä, tavaramuotoa, jolle SI perusti analyysinsä. De-bordin mukaan näiden yhteiskuntien hallitseva byrokraattinen luokka monopolisoi työvoiman tavarana ja esitti itsensä proletariaatin omistajana. Valtiokapitalismi ei voinut onnistua, koska sitä hallinneet liikkeet – kuten bolsevismi – säilyttivät hierarkkisen organisaation ja valtion roolin sekä esittivät itsensä ”proletariaatin vallankumouksellisena representaationa”.¹⁶⁴ Tällainen yhteiskuntajärjestelmä saattoi olla vain länsimaisen spektaakkelin alikehitynyt muoto. Samalla se todisti sitä, miten

talous on hallitsee yhteiskuntaa siinä määrin, että se on osoittautunut kykeneväksi uudelleenluomaan sen luokkajaon, jonka se tarvitsee omalle toiminnalleen: porvaristo on siis luonut autonomisen voiman, joka on kykenevä ylläpitämään itseään myös ilman porvaristoa.¹⁶⁵

Stalinismiin mennessä ideologiasta oli tullut välineen sijaan päämäärä sinänsä. Reformismi oli mahdotonta, koska keskitetty spektaakkeli perustui kyseenalaistamattoman ideologian kontrollille. Niinpä ensimmäinen yritys uudistaa Neuvostoliittoa johti koko järjestelmän romahtamiseen.¹⁶⁶ Kritiikistä, joka alun perin sisälsi osittaisen totuuden, oli tullut totalitaristinen valhe, ja valetta, ”jota ei voi enää haastaa, tulee mielipuolisuutta”¹⁶⁷. Tässä nurinkurisessa maailmassa ”kaikesta sosiaalisesta elämästä tulee hulluutta”¹⁶⁸. Hulluus tarkoitti paitsi satunnaista terroria työläisiä kohtaan, myös terroria hallitsevan byrokraatian sisällä.

Totalitaristinen byrokraattinen yhteiskunta elää ikuisessa nykyhetkessä, jossa kaikki tapahtunut on olemassa vain paikkana, johon poliisilla on pääsy. Jo Napoleonin aikanaan hahmottelema projekti

”ohjata kuninkaallisesti muistojen energiaa” on toteutunut menneisyyden jatkuvassa manipuloinnissa, eikä vain merkitysten vaan myös tosiasioiden. [...] Tiedämme, kuinka paljon hulluksi tulleen ideologian tieteellinen sovellutus on tullut maksamaan Venäjän taloudelle, vaikka vain Lysenkon petosten muodossa. Teollisuusyhteiskuntaa hallinnoivan totalitaarisen byrokratian ristiriita, sen tarve rationaalisuuteen ja samanaikainen rationaalisuuden hylkääminen, on yksi sen tärkeimmistä heikkouksista verrattuna normaaliin kapitalistiseen kehitykseen.¹⁶⁹

Fasismi – joka kehittyi samaan aikaan stalinismin kanssa ja otti käyttöönsä sen kehittelemiä totalitaristisia keinoja – oli uudenlainen yritys pelastaa pääomavalta. Vaneigemin mukaan fasismi ja stalinismi paljastivat speaktaakelin todellisen sairaan luonteen¹⁷⁰. Fasismi oli kuitenkin tuomittu häviämään ”järkevämmälle” kapitalismille:

Fasismi oli äärimmäinen yritys puolustaa porvarillista taloutta kriiseiltä ja proletariaatin mullistuksilta. Fasismi on kapitalistisen yhteiskunnan *piiritystila*, jossa kapitalistinen yhteiskunta pelastaa ja oikeuttaa itsensä pakottamalla valtion puuttumaan massiivisella tavalla hallinnoimiseensa. Mutta tämän rationalisoinnin teki hankalaksi sen keinojen äärimmäinen irrationaalisuus. Vaikka fasismi puolustaa porvarillisen ideologian konservatiivisiksi muuttuneita periaatteita (perhe, yksityisomaisuus, moraalinen järjestys, kansakunta), ja vaikka se yhdistää pikkuporvariston kriisin hullaan-
nuttamiin tai sosialistisen vallankumouksen voimattomuuden hämääviin työttömiin, se ei ollut itse perustaltaan ideologinen. Se esittäytyy sinä mikä se on: väkivaltaisena *myytin* ylösnousemuksena, joka vaatii osallistumaan arkaaisten näennäisarvojen yhteisöön: rotu, veri, johtaja. Fasismi on *teknologisesti varustettua arkaismia*. Sen mätä myytin korvike esitetään speaktaakkelimaisessa kontekstissa kaikkein uusimmin ehdollistamisen ja illuusion keinoin. Se on siksi modernin speaktaakelin muodostumisen tärkeä edustaja, ja sen rooli vanhan työväenluokan liikkeen murskaajana tekee siitä yhden nyky-yhteiskunnan perusvoimista; Mutta koska se on kaikkein *kal-*

lein tapa säilyttää kapitalistinen järjestys, sen oli yleensä jätettävä etunäyttämö kapitalististen valtioiden näyttelemille päärooleille. Sen eliminoivat saman järjestyksen vahvemmat ja rationaalisemmat muodot.¹⁷¹

Fasismien suuret valheet korvautuivat kulutusyhteiskunnassa mainosten suurilla valheilla¹⁷². Keskitetty speaktaakkeli oli tarpeellinen tietyssä historiallisessa tilanteessa, jossa se tarjosi näennäisen vaihtoehdon sekä länsimaiden toisinajatteliijoille (edustajinaan ”kommunistiset” puolueet) että kehitysmaiden ”vallankumouksille” – puhumattakaan hallitsemistaan maista, joissa se näyttäytyi työväenluokan omistajana. Debordin mukaan keskitetty speaktaakkeli oli osa globaalia speaktaakkelimaista työnjakoa.¹⁷³

”Valtiososialismit” olivat itse asiassa samanlaisia työvoiman riistolle ja kulutukselle – mutta paljon köyhemmälle kulutukselle – perustuvia yhteiskuntia kuin länsimaatkin. Vaneigem kirjoitti, että kun lännessä kuluttaja osti pullon viskiä ja sai kaupan päälle siihen kuuluvan ideologian, idän toveri osti ideologian ja sai lahjaksi pullon vodkaa¹⁷⁴. Situationisteille oli itsestään selvää, että valtiososialismi tuli häviämään kylmän sodan lännen supermarketdemokratialle ja sulautumaan siihen.

Speaktaakkeli juuret ovat talouden yltäkylläisyydessä, ja sieltä ovat peräisin ne hedelmät, jotka lopulta dominoivat speaktaakkelimaisia markkinoita huolimatta niistä ideologisista tai poliisin valvomista protektionistista rajoista, joita paikalliset speaktaakkelit ovat omavaraisluuloissaan asettaneet.¹⁷⁵

Keskitetty speaktaakkeli on maailma, jossa kaikki kuuntelevat, vaikka kukaan ei puhu, kun taas *hajautetussa speaktaakkelissa* kaikki puhuvat, mutta kukaan ei kuuntele. Kun Neuvostoliiton johtama itäblokki hajosi, valtiososialistisissa maissa asuneet ihmiset halusivat paitsi pois poliisivaltiosta, myös ennen kaikkea vapautta kulluttaa enemmän ja suuremmasta valikoimasta. He eivät halunneet vapautta taloudesta, vaan vapauden talouden avulla – sellaisen vapauden, missä heidän kadehtimansa länsimaiset kuluttajat jo

elivät. Kun valtiokommunismi ei missään vaiheessa edes yrittänyt ylittää tavaravaihdolle perustuvaa yhteiskuntamallia, itäblokin toveri saattoi vain kadehtia länsimaista kuluttajaa: ”sillä hetkellä, kun byrokratia yrittää osoittaa ylemmyytensä kapitalismin omalla maaperällä, se paljastuu kapitalismin *köyhäksi sukulaiseksi*”¹⁷⁶.

Hajautettu speaktaakkeli oli se länsimainen yltäkylläisen kuluksen hyvinvointiyhteiskunta, jossa situationistit elivät. Se oli hajautettu, koska se perustui kontrolloimattomalle innovatiivisuudelle ja siitä johtuvalle jatkuvalla tekniselle uudistumiselle sekä jatkuvasti lisääntyvälle tavaroiden tarjonnalle. Hajautettu speaktaakkeli oli siihenastisen kapitalistisen järjestelmän ”luonnollisin” ja vahvin muoto, koska se rekrytoi koko inhimillisen kekseliäisyyden palvelemaan fetissoitunutta talousajattelua. Tämä kapitalistiseksi innovatiivisuudeksi fetissoitunut inhimillinen luovuus tuotti markkinoille paitsi jatkuvasti uusia tavaroita ja niiden uusimpia teknisiä versioita, muutti myös kapitalismille aikaisemmin neitseellisiä, mutta käyttöarvon sisältäviä asioita tavaroiksi (lastenhoito, tiede, taide, kommunikaatio ja niin edelleen). Lisäksi se onnistui myymään tavaroita, jotka eivät sisältäneet lainkaan todellista käyttöarvoa, ja muuttamaan (rekuperoimaan) tavaroiksi asioita, joita ei ollut alun perin tarkoitettu sellaisiksi. Lyhyesti sanottuna hajautettu speaktaakkeli perustui kaiken läpäisevälle vaihtoarvolle eikä siinä ollut olemassa muita arvoja.

3.6.2 Ajan historia

”Historian tutkiminen on vallan luonteen tutkimista.”

– Guy Debord 1967¹⁷⁷

Jos Debord käsitteli Speaktaakkeliyhteiskunnan neljännessä luvussa työväenliikkeen historiaa, hänen historiallinen materialisminsa syveni seuraavassa kahdessa luvussa, joissa hän esitteli käsityksensä historiasta ja ajasta. Debord pyrki jälleen selvittämään, miten nykyiseen historialliseen tilanteeseen oli päädytty, tällä kertaa historiallisesti muuttuneiden aikakäsitysten perspektiivistä.

Debordin mukaan agraariyhteiskunnissa elämä oli sidoksissa vuodenaikojen tahdittamiin sykleihin. Ajalla oli luonnollinen ja annettu ominaisuutensa, ja historialliset konfliktit tapahtuivat ulkoisista syistä, kuten vihollisen hyökkäyksistä. Ajalle tuli sosiaalinen ulottuvuus, kun valta erkaantui omaksi alueekseen. Hallitsijat saattoivat omistaa aikansa muullekin kuin välttämättömien tarpeiden tuottamiselle. Ylimääräinen aika oli myös tiedon ja nautintojen edellytys, joten niistäkin tuli hallitsijoiden etuoikeutettua omaisuutta.

Historiallinen aika ei riippunut toistettavista, yhteiskunnalle välttämättömistä toiminnoista, vaan se oli niistä itsenäinen. Se oli sotien ja seikkailuiden aikaa, joka näyttäytyi tavallisille ihmisille vieraana ja vihamielisenä, koska se uhkasi yhteiskunnan turvallisuutta. Historiallisena aikana ”syklisen yhteiskunnan hallitsijat tavoittelivat henkilökohtaista historiaansa”.¹⁷⁸

Historiallisena aikana suuret tapahtumat olivat ainutlaatuisia eivätkä ne koskaan toistuneet. Historiasta oli tullut peruuttamattonta entisen syklisen toistuvuuden sijaan. Syntyi tarve muistaa vanhat tapahtumat ja välittää niistä tieto jälkipolville. Varhaisimmat historiallisen tietoisuuden muodot ilmaantuivat, ja pienelle joukolle ihmisiä historia oli jo saamassa suunnan ja tarkoituksen. Historiankirjoitus syntyi välittämään ”historian omistajien” tekemisiä jälkipolville. Samalla kirjoituksesta tuli vallan väline, ”tietoisuus, jota elävät eivät enää kannan ja välitä suoraan eläville: *persoonaton muisti*, yhteiskunnan hallintakoneiston muisti”.¹⁷⁹

Historiankirjoitus syntyi samoihin aikoihin kreikkalaisen kaupunkivaltion kanssa, jota hallitsi yhteiskunnan vapaa vähemmistö:

Kreikka oli hetki, jolloin vallasta ja sen vaihdoksista väiteltiin ja niitä ymmärrettiin. Se oli yhteiskunnan *hallitsijoiden demokratia*. Se oli despoottisen valtion vastakohta, joissa valta selvitti tilinsä vain itsensä kanssa [...] Mutta Kreikan kaupunkivaltioiden jaettu valta oli rajoitettu sosiaalisen elämän *kulutukseen*, jonka tuotanto pysyi palveluluokan erillisenä ja staattisena alueena. Vain ne elävät, jotka eivät tee työtä.¹⁸⁰

Kreikkalaisessa kaupunkivaltiossa merkittävää oli se, ettei valta perustunut myytille, uskonnolle tai muulle transsendentille illuusiolle, vaan yhteisöllisyydelle. Yhteiskunnan enemmistölle mikään ei ollut kuitenkaan muuttunut. Materiaaliset olot olivat yhä sidoksissa sykliseen aikaan, kuten vuodenaikojen vaihteluun. Syklinen aika oli edelleen enemmistön suorittamaa tuotannon aikaa, kun taas "varsinainen" historia oli tuotannosta ja välttämättömyydestä vapaan vähemmistön seikkailujen aikaa.

Monoteististen uskontojen aikakautena hallitsijat käyttivät taas myyttiä ja illuusiota oikeuttamaan olemassaolonsa syklisestä ajasta erillisenä, historian omistavana luokkana. Samalla kun hallitsijat suorittivat rooliaan, jossa he "myyttisesti takasivat syklisen ajan pysyvyyden, kuten Kiinan keisarien suorittamissa vuodenaikariiteissä, he itse saavuttivat suhteellisen vapauden syklisestä ajasta".¹⁸¹

Illuusiosta tuli vallan väline ja yksinoikeus, joka saavutti lopulta keskiaikaisen kristillisen kirkon mittasuhteet, jossa se hallitsi jumalan auktoriteettiin vedoten ajattelua ja toimintaa. Monoteististen uskontojen aikakausi olikin viimeisen lunastuksen ja ikuisuuden odotusta, jossa vääjäämättömästi etenevä historia oli vain valmistusta viimeistä hetkeä, "jumalan valtakuntaa", varten. "Ikuisuus" on sekä syklisen että historiallisen ajan tuolla puolen.¹⁸²

Elämä nähdään yksisuuntaisena *matkana* läpi maailman, jonka merkitys on jossain muualla: *pyhiinvaeltaja* on ihminen, joka jättää syklisen ajan taakseen ja josta todella tulee matkalainen, jota jokainen on symbolisesti. Henkilökohtainen historiallinen aika löytää yhä täyttymyksensä vallan piiristä, olivatpa ne sitten taisteluita vallan puolesta tai kiistoja vallasta.¹⁸³

Feodaaliyhteiskunnassa valta oli jaettu kirkon ja valtion kesken, ja valtio puolestaan oli lääninherrojen ja vasallien sekä kaupunkien ja maaseudun välisten suhteiden verkosto. Samaan aikaan porvaristo alkoi nousta yhä tärkeämmäksi voimaksi laajenevasta kaupungistumisesta ja tavaratuotannosta johtuen. Lisäksi löytöretket toivat koko planeetan varallisuuden sen ulottuville.

Porvariston voitto on *syvällisesti historiallisen* ajan voitto, koska se on yhteiskuntaa jatkuvasti ylhäältä alas muuttavan taloudellisen tuotannon aikaa. Niin kauan kuin maataloustuotanto on työvoiman pääkäyttävä, yhteiskunnan perustassa säilyvä syklinen aika voimistaa *tradition* yhtyneitä voimia, jotka hidastavat historian liikettä. Mutta porvarillisen talouden peruuttamaton aika hävittää nämä jäänteet eri puolilta maailmaa. Historia, joka tähän asti näytti koskettavan vain hallitsevan luokan yksilöitä, ja jota siksi kirjoitettiin tapahtumien historiana, ymmärretään nyt *yleisenä liikkeenä*, joka ankaruudellaan uhraa kaikki yksilöt. Löytäessään perustansa poliittisesta taloustieteessä historia tiedostaa sen, mikä oli aiemmin tiedostamatonta, mutta tämä perusta pysyy tiedostamattomana, koska sitä ei voida tuoda päivänvaloon. Tämä sokea esihistoria, uusi kohtalo, jota kukaan ei hallitse, on ainoa asia, jonka tavaratalous on demokratisoinut.¹⁸⁴

Porvarillisessa yhteiskunnassa ihmis kunta tuli tietoiseksi siitä, että sitä hallitseva talous oli ihmisen oma luomus, kun aikaisemmin tämä oli yhteiskunnan tiedostamaton perusta. Tällä asialla oli kaksi seurausta. Ensinnäkin se paljasti taloudelle perustuvan historian tiedostamattoman ja satunnaisen liikkeen, joka kykeni pyyhkimään tieltään minkä tahansa yksilön, ryhmän tai jopa kansakunnan. Toiseksi ”kun yhteiskunta huomaa riippuvansa taloudesta, talous tulee itse asiassa riippuvaiseksi ihmisestä”.¹⁸⁵ Vaikka speaktaakkeli esineellisti ihmisen ja asetti tämän näyteikkunaan seuraamaan tavaroiden kiertokulkua, se ei voinut olla olemassa ilman häntä:

Järjestelmän sisäinen vika on siinä, ettei se pysty täydellisesti esineellistämään ihmisiä; sen täytyy panna heidät toimimaan ja saada haltuunsa heidän osallistumisensa, jota ilman esineellistymisen tuotanto ja kulutus loppuisivat. Vallitseva järjestelmä on näin ristiriidassa historian kanssa – oman historiansa, joka on samalla sekä sen oman voimistumisen että sen kiistämisen historiaa.¹⁸⁶

3.6.3 Spektaakkelimainen aika

Porvarillinen aika oli aluksi tuotannolle alistettua aikaa, joka muuttui myös ajan tavaraksi. Näin historia itse muuttui harvojen ylellisyydestä tavanomaiseksi hyödykkeeksi. Mutta tämä aika ja historia olivat tavaraksi muutettua aikaa ja historiaa, johon kuuluivat tavaroiksi muutetut tapahtumat (kuten erilaiset ”festivaalit”), hetket (turismi ja elämysmatkailu) sekä menneisyydet (historiallinen elokuva). Aika sai vaihtoarvon ja muuttui tavaraksi, jota mainostettiin aikana käydä elokuvissa, juoda teetä, laatuaikana läheisten kanssa, aikana jäädä eläkkeelle, investoida ja ennen kaikkea aikaa rahana.¹⁸⁷ Samalla aika tavaramuodon logiikan mukaan menetti käyttöarvonsa.*

Porvaristo on kiinni *työn ajassa*, joka vapautui vihdoinkin syklisestä ajasta. Porvariston mukana työstä tuli *historiallisia olosuhteita muuttavaa työtä*. Porvaristo on ensimmäinen hallitseva luokka, jolle työ on arvo. Porvaristo, joka tukahduttaa kaikki etuoikeudet eikä tunnista sellaista arvoa, joka ei synny työvoiman hyväksikäytöstä, on aivan oikeutetusti käsittänyt oman arvonsa hallitsevaksi luokaksi, joka omistaa työvoiman. Samalla työvoiman edistyksestä on tullut sen oman edistyksen mitta. Luokka, joka kartuttaa tavaroita ja pääomaa, muokkaa luontoa muokkaamalla itse työvoimaa, vapauttamalla sen tuottavuuden.¹⁸⁸

Syklinen tunne säilyi päivittäisessä kokemuksessa, ”päivä ja ilta, työ ja viikonloppu, jaksottaiset lomat”¹⁸⁹. Arkikielessä tätä syklistä elämää kutsutaan usein ”oravanpyöräksi”. Muutos entisistä maanviljelyksen ja vuodenaikojen sykleistä kapitalismin näennäissykliineseen arkeen vastasi muutosta kulutettavaan aikaan:

Näennäissyklinen aika on *teollisuuden muokkaamaa* aikaa. Tavara-tuotannolle perustuva aika on itsessään kulutettava tavara; aikaa, joka yhdistää kaiken sen, mikä vanhan yhtenäiskulttuurin hajoami-

sen aikana oli jakaantunut yksityis-, taloudelliseksi ja poliittiseksi elämäksi. Koko nykyaikaisen yhteiskunnan kulutettava aika päätyy raaka-aineeksi erilaisille uusille tuotteille, jotka tuodaan markkinoille yhteiskunnallisesti järjestettynä ajankäyttönä.¹⁹⁰

---

* Aika on täynnä

Valtiomies Benjamin Franklin (1709–1790) kritisoi laiskottelijaa, joka tallusteli huooneessaan. Kun löysäilijä ei hyödynnä mahdollisuuttaan tienata, hän suorastaan heittää menemään selvää rahaa. Franklin sanoi: ”Aika on rahaa.”

Max Weberin oivallus oli, että Franklin ei saarnaa liikemiesoveluutta, vaan itse asiassa omituista etiikkaa. Tässä etiikassa yksilön velvollisuus tehdä työtä ja suurentaa pääomaansa on muuttunut elämän itsetarkoitukseksi.

Ajankäytön tehostamisen kannalta kapitalismin henki vaikuttaa yhä. Jokapäiväisen elämäkäytännön ideaalina eli eetoksena tuntuu olevan, ettei missään saa olla loppoaikaa tai kuolleita hetkiä. Kaikki aika on käytettävä aktiivisesti.

Jopa rentoutuminen täytyy oikeuttaa sanonnalla ”otan hieman aikaa itselleni”. Perheen kanssa vietetty ajanjakso perustellaan sanalla laatu aika. Sen sijaan ajan käyttämistä työhön ei koskaan tarvitse oikeuttaa. Eetos oikeuttaa sen yksilön puolesta.

[...] Tänä päivänä melkein pä kaikkea muuta haaskataan, mutta ei aikaa. Aika on kortilla, aikaa on niukasti. Ajasta ei löydy enää tilaa, väljyyttä, paikkoja. Ainakin maakuupaikat ajassa on jo myyty.

Olipa työttömyysaste mikä tahansa, ihmiset jaksavat jatkuvasti keksiä töitä, toisin sanoen tekemistä, yritettävää, kehitettävää, projekteja.

Ei hetkeäkään ilman töitä tai töiden tavoittelua.

Niin työnarkomaanit kuin työttömätkin etsivät kalentereistaan turhaan tyhjää. Heidän viikko-ohjelmansa ovat täyteen buukattuja.

Nykyajasta voidaan sanoa, että se on täynnä. Aikamme on täyttynyt, ja tässä mielessä olemme kuolleita.

- Helsingin Sanomat 4.4.2004

Samaan aikaan kun arki oli syklistä ja kvantitatiivista, historiallinen aika oli edelleen kvalitatiivista ja ainutlaatuista. Arjen elämän "laadulliset" hetket voitiin kokea vain toisen käden kokemuksina. Historia – johon kuluttaja ei voinut vaikuttaa – näyttäytyi hänelle vain speaktaakkelimaisina ilmentyminä esimerkiksi TV:n välityksellä. Kulttuuriteollisuuden kolonisoimasta historiasta – menneestä patriarkaalisesta (his-story) ajasta – tuli tavara muiden joukossa. Jappen mukaan "historiallinen aika voidaan vain kontemploidua muiden teoissa, ei koskaan suoraan koettuna omassa elämässä".¹⁹¹

Kun ihmisen huomion vei eloonjääminen, hän ei ehtinyt ajatella maailman menoa tai kapinoida riistäjiä vastaan. Yltäkylläisyyden yhteiskunnassa ihmisillä ei ollut enää välitöntä huolta tällaisesta eloonjäämisestä, mutta heidän mieltä kalvoivat silti uudenlaiset, "lisatyn eloonjäämisen" huolet: vapaa-ajan ongelmat. Speaktaakkeleli – joka itse asiassa myös tuotti tämän puutteen – huolehti niistä tuotteistamalla ne ja myymällä ne takaisin kuluttajille. Niinpä palvelu- ja vapaa-ajan teollisuus myi tuotteistettua, pakattua ja "kaiken sisältävää aikaa" turismin, kulttuuritilaisuuksien, sosiaalisuuden (keskustelujen ja julkkistapaamisten) muodoissa. Debordin mukaan tällaisten hetkien menestyksekkäs markkinointi edellytti sitä heijastavan todellisuuden köyhdyttämistä.¹⁹²

Klassisen kapitalismin aikana "hyödytön" aika oli aikaa, jolloin ei tehty töitä. Massakulutukselle perustuva yhteiskunta taas vaati koko ajan lisääntyvien tavaroiden alati lisääntyvää kulutusta, jolloin itse työajasta tuli sille hukattua aikaa. Vapaa-aikanaan kuluttaja voi ostaa ansaitsemallaan rahalla lepoa, hyödykkeitä ja viihdettä, joita markkinat hänelle tarjosivat. Debord kysyikin: "Mikä ei ole hukkaan mennyttä aikaa? Minkä runsauteen yltäkylläisyyden yhteiskunnan kehitys johtaa?"¹⁹³

Samalla kun speaktaakkeleli keksii uusia keinoja säästää aikaa – esimerkiksi paikasta toiseen siirtyminen vie aina vain vähemmän aikaa, pika- ja valmisruoat säästävät aikaa ruoanlaitossa – ihminen viettää yhä enemmän aikaa television ja muun kulutettavaksi tarjotun ajan ääressä. Television ääressä syklinen aika toistuu konkreettisesti, kun TV-sarjat ja -ohjelmat palaavat viikoittain tai päivittäin olohuoneisiimme. Samalla nämä tuotteistetut hetket esitetään

todellisenä ja toivottavana elämänä, joiden syklistä paluuta odotetaan innolla. Debordille tämä tarkoitti sitä, että kun speaktaakkeleli uusinsi itseään yhä intensiivisemmin ja näyttäytyi yhä ”todellisempana”, se oli tietenkin vain todellisempaa speaktaakkeleliä.¹⁹⁴

Kiinnittyneenä harhaiseen keskustaan, jonka ympärillä hänen elämänsä näyttää pyörivän, katsoja ei enää koe elämäänsä matkana kohti täyttymystä ja kuolemaa. Kun on luopunut elämänsä käytöstä, ei voi enää tunnustaa kuolemaansa. Henkivakuutusmainokset pelkästään vihjailevat, että hän on syyllinen kuolemaansa osallistumatta järjestelmälle koituvan taloudellisen tappion kitkattomaan korvaamiseen; ja *American way of deathin* mainos väittää, että se kykenee ylläpitämään tässä kohtaamisessa suurimman osan elämän vaikutelmista. Kaikilla muilla mainospommituksen rintamilla vanheneminen on tiukasti kielletty. Kaikkia kehoitetaan säästämään ”nuoruus-pääomaansa”, vaikka tällaisella pääomalla keskinkertaisestikin käytettynä on vain vähäisiä mahdollisuuksia säilyttää taloudellisen pääoman kestävä ja kasautuva ominaisuus. Tämä kuoleman yhteiskunnallinen poissaolo on identtinen elämän yhteiskunnallisen poissaolon kanssa.¹⁹⁵

3.6.4 Ideologian toteuttaminen ja lakkauttaminen

Debordille speaktaakkeleli oli Speaktaakkeleliyhteiskunta-kirjan viimeisen luvun otsikon mukaan ”materialisoitunut ideologia”. Hänelle ideologia oli esimerkiksi ”luokkayhteiskunnan älyllinen perusta”¹⁹⁶ tai ”abstrakti tahto universaaliuteen sekä illuusio siitä”¹⁹⁷. Samoin kuin Marxille, Debordille ideologia merkitsi ”vääriä tietoisuutta”. Ideologia pyrki esittämään itsensä universaalina totuutena, vaikka se todellisuudessa palveli tietyn ryhmän etuja. Ideologia ei ollut pelkkää fiktiota, mutta se oli todellisuuden vääristymä, jolla oli puolestaan vääristyneitä vaikutuksia todellisuuteen: Deboridin mukaan saastuminen oli ”materialisoituneen ideologian ylin aste”¹⁹⁸. Si:n mukaan vallankumouksellisen ajattelun piti olla kaik-

kien ideologioiden armotonta kritiikkiä sisältäen ”ideologioiden kuoleman” kritiikin, joka paljasti jo nimessään ideologioiden perimmäisen olemuksen kuolleen ajatuksena¹⁹⁹.

Marxin mukaan porvarillinen historiankirjoitus vääristeli historiaa, kun se esitti eri aikakausien vallitsevat ajatukset irrotettuna hallitsevan luokan intresseistä ja olosuhteista. Niinpä ”voidaan esimerkiksi sanoa, että aristokratian herruuden aikana olivat vallitsevina kunnian, uskollisuuden jne. käsitteet, kun taas porvariston herruuden aikana vapauden, tasa-arvoisuuden jne. käsitteet. Itse hallitseva luokka kuvittelee yleensä tällaista.”²⁰⁰ Tällainen ideologisesti väritynyt historiankirjoitus tarkoitti sitä, että ”vallalle pääsevät yhä abstraktisemmat ajatukset, so. yhä yleisemmän muodon saavat ajatukset. On nimittäin siten, että jokaisen luokan, joka asettuu sitä ennen hallinseen paikalle, on pakko jo tarkoituksensa saavuttamista varten esittää oma etunsa yhteiskunnan kaikkien jäsenten yhteiseksi eduksi, so. aatteellisesti ilmaistuna: antamaan omille ajatuksilleen yleisluontoisen muodon, esittää ne ainoina järkevinä, yleispätevinä.”²⁰¹

SI oli sitä mieltä, että ideologian teho laimentui penisilliinin taivoin mitä laajemmin sitä käytettiin. Siksi sen annostusta piti koko ajan lisätä ja sen pakkausta tehdä yhä koreilevammaksi. Stalinismin analyysistä muistetaan, että siitä, mikä oli ensin alitajuinen valhe, tuli lopulta systemaattinen valhe, jota ei voitu kumota, koska koko järjestelmä perustui sille.²⁰²

Debordin mukaan speaktaakkelissa oltiin tultu tilanteeseen, jossa jäljellä oli enää yksi ideologia. Tämä ideologia oli nimetön, koska se perustui pelkkiin ”kiistämättömiin tosiseikkoihin”, ja koska sillä ei ollut enää kilpailijoita.²⁰³ Tällainen tilanne oli tosiseikka paitsi keskitetyn speaktaakkelin diktatuureissa – jotka perustuivat konkreettisesti sille, ettei voinut olla kilpailevia ideologioita – myös hajautetun speaktaakkelin yhteiskunnassa, jossa valittavana oli enää saman ideologian näennäisesti erilaisia muotoja. Hajautetun speaktaakkelin ainoa todellinen ideologia oli tavara, vaikka kuluttaja näki vain eri tavaroiden ideologioita.

Ideologian loogisena päämääränä oli tietenkin tilanne, jossa sillä ei ollut kilpailijoita ja jossa se voi esittäytyä ainoana oikeana totuu-

tena. Samalla kuitenkin mikä tahansa jähmettynyt maailmankatso-
mus johti maailman vääristymiseen tuon ideologian irvikuvaksi.

Spektaakkeli on ideologian huipentuma, koska se paljastaa ja osoit-
taa kokonaisuudessaan kaikkien ideologisten järjestelmien olemuk-
sen: todellisen elämän köyhdyttämisen, orjuuttamisen ja kieltämi-
sen.²⁰⁴

Debord vertasi ideologiaa skitsofreniaan, kuten Deleuze ja Guatta-
ri tekivät omalla tavallaan joitakin vuosia hänen jälkeensä. Spek-
taakkeli oli yhteiskunta, joka oli muuttunut siksi, mitä ideologia
jo oli. Toiminta siinä oli mahdotonta, koska se oli jo valmis siinä
mielessä, että se oli materialisoitunut ideologia. Samalla se oli tie-
tynlainen paluu Platonin luolaan:

Katsojatietoisuus, litistetyin universumin vankina ja rajattuna spek-
taakkelin *kuvaruutuun*, jonka taakse sen elämä on pakkosiirretty, ei
enää tunne muita kuin *kuvitteellisia keskustelukumppaneita*, jotka alis-
tavat sen yksisuuntaisille keskusteluille tavaroista ja niiden politi-
kasta. Spektaakkeli on kaikessa laajuudessaan sen ”peilimerkki”.
Tässä se panee näytteille yleisen autismin valheellisen pakotien.²⁰⁵

Spektaakkelissa ideologia oli materialisoitunut, ja tällä toteuttami-
sella se oli lakkauttanut itsensä. Ideologia ei ollut missään, vaikka
se oli kaikkialla, ja kaiken kattava spektaakkeli oli sen näyttämö.

4. Integroitu speaktaakkeli

4.1 Globaalin speaktaakkelin tunnusmerkit

Debordin kokemukset 1970- ja 1980-luvuilta (ks. luku 5.3) heijastuivat hänen tärkeimpään SI:n jälkeiseen kirjaansa, joka ajanmukaisti speaktaakkelianalyysiä vastaamaan muuttunutta maailmaa. Ne näyttivät merkitsevän myös Debordin lopullista siirtymistä hyökkäyksestä puolustuskannalle. Jo 1970-luvun lopulla Debord oli ollut sitä mieltä, että speaktaakkeli oli kadottanut illuusiot itselleen¹, eikä se enää edes luvannut onnea:

Kulkien voitosta voittoon vuoteen 1968 asti nykyaikainen yhteiskunta oli vakuuttunut siitä, että sitä rakastettiin. Sen on tämän jälkeen täytynyt hylätä haaveensa; se pitää parempana että sitä pelätään. Se tietää täysin hyvin, että "sen viaton ilma on iäksi mennyttä".²

Debordin Speaktaakkeliyhteiskunta-kirjan mukaan 1960-luvulle tultaessa kapitalismilla oli siis kaksi muotoa: hajautettu ja keskitetty speaktaakkeli. Hajautetun speaktaakkelin kehittynyt markkinatalous saattoi kriisitilanteissa omaksua keskitetyn speaktaakkelin piirteitä, kuten poliisivalvonnan tai vahvan johtajuuden ideologian.* Toisaalta taas keskitetyn speaktaakkelin "kommunistit" omaksuivat itse markkinatalouden piirteitä.**

Debord väitti 1988 kirjassaan *Commentaires sur la société du spectacle* (Kommentteja speaktaakkeliyhteiskunnasta), että vuoden 1967

jälkeen oli kehittynyt kolmas spektaakkelin muoto, *integroitu* spektaakkeli, joka yhdisti hajautetun ja keskitetyn spektaakkelin entistä vahvemmaksi järjestelmäksi. Debordin mukaan spektaakkeli oli parissakymmenessä vuodessa vahvistunut toisaalta levittäytymällä yhä laajemmalle ja toisaalta voimistumalla myös keskustastaan. Integroitu spektaakkeli pyrki maailmanlaajuiseksi järjestelmäksi.³

---

* FBI rupesi urkkimaan taas mielenosoittajia

Demokratia: Kriitikoiden mukaan kansanvaltaa uhataan Yhdysvalloissa terrorisminvastaisen sodan nimissä.

Kolmenkymmenen vuoden tauon jälkeen Yhdysvaltain keskusrikospoliisin FBI:n pelätään jälleen palaavan poliittisen poliisin rooliin. Liittovaltion poliisi käsittelee hallituksen politiikasta eräviä mielenilmaisuja uhkana valtion turvallisuudelle. Kriitikojen mukaan Yhdysvaltain demokratian kulmakivenä tunnettu mielipiteenvapaus on uhattuna terrorin vastaisen sodan nimissä. [...]

Asiamiehet soluttautuvat

Näkyvän järjestyksenpidon lisäksi poliisilla, erityisesti liittovaltion keskusrikospoliisi FBI:lla oli myös toinen tehtävä. Se oli soluttanut satoja siviilipukuisia miehiään väkijoukkojen sekaan kuvaamaan ja keräämään tietoja mielenosoittajista.

Amerikkalaiset kansalaisoikeusjärjestöt ovat kiinnittäneet huomiota tapaan, jolla FBI kerää jälleen tietoja ihmisistä, jotka osallistuvat täysin laillisiin mielenosoituksiin.

Poliisin sekaantumisesta politiikkaan on pahat muistot erityisesti 1960- ja 1970-luvuilta, jolloin muun muassa mustan kansalaisoikeusliikkeen keulahahmot **Martin Luther Kingin** johdolla olivat **Edgar J. Hooverin** johtaman FBI:n jatkuvassa varjostuksessa. Myös presidentti Bushin haastaja, senaattori **John Kerry** oli 70-luvun alussa FBI:n tarkkailussa.

Hänen toimintaansa Vietnamin sodan vastaisessa liikkeessä pidettiin epäilyttävänä epäisänmaallisuutena.

- Keski-suomalainen 3.4.2004

Debordin Kommentit näyttävät 2000-luvulla luettuna sisältävän enemmän kuin julkaisuajankohtanaan 1988, jolloin Neuvostoliitto yritti uudistaa itseään, Euroopan yhdentymisen oli vasta alkamassa eikä arkielämä ollut matkapuhelimien, internetin, sähköpostin, talousuutisten ja vaikkapa globaalien televisiokanavien kyllästämä. Kun Debord kirjoitti, että integroitunut speaktaakkeli ”on kasvattanut ja muovannut kokonaisen sukupolven omien lakiensa mukaan”⁴, lause on varmasti vielä todempi nyt kuin 1988. Nykyajan menestyjä brändää itsensä^{***}, hän kilpailee näkymisestä speaktaakkelissa ja on itsetietoinen kuluttaja, joka surffailee itsevarmasti speaktaakkelin maailmassa. Hän osaa koota roolihahmonsensa speaktaakkelin tarjonnasta ja tekee sen ”yksilöllisesti” ja ironisesti, koska

---

** Kapitalismia kiinalaisin piirtein

Ensimmäiset 50 vuotta 1900-lukua Kiina oli sodassa. Seuraavat noin 30 vuotta se teki kommunistisia kokeiluita sadoilla miljoonilla ihmisillä, surkein tuloksin.

25 vuotta sitten Kiina päätti alkaa kokeilla, miltä tuntuisi rikastua.

Virallisesti uudistuspolitiikkaa kutsutaan ”sosialismiksi kiinalaisin erityispiirtein”. Se muistuttaa erehdyttävästi kapitalismia.

Jos mittapuuna käytetään sitä, missä määrin valtio pitää tehtäväänään huolehtia kansalaistensa toimeentulosta, Suomi on sosialistisempi kuin Kiina.

Epäilemättä moni kiinalainen ottaisi mielellään vastaan ilmaista terveydenhuoltoa, ilmaista koulutusta ja työttömyyspäivärahaa, mutta tällaisia asioita ei kommunistisen puolueen johtama Kiina tarjoa.

Kiinan hallitus ei enää huolehdi yksilöstä, mutta se ei edelleenkään luota yksilöön. [...]

Kapitalismi ei edellytä demokratiaa. Yksipuoluevalta ei edellytä kommunismia.

Kiina on yksipuoluediktatuuri, mutta yhä vähemmän väliä on sillä, kutsutaanko hallitsevaa junttaa kommunistiseksi puolueeksi vai joksikin muuksi.

Vakaus ja vauraus ovat uusia asioita kiinalaisille.

Jos puolue pystyy jatkamaan niiden tarjoamista, kiinalaisten enemmistö lienee tyytyväinen, vaikka joutuisi elämään kapitalistisen puolueen diktatuurissa.

- Helsingin Sanomat 24.11.2003

tietää elävänsä ”spektaakkeliin yhteiskunnassa”. Myös spektaakkelin vastustajat ovat tottuneet toimimaan spektaakkelimaisesti, sen omilla ehdoilla ja sen omalla kielellä⁵. Tämä merkitsee sitä, ettei itse spektaakkelia kyseenalaisteta, vaan vastustajatkin uusintavat sitä kiistelemällä spektaakkelin tarjoaman hyvän jakamisesta. Maailman todellisuutena nähdään se, ettei kaikilla ole tarpeeksi työtä ja tavaraa.

Debord ei nähnyt enää missään SI:n tapaisia spektaakkelia vastustavia organisaatioita eikä yrittänyt Kommenteillaan enää

*** Ole oman itsesi myyntitykki

Ihmiset ovat alkaneet markkinoida itseään kuin tuotteita menestyäkseen työelämässä. Onko valtava mainospommitus muuttanut kielenkäyttöämme vai alkaako suomalaisten parjattu huono itsetunto kohentua? [...]

Työnhakijat ovat samanlaisessa tilanteessa kuin ihmiset, jotka menevät madridilaiseen kahvilaan aamukahville. Kun yhä uutta väkeä lappaa sisään, meteli nousee niin kovaksi, että saadakseen kupin kahvia on tilaus tehtävä darwinilaisittain: on huudettava kovempaa kuin muut ja näytettävä käsimerkkejä. [...]

Myös Jyväskylän yliopiston valtio-opin professori **Sakari Hänninen** uskoo, että ympäristö opettaa itsensä markkinoimista ja ryhtymistä kauppatavaraksi. ”Täytyy pyrkiä erottautumaan toisista ja luomaan mielikuvia vahvuusalueista, vaikkei sellaisia olisikaan”, hän sanoo.

”Chicagon koulun taloustieteessä mikä tahansa asia rakkaussuhteeseen saakka on tulkittavissa talouden ilmiöksi tai talouden tapahtumaksi. Kun kaikki on taloutta, on myös kansalaisuus muuttunut asiakkuudeksi.

”Kun ihmiset eivät ole enää kansalaisia vaan asiakkaita, heitä ympäröi kaupan käynnin henki, jatkuva myyminen ja ostaminen. Ihminen saattoi penätä vanhassa kansalaisen roolissa oikeuksiaan paremmin kuin nykypäivän asiakas.” [...]

”Tuskinpa mikään yritys mainostaa tuotteitaan sen takia, että ajatellaan kuluttajien uskovan mainoksiin. Mainostamisesta on tullut puolustuksellista, koska kaikki tietävät, että silloin, kun itse lopetat mainostamisen, alkavat toisten mainokset purra. On siis pakko kehua itseään, jotta toisten itsekehu ei toimisi.”

- Helsingin Sanomat 31.12.2001

---

moralisoida tai vakuutella eikä muotoilla "sitä, mikä on tavoiteltavaa tai edes suotavaa. Ne [Kommentit] vain panevat muistiin sen mikä on"⁶. Integroidun speaktaakkelin on sanottu mm. olleen "kömpelö mukaelma Baudrillardin simulaatioteoriasta"⁷, jossa todellisuutta ei voi enää erottaa speaktaakkelistä eikä mikään todellinen toiminta voisi olla näin mahdollista. Kommenteissa Debord näyttikin kadottaneen kaiken optimistisuutensa ja tuntui näkevän speaktaakkelin hyväksi juonittuja salaliittoja joka puolella. Täytyy muistaa, että varsinkin Debordin hyvin tuntema 1970- ja 80-lukujen Italia oli maailman johtava valtio soluttautujien, salaliittojen ja harhautuksien käyttämisessä. Hallitsemisen vanhimmat keinot yhtyivät uusimpiin (teknisiin) metodeihin.⁸

Debord arveli, että siitä 50–60 ihmisen "kiinnostuneesta eliitistä", jotka olisivat ehkä kiinnostuneita hänen Kommenteistaan, puolet "koostuu ihmisistä, jotka ovat omistautuneet ylläpitämään speaktaakkelijärjestelmän herruutta", kun taas toinen puoli oli omistautunut päinvastaiselle toiminnalle. Siksi hän ei mielestään pystynyt "puhumaan täydellisen vapaasti", vaan hänen täytyi kirjoittaa tavalla, joka jätti käsittelemättä tiettyjä asioita, sisälsi harhautuksia ja pysyi "epäselvänä".⁹

Silti Debord piti tehtävänäään tutkia sitä, millä tavalla speaktaakeli oli voimistunut ja missä nykyiset rintamalinjat kulkivat. Debordin pessimismillä oli tietenkin perustansa siinä todellisuudessa, jossa vastarintakin toimi reformistisesti. Silti hän ei julistanut speaktaakkelin lopullista voittoa eikä väittänyt, ettei speaktaakkelia olisi ollut mahdollista vastustaa.¹⁰ Jos Baudrillardin paradoksin voisi kärjistää siihen, ettei hänen mielestään mitään todellisuutta ole olemassa, mutta siitä voi silti kirjoittaa kymmeniä kirjoja, Debord ei olisi jättänyt tätäkään jälkeä yhteiskuntaan, ellei siihen olisi ollut aitoa syytä. Esimerkiksi Jappe ja Plant ovat osoittaneet, että Baudrillard käyttää Debordin käsitteistöä ja tekee niistä omat johtopäätöksensä, jotka ensi näkemällä näyttäisivät radikalisoivan ne, mutta itse asiassa kääntävät Debordin analyysin nurin. Näin Baudrillardin näennäisesti kriittisestä teoriasta tuli "unelma täydellisestä speaktaakkelistä".¹¹

Debordin mukaan tunne arkielämän muuttumisesta oli levinnyt parissakymmenessä vuodessa laajalle samalla, kun jotkut pitivät tätä muutosta yhtä luonnollisena kuin se olisi ollut selittämätön muutos ilmastossa. Jotkut jopa pitivät speaktaakkeliyhteiskuntaa sivistyksen vääjäämättömänä merkinä ja halusivat olla siksi mukana sen kehittämisessä. Oli tullut muodikkaaksi puhua speaktaakkeleista, tarkoitettiinpa niillä sitten erilaisia mediailmiöitä, suurellisia Hollywood-elokuvia tai mitä tahansa mega-tapahtumia. Tietyllä tavalla oli yleisesti tunnustettu, että elettiin speaktaakkelien yhteiskunnassa. Asiasta oli kirjoitettu lukemattomia kirjoja, jotka ottivat kohteekseen jonkin speaktaakkelin ilmentymän ja sivuuttivat näin ratkaisevalla tavalla kokonaisuuden, jonka vain Debord oli omien sanojensa mukaan ymmärtänyt. Lisäksi keskustelu speaktaakkelista ja myös sen kritiikki hukkuu speaktaakkeleihin itseensä, kun se yritti tavoitella näkyvyyttä järjestelmässä, josta se puhui. Tällainen speaktaakkelin speaktaakkelimainen kritiikki paitsi pitäytyi samalla tasolla kohteensa kanssa, se myös tuli aina liian myöhään. Vaikka se saattoi olla hyvän mediakritiikin tapaan älykästä, siitä puuttui kriittinen etäisyys, ja näin kritiikki käytännössä affirmoi ja vahvensi kohdettaan.¹²

Tyhjä väittely speaktaakkelista – siis maailman omistajien toiminnasta – on siis itse speaktaakkelin organisoimaa: kaikki sanotaan sen laajalle ulottuvista keinoista, jottei sanottaisi mitään niiden laajalle ulottuvasta käytöstä. Ennemmin kuin puhuisivat speaktaakkelista, ihmiset käyttävät mieluummin termiä ”media”. Ja sillä he tarkoittavat pelkkää instrumenttia, eräänlaista julkista palvelua, joka puoleuttoman ”ammattilaisuuden” kanssa helpottaisi massakommunikaation uutta rikkautta massamedian kautta – kommunikaation muotoa, joka on viimeinkin saavuttanut yksipuolisen puhtauden, jossa valmiiksi tehdyt päätökset esitellään passiivisesti ihailtaviksi. Kommunikoitavina ovat *käskyt*; ja täydellisessä harmoniassa he, jotka antavat niitä, ovat myös heitä, jotka kertovat meille, mitä niistä pitäisi ajatella.¹³

Jos speaktaakkeli yhdistettiin pelkkään median speaktaakkelimaisuuteen, voitiin todeta, että speaktaakkelin ylilyönnit olisivat olleet pelkkiä median liiallisuuksia, eivätkä kapitalismin olennaisia piirteitä. Poliitikko saattoi valittaa, että media tai yleisö kohteli häntä epäoikeudenmukaisesti.* Media saattoi syyttää yleisöä siitä, että se oli kiinnostunut vääristä asioista ja yleisö mediaa siitä, että se puhui trivialiteeteista. Eivätkä media, yleisö, päättäjät ja niin edelleen tietenkään olleet mitään monoliittisia kategorioita, vaan niiden sisällä ja välillä saattoi olla lukematon määrä erilaisia vastakohtaisuuksia. Debordin mukaan tällaiset intressit ja ristiriidat olivat kuitenkin samanlaisia speaktaakkelimaisia vastakkain asetelmia kuin tavaralogiikkaan kuuluva keskenään kilpailevien tavaroiden kirjavuus. Mediassa esitetyt ristiriitaisuudet ja valinnanvarat peittivät koko järjestelmän muuttumattomuuden samalla tavoin kuin valinnanvara erilaisten, keskenään ristiriitaisten tavaroiden välillä kätki tavaramuodon logiikan.¹⁴

---

* Imagotutkija: Viihdekin vaikuttaa poliitikkojen imagoon

Vaikuttaako viihde todella poliitikon imagoon? Tästä virisi vilkas keskustelu, kun kokoomuksen puheenjohtaja **Ville Itälä** väitti suosituksen animaatio-ohjelman Itse valtioiden pilanneen hänen imagonsa.

”Imagon teorian pohjalta voidaan todeta, että miksipä viihde ei vaikuttaisi poliitikon imagoon. Taustalla ei kuitenkaan tarvitse olla poliittista tarkoituksenhakuisuutta, enkä ehdota viihteen sensurointia”, sanoo imagojen tutkija, tiedotusopin dosentti **Erkki Karvonen** Tampereen yliopistosta. [...]

”Yhtäältä poliitikolle on tietysti lottovoitto päästä ohjelmaan, joka takaa että hänen hahmonsensa on tuttu koko kansalle, mutta toisaalta tunnettuus sinänsä ei takaa menestystä. Pitäisi olla tunnettu myönteisistä ominaisuuksista, ei kielteisistä”, hän muistuttaa.

Käsityksemme politiikasta ovat Karvosen mielestä yhä enemmän peräisin televisiosta ja tämä väline on omiaan korostamaan persoonan merkitystä politiikassa.

- Helsingin Sanomat 15.3.2004

Tässä yhteydessä on syytä todeta, ettei Debord pitänyt mediaa huonona asiana, vaan päinvastoin luonnoltaan ”kyseenalaistamattomasti hyvänä, koska se helpottaa kommunikaatiota”¹⁵. Kyse oli siitä, että myös tätä resurssia käytettiin tavalla, joka petti lupauksen siitä, mitä se olisi voinut olla.

Hardt ja Negri kirjoittivat, että vaikka speaktaakkelissa ei ollut mitään orwellilaista mediamanipulaattoria tai kulissien takaista mafiaa, joka kontrolloi kaikkea, speaktaakkeli kuitenkin toimi ikään kuin tällainen kontrollikeskus olisi ollut olemassa:

Politiikan speaktaakkeli toimii *ikään kuin* media, armeija, hallitus, ylikansalliset yhtiöt, maailmanlaajuiset rahoitusinstituutiot ja niin edelleen olisivat tietoisesti ja nimenomaisesti jonkin yhden vallan ohjaamaa, vaikka todellisuudessa ne eivät ole.¹⁶

Kun päämediat kontrolloivat sitä, mikä näkyi, ne olivat toistensa kanssa kilpaillessaan ”joutuneet” viihteellistämään esimerkiksi politiikan. Näin media keskittyi vaikkapa vaalien alla siihen, mil- tä ehdokkaat näyttivät, usein yleisön ja ehdokkaiden omasta vastustuksesta huolimatta. Sellaiset muutama kymmenen vuotta sit- ten vielä skandaaleina pidetyt ajatukset kuin että vaalikampanjat toimivat mainoslogiikan mukaisesti tai että poliitikoista on tullut julkkiksia ja julkkiksista poliitikoita, ovat nykyään itsestäänsel- vyyksiä.^{17**}

Jos keskitetty speaktaakkeli oli kehittynyt lähinnä neuvosto-Ve- näjällä ja natsi-Saksassa ja hajautettu speaktaakkeli ennen kaikkea Yhdysvalloissa, integroidun speaktaakkelin tienraivaajia olivat De- bordin mukaan Ranska ja Italia 1970- ja 1980-luvuilla. Tähän vai- kuttivat historialliset seikat, kuten stalinistisen puolueen ja am- mattiyhdistysliikkeen laaja vaikutus politiikkaan ja älymystöön, heikko demokratian perinne, pitkään jatkunut yhden puolueen valtamonopoli ja tarve hallita vallankumouksellisen toiminnan yl- lättäviä purkauksia. Integroitu speaktaakkeli oli siis aiempien spek- taakkeliin ”hedelmällinen liitto” ja käytti molempien piirteitä yhä suuremmassa mittakaavassa: keskitettynä se ei enää identifioitu- nut mihinkään tiettyyn johtajaan tai ideologiaan, hajautettuna se

toi markkinoille yhä suuremman määrän sosiaalisesti tuotettua käytöstä ja tavaroita.¹⁸ Debord kirjoitti, että integroidun speaktaakkelin lopullinen merkitys oli siinä,

että se on integroitunut todellisuuteen siinä samassa laajuudessa kuin se kuvaili sitä, ja että se oli jälleenrakentamassa sitä samalla, kun se kuvaili sitä. Tästä johtuen tämä todellisuus ei enää pidä integroitua speaktaakkelia jonain vieraana. Kun speaktaakkeli oli keskittetty, suurempi osa ympäröivää yhteiskuntaa pakeni siitä, kun se oli hajautettu, pieni osa; tänään, ei mikään osa. Speaktaakkeli on laajentunut siihen pisteeseen, että se läpäisee kaiken todellisuuden.¹⁹

Debordin mukaan integroidussa speaktaakkelissa ympyrä sulkeutui: se oli samalla se todellisuus, jota se myös yhtä aikaa kuvaili ja rakensi. Sen keskittynyt puoli oli hajautettu ja sen hajautettu puoli oli keskittynyt valtavalla intensiteetillä niin, ettei mikään tuntunut pakenevan sitä. Speaktaakkeli ei ollut enää todellisuuden yläpuolella, vaan se tuntui integroituneen siihen ja saaneen todellisuuden sopeutumaan itseensä. Tämä oli se seikka, joka yhdisti Debordin Baudrillardiin: jos se pitäisi kirjaimellisesti paikkaansa, voitaisiin sanoa, ettei ollut enää mitään kiinnekohtaa speaktaakkelin ulkopuo-

---

** Savua ilman tulta

Mielestäni nyky maailma keskittyy liikaa sivuseikkoihin varsinaisen substanssin kustannuksella.

Digitaalispeaktaakkelielokuvien erikoistehosteet tulevat yhä mahtavammiksi, juonet yhä mitättömämmiksi.

Jotkut nykysäveltäjät naamioivat loisteliaascen sointiasuun musiikkinsa emotionaalisen ja älyllisen tyhjyyden.

Näyttelijät, poliitikot, jopa kirjailijat ja klassisen musiikin esittäjät rakentavat uraansa ulkonäkönsä tai pukeutumisensa varaan.

Mediaseksikkyyks korvaa ajattelun. Tulta ei enää tarvita, kunhan savu on sakeaa.

- Kolumni Helsingin Sanomissa 24.3.2004

---

lella, vaan koko todellisuus oli väärennetty eikä vastarinta ollut enää mahdollista. Pidän kuitenkin yllä olevaa kappaletta Debordin mainitsemana ”houkutuslintuna”, joka on johtanut harhaan osaa hänen tulkitsijoitaan. Ei tarvitse lukea kuin puolenkymmentä sivua eteenpäin, kun Debord kirjoittaa taas todellisuudesta.

Debord luetteli viisi integroidun speaktaakkelin peruspiirrettä, jotka olivat lakkaamaton tekninen uudistuminen, talouden ja valtion yhdistäminen, yleinen salailu, vastaamattomat valheet sekä ikuinen nykyisyys (pysähtyneisyys, trivialiteettien kierrätys ja toisto)²⁰.

Globaalissa markkinataloudessa teknologinen innovaatio oli ”sisällöntuottamisen” edeltäjä ja määräsi markkinoiden suuntaa. Teknologisten sovellutusten käyttöönotosta oli tullut yhteiskunnallinen ja myös arkinen normi, vaikka uusimmilta teknisiltä välineiltä saattoi joskus puuttua varsinainen sisältö, joka niille annettiin vasta jälkikäteen.* Debordin mukaan teknologinen uudistuminen oli

---

* Voiko kännykän käyttäjiä kasvattaa?

Uudet kännykkäpalvelut eivät ole saavuttaneet kuluttajien suosiota alan yritysten sinnikkäistä yrityksistä huolimatta.

Jos hienot suunnitelmat olisivat toteutuneet, kännykkäkansalaiset lähettäisivät toisilleen kamerapuhelimella kuvattuja minielokuvia tai etsisivät ravintolasta samanhenkistä seuraa puhelimen avulla.

Kyllästymiseen asti jauhetun selityksen mukaan matkapuhelinteollisuutta on kehitetty liian teknologivetoisesti.

Suuret suunnitelmat eivät ole toteutuneet, koska kännyköitä ja palveluita ovat suunnitelleet insinöörit, jotka eivät ymmärrä mitään kuluttajien tarpeista.

Brittiläinen konsultti Stuart Sharrock kääntää asetelman pääläelleen.

”Minua pelottaa, että olemme menneet liian pitkälle toiseen suuntaan. Emme hyödynnä niitä mahdollisuuksia, joita tekniikka meille tarjoaa.” [...]

”Meidän täytyy kasvattaa asiakkaita”, France Telecomin pääjohtaja **Thierry Breton** toisti useaan otteeseen Cannesin-esityksessään.

- Helsingin Sanomat 25.2.2004

---

teolliseksi tai jälkiteolliseksi kuvaillun kapitalistisen yhteiskunnan olennainen elementti. Hänen mukaansa se merkitsi asiantuntijoiden laskelmointien ja arviointien armoille jäämistä, ja siten speaktaakkelimaisen auktoriteetin voimistumista. Samalla teknologisen kehityksen arvaamattomuus teki myös yhteiskunnasta hauraan ja strategisesti hankalan johdettavan.²¹ Tämä täydellistyneen speaktaakkelin hauraus ja arvaamattomuus avasi myös mahdollisuuksia sen kritiikille.

Debordille talouden ja valtion yhdistyminen oli 1900-luvulle tunnusomainen suuntaus, joka täydellistyi politiikan ja talouden integroitumisella talouspolitiikaksi. Debordin mukaan talouden ja valtion liitto oli hedelmällinen molemmille osapuolille, koska kumpikin saattoi sanoa hallitsevansa toista²², mutta talouden globalisaation ensimmäiset vuosikymmenet nähneenä on helpompi todeta, että valtio hävisi liitossa. Näin kapitalismi toteutti nurinkurisesti anarkistien unelmaa valtiottomasta maailmasta, mutta korvasi samalla valtiomahdit suuryrityksillä ja pääomavirroilla. Globaali markkinatalous oli järjestelmä, joka ei voinut sallia valtioiden suvereniteettia, joten talous hallitsi paitsi politiikkaa, myös valtiota ja niiden liittoja. Valtion ja talouden liitto voi toimia niin, että valtio toimii talouden takaajana (esimerkiksi pankkitukien muodossa) sekä yritysten menojen ulkoistajana, jolloin julkinen sektori tutkimuksineen ja tieteineen toimii talouselämän hyväksi. Valtio voi olla myös kulissi yhteisöllisyydelle, niin kauan kuin yhtiöt eivät kykene kokoamaan ihmisiä toisiaan vastaan. Populaarikulttuurin historiahan osoittaa, että ihmiset voivat jopa tappaa toisiaan "väärrien" kulutustottumuksien takia.

Debordille loput kolme integroidun speaktaakkelin piirrettä olivat seurausta kahdesta ensimmäisestä. Yleinen salailu "seisoo speaktaakkelin takana sen määräävänä täydennyksenä kaikesta, jonka se asettaa näytteille, ja lopullisessa analyysissä sen elintärkeänä toimintona"²³. Debord käytti salailun ja falsifioinnin teemoja läpi koko kirjan, ja ne tietenkin implikoivat totuuden ja todellisuuden olemassaoloa. Speaktaakkelissa se, mikä näkyy, peittää alleen asioiden todellisen tilan. Vastaamattomat valheet olivat kumoamattomia jo senkin takia, koska speaktaakkelin kommunikaatio-

mekanismi oli yksisuuntaista puhetta, johon ei kaivattu vastausta vaan pelkkä passiivinen hyväksyntä.* Televisiolle oli turha sanoa vastaan. Kun media ei puhunut jostain asiasta, sitä ei ollut olemassa. Vastaavasti kun media toisti minkä tahansa väitteen tarpeeksi monta kertaa, siitä tuli totta.²⁴

---

* Harva meistä on rautaa

Vuosia ovat vallanpitäjät perustelleet toimensa sillä, ettei heillä ole vaihtoehtoja.

Kilpailukyky ja säästäminen pakottivat Elisan vähentämään yli 900 työntekijää. Wärtsilä joutui samoista syistä siirtämään tehtaansa Italiaan. Nokia. Salcomb. Nordea. Ynnä muut. Täytyy kun täytyy.

Taluskasvu ja EU:n ydin taluttivat lieassaan edellistä pääministeriä [...] niin, että usein kuultiin, kuinka hänen tai hallituksen yksinkertaisesti oli pakko sitä ja pakko tätä. [...]

Pahat terroristit puolestaan pakottivat maailman mahtimies Bushin kahteenkin kostosotaan. Mitä vaihtoehtoja hänellä olisi ollut?

Samaan aikaan leviää vaatimus, että meidän vallan alaisten on ruvettava ja kyettävä hallitsemaan elämäämme.

Kansalaisvelvollisuus on olla terve. On lopetettava tupakanpoltto, viinan- ja kermankäyttö, karkin- ja voinsyönti, on huolehdittava liikunnasta. Ei toki omaksi iloksemme, ei, vaan nöyrästi kumartaaksemme samoja jumalia vallanpitäjien kanssa; taluskasvulta ja kilpailukyvyiltä ei riitä raha terveydenhuoltoon.

Elämän hallintaa meidän on harjoitettava myös runsaalla kuluttamisella samalla kun estämme jätevuoret ja ympäristön saastumisen. Autoja on ostettava, vaan yleisiä kulkuneuvoja käytettävä. [...]

Kaksoisviestintä haavoittaa kollektiivisesti siinä kuin yksilöidenkin kesken. Ja kaksoisviestintää tämä kai on? Yhtäältä kerrotaan, etteivät rahat riitä hyvinvoinnin ylläpitämiseen, toisaalta ettei ole koskaan mennyt Suomella näin hyvin. Asian tuntijat varoittavat sormet pystyssä rasvojen ja viinan vaaroista, mainokset houkuttelevat juomisen ja syömisen nautintoihin. Vaihtoehtoja ei ole, vaan hallitkaa elämäänne.

- Helsingin Sanomat 2.2.2004

Debordin mukaan se, että valheet jäivät ilman vastausta, oli antanut niille aivan uuden laadun:

Yhdellä iskulla totuus on se, joka on lähes kaikkialla lakannut olemasta, tai parhaassa tapauksessa se on redusoitu pelkän hypoteesin statukseen. Vastaamattomat valheet ovat onnistuneet eliminoimaan julkisen mielipiteen, joka ensin kadotti kykynsä tehdä itsensä kuuluksi ja sitten hävisi kokonaan. Tällä on kouraantuntuvasti merkitäviä seurauksia politiikassa, soveltavissa tieteissä, oikeusjärjestelmässä ja taiteissa.²⁵

Todellisen korvaaminen väärennetyllä on Kommenttien keskeisiä teemoja²⁶. Muutamaa vuotta aiemmin Debord oli väittänyt, että toteamuksesta ”kaksi plus kaksi on neljä, on tulossa vallankumouksellinen teko”²⁷. Vaikka integroitu speaktaakkeli oli tunkeutunut yhä syvemmälle ihmisten arkeen, ei speaktaakkeli kuitenkaan läpäissyt sitä täydellisesti. Debord kirjoitti, että ”keskustelu on lähes kuollut, ja pian ovat myös he, jotka osasivat puhua”²⁸. Paino on koko ajan sanalla ”lähes”.

4.2 Työnjaosta roolijakoon

Debord kirjoitti, ettei kehenkään voinut enää luottaa hänen ammatinsa perusteella. Hän väitti, että ”koska taide on kuollut, on tullut ilmeisen helpoksi naamioida poliisit taiteilijoiksi”²⁹. Niinpä itäsaksalaisia taiteilijoita värvättiin urkkijoiksi, kun taas lännessä CIA järjesti poptaiteen voittokulun Eurooppaan 1960-luvulla³⁰. Integroitu speaktaakkeli toteutti Marxin ja situationistien unelman työnjaon lopettamisesta nurinkurisesti:

Työnjaon parodinen loppu ilmaantuu äkkiä karnevalistisella hui-kentelevuudella; sitäkin tervetulleempänä, koska se tapahtuu samalla yleisen kaiken todellisen pätevyuden katoamisen kanssa. Sijoittaja voi olla laulaja, lakimies poliisin vakooja, leipuri voi kuk-

koilla kirjallisella maullaan, näyttelijä voi olla presidentti, kokki voi filosofoida keittotekniikoilla ikään kuin ne olisivat universaalin historian merkkipaaluja. Kuka tahansa voi liittyä speaktaakkeliin omaksuen julkisesti, tai joskus harjoittaakseen salaisesti, kokonaan erilaista toimintaa kuin se erityisala, josta he ovat alun perin luoneet nimensä.³¹

Kun julkisuudessa näkymisestä oli tullut tavoiteltava itseisarvo ja vallan merkki, ”merkittävämpi arvo kuin mikään mitä voisi todella tehdä”, mikä tahansa keino päästä julkisuuteen oli hyväksyttävä.* Mediastatus oli liikkuvaa 15 minuutin julkisuutta; ”kenelle tahansa, missä tahansa, sama oikeus samanlaiseen tähteyteen”.³² Suurin osa perinteisistä ammateista ei ollut mediaseksikkäitä, joten julkisuuteen tultiin niiden ulkopuolelta. Roolit olivat vaihdettavissa toisiin rooleihin tilanteen mukaan, joten kenenkään ei tarvinnut olla enää Marxin sanoin pelkäämään ”metsästäjä, kalastaja tai paimen tai kriittinen kriitikko”, vaan kuka tahansa voi ”tehdä tänään tätä, huomenna tuota [...] aivan kuten mieli tekee, ilman että olisi aina metsästäjä, kalastaja, paimen tai kriitikko”³³. Integroitunut speaktaakkeli todensi ja lakkautti Marxin nurinkurisesti: jokainen saattoi valita roolinsa yleisessä vieraantumisessa³⁴.

Työnjaon hienostuminen johti myös roolien moninkertaistumiseen. Vaneigem kirjoitti rooleista Tutkielmassaan. Hän totesi, että ”erikoistuminen oli tietystä mielessä roolien tiedettä”³⁵. Vaneigemin mukaan roolit korvasivat ihmisen, kun inhimilliset valinnat hyödykkeellistettiin. Roolit olivat vallan kuluttamista, jonka avulla ihminen saattoi sijoittaa itsensä speaktaakkelin hierarkiaan, muttei koskaan sen ulkopuolelle. Rooleissa ihminen vihittiin sisään speaktaakkeliin, sen jälkeen ihminen saattoi sanonnan mukaan ”esittää rooliaan yhteiskunnassa”.³⁶

Otetaan 35-vuotias mies. Joka päivä hän käynnistää autonsa, ajaa toimistolle, käsittelee papereita, syö lounasta kaupungilla, pelaa biljardia, käsittelee lisää papereita, lopettaa työt, ottaa pari drinkkiä, menee kotiin, tervehtii vaimoaan, suutelee lapsiaan, syö pihvinsä television edessä, menee sänkyyn, rakastelee ja nukahtaa. Kuka pel-

kistää miehen elämän täksi kliseiden pateettiseksi sarjaksi? Toimitaja? Kyttyä? Markkinatutkija? Sosialistis-realistinen kirjailija? Ei kukaan heistä. Hän tekee sen itse jakamalla päivänsä sarjaksi eleitä, jotka on valittu enemmän tai vähemmän tietoisesti hallitsevien stereotyyppien valikoimasta.³⁷

---

* Aviokriisi ei vähentänyt Beckham-brandin arvoa

Observer-lehti arvioi julkisiperheen markkina-arvoksi 750 miljoonaa euroa

Vielä muutama kuukausi sitten tuotemerkki oli lähes täydellinen: **David Beckham** menestyi jalkapallokentillä ja mainosmarkkinoilla. Sitten julkisuuteen ilmestyi nainen nimeltä **Rebecca Loos**, ja markkinamiehiltä menivät laskut uusiksi.

Muutama viikko sitten News Of The World -lehti paljasti, että Real Madridissa pelaava Beckham on tehnyt syrjähyppyn avustajansa Rebecca Loosin kanssa. [...]

Beckhamien PR-tiimi on jo vuosia rakentanut auvoista kuvaa jalkapalloilijan ja hänen poptähtivaimonsa **Victorian** elämästä.

Parista on tullut Beckham-brandi, joka Observer-lehden mukaan on 500 miljoonan punnan eli 750 miljoonan euron arvoinen. Avioparilla on sekä yksin että yhdessä mainossopimuksia lukuisten suuryhtiöiden kanssa.

Beckhamien ylellisestä elämäntavasta on tullut osa heidän tuotemerkkiään. [...]

Yllättävä syrjähyppy ei silti ole aiheuttanut lommoja herra Beckhamin tuotemerkkiin, arvioi arvostettu The Economist -lehti. Petetyn ja soolourallaan epäonnistuneen Victorian tilanteessa ei ole kuitenkaan lehden mielestä kehumista. [...]

Weekly Magazine uskoi, että pari pysyy yhdessä nimenomaan arvokkaan brandin takia. Lehti arvioi pariskunnan saavan toisistaan niin paljon synergiaetuja, ettei ero yksinkertaisesti kannata.

Weekly Magaznen mielestä aviokriisi ilse asiassa leki pariskunnasta enlistä kiinnostavamman. Nyt heillä on paremmat mahdollisuudet saada jalansijaa Yhdysvalloissa.

Myös Rebecca Loosin esityksiä voi arvioida numeroilla. Hänen kerrotaan saaneen kahdesta haastattelusta yhteensä pari miljoonaa euroa.

- Helsingin Sanomat 24.4.2004

Ihminen pystyi vaihtamaan rooleja mielensä mukaan. Hän saattoi olla aamulla perheenisä, päivällä tunnollinen työntekijä, iltapäivällä pikkupoliitikko, illalla boheemi porvari ja yöllä kapinallinen. Roolien esittämiseen kuului paitsi ankara paneutuminen, myös tavaroita, jotka takasivat niiden uskottavan esittämisen. Myös rooleista ja speaktaakkelista kieltäytyminen oli pakattu erilaisiin vaihtoehtoihin: individualistin, kapinallisen, militantin, eksentrikon, vallankumouksellisen, tai vaikkapa teeskentelemättömän rooleihin. Näistäkin rooleista tuli sen tavaramuodon ylläpitäjiä, joita ne näyttivät ensi silmäyksellä vastustavan. Näin myös kieltämisen roolit perustuivat samanlaiselle vieraantumiselle, joista ne lupasivat pakoteitä.³⁸

Speaktaakkeli pyrki tekemään ihmisistä speaktaakkeleita, esityksiä. Parhaiten esitetyt roolit palkittiin suurimmalla näkyvyydellä julkisuudessa. Julkkikset olivat julkisuuden spesialisteja ja speaktaakkelimaisen elämäntavan mallikansalaisia, joissa järjestelmä ruumiillisti itsensä. He elivät, kokivat, seikkailivat, erosivat ja rakastivat muiden puolesta.** Kun ihminen saavutti tähteyden,

---

** ”Julkisuus heijastaa sitä mikä näyttää todelta”

”Kun ihmisistä tulee kuuluisia, heidän hiuksensa alkavat kiiltää ja kasvojen luut asettuvat paremmin paikalleen. [...]”

Olemme jääneet kiikkiin taivaalliseen saippuaopperaan, jossa **O.J. Simpson**, prinsessa **Diana** ja Clintonit näyttelivät. Sen tajuaa, kun muistaa, että prinsessa **Anne** tekee ihan samoja tekoja kuin prinsessa Diana. Hänkin nostelee vauvoja syliinsä ja avaa sairaaloita. Hän ei ole vain yhtä kuvauksellinen, joten häntä ei kelpuuteta henkilöksi tähän saippuaopperaan.”

”Taide on toden heijastusta, mutta julkisuus heijastaa vain sitä, mikä näyttää todelta. Televisio on vienyt teatterin paikan ihmisten elämässä. Elokuviissa ratkaistaan niin mustavalkoisia tilanteita, että ne ovat muuttuneet propagandaksi. Tässä yhteiskunnassa raha on ainoa kiistämätön fakta. Ihminen, joka omistaa yli kaksi miljardia dollaria, on arvostelun saavuttamattomissa.”

- Elokuvaohjaaja **Mike Nichols** Helsingin Sanomissa 16.5.1998

---

hänen katsottiin olevan pätevä lausumaan mistä tahansa asiasta oman mielipiteensä ja liikkuvan sujuvasti roolista toiseen. Samalla tämä liikkuvuus – nyrkkeilijästä poliitikoksi tai poliitikosta televisio-ohjelman juontajaksi – paljasti kaikkien roolien perimmäisen tyhjyyden. Julkkis oli Debordille ihmisen vastakohta ja Vaneigemille karikatyyri ihmisestä, johon kiteytyi speaktaakkelin vaatima vieraantuminen. Julkkikset olivat näennäisesti vapaita ja kokivat asioita, joihin muilla ei ollut mahdollisuutta. Menestyminen vaati kuitenkin uhrautumista ja julkkiksesta tuli samalla itsensä vihollinen, koska hän identifioitui siihen kuvaan, joka hänestä oli luotu. Vaneigemin mukaan identifioituminen rooliin tarkoitti yksilöllistä uhrautumista ja yhtenäisen käyttäytymismallin omaksumista. Julkkiksen perimmäinen rooli oli julkkiksen rooli, eikä hän ollut itsenäinen vaan jäi roolinsa vangiksi. Debordin mukaan kaikki tiesivät, etteivät nämä speaktaakkelin ihanneyksilöt olleet sitä, mitä he näyttivät olevan.³⁹

Roolien ja julkkiksen kiihtyvä vaihtuminen osoitti paitsi niiden perimmäistä tyhjiyttä, myös speaktaakkelin tarvetta saada ihmiset identifioitumaan mihin tahansa ja kuluttamaan mitä tahansa.* Kun arkinen elämä muuttui hämäräksi tietoisuudeksi siitä, että

---

* **Kuluta, kansalainen!**

Onpa nurinkurista. Päättäjät ovat jo vuosia toittaneet, että Suomen talous ja suomalaisten työpaikat ovat riippuvaisempia maailman menosta kuin koskaan aiemmin. Meillä itsellämme on näihin asioihin yhä vähemmän sanottavaa.

Nyt kun maailmantaloudessa menee huonosti, näyttää yhtäkkiä siltä, että meistä kansalaisista on tullut tärkeitä. Meihin katsotaan ja meihin luotetaan. Avainsana päättäjien talouspuheessa on kolimainen kysyntä. Kyse on siitä, kuinka paljon me tuhlaamme rahojamme ruokaan, vaatteisiin, autoihin ja asuntoihin.

Valtiolta kannustaa: Kuluta, kansalainen! Näin pidät talouden pyörät pyörimässä. Näin pelastat naapurisi työpaikan.

Kuluttamisesta on tullut kansalaishyve.

siinä tehdyt eleet ja teot kuuluivat johonkin ennalta määritellyn roolin toimintaan, elämä muuttui kliseiksi ja trivialiteeteiksi, joissa tyydytys ja täyttymys olivat mahdottomia. Rakkaudentunnustus oli noloa, koska siihen liittyvät kliseet oli nähty tuhansia kertoja televisiosta. Odottamattomat teot ja eleet aiheuttivat kysymyksen ”mitä (roolia) sinä nyt esität”. Elämä oli ennalta määrättyjen merkitysten ja valmiiksi annettujen latteuksien kavalkadia.⁴⁰ Tämän tilanteen kritiikki oli se situaatioiden rakentamisen lähtökohta, josta SL:n ajattelu ja käytäntö alkoivat.

Vaneigemin mukaan stereotypiat olivat ajan hallitsevia kuvia:

Stereotypia on roolin malli; rooli on käyttäytymisen malli. Asenteen toistaminen luo roolin; roolin toistaminen luo stereotypian, Stereotypia on objektiivinen muoto, johon ihmiset integroidaan roolin keinoilla. Taito esittää ja käsitellä rooleja määrittää arvoasteikon spektaakkelimaisessa hierarkiassa.⁴¹

Positiivisiin rooleihin kuului tavaroita. Vaikka kuluttaminen olisi kuinka ironista, siitä täytyi aina maksaa. Roolit voitiin erottaa sen mukaan, miten arvokkaita tavaroita niihin liittyi. Työläisen rooliin kuului kadehtia kapitalistia, koska tämän rooliin kuului arvokkaampia tavaroita. Negatiiviset roolit toimivat varoittavina esimerkkeinä muille. Niinpä työläisen rooli oli joka tapauksessa aina parempi kuin vangin tai mielisairaana rooli. Ainoa vaara, joka rooliin sisältyi, oli siinä epäonnistuminen**, ”kasvojen menettäminen”.⁴²

4.3 Ikuinen nykyisyys

Nykyisyyden jatkuva tuottaminen perustui kapitalismille ominaiselle mekanismille eli pysäytetylle liikkeelle; ajalle, jolla ei ole historiaa ja joka ei usko tulevaisuuteen. Jappe kiteyttää asian:

Spektaakkelin täytyy kieltää historia, koska historia todistaa, etteivät lait ole mitään, kun taas prosessit ja kamppailut ovat kaikki. Spektaakkeli on ikuisen nykyhetken hallitus, joka väittää olevansa historian viimeinen sana.⁴³

Porvariston suuri filosofi Hegel julisti historian loppuneeksi. Sen jälkeen mm. Francis Fukuyama on tehnyt saman. Historian loppu tarkoitti paitsi politiikan ja muutoksen loppua, myös konfliktien ja vastakkainasetteluiden päättymistä. Spektaakkelissa oli voimassa vain nykyisyys, koska muuten sen kuolevaisuus tulisi ilmi. Debordin mukaan ”historian loppu antaa vallalle tervetulleen lepotaun.”⁴⁴

** Maalaispoika portsarina

Roolihuijaus kaivaa ihmisistä esiin uusia puolia

Nelosen uudessa tosi-tv-sarjassa **Roolihuijaus** (Faking It, Britannia 2000) tehdään uusia ihmisiä – tosin jo olemassa olevista henkilöistä.

Kunkin jakson päähenkilö saa neljä viikkoa aikaa valmentautua uuteen ammattiin tai rooliin, minkä jälkeen hän joutuu testiin alan ammattilaisten tai muiden vanhojen tekijöiden edessä. Meneekö opittu täydestä vai huomaavatko kokeneemat, että kyseessä on vasta-alkaja?

Lisämaustetta sarja saa siitä, että henkilö haastetaan paitsi opettelemaan uusia taitoja myös vaihtamaan hetkeksi maisemaa ja elämäntyyliä.

- Helsingin Sanomat 9.3.2004

Historian loppu liittyi myös tavaramuodon logiikkaan. Jokainen merkittävä tavara väitti olevansa historian viimeinen sana; tavara, joka teki muut tavarat tarpeettomiksi. Kun sitä seuraava tavara teki logiikkansa mukaan saman asian, "historian loppu julistetaan ja kiistetään joka päivä".⁴⁵

Spektaakkelin edellytys oli, että se hävitti historiallista tietoa. Tämä oli syynä siihen, että Debord käytti neljäosan Spektaakkeliyhteiskunta-kirjastaan vallankumouksellisen proletariaatin historian tarkastelemiseen tilanteessa, jossa koko proletariaatin väitetiin kadonneen. Sama unohdusmekanismi oli toteutunut vuoden 1968 tapahtumien kohdalla (ks. luku 5.1.2), joka oli Debordin mukaan enemmän kuin mikään muu tapahtuma "päällystetty kuuliaisilla valheilla"⁴⁶.

Täydellistetyllä taidolla spektaakkeli organisoii tietämättömyyden siitä, mikä on tapahtumassa ja välittömästi sen jälkeen unohduksen siitä, mikä kaikesta huolimatta saatettiin ymmärtää. Mitä tärkeämpi jokin asia on, sitä enemmän se on kätkeyty.⁴⁷

Kun ihmiset eivät ymmärtäneet jonkin tapahtuman merkittävyyttä, he suhtautuivat siihen välinpitämättömästi. Kukaan niistä tuhansista asiantuntijoista, jotka marssitettiin televisioon kommentoimaan syyskuun 11. päivän 2001 terrorihyökkäystä, ei pystynyt uneksimaan siitä, millaisiin mittoihin "terrorisminvastainen sota" tuli paisumaan. Terroristit loivat "9/11"-brandin, jonka avulla on sittemmin myyty sotia, hallintoa, jälleenrakennusta, lippuja, kirjoja, postimerkkejä ja vahvan brandin mukaisesti lähes mitä tahansa⁴⁸.***

Integroitu spektaakkeli hävitti historian tavalla, josta entisaikojen kuvainkaatajat tai stalinistit eivät pystyneet unelmoimaan. Kun radikaalit avantgardistit – alkuvaiheen situationistit mukaan lukien – halusivat romuttaa länsimaisen kulttuurin ja luoda jotta uutta sen raunioille, kapitalismi oli tehnyt saman, mutta luonut unohduksesta tavaroita; historiallisia elokuvia, kirjoja ja muita spektaakkeleita. Historia peilasi ikuisessa nykyisyydessä vain omaa aikaansa, kuten historiallinen Hollywood-elokuva oman

---

*** Neljäs maailmansota?

Taistelu terrorismia vastaan on vienyt amerikkalaiset kiistelyihin sotiin Afganistanissa ja Irakissa. Mutta USA käy vaivihkaa myös laajempaa sotaa, joka ulottuu ympäri maailman. Jotkut puhuvat jo uudesta maailmansodasta.

[...] presidentti **George W. Bush** julisti Yhdysvaltain lähteneen sotaan terrorismia vastaan. Samana syksynä Bush vei joukkonsa al-Qaida-terroristijärjestöä suojelleeseen Afganistaniin, puolitoista vuotta myöhemmin Irakiin, vaikkakin paljon kiisteltyimminkin perustein.

Operaatiot Afganistanissa ja Irakissa ovat olleet kalliita ja perinteisiä sotia, jotka ovat saaneet paljon huomiota. Mutta samaan aikaan Yhdysvallat on käynyt paljon laajempaa, hiljaista sotaa, jonka taistelukentät ulottuvat jo ympäri maailman. Osa on keskustiedustelupalvelu CIA:n johtamia salaisia hankkeita, osa kaukaisiin paikkoihin ulottuvia armeijan operaatioita.

Nyt Yhdysvallat ilmoittaa sijoittavansa joukkojaan sinne, missä terroristit toimivat. [...]

Terrorisminvastainen sota on muuttanut valtavasti Yhdysvaltain liittolaissuhteita: sen sotilaita, aseita ja avustUSDollareita virtaa nyt aivan uusiin paikkoihin. Puolustusministeriö Pentagon toteuttaa vaivihkaa suurinta sotilastukikohtien ja joukkojen uudelleensijoitusoperaatiota sitten toisen maailmansodan päättymisen. [...]

Aasiassa solilaal matkaaval Filippiinien viidakoihin ja Keski-Aasian tasavaltojen Uzbekistanin ja Kirgistanin uusiin tukikohtiin. Afrikassa Yhdysvallat aikoo levittäytyä itäosan lisäksi myös läntisen Saharan alueelle. Etelä-Amerikassa Yhdysvallat pitää silmällä maanosassa asuvaa arabiperäistä väestöä. [...]

Yhdysvaltain joukoista näyttää todellakin tulleen jonkinlaisia maailmanpoliiseja. Monet puhuvat Yhdysvalloista imperialistisena suurvaltana – joko vastentahdoisesti tehtävään ryhtyneenä tai uusia alueita hamuavana imperialistina. Jotkut tutkijat ja sotilasiantuntijat ovat valmiita jopa lausumaan sanan maailmansota. [...]

Kolmas maailmansota oli tietenkin kylmä sota, jonka Yhdysvallat voitti. Kukaan ei voi vielä varmasti sanoa, miten tässä sodassa käy.

- Helsingin Sanomat 22.2.2004

---

tuotantoaikansa muoteja ja arvoja. Autenttisuuden kaipuusta oli tullut nostalgiaa johonkin, jota ei koskaan ollutkaan.⁴⁹

Debord muistutti, että historia syntyi tarpeesta muistaa vanhaa ja sitä kautta ymmärtää nykyisyyttä ja tulevaa. Historia oli ”todellisen uutuuden mitta”, ja siksi historian hävittäminen oli ”niiden intresseissä, jotka myyvät uutuuksia millä hinnalla tahansa”.⁵⁰

Debordin mukaan tällä historian kieltämisellä oli se funktio, että speaktaakkeli peitteli omia jälkiään. Kapitalismi oli ihmiskunnan historiassa uusi ilmiö, vaikka se olikin onnistunut tekemään omista edellytyksistään (palkkatyö, tavara ja niin edelleen) maailmanlaajuisia normeja, jotka määrittelivät ihmisen identiteettiä. Speaktaakkelissa tapahtuva sosiaalinen historian hengen unohtuminen

peittää sen äskeisen maailmanvalloituksen kehityksen. Sen valta näyttää valmiiksi tutulta, ikään kuin se olisi ollut aina siellä. Kaikki vallananastajat ovat jakaneet tämän tavoitteen: saada meidät unohtamaan, että *he ovat juuri vasta saapuneet*.⁵¹

Historiallisen tiedon katoaminen lannisti juurettoman ihmisen asiantuntijoiden vallalle. Nämä asiantuntijat toimivat puolestaan speaktaakkelin ehdoilla, koska heidän statuksensa riippui siitä. Debord syytti asiantuntijoita suoranaiseksi valehtelijoiksi; koska mitä parempi valehtelija oli, sen käyttökelpoisempi tämä oli asiantuntijana.⁵² Vaikka Debordin esimerkki turismiteollisuuden ehdoilla toimivista meteorologeista tuntuisi banaalilta, voidaan muistaa, minkälaisia rajoituksia kristinusko asetti filosofian harjoittamiseen niin, että koko tieteenala taantui yli tuhanneksi vuodeksi teologian apuvälineeksi. Aikakauden rajoitukset peittyivät sen itsestäänselvyyksiin.

Debordin mukaan stalinistinen unelma historian uudelleenkirjoittamisesta ei tarvinnut enää oikeudenkäyntejä, koska speaktaakkelilla oli tiedon monopolin lisäksi myös sen levittämisen eli kommunikaation monopoli. Se historiallinen todistusaineisto, jota speaktaakkeli ei tarvinnut, voitiin yksinkertaisesti unohtaa. Kommunikaation monopoli tarkoitti hänelle myös yhteisöllisyyden loppumista, kun näkyvässä ei ollut mitään muuta kuin speaktaakkeli.

Yhteiskunta oli virallisesti myöntänyt olevansa ”spektaakkeli yhteiskunta”, ja ihmiset olivat kyynistyneet*, koska he tiesivät, etteivät voineet uskoa varmuudella mitään, mitä eivät olleet itse nähneet. Vastarintakin oli taantunut kamppailuksi näkyvyydestä, jossa kiisteltiin siitä, mitä jossain tapahtumassa oli todella sattunut. Tällainen vastarinta taisteli spektaakkelia vastaan sen omilla ehdoilla.⁵³

Ihmiset eivät uskoneet spektaakkelin levittämään ristiriitaiseen informaatioon, joka olisi tarkoittanut ristiriitaisia toimintamalleja. Yksi ”globaalin maailmankylän”⁵⁴ paradokseista oli, että tapahtumista oli vaikea saada selkeää kuvaa, olipa kyseessä sitten jossain taistelussa kuolleiden lukumäärä, mellakaksi riistäytynyt mielenosoitus tai jokin poliittinen kriisi⁵⁵. Kun ihmiset eivät voineet ajatella muuta kuin että kaikki valehtelivat, spektaakkelin viattomuus oli mennyttä. Keisarilla ei ollut vaatteita, ja se myös myönnettiin joka päivä. Ainoa mitä itse kukin saattoi tehdä, oli koettaa hyötyä

---

* Kyyninen ei jaksa

Kyynistynyt ei pysty näkemään tai kokemaan mitään hyvää

”Yksilölliset arvot ovat korostuneet suomalaisessa yhteiskunnassa. Yhteiskunta palkitsee sitä, joka kilpailee ja tekee tulosta. Se nostaa esiin aikamme ilmiöt: ahneuden, työuupumuksen ja kyynisyyden ja niiden myötä välinpitämättömyyden”, valtiotieteiden tohtori, sosiaalipsykologi **Aini Jaari** sanoo. [...]

Klassiseen, machiavellistiseen, kyyniseen käyttäytymiseen ei kuulu vastavuroinen antaminen ja saaminen, vaan sitä luonnehtivat piittaamattomuus, hyväksikäyttö ja hyötyminen muiden kustannuksella. [...]

”**Maailma on täynnä** nenästä vedettäviä hölmöjä”, ajattelee kyynikko, tämä katkeroitunut, elämänsä pettynyt sivullinen, joka lannistaa kolkoilla kommenteillaan innostuneita ja vilpittömiä kanssaihmissään. [...]

Kyynistynyt ei usko, että hän voi vaikuttaa asioihin. Hän haistattaa pitkät parannuksille ja uudistuksille.

- Helsingin Sanomat 1.3.2004

---

siitä, että muutkin osallistuivat spektaakkeliin. Debordin mukaan integroidun spektaakkelin täydellinen edustaja myi mitä tahansa ja esitti mitä tahansa⁵⁶. Marx kirjoitti vuonna 1844:

Kukin ihminen suunnittelee laskelmoiden *uuden* tarpeen luomista toiselle ihmiselle pakottaakseen hänet uudeksi uhriksi, pannakseen hänet uuteen riippuvuuteen ja houkutellakseen hänet uudenlaiseen *nautiskeluun* ja siten taloudelliseen tuhoon. Kukin yrittää luoda *vieraan* olemuksen voiman pitämään toista hallinnassa saavuttaakseen tyydytyksen omalle itsekkäälle tarpeelleen.⁵⁷

Anti-spektaakkeliimaista vastarintaa ja mainetta ei ollut enää missään, vaikka Debord mainitsi poikkeuksena tietenkin itsensä. Integroitu demokraattinen spektaakkeli merkitsi myös politiikan loppua, kun kaikki puoluekentän toimijat halusivat osallistua yhteiskunnan hallitsemiseen haluamatta muuttaa siitä mitään. Tavaltaan puolueet olivat tunnustaneet oikeaksi SI:n analyysin siitä, että ne olivat aina toimineet reformistisesti eivätkä enää yrittäneetkään pitää yllä illuusiota muusta. Eikä mitään ollutkaan enää muutettavissa, koska globaali demokraattinen spektaakkeli oli täydellinen maailma. Ja täydellisenä sitä ei enää tarvinnut vastustaa tai muuttaa. Vaikka tämä olikin kehäpäätelmä, Debordin mukaan spektaakkeli toimi juuri tällä tavalla: kehäpäätelmillä, toistoilla, vaikenemisella, harhautuksilla ja puheenaiheen vaihtamisella.** Spektaakkeli päätti, mikä oli tärkeää, ja se mikä oli tärkeää, oli se mikä näkyi. Työ ja tavara olivat kritiikin ulkopuolella samoin kuin jumala oli kristinuskon valta-aikana kaiken perusta ja täten kritiikin ulottumattomissa. Argumentointi niitä vastaan oli hyödytöntä.⁵⁸

Koskaan ennen sensuuri ei ole ollut näin täydellistä. Koskaan ennen ne ihmiset, jotka muutamissa harvoissa maissa on saatu uskomaan, että he ovat edelleen vapaita kansalaisia, ole niin vähän oikeutettuja saamaan mielipiteitään kuuluviin silloin, kun on kysymys asioista, jotka vaikuttavat heidän elämäänsä. Koskaan ennen ei ole ollut mahdollista valehdella heille niin häpeämättömästi. Katsojan ei oleteta tietävän mitään eikä ansaitsevan mitään. He, jotka ovat aina

katsomassa, mitä seuraavaksi tapahtuu, eivät koskaan toimi: sellainen on sivullisen olotila.⁵⁹

Integroitu speaktaakkeli oli nurinkurinen maailma, jonka viattomuus oli mennyttä ja joka aiheutti halveksuntaa. Tämä oli ristiriidassa sen aiemmin esitetyn väitteen kanssa, että speaktaakkeli olisi täydellistynyt ja sulautunut kokonaan todellisuuteen. Jappe on esittänyt, että ristiriita olisi selitettävissä Debordin halulla korostaa SI:n ja vuoden 1968 merkitystä. SI:n hajoamisen jälkeen speaktaakkeli ei enää kyennyt luomaan samanlaista haltioitumista, mutta toisaalta yhä useampi ihminen kykeni käyttämään järjestelmää omaksi edukseen. Niinpä esimerkiksi Malcolm McLaren on saattanut väittää, että hänen luotsaamansa Sex Pistols -yhtye seurasi situationistien jalanjalkia tietoisesti rahat pois -mentaaliteetilaan, samalla tavoin kuin Marxin *Pääoman* piraattipainosta myytiin 1800-luvun lopussa Wall Streetin pörssimeklareille kirjana, jonka avulla saattoi tehdä ”suunnattomasti rahaa”.⁶⁰

** Bushin lähipiiri vaatii yhä lisää aikaa Irakin ase-etsinnöille

Presidentti **George W. Bushin** lähipiiri on käynnistänyt aktiivisen vastahyökkäyksen kumotakseen väitteet, joiden mukaan Bushin hallitus joko sai vääriä tiedustelutietoja tai vääristeli saamiaan oikeita tietoja Irakin joukkotuhohaseista käyttäkseen niitä syynä Irakin sotaan. Asialla ovat viime päivinä olleet sekä keskustiedustelupalvelu CIA:n johtaja **George Tenet** että puolustusministeri **Donald Rumsfeld**.

Kummallakaan ei ollut esittää mitään uutta tietoa kaadetun diktaattorin **Sadam Husseinin** väitetyistä joukkotuhohaseista. Ilmeisesti yhteisesti sovittu puolustustaktiikka perustuu nyt viivytykseen ja samanlaiseen, perustelemattomien väitteiden loputtomaan toistoon, joka edelsi myös Irakin sotaa.

- Helsingin Sanomat 6.2.2004

4.4 Mafia ja terrori speaktaakkelissa

Debord kirjoitti terrorismista Italian 1970-luvun tilanteen pohjalta, mutta hänen päätelmänsä ovat erityisen purevia myös 2000-luvun ”terrorisminvastaisen sodan” kannalta. Hänen mukaansa integroitu globaali speaktaakkeli loi oman vihollisensa terrorismin muodossa, koska se halusi tulla arvioiduksi pikemminkin vihollisensa kuin omien saavutustensa kautta.⁶¹ Kun kylmä sota oli ohi, sekä USA että Venäjä löysivät yhteisen vihollisen terrorismista.

Terrorismin tarina on valtion kirjoittamaa ja se on siksi hyvin opettavainen. Sivullisten ei täydy koskaan tietää kaikkea terrorismista, mutta heidän täytyy aina tietää, että verrattuna terrorismiin kaiken muun täytyy olla hyväksyttävää, tai joka tapauksessa rationaalisempaa ja demokraattisempaa.⁶²

Situationistit sanoutuivat irti terrorismista jo 1960-luvulla. Subjektiivinen syy tähän oli, että terrorismi tarkoitti itsensä uhraamista taistelun, vallankumouksen, aatteen, johtajan tai ideologian hyväksi. Objektiiivisesti terrorismi oli huomion herättämistä, speaktaakkelimaista toimintaa, joten valtio saattoi aina rekuperoida sen. Terrorismi oli väärä keino yrittää saavuttaa mitään.⁶³

Debord kirjoitti, että speaktaakkelin ”suurin kunnianhimo on kääntää salaiset agentit vallankumouksellisiksi ja vallankumoukselliset salaisiksi agenteiksi”⁶⁴. Vuoden 1968 tapahtumien yhteydessä nähtiin, miten kommunistinen puolue toimi valtion ja kapitalismin hyväksi tehokkaammin kuin mikään muu taho. Debordin mukaan oli aivan loogista, että salainen poliisi käytti kaikkia käytettävissä olevia keinoja ja organisoi terroristi-iskuja saadakseen yleisen mielipiteen vastustamaan ”terroristeja”.⁶⁵ Näin valtio saattoi esiintyä pienempänä kahdesta pahasta.

Italiassa oli tapahtunut näin, kun 12.12.1969 Milanossa räjähti pommi surmaten 16 ihmistä ja haavoittaen 88:aa. Myös Roomassa räjähti samaan aikaan, mutta siellä ei tapahtunut henkilövahinkoja.

Hallitus syytti iskuista äärivasemmistolaisia.* Kaksi anarkistia pidätettiin, joista toinen kuoli pudottuaan poliisiaseman neljännessä kerroksesta. Poliisi väitti tapahtuman olleen itsemurha. Italialaiset situationistit julkaisivat viikko räjähdysten jälkeen lentolehtisen, jossa väitettiin vallalla olleista käsityksistä poiketen, että Milanon pommi oli suunnattu työläisiä vastaan. Lentolehtisen

---

* **Hallituksen into syyttää ETAa hämmentää**

YK:ssa närää, kun turvallisuusneuvosto saatiin nimeämään väärä tekijä

Espanjan hallituksen tiedotustoiminta Madridin terrori-iskujen jälkeen on alkanut herättää ihmetystä ja syytöksiä siitä, että hallitus johti harhaan sekä omia kansalaisiaan että muuta maailmaa.

Junapommien räjähdettyä Espanjan hallitus ilmoitti baskimaan itsenäisyyttä ajavan terroristijärjestö ETAn lähes varmaksi syylliseksi.

ETA on verisen historiansa vuoksi Espanjassa ensimmäinen epäilty minkä tahansa pommin jälkeen. Tällä kertaa ETA kuitenkin itse kiisti, ja jo samana päivänä alkoi löytyä vihjeitä ulkomaalaisten islamistien osallisuudesta iskuihin.

Niistä huolimatta pääministeri **José Maria Aznar** vakuutti Espanjan päälehdelle El Paísille useaan kertaan, että teon takana on ETA.

Muuallakin maailmalle viesti lähti mahdollisimman arvovaltaisia kanavia pitkin. Euroopan unionin ulkopoliittinen edustaja, espanjalainen **Javier Solana** antoi kolmella kielellä televisiohaastatteluja sanoen, että syyllinen näyttää lähes varmasti olevan ETA, koska käytetyt räjähteet ja taktiikka ovat ETAlle ominaisia. [...]

Espanjan ulkoministeri Ana Palacio lähetti iskupäivänä myös kaikkiin suurlähetystöihin ohjeet, joissa kehoitettiin diplomaatteja korostamaan ETA-yhteyttä.

”Käyttäkää kaikki mahdollisuudet vahvistaa ETAn syyllisyys näihin raakoihin hyökkäyksiin ja auttakaa hälventämään epäilykset, joita tietyt osapuolet haluavat levittää”, sanottiin El País -lehden julkistamassa ulkoministeriön muistiossa. [...]

YK:ssa Espanja ajoi tapahtumapäivän iltana puoliväkinen turvallisuusneuvoston päätöslauselman, jossa mainittiin iskujen tekijäksi ETA.

- Helsingin Sanomat 17.3.2004

---

mukaan valtio käytti samanaikaisesti sekä "anarkistista korttia" pelotellakseen oikeistolaisia että "fasistista korttia" pelotellakseen vasemmistoa.⁶⁶

Situationisti Gianfranco Sanguinetti, joka oli yksi yllä mainitun lentolehtisen kirjoittajista, karkotettiin Ranskasta 1971 epäiltynä terroristiyhteyksistä ja joutui jatkuvan poliisivalvonnan kohteeksi kotimaassaan Italiassa. Vuosikausia kestäneiden tutkimuksien jälkeen paljastui, että Milanon ja Rooman pommit oli räjäyttänyt Italian salainen poliisi äärioikeistolaisten avustamana. Tämän Italian terroriaallon aloittaneen iskun tarkoituksena oli ollut hillitä vuonna 1969 tapahtunutta radikaalia vasemmistoliikehdintää, jota kommunistitkaan eivät kyenneet hallitsemaan. Kolme äärioikeistolaista sai tuomion iskusta vasta vuonna 2001.⁶⁷

Tärkeää tässä tavarassa on paketointi tai nimilappu: hintakoodit. Yksi speaktaakkelimaisen demokratian vihollinen on sama kuin toinen, aivan kuin speaktaakkelimaiset demokratiat itse. Siksi terroristeille ei saa olla turvapaikkoja, ja jopa he, joita ei ole vielä syytetty terroristeiksi, voivat tietysti muuttua niiksi [...].⁶⁸

Kun henkilö on luokiteltu terroristiksi, valtio voi hyökätä häntä vastaan avoimen terroristisin keinoin⁶⁹. Terroristeilla ei ole oikeuksia. Vaikka Debord käyttää esimerkkeinä 1970-luvun vasemmistoaaktivisteja, olemme myöhemmin nähneet, miten terrorismin nimilappu on sovitettu poliittisten motiivien mukaan entisistä USA:n liittolaisista (Irak ja Afganistan) tarhaketuista vapauttaneisiin aktivisteihin Suomessa: lentokonekaapparien lisäksi terroristeiksi on luokiteltu mielenosoittajia ja eläinaktivisteja.**

Yhtäläisyysmerkkien vetäminen massamurhaajien ja eläinoikeusaktivistien välille osoittaa historian ja logiikan tajun katoamista. Debordin mukaan tällainen puurojen ja vellien sekoittuminen kuului speaktaakkelin yksisuuntaiseen kommunikaatioon:

Sen tuolla puolen, mikä on tiukasti salaista, speaktaakkelimainen diskurssi tietenkin hiljentää kaiken, mitä se pitää epämukavana. Sen kaiken, minkä se näyttää, se eristää kontekstistaan, menneisyy-

destään, intentioistaan ja seurauksistaan. Se on siis täysin epälooginen. Koska kukaan ei voi asettua sitä vastaan, sillä on oikeus asettua itseään vastaan ja korjata omaa menneisyyttään.⁷⁰

- Logiikan häviäminen oli seurausta dialogin katoamisesta. Kun stalinismi oli Debordin mukaan haastamaton valhe, joka johti hulluuteen, integroitu speaktaakkeli oli matkalla samaan suuntaan. Debord kirjoitti, että speaktaakkelissa se, mitä joskus koettiin itse, muuttui sarjaksi kuvia, jotka joku toinen oli jo valinnut ja jonka rytmin joku muu päätti. Nämä kuvat olivat kuin tietokoneen nollat ja ykköset, ne olivat vaihdettavissa keskenään, asetettavissa toistensa rinnalle ja niillä saattoi ilmaista kaiken, mutta niiden merkitystä ei ku-

---

**** Terrorismi tuomittava kaikissa muodoissaan**

SUOMI ON PITKÄÄN elänyt rauhallisena lintukotona vapaana muun maailman terrorismista. Tilanne muuttuu, jos turkistarhauksen vastustajat ovat tuoreiden tuhopolttojen takana. Ulkomaisia ekoterroristeja matkivat pienryhmät ovat ryhtyneet suoraan toimintaan yhteiskuntaa vastaan.

Eläinsuojelun käsitteet täytyy pitää kirkkaina. Turkistarhauksen, muidenkin asioiden tai elinkeinon vastustus on jokaisen kansalaisoikeus. Mutta yhteiskuntaa, elinkeinoa tai muita ihmisiä vaurioittava järjestäytynyt väkivalta on terrorismia, toteutetaanpa sitä minkä tahansa aatteen puolesta. Siitä on puhuttava oikealla nimellä, ei tunteisiin vetoavilla pehmosanoilla.

Väkivaltaisen terrorismin henkinen lähtökohta on sama niin ekoterroristeille ja anarkisteille kuin nahkatukille ja muille äärimmäisyysryhmille. Asianomaiset omivat oikeuden päättää, mitä yhteiskunnan "vääriä" lakeja saa rikkoa. Samasta harhaisesta ajatusrakennelmasta kumpuaa myös terroristien harjoittama ihmisten tappaminen autopommeilla ja muilla vastaavilla keinoilla. [...]

Terrorismi kaikissa muodoissaan on rotukiihotuksen tavoin tyypillisesti asia, johon lain voimaa ja yleisen lainkuuliaisuuden säilyttämiseen tähtääviä toimia täytyy soveltaa kaikessa ankaruudessaan. Yhteiskuntarauhan järkkäminen saattaa alkaa pientenkin ääriyhmiä toimista.

- Helsingin Sanomien pääkirjoitus 21.12.1995

---

kaan ehtinyt jäsentää itselleen. Tämä speaktaakkelimainen diskursi ei jättänyt vastaukselle tilaa, ja kun se oli ihmisen ainoa kosketus näkyvään maailmaan, passiivinen katsoja ei voinut tehdä muuta kuin jättäytyä kuvavirran ja asiantuntijoiden vietäväksi.⁷¹

Logiikan poissaolo, siis kyvyn päätellä välittömästi, mikä on merkittävä ja mikä on merkityksetöntä tai asiaan kuulumatonta; mikä on yhteen sopimatonta tai mikä voisi hyvinkin olla toista täydentävä; kaikki mitä tiettyyn seuraukseen sisältyy ja samalla kaikki minkä se sulkee pois - suuria annoksia tätä sairautta on tarkoitukSELLISESTI ruiskutettu väestöön speaktaakkelin *nukutuslääkäreiden/elvyttäjien* toimesta.⁷²

Disinformaatio oli keino lakaista ikävät asiat pois näkyvistä. Debord kirjoitti machiavellimaisesti, ettei disinformaatiota pitänyt koskaan käyttää puolustukseen – ja etenkään silloin, kun ei ollut mitään puolustettavaa hyökkäyksen puuttuessa – joten väärän tiedon levittäminen oli ennen kaikkea vastahyökkäyksen keino. Debord muistutti, että kun jokin asia oli nimetty disinformaatioksi, se lakkasi olemasta sitä; vastaavasti siellä, missä sitä oli, sitä ei ole nimetty.⁷³

Jappen mukaan integroidun speaktaakkelin pahin vihollinen oli speaktaakkeli itse – sen itsensä aiheuttama logiikan, historian- ja todellisuudentajun katoaminen, jossa yhteiskunnan pitkäjänteinen ohjaaminen oli tullut mahdottomaksi.^{74***} Debordin mukaan tiede oli lopullisesti menettänyt itsenäisyytensä. Tiede oli saanut vaihtoarvon ja muuttunut tulosvastuulliseksi toiminnaksi. Ammattitutkijat olivat pakotettuja muuttamaan ajatteluaan tämän muutoksen myötä, minkä seurauksena he olivat opetelleet puhumaan speaktaakkelin kielellä. Kriittinen tiede oli saanut väistyä sellaisen ”prostituoidun tieteen” tieltä, jonka tehtävänä ei ollut enää ymmärtää tai parantaa maailmaan, vaan ”välittömästi oikeuttaa kaikki, mikä on tapahtunut”. Yhtä lyhytnäköisenä kuin muillakin alueilla, speaktaakkeli oli ”kaatanut suunnattoman suuren tieteellisen tiedon puun veistääkseen itselleen pampun”.⁷⁵

Yleisen salailun ilmapiirissä ne, jotka saivat jonkin murusen "salaista tietoa" eivät epäilleet sen luotettavuutta. He olivat Debordin mukaan imarreltuja siitä, ettei heitä pidetty "edesvastuuttomina", ja heistä tuli "eturivissä istujia", sisäpiiriläisiä, jotka huomasivat omien etujensa vaativan vallan hyväksi työskentelemistä.⁷⁶ Kun kaikki palveli speaktaakkelia, suurimmat palkinnot odottivat heitä, jotka keksivät tehokkaimmin täydellistä sitä. Samalla speaktaakkeleista tuli ristiriitainen, kun eri tahot pyrkivät lisäämään omaa merkitystään muiden kustannuksella.^{77****}

Debord rinnasti integroidun speaktaakkelin mafiaan. Molempien lähtökohta oli, että ne kiistivät oman olemassaolonsa.⁷⁸ Kun mafia oli ollut alun perin pelkkä puolustusliittouma, sen edellytykset olivat muuttuneet integroidussa speaktaakkelissa, jossa

---

***** USA luopuu suunnitelluista "kuoleman markkinoista"**

Suunnitelman mukaan salamurhien ja terrori-iskujen ennustamisella olisi voinut pelata rahamarkkinoilla

Yhdysvaltain puolustusministeriö Pentagon luopuu suunnitelluista futuurimarkkinoista, joilla sijoittajat olisivat voineet tehdä rahaa ennustamalla terrori-iskuja, salamurhia tai vallankaappauksia. [...]

Pentagon uskoo markkinoiden ennustavan tulevaisuutta paljon tarkemmin kuin mitkään laitokset. Esimerkiksi vedonlyönti presidentinvaalien tuloksista Yhdysvalloissa on osoittautunut tarkemmaksi kuin mielipidetiedustelut. [...]

Vetoa olisi voinut lyödä myös esimerkiksi biologisin aseinen tehtävästä hyökkäyksestä Israelia vastaan tai Pohjois-Korean ohjusiskusta.

Käytännössä futuurimarkkinat olisivat toimineet esimerkiksi näin: Jos uskoo, että pääministeri X murhataan, voi ostaa internetissä viiden sentin arvoisen futuurisopimuksen. Kun yhä useampi ostaa, hinta nousee, vaikkapa 50 senttiin.

Jos pääministeri murhataan, futuurista maksetaan yksi dollari. Viidellä sentillä sopimuksen ostaneet voittavat 95 senttiä, 50 sentillä ostaneet 50 senttiä.

Pentagon ehti jo kutsua ideaa "parhaaksi uusista tavoista ehkäistä terrori-iskuja".

- Helsingin Sanomat 30.7.2003

Vääristelyllä tuettiin hallituksen politiikkaa

Presidentti **George W. Bushin** hallitus vääristelee ja piilottelee ennen kokemattomasti tieteellisiä tutkimustuloksia tukeakseen omaa politiikkaansa. Hallitus ohjailee tieteellistä neuvonantajajärjestelmäänsä estääkseen oman poliittisen ohjelman vastaisen tiedon julkitulon. Se myös estää valtion palveluksessa olevia tiedemiehiä julkistamasta epämieluisia tutkimustuloksia.

Näin raskaiden syytösten uskoisi olevan peräisin oppositiopuolue demokraattien likaisten temppujen osastolta. Niiden takana on kuitenkin paljon arvovaltaisempi joukko, yli 60 johtavaa tiedemiestä, muun muassa 20 nobelistia. [...]

Hyvä esimerkki on ajankohtainen tutkimus kasvihuoneilmistä. Raportin mukaan Bushin hallitus pyysi virkakautensa alkajaisiksi kansallista tiedeakatemiaa käymään läpi asiasta tehdyt kansainväliset tutkimukset. Akatemia asettui samalle, huolestuttavalle kannalle kuin laajasti arvostettu kansainvälinen ilmastopaneeli IPCC, jonka mielestä ilmaston lämpeneminen on tosiasia ja ihmisen toimilla on siihen merkittävä osuus.

Bushin hallituksen edustajat korostivat kuitenkin, etteivät epävarmat tutkimustulokset anna aihetta pakollisiin päästörajoituksiin. Ne koskisivat mm. öljyteollisuutta, johon Bushilla lähipiireineen on läheiset suhteet. Presidentti itse kutsui kasvihuoneilmistöön huomiota kiinnittänyttä oman ulkoministeriönsä raporttia YK:lle ”byrokraattien paperiksi”.

Hallitus poisti maininnat kasvihuoneilmistä ympäristöministeriön vuosiraportista ja vaati suuria, ilmiötä vähätteleviä muutoksia toiseen saman ministeriön raporttiin, josta koko aihepiiri lopulta jouduttiin jättämään. Jopa silloinen ympäristöministeri **Christine Todd Whitman** kutsui prosessia ”brutaaliksi”.

Hallitus kääntyi raportin mukaan tieteellistä tietoa toisessa lempiaiheessaan perhesuunnittelussa. Kansallinen syöpäinstituutti lisäsi internetsivuilleen hallituksen painostuksesta maininnan, jonka mukaan abortilla ja rintasyövällä on keskinäinen yhteys. Tieteellistä todistetta siitä ei ole, mutta Bushin hallitus vastustaa joka käänteessä aborttia ja tarjoaa ainoaksi hyväksyttäväksi ehkäisykeinoksi pidättäytymistä yhdyntästä.

salailun täydellinen voitto, meluavan väkijoukon häviäminen, logiikan täydellinen katoaminen, lahjottavuuden ja raukkamaisuuden yleismaailmallinen kehitys, kaikki nämä olivat edellytyksiä sen muuttumiselle nykyaikaiseksi ja hyökkääväksi vallaksi.⁷⁹

Debordin mukaan oli virhe asettaa valtio ja mafia vastakkain. Mafia oli tässä maailmassa kotonaan, ja hallitsemalla laitonta kulu- tusta se hallitsi maailman suurimpia markkinoita. Se oli ”kaikkien kehittyneiden kaupallisten liikelaitosten *malli*”.⁸⁰ Myös liikeyrityk- set, salaiset palvelut ja poliitikot olivat kadottaneet laillisuuden kunnioituksen ja toimivat samalla tavalla kuin mafia.* Menesty- neimmät sovelsivat toiminnassaan mafian mottoa, ”kun sinulla on tarpeeksi rahaa, voit nauraa laeille”⁸¹. Laista tarvitsi välittää vain siinä tapauksessa, että spehtaakkelin huomio sattui harhautuksista huolimatta kiinnittymään johonkin ”skandaaliin”. Niinpä Debord mainitsee, että kun Nixon joutui eroamaan Watergate-skandaalin takia, Reagan ei joutunut samaan tilanteeseen Irangate-skandaa-

---

* Lain tuolla puolen, miljardibudjetilla

Britannian meneillään oleva vakoiluskandaali sai alkunsa 29-vuotiaan, kiinasta englanniksi materiaalia kääntävän **Katherine Gunin** paljastuksista. Niiden mukaan Yhdysvallat ja Britannia vakoilivat useiden turvallisuusneuvoston jäsenmaiden YK-diplomaatteja ennen Irakin-sotaa. [...]

”Suurvallat ovat jatkuvasti harjoittaneet vakoilua niin laajassa mitassa, että sen käsittely tällaisen porvarillisen laillisuuden näkökulmasta on mielletty jotenkin typeräksi tai asiaankuulumattomaksi”, sanoo kansainvälisen oikeuden professori **Martti Koskeniemi** Helsingin yliopistosta.

”Mutta jos vakoilua siitä näkökulmasta käsittelee, niin totta hemmetissä se on laitonta. Se on laitonta Yhdysvaltojen lain mukaan ja se on laitonta Britannian lain mukaan.” [...]

”Järjestöhän oli täydessä jallituksessa 1950-luvulla, kun ne (Yhdysvaltain viran- omaiset) pitivät kaikkia YK:n palveluksessa olevia kommunisteina.”

- Helsingin Sanomat 28.2.2004

---

lissa. Kun myöhemmin George W. Bushin hallinto aloitti Irakin sodan valheellisin perustein, tämän edeltäjä Bill Clinton joutui pahempaan tilanteeseen valehdeltuaan seksiskandaalissa. Clinton oli joutua erotetuksi, kun taas Bush valittiin uudelle kaudelle. Kun sodan aloittaminen valheellisin perustein on pienempi rikos kuin valehtelevä avioliiton ulkopuolisesta seksistä, ei ollut ihme, että viattomuus oli mennyt.

Kun sosialismia tai työväenääntä ei ollut enää tasapainottamassa markkinatalouden ylilyöntejä, integroitu speaktaakkeli oli voinut sulauttaa itseensä diktatorisen keskitetyn speaktaakkelin piirteitä, kuten poliisivalvonnan, tiedotusvälineiden (itse)sensuurin ja ideologian markkinoimisen. Jos keskitetty speaktaakkeli myi ideologiaa ja hajautettu speaktaakkeli tavaroita, integroitu speaktaakkeli myi ideologian kyllästämiä tavaroita.

Vaikka Debord ei nähnyt enää 1970- ja 80-luvuilla mitään speaktaakkelia vastustavaa todellista liikehdintää, vuosituhannen vaihteessa alkanut globaalinen markkinatalouden vastustus massamielenosoituksineen oli yksi osoitus siitä, ettei tällaista speaktaakkelin muoto pystynyt lunastamaan lupauksiaan. Samanlaisia tyytymättömyyden osoituksia situationistit pitivät 1950- ja 60-luvuilla tärkeimpinä todistuksina silloisen speaktaakkeliyhteiskunnan epäonnistumisesta. Toisaalta tällaisesta liikehdinnästä oli liki mahdotonta saada minkäänlaista johdonmukaista kuvaa, koska siitä ja sen tavoitteista oli tarjolla ristiriitaisia ja vääristynyttä informaatiota samalla, kun niiden sanoma vaiettiin kuoliaaksi. Valta medialle "globalisaation vastustajat" olivat kiinnostavia eli myyviä vain silloin, kun heistä saatiin kuvia kiviä heittämässä.**

Debordin mukaan salainen poliisi organisoisi ristiriitaisen informaation levittämisen median kanssa.*** Yleinen mielipide eliminoitiin väärällä informaatiolla ja speaktaakkelimainen globaali markkinatalous kykeni esittämään itsensä ainoana järkevänä ja demokraattisena vaihtoehtona.

** Göteborgin keskusta muuttui pelottavaksi sotatantereeksi

Göteborgin keskusta muuttui perjantaina väkivaltaiseksi taistelutantereksi, kun rauhallisesti alkanut mielenosoitus muuttui kivenheittelijöiden ja poliisin yhteenotoksi pääkadulla. [...]

Useat väkivaltaiset mielenosoittajat olivat naamioituneet mustiin huppuihin. Tilanne pysyi kaoottisena tuntikausia, ja poliisilla oli selviä vaikeuksia saada tilanne hallintaansa. Myöhemmin poliisi pidätti kaksi italialaista nuorta mellakoinnin organisoinnista. [...]

- Keskisuomalainen 16.6.2001

*** Göteborgin kaduilla myös poliisi käytti kiviä ja huppuja

Kaikki Göteborgin kaduilla kesällä 2001 kivi kädessä marssineet huppupäiset henkilöt eivät olleet EU:n huippukokousta vastustaneita kansalaisaktivisteja. Osa oli poliiseja, jotka vakoilivat mielenosoittajia, ilmenee Göteborg-komitean raportista.

Huippukokouksen aikana kesällä huhuttiin, että siviilipukuiset poliisit olivat aloittaneet kivenheiton Avenyn-pääkadulla puhjenneen mellakan yhteydessä.

Heidän kerrottiin sen jälkeen päässeen poliisiketjun läpi näyttämällä papereitaan, kertoi **Göteborgs-Posten** -lehti torstaina.

Muuan poliisikomisario kiistää raportissa provokaatiosyytökset ja kivenheiton.

- Keskisuomalainen 17.1.2003

---

5. Jäähyväiset SI:lle

“Olimme siellä taistelemassa speaktaakkelia vastaan, emme hallitaksemme sitä.”¹

– Debord & Sanguinetti 1972

5.1 Situaatioita: teorian käytäntö

Situationistinen analyysi Debordin ja Vaneigemin kirjojen muodossa oli valmiina jo vuoden 1965 paikkeilla, vaikka kirjat saatiin julkaistua vasta vuoden 1967 syksyllä. Situationisteille seuraava askel oli looginen: analyysi piti nyt levittää ja se piti ennen kaikkea panna täytäntöön. Pariisissa situationistit pääsivät kokeilemaan tätä käytännön teoriaa, kun SI muuttui lopullisesti avantgardeliikkeestä käytännön vallankumoukselliseksi toimijaksi. Toisin kuin muut vasemmistolaiset, situationistit olivat valmistautuneet Pariisiin 1968 kevään tapahtumiin. SI lainasi lehdessään Lefebvren kirjoitusta sekä ennen toukokuun 1968 tapahtumia että niiden jälkeen, kun tämä oli edellisenä vuonna todennut että situationistit

eivät esitä konkreettista vaan abstraktia utopiaa. Kuvittelevatko he todella, että jokin kaunis päivä ihmiset katsovat toisiaan ja sanovat, “Riittää! Meitä risoo tehdä töitä ja olla tympääntyneitä. Laitakaamme loppu tälle kaikelle!” Ja että he tämän jälkeen alkavat loputtomat festivaalit ja ryhtyvät luomaan situaatioita? Ehkä näin on käynyt kerran, maaliskuun 18. päivän sarastuksessa 1871, mutta vastaava tilanne ei tule koskaan toistumaan.²

5.1.1 Strasbourg 1966

”Olen ajattelun vapauden kannalla. Mutta jos huoneessa on yhtään situationistia, haluan että he poistuvat välittömästi.”

– Professori Lhuillier 21.12.1966³

Teorian käytäntöä päästiin kokeilemaan pienessä mittakaavassa niin sanotun Strasbourgin skandaalin yhteydessä 1966, vaikka kyseessä oli vain viattomalta tuntuva alkusoitto niille levottomuuksille, jotka seuraavina vuosina levisivät ympäri maailmaa. Joukko Strasbourgin opiskelijoita lähestyi situationisteja kesällä 1966, kun kuusi heidän toveriaan oli tullut valituksi opiskelijayhdistykseen ilman minkäänlaista ohjelmaa ja huolimatta siitä, että heidät tiedettiin radikaaleiksi, jotka kannattivat pikemminkin yhdistyksen täyttä tuhoamista kuin siinä toimimista. Valitut itse eivät tunteneet SI:tä, mutta nyt heillä oli siis yleisen apatian seurauksena mm. pääsy yhdistyksen varoihin. Situationistit kehottivat näitä käyttämään varoja kumouksellisen tekstin painattamiseen, jota alettiinkin suunnitella situationisti Mustapha Khayatin avustuksella. Kun opiskelijat eivät lopulta saaneet aikaiseksi tyydyttävää tekstiä, sen kirjoitti lopulta lähes kokonaan Khayati.

Pamfletista, jonka nimi voidaan suomentaa *Opiskelijaelämän köyhyydestä, sen taloudelliselta, poliittiselta, psykologiselta, seksuaaliselta ja erityisesti sen älylliseltä näkökulmalta ajateltuna, sekä vaatimaton ehdotus asian korjaamiseksi*, otettiin opiskelijayhdistyksen rahoilla 10 000 kappaleen painos. Pamflettia jaettiin lukuvuoden alun juhlassa. Samalla opiskelijayhdistys ilmoitti, että sen ainoa tehtävä oli hajottaa itsensä, koska yhdistys oli vain keino integroida opiskelijoita yhteiskuntaan, jota se ei voinut hyväksyä. Skandaali oli valmis, ja opiskelijayhdistys lakkautettiin oikeuden määräyksellä.

Pamfletti kritisoi armottomasti opiskelijoiden asemaa ja antoi tiivistelmän situationistisesta ajattelusta. Tekstissä todettiin, että köyhyydessä vietettävä opiskelijaelämä oli initiaatiota myöhempää, taloudellisesti parempaa elämää varten. Opiskelijan elämä oli hengissä

pysymistä (mitä situationistit pitivät varsinaisen elämän vastakohtana), eikä pako boheemiuteen ollut mikään ratkaisu – varsinkin kun todellinen boheemius olisi tarkoittanut irtautumista yliopistosta, mikä ei tietenkään ollut opiskelijalle mahdollista. Opiskelija löysi modernin kulttuurin ja kulutti sitä ihailevana sivustakatsojana. Hän seurasi intohimoisesti taisteluita, joita käytiin hänen idoleittensa välillä, joista Althusser, Barthes, Lefebvre ja Levi-Strauss mainittiin nimeltä. Näiden ajattelijoiden tarkoituksena oli peittää maailman todelliset ongelmat luomalla tilalle valheellisia ongelmia. Kapitalismi vaati ajattelemaan kykenemättömien tohtorien liukuhihnatuotantoa, ja opiskelija ahmi kuuliaisesti, kun hänen professorinsa kertoi hänelle lopullisia totuuksia.⁴

SI piti opiskelijaa huonona vitsinä, ”papin ja poliisin jälkeen halveksittävimpänä olentona”⁵, eikä pitänyt opiskelijoita kiinnostavina tai minkäänlaisena vallankumouksellisena voimana. Pamfletissa kirjoitettiin, ettei yliopistosta voi tulla missään nimessä taistelukenttää, vaan että paras todiste opiskelijoiden apaattisuudesta oli se, että muu nuoriso oli jo aloittanut kapinan⁶. Situationistit kieltäytyivät ottamasta jäsenikseen Strasbourgissa kunnostautuneita kannattajiaan, mikä aiheutti jännitettä ryhmien välille. Tapahtuma oli myös ensimmäinen, jonka ansiosta SI sai julkisuutta tapahtumien ”taustapiruna”. SI koki itselleen uhkaksi sen, että siitä tehtiin uutisaihe tai älyllinen muotisuus, varsinkin kun se ei alun perin halunnut tehdä pamfletista SI:n tekstiä, joksi se nyt näytti muuttuneen opiskelijoiden kykenemättömyyden takia.⁷

Opiskelijaelämän köyhydestä on laajimmin levinnyt situationistinen teksti. Sitä on käännetty yli kymmenelle kielelle ja siitä on otettu jopa puoli miljoonaa kopiota. Sen analyysi sävytti myös laajasti Pariisiin kevään liikehdintää.

Strasbourgissa luotiin ”situaatio”, jossa yhteiskunnan toimintamahdollisuudet käännettiin sitä itseään vastaan. Samalla situationistista analyysiä levitettiin menestyksellisesti, ja yhteiskunnan oma reaktio vahvisti esitettyä kritiikkiä. Tapausta käsitelleen tuomarin yhteenvedo on myöhemmin detournattu pamfletin eri painoksiin. Hän totesi että

arkielämänsä kalsean monotonisuuden vaivaamina nämä kaiken moraalin ja rajoitukset hylänneet kynnikot eivät epäröi ylistää varkautta, oppiarvojen tuhoamista, työn lakkauttamista, totaalista kumouksellisuutta ja maailmanlaajuisia proletaarista vallankumousta ainoana päämääränään ”rajoittamaton nautinto”.⁸

5.1.2 Pariisi 1968

”Vuodesta 1936 olen taistellut saadakseni palkankorotuksia. Myös isäni ennen minua taisteli saadakseen palkankorotuksia. Nyt minulla on telkkari, jääkaappi ja Volkswagen. Ja loppujen lopuksi elämäni on ollut aina koiran elämää. Älä keskustele pomojen kanssa. Eliminoi heidät.”

– Seinäkirjoitus Sorbonnen yliopistossa 1968⁹

Toukokuuhun 1968 mennessä sekä Speaktaakkeliyhteiskunta-kirjan että Vaneigemin Tutkielman ensimmäiset painokset oli myyty loppuun, ja situationistit olivat propagoineet analyysiään tuottamalla detournattuja sarjakuvia ja julisteita. Situationistit kokivat nyt tärkeimmäksi tehtäväkseen taistella kaikkia mahdollisia pseudovalankumouksellisia ja -kriittisiä henkilöitä sekä suuntauksia vastaan. Vaatimuksena ei ollut enää mikään yksittäinen reformi tai vaatimus, vaan totaalinen vallankumous, jota mikään stalinistinen klikki tai kompromissi ei voisi estää:

SI tiesi täydellisen hyvin, samoin kuin niin monet työläiset, joilla ei ollut keinoja ilmaista asiaa, että työläisten vapautuminen törmäsi joka puolella yhä yhteen byrokraattisten organisaatioiden kanssa, jotka ovat työläisten *autonomisoituja representaatioita*. Byrokratia perustettiin luokkana Venäjälle ja jälkepäin muihin maihin totalitaarisen valtiovallan haltuunotolla. Nykyaikaista porvaristoa palvelevat etuoikeutetut johtajien, ammattiyhdistysmiesten ja puoluejohtajien kerrostumat työskentelivät muualla integroidakseen työvoiman talouden rationaaliseen hallintaan. Situationistit vakuuttivat, että byrokraattisten koneistojen eloonjäämiselle välttämätön

pysyvä väärentäminen, joka oli suunnattu ennen kaikkea kaikkia vallankumouksellisia tekoja ja teorioita vastaan, oli yleisavain modernin yhteiskunnan yleiseen väärentämiseen.¹⁰

Situationistit eivät havitelleet paikkaa pyöreän pöydän keskusteluissa, akateemisessa maailmassa, mediassa tai muissa julkaisuissa kuin omissaan. He eivät tulleet kirjallisesta maailmasta, kuten Sartre, eivät olleet opiskelijoita, kuten Daniel Cohn-Bendit, eivätkä opettajia, kuten Althusser. Heillä ei ollut paikkaa tässä universumissa, mutta silti heitä oli yhä mahdollisempaa jättää huomiotta, koska he olivat kiinni omassa ajassaan samalla, kun muut vasemmistolaiset nostalgisoivat vallankumouksen joko historiaan tai hamaan tulevaisuuteen.¹¹

Vuonna 1967 nuoriso oli protestoinut Berliinistä Moskovaan ja Washingtonista Tokioon. Seuraavan vuoden alussa protestit ja mellakat jatkuivat Varsovasta Rio de Janeiroon, ja opiskelijaradikaali Rudi Dutschken murhayritys aiheutti marsseja Pariisissa, Roomassa, Wienissä ja Lontoossa.¹² Ranskassa Nanterren yliopistossa muodostettiin situationistisia ajatuksia kannattanut Enragés-ryhmä vuoden 1968 alussa. Nanterressa syntyi ns. Maaliskuun 22. liike, jonka johtohahmoksi nousi Daniel Cohn-Bendit. Situationistit luonnehtivat ”Puna-Dannya” ”rehelliseksi mutta keskinkertaiseksi vallankumoukselliseksi”, joka myöhemmin ”hyväksyi kriittikittömästi tähtiroolinsa ja asettui samalla speaktaakkelimaista mediaa edustavan reportterilaudan eteen näytteille”.¹³

Pariisin kevään tapahtumat alkoivat varsinaisesti perjantaina 3.5.1968, kun muutama sata opiskelijaa ja -aktivistia kokoontui pohdittamaan Sorbonnen yliopistoon kurinpitotoimenpiteitä, jotka uhkasivat kahdeksaa Maaliskuun 22. liikkeen jäsentä. Syytettyjen joukossa olivat mm. Cohn-Bendit sekä Enragés-ryhmään kuulunut René Riesel. Nanterren yliopiston sulkeminen edellisenä päivänä oli suuttanut opiskelijoita. Pari tusinaa äärioikeistolaista piti ulkona vastamielenosoitusta. Tunnelma kävi yhä kuumemmaksi, kun poliisi ja CRS-turvallisuusjoukot alkoivat piirittää kokousta. Aktivistit alkoivat hajottaa kalusteita puolustusvälineiksi, mistä poliisi sai syyn hyökätä. Opiskelijat piirrettiin ja heille annettiin mahdollisuus pois-

tua. Jotkut pääsivät pois saartorengaasta, jonka ulkopuolelle alkoi myös kokoontua opiskelijoita. Jonkin ajan kuluttua loput parisataa opiskelijaa pidätettiin kovakouraisesti. Opiskelijat kokosivat uudelleen voimansa ja mellakka alkoi latinalaiskortteleista. Suuri joukko pidätettyjä opiskelijoita vapautettiin poliisiauton kyydistä. Sorbonnen yliopisto suljettiin toista kertaa 700-vuotisen historiansa aikana, ja noin 600 ihmistä pidätettiin katutaisteluiden aikana.¹⁴

Mellakat jatkuivat viikonlopun yli, ja kurinpitolautakunta kokoontui maanantaina. Opiskelijoita oli puolustamassa muun muassa Henri Lefebvre, samalla kun Debord kumppaneineen jakoi ulkona lehtisiä, joissa yllytettiin uusiin provokaatioihin, vaadittiin tilanteen pitämistä omassa hallussa ja varoitettiin maoisteista, trotskilaisista sekä "anarkisteista a-la-Cohn-Bendit"¹⁵. Provokaatioita ei tarvinnut odottaa, kun poliisit hyökkäsivät rauhanomaisen mielenosoituksen kimppuun. Istunto keskeytettiin, kun ulkona alettiin koota barrikadeja ja kaivaa katukiviä maasta.¹⁶

Ranskan poliittinen johto ei ymmärtänyt tilanteen vakavuutta. Poliisin silmitön voimankäyttö aiheutti suuttumusta myös sivullisissa, kun virkavalta hyökkäsi loukkaantuneiden ja tavallisten ohikulkijoiden kimppuun.¹⁷ Keskiviikkona Marseillen, Toulousen, Strasbourgin ja Rennesin työläiset antoivat tukensa opiskelijoille. Ranskan kommunistinen puolue yritti rauhoittaa tilannetta, mutta paikalle puhumaan toimitettu kommunistirunoilija Louis Aragon sai osakseen vain pilkkahuutoja ja kehotuksen "mennä kotiin katsomaan televisiota". Perjantaina 20 000–30 000 opiskelijaa ja työläistä marssi kaduilla poliisin seurattessa tapahtumaa voimattomana vierestä. Illan mellakoissa, joissa kapinalliset olivat linnoittautuneet barrikadien muodostamaan puolustusrenkaaseen latinalaiskortteliin, kранаatit ja molotovin cocktailit lensivät puolin ja toisin, ja pidettiin ihmeenä sitä, ettei kukaan tietävästi kuollut. Aamuyöllä, yli kolmen tunnin taistelun jälkeen, poliisi pääsi voitolle.¹⁸

Pääministeri Pompidou palasi Afganistanin-matkaltaan lauantai-iltana. Hän yritti lepytellä opiskelijoita ja määräsi poliisin poistumaan taistelutantereiksi muuttuneilta alueilta. Poliisin toimintaan kohdistui taas maanlaajuista arvostelua, ja maanantaina 13. päivä ammattiyhdistysliikkeet julistivat päivän yleislakon protestoidak-

seen poliisiväkivaltaa vastaan. Situationistien mukaan ay-liikkeen johdon tarkoituksena oli rauhoittaa liikehdintää ja ottaa se haltuun. Eri arvioiden mukaan puolesta miljoonasta puoleentoista miljoonaan ihmistä eri puolilta maata kokoontui mielenosoitukseen.¹⁹

Kun poliisi oli nyt jättänyt suljetun Sorbonnen yliopiston rauhaan, opiskelijat ja mielenosoittajat valtasivat sen. Vaikka työläisiä ei ollut paikalla kovin paljon, eivät Sorbonne tai liikehdintä kuuluneet enää pelkästään opiskelijoille. Debord ja situationistit asettuivat huoneeseen, joka nimettiin uudelleen matemaatikko Cavaillés'n salista anarkisti Jules Bonnot'n saliksi. René Riesel valittiin seuraavan päivän kokouksessa yhdeksi "Valtauskomitean" viidestätoista jäsenestä. Kun osa opiskelijoista oli pelkän yliopistouudistuksen kannalla ja toiset halusivat lopun gaullismille tai jopa kapitalismille, Riesel julisti luokkayhteiskunnan, palkkatyön ja speaktaakkelin tuhoamista.²⁰

Tiistaina 14.5. SI ja enragét muodostivat yhteisen komitean, kun situationistit olivat vakuuttuneet jälkimmäisten kyvystä toimia riippumattomasti. Komitea otti tehtäväkseen propagandan painamisen ja levittämisen. Erään valtavan freskon päälle maalattiin äänestyksen jälkeen teksti "ihminen ei ole onnellinen ennen kuin viimeinen byrokraatti on hirtetty viimeisen kapitalistin suoliin". Toiset iskulauseet varoittivat "rekuperaattoreista keskuudessamme", julistivat "eläköön kommunikaatio, alas telekommunikaatio", ja vaativat vierisen kappelin välitöntä tuhoamista. Rieselin ja situationistien julistukset stalinisteja, professoreita ja muita vasemmistijohtajia vastaan alkoivat hirvittää herkkänahkaisimpia paikallaolijoita. Tilanne innoitti työläisiä ja ammatinharjoittajia maanlaajuisiin valtauksiin, ja pian vallattiinkin tehtaita, ja jopa jalkapallon pelaajat vaativat "jalkapalloa takaisin jalkapalloilijoille".²¹

Eräs paikalla ollut kuvailee tilannetta:

Kaikki, kirjaimellisesti kaikki, oli äkkiä ja yhtäaikaisesti keskustelun, kyseenalaistamisen, haastamisen kohteena. Ei ollut tabuja. [...] He, jotka eivät olleet koskaan uskaltaneet sanoa mitään, tunsivat äkkiä, että heidän ajatuksensa olivat maailman tärkein asia – ja sanoivat niin. Ujot alkoivat kommunikoida. Avuttomat ja eristetyt havaitsivat äkkiä, että heidän kollektiivinen valtansa oli heidän

käsissään. Tavallisesti apaattiset tajusivat oman osanottonsa intensiivisyyden.²²

Vaikka Raoul Vaneigemin kirja inspiroi graffitien maalareita enemmän kuin mikään tai kukaan muu, hän oli itse syrjässä tapahtumista tavalla, joka aiheutti myöhemmin hänen eronsa SI:stä. Hän oli pois, kun tapahtumat alkoivat, mutta kävi 15.5. läpikulkumatkalla Pariisissa, allekirjoitti suoraan toimintaan kehottavan kommuniquean ja jatkoi matkaansa varaamalleen lomalle Välimerelle. Kun hän joitain päiviä myöhemmin kuuli median kautta tapahtumien laajuudesta, hän lähti paluumatkalle, mutta onnistui palaamaan Pariisiin vasta, kun ratkaisevat päivät olivat ohi.²³

Tällä välin alkoivat valtataistelut maoistien, trotskilaisten, anarkistien, situationistien ja opiskelijajärjestöjen välillä. Päätöksenteosta syrjään jätetyt Debord ja situationistit päättivät keskittyä yllyttämään työläisiä tehtaiden valtauksiin ja neuvostojen muodostamiseen, mutta opiskelija-aktiivit pitivät huolen siitä, ettei näillä ”opiskelijoista piittaamattomilla elitisteillä” ollut painopaperia tai kommunikaatioyhteyksiä.²⁴ Karismaattinen Riesel kokosi vapaaehtoisjoukon, joka keräsi tarvittavat välineet vaikka väkisin.

Lisää tehtaiden valtauksia tapahtui. Ranskan suurin tehdas Renault-Billancourt, joka oli myös Euroopan suurin autotehdas ja jonka työläisistä vain 25 % kuului mihinkään ammattiliittoon, liittyi taisteluun sekä Ranskan hallituksen että Kommunistisen puolueen varoituksista huolimatta. Sorbonnesta lähti tuhansia valtaajia – taas vastoin kommunistisen puolueen tahtoa – tukimarssille tehtaalle, missä kommunistinen CGT pyrki estämään opiskelijoita pääsemästä yhteyteen työläisten kanssa. Kun situationistit palasivat 17.5. Sorbonneeseen, he huomasivat, että ”Valtauskomitea” oli vesitetty tällä välin miehittämällä se kovan linjan maoisteilla ja trotskilaisilla. Saman päivän aikana piti vallata yli sata tehdasta, ja työläisiä alkoi virrata yliopistolle muodostamaan opiskelijoiden kanssa kontakteja, jotka kommunistisen puolueen ammattiyhdistys CGT oli estänyt.²⁵

Situationistit lähettivät samana päivänä seuraavanlaisia sähköitä joka puolelle maailmaa:

17 TOUKOKUUTA 1968 / KOMMUNISTISEN PUOLUEEN POLITBYROO KREML MOSKOVA / VAVISKAA SAAPPAISSANNE BYROKRAATIT STOP TYÖLÄISNEUVOSTOJEN KANSAINVÄLINEN VALTA TULEE PIAN PYYHKIMÄÄN TEIDÄT POIS STOP IHMINEN EI OLE ONNELLINEN ENNEN KUIN VIIMEINEN BYROKRAATTI ON HIRTETTY VIIMEISEN KAPITALISTIN SUOLIIN STOP KAUAN ELÄKÖÖN KRONSTADTIN MERIMIESTEN JA MAKHNOLAISTEN TAISTELU TROTSKIA JA LENINIÄ VASTAAN STOP KAUAN ELÄKÖÖN BUDAPESTIN 1956 NEUVOSTOJEN KAPINA STOP ALAS VALTIO STOP KAUAN ELÄKÖÖN VALLANKUMOUKSELLINEN MARXISMI STOP SORBONNEN AUTONOMINEN KANSAN VALTAUSKOMITEA

Saman illan yleiskokouksesta tuli farssi, kun trotskilaiset yrittivät ottaa haltuunsa tilanteen. Jopa kokoustekniikka, jota tarvittiin 5000 osanottajan kokousten mahdollistamiseen, oli trotskilaisten hallussa. Huomattuaan, että byrokraatit olivat ottaneet kaikkien pelkojen mukaisesti tilanteen haltuunsa, situationistit ja enragés ilmoittivat poistuvansa Sorbonnesta.²⁶

Situationistit ja enragés muodostivat vielä samana iltana uuden neuvoston, jonka nimeksi tuli Comité pour le Maintien des Occupations (Neuvosto valtauksien ylläpitämiseksi, lyhenne CMDO). Neuvoston päätarkoituksena oli provosoida opiskelijakapinana alkaneen liikehännän lopullinen leviäminen yhteiskunnalliseksi vallankumoukseksi. Siihen kuului nelisenkymmentä ihmistä, joihin kuuluivat situationistit Debord, Khayati, Alice Becker-Ho ja myöhemmin Vaneigem, enragé Riesel sekä työläisiä, opiskelijoita ja lukuisia muita "luokittelemattomia" ihmisiä. Neuvosto hyväksyi situationistien teesit lähtökohdikseen. Se jakaantui kolmeen ryhmään, joista takavarikko-osasto piti huolen siitä, ettei neuvostolta puuttunut pappia, polttoainetta, ruokaa, viiniä tai muita välttämättömiä tarvikkeita. Painokomissio keskittyi neuvoston julkaisujen suunnitteluun ja painattamiseen, kun taas yhteistoimintakomissio jakoi autoillaan tätä materiaalia ja piti yhteyttä vallattuihin tehtaisiin. Komitean julkaisemien lentolehtisten ja julisteiden painomäärät nousivat satoihin tuhansiin, mikä ei olisi ollut mahdollista ilman yhteistyötä muiden

tahojen kanssa. CMDO valtasi 19.5. Kansallisen pedagogi-instituutin tilat Rue D'Ulmilla, mistä se muutti toukokuun lopulla viereiseen Koristetaiteen kouluun.²⁷

Neuvosto julkaisi samana päivänä "Raportin Sorbonnen valtauksesta". Siinä se julisti opiskelijakapinan olevan nyt ohi ja kriisin lopputuloksen riippuvan työläisistä itsestään.²⁸ Kolme päivää myöhemmin julkaistu "Työläisneuvostojen vallalle" totesi, etteivät satojen tehtaiden valtaamiset voi olla pysyvä olotila, vaan että tilanteen täytyi joko laajentua tai hävitä repression tai tappiomielialan vallassa käytyjen neuvotteluiden kautta. Tekstissä todettiin, että pääasiallinen kamppailu tultaisiin käymään työläisten ja vasemmistolaisten puolue- ja ammattiyhdistysbyrokraattien välillä. Vaikka vain 14 % työväestöstä kuului liittoihin, ne pyrkivät esiintymään työläisten edustajina. Liitot estivät työläisiä puhumasta omasta puolestaan ja kommunikoimasta toistensa kanssa. Tekstissä ennustettiin, että jos työläiset eivät kykenisi laajentamaan liikehdintää ja käyttämään hallussaan olevia välineitä sen palvelukseen, kommunistinen puolue ja sen ammattiyhdistysliike tulisivat tukahduttamaan kapinan neuvotelemalla työläisille taloudellisia etuja.²⁹

Lakko- ja valtausaalto pyyhki yli maata, ja tehtaiden lisäksi työläiset valtasivat mm. sairaaloita, posteja, rautatieasemia, lentokenttiä, hautausmaita ja jopa valtamerialuksen. Sainte-Annin psykiatrisessa sairaalassa myös potilaat saivat edustajansa valtausneuvostoon. Ammattiyhdistysliike lähti nyt vastahyökkäykseen, joka situationistien mukaan paljasti sen todellisen luonteen. Kommunistisen puolueen ammattiyhdistysliike CGT johti hyökkäystä, jonka päämääränä oli saada liikehdintä epäonnistumaan eristämällä ne sarjaksi yksittäisiä lakkoja. CGT miehitti tehtaiden sisäänkäynnit ja esti työläisiä puhumasta omasta puolestaan tai kommunikoimasta kenenkään muun kanssa. Samalla se muutti vaatimukset työläisten itsemääräämistä vaatimuksiksi paremmista palkoista, vaikka työläiset eivät olleet itse lähteneet valtaamaan tehtaitaan pelkästään parempien palkkojen toivossa. Kapina kohdistui pikemminkin ihmisten omaa vieraantumistaan vastaan.³⁰ Olli Tammilehto kirjoittaa:

Tutkimusten mukaan 10 miljoonan lakkoilevan työntekijän ensisijaisena huolenaiheena ei ollut palkan pienuus vaan vallan menetyks ja osallistumisen olemattomuus. Tästä huolimatta liitto [CGT] ajoi neuvotteluissa vain palkankorotuksia ja suhtautui vihamielisesti tavallisten jäsentensä toimintaan, joka tähtäsi valtasuhteiden muuttamiseen.³¹

Lakkoilijoita oli yllä mainittu 10 miljoonaa, kun CGT julisti "vaatimusten päivän" perjantaina 24. päivä samalla, kun se kävi hallituksen kabineteissa neuvotteluita. Samana päivänä yritys karkottaa saksalainen Daniel Cohn-Bendit maasta sai kommunistisen puolueen harmiksi taas 30 000 mielenosoittajaa kaduille. Kun poliisi esti mielenosoittajien kulun, barrikadeja alettiin taas pystyttää. Osa mielenosoittajista, mukana tiettävästi Debord, Becker-Ho ja muita situatoinisteja, onnistui tunkeutumaan pörssiin ja sytyttämään sen palamaan, mutta palo ei aiheuttanut mainittavia vahinkoja. Myös poliisiasemia ja -autoja sytytettiin tuleen. Yksi henkilö kuoli poliisikranaatin räjähdyksessä. Taisteluita käytiin samana yönä myös Bordeaux'ssa, Nantesissa, Strasbourgissa ja Lyonissa, jossa poliisi kuoli ja mellakoitsijat ryöstivät tavaratalon.³²

Toukokuun 27. päivänä kommunistijohtaja Georges Séguy ilmoitti Renault-Billancourtin tehtaalla sopimuksesta, joka oli saatu aikaan hallituksen ja työnantajien kanssa. Kun Séguyille buuattiin, hänelle ei jäänyt muuta vaihtoehtoa kuin antaa lakkojen jatkua ja kertoa medialle, että "työläiset olivat hylänneet sopimuksen". Sopimus olisi taannut seitsemän prosentin palkankorotuksen ja minimipalkan nousun, mutta olisi lopulta tarkoittanut myös ylitöitä lakon aikana keskeytyneen tuotannon korvaamiseksi sekä kiihtyvää inflaatiota. Kommunistinen puolue päätti lähteä uhkapeliin yrittää kaataa gaullistien hallitus ja vaati muutaman päivän ajan maahan "kansan hallitusta". Kun presidentti de Gaulle piti toukokuun 30. päivä puheen, jossa hän ilmoitti vaihtoehtoiksi joko uudet vaalit 40 päivän sisällä tai välittömän sisällissodan, kommunistinen puolue valitsi vaalit.³³

Seuraavien parin viikon aikana tapahtui outo näytös, jossa gaullistit ja kommunistit pyrkivät saamaan ensin työläiset valtaamastaan työpaikoista ulos ja sitten palaamaan takaisin "normaaliin" työhön.

Vaikka työläiset olivat avoimen vihamielisiä näille pyrkimyksille, ne saatiin lopulta toteutettua sekä kommunistien että hallituksen käytössä raakaa väkivaltaa työhaluttomia ihmisiä kohtaan. Tuhannet työläiset ja opiskelijat taistelivat poliiseja vastaan raivoisesti vielä kesäkuun 6. päivänä, mutta kommunistinen CGT esti työläisten avukseen kutsuman lisävoiman saapumisen paikalle. Peugeotin tehtailla Sochau'ssa 11.6. poliisi ampui ensimmäisen kerran suoraan väkijoukkoon ja kaksi ihmistä kuoli. Seuraavan päivän mellakat Flinsissä olivat viimeiset.³⁴ Situationistien ja enragéiden CMDO hajotti itsensä kesäkuun 15. päivänä.

Toukokuun 1968 aikana ja sen jälkeen samana vuonna mellakoitiin ja protestoitiin myös Itävallassa, Englannissa, Länsi-Saksassa, Ruotsissa, Suomessa, Belgiassa, Italiassa, Japanissa, Sveitsissä, Espanjassa, Yhdysvalloissa, Kanadassa, Uruguayssa, Brasiliassa, Perussa, Argentiinassa, Turkissa, Jugoslaviassa ja Kongossa.³⁵ Kesäkuun vaaleissa Ranskassa gaullistit saavuttivat murskavoiton saamalla 358 paikkaa parlamentin 487 paikasta.

Se mikä Pariisin tapahtumista teki merkittäviä, oli se, että ne toteuttivat situationistien analyysin lähes täydellisesti. Huomattavaa oli myös, etteivät tapahtumat lähteneet liikkeelle taloudellisesta taantumasta, vaan että hyökkäys tapahtui hyvin toimivaa kapitalistista talousjärjestelmää vastaan. Lakkoaalto oli suurin koskaan spontaanisti muodostunut lakko maan historiassa. Ihmiset, jotka eivät tunneet hallitsevansa elämäänsä, lähtivät vaatimaan oikeutta osallistua siihen. Se, että mukana oli myös valkokaulustyöntekijöitä, nuorisoa ja työttömiä, tuntui vahvistavan situationistien uuden proletariaatin määritelmän paikkansapitäväksi. Tapahtumien aikana sekä länsimainen kapitalismi että hyvinvointivaltio kyseenalaistettiin, ja valtiovalta mitätöitiin hetkeksi.³⁶

Situationistit kirjoittivat, että tapahtumien aikana epätavallisesta tuli arkista siinä määrin, että arkielämästä alkoi avautua hämmästyttäviä muutoksen mahdollisuuksia. Mahdoton muuttui mahdolliseksi. Historiaa tehtiin arjen tasolla. Miljoonat ihmiset hylkäsivät noina viikkoina ”vieraannuttavat olosuhteet, eloonjäämisen rutiinit, ideologiset väärennökset ja speaktaakkelin nurinkurisen maailman”. Ihmiset kommunikoivat ja ymmärsivät toisiaan puolesta sanasta. Vanhat

roolit jätettiin taakse, haluista alkoi tulla todellisuutta ja kapitalisoitu aika pysähtyi työn, junien, metrojen ja television lakattua toimimasta entiseen tapaan. Porvariston kommunikaatiovälineet, sähkötimet ja painokoneet käännettiin sitä vastaan, kun valtaajat käyttivät niitä solidaarisuudenosoituksiin ja levittääkseen niillä sanomaansa.³⁷ Nämä eivät olleet pelkästään situationistien huomioita, vaan niistä ovat kirjoittaneet myös sellaiset paikalla olleet ihmiset, jotka eivät kiinnittäneet sen kummempaa huomiota situationistien toimintaan.³⁸

Se, että tapahtumiin osallistuneiden miljoonien ihmisten joukossa oli vain kourallinen aktiivisia situationisteja tai että heidän osuuttaan tapahtumissa ei ole huomioitu lukuisissa Pariisin kevään virallisissa historiikeissa, ei ole niin merkittävää kuin jotkut kriitikot ovat yrittäneet väittää. Si ei etsinyt toiminnallaan mitään kunniakasta paikkaa tapahtumissa eikä pyrkinyt johtamaan ketään. Sen sijaan heidän levittämänsä iskulauseet määrittivät liikehännän henkistä ilmapii-riä ja vaatimuksia. Vaikka he ”järkevien” ihmisten mielestä vaativat mahdotonta, samat vaatimukset olivat pian kaikkien huulilla.³⁹ Kun De Gaulle tuomitsi 30. toukokuuta pitämässään televisiopuheessa kapinan ”todelliset syylliset”, hän jyrisi, ettei länsimaisen kapitalismin vihollinen ollut enää minkään kommunistisen puolueen johtama perinteinen työväenliike:

Tämän räjähdysten ovat provosoineet ryhmät, jotka kapinoivat nykyaikaista, kulutuksen ja mekanisoinnin yhteiskuntaa vastaan, olipa se sitten kommunistinen idässä tai kapitalistinen lännessä. Näillä ryhmillä ei ole mitään ajatusta siitä, millä he korvaisivat modernin yhteiskunnan, mutta heitä riemastuttaa kieltäminen, hävitys, väkivalta ja anarkia.⁴⁰

Situationistit olisivat tuskin voineet olla enemmän samaa mieltä. He kirjoittivat, ettei pankkien sulkemisesta johtunut rahanpuute ollut ihmisten miellissä harmillista, vaan että se pikemminkin helpotti ihmisten välisiä suhteita. Parissa viikossa ihmiset tottuivat rahan katoamiseen, ja ihmisten välinen solidaarisuus alkoi kukoistaa. Katukivet kritisoivat näyteikkunoita. Teoria toteutui kaduilla, kun ihmiset hylkäsivät ideologiat ja johtajat, ja toimivat omasta puolestaan. Barri-

kadit ja katujen uudelleennimeämiset edustivat urbanismin käytännön kritiikkiä. Taidetta eivät toteuttaneet enää pelkästään taiteilijat, vaan se toteutui kaduilla ja lukuisissa seinäkirjoituksissa. Massamedian lakattua toimimasta ihmiset alkoivat keskustella toistensa kanssa. Dérivestä tuli arkea, kun ihmiset alkoivat liftata joukkoliikenteen lakattua kulkemasta; bensen loputtua he löysivät uudelleen kävelyn. Eikä kenelläkään ollut varsinaista tarvetta päästä minnekään.⁴¹

Myös kommunistinen puolue toteutti oman negatiivisen roolinsa proletariaatin representaationa. Ay-liike oli SI:n mukaan ”mekanismi integroida proletariaatti riistojärjestelmään”, joten tästä lähtien kaikkien kapinoiden piti suuntautua työväenluokan ”omia liittoja vastaan”.⁴² Kommunistinen puolue kärsikin vaaleissa murskatappion.

Stalinismi esitti haikaisevimmän roolinsa sitten Budapestin. Niin kutsuttu Kommunistinen puolue ja sen ammattiyhdistysliike-laajennus muodostivat tärkeimmän vastavallankumouksellisen voiman, joka pidätteli liikehdintää. Porvaristo tai sosialidemokraatit eivät olisi pystyneet taistelemaan sitä vastaan yhtä tehokkaasti. Koska CGT:llä oli voimakkain organisaatio ja se pystyi jakamaan suurinta illuusioiden annosta, se näyttäytyi juuri siksi ilmeisimpänä lakon päävihollisena. Itse asiassa kaikilla liitoilla oli sama päämäärä.⁴³

Neuvostojen spontaani muodostuminen oli SI:n mukaan positiivinen ja tärkeä merkki liikehdinnässä.

Mikä määrittelee neuvostojen valtaa? Kaiken ulkopuolisen vallan purkaminen; suora ja täydellinen demokratia; päätöksen ja sen toteuttamisen käytännöllinen yhtenäistäminen; edustajat, jotka heidän valitsijansa voivat milloin tahansa olla tunnustamatta; hierarkioiden ja itsenäisten erikoistumisten lakkauttaminen; vapautetun elämän olosuhteiden tietoinen hallinta ja muuttaminen; massojen jatkuva luova osallistuminen; kansainvälinen laajentuminen ja yhteistoiminta.⁴⁴

Neuvostot olivat kuitenkin helppoja maaleja niille, jotka tahtoivat murskata liikehdinnän. Toiset hajosivat – kuten Sorbonnessa – eri ryhmittymien välisiin riitoihin ja soluttautumisyriytyksiin. Toiset ärsyttivät ihmisiä elitismillään ja ideologioillaan. Työläiset lähtivät ammattiyhdistysliikkeistä ja puolueista riippumatta lakkoon ja valtauksiin, mutta kun se ei kyennyt tekemään sen lisäksi muuta, ay-liikkeen ja kommunistisen puolueen oli helppo puhua työläisten puolesta ja ottaa tilanne haltuunsa.⁴⁵

SI kirjoitti, että näiden objektiivisten esteiden lisäksi massoilla oli myös oma subjektiivinen esteensä, jota ilman vastavallankumoukselliset eivät olisi pystyneet vesittämään liikehdintää. Tämä subjektiivinen este oli teoreettisen ja historiallisen tietoisuuden puute, joiden tiellä olivat speaktaakkelin ehdollistamismekanismi; kuluttajietoisuus, passiivisuus ja eristäminen. Vaikka kapina kohdistui alussa juuri näitä seikkoja vastaan, kapinallisten ”pimeä puoli” esti hylkäämästä niitä lopullisesti. Spontaanilla liikehdinnällä ei ollut aikaa tulla tietoiseksi itsestään, ja SI:n mukaan historiallinen tietoisuus oli sosiaalisen vallankumouksen ensisijainen ehto. Yksityisomaisuuden kunnioitus oli niin syvällä ihmisten mielissä, etteivät kapinalliset esimerkiksi sosialisoineet tavarataloja. Vallatuissa tehtaissa ei saatu joi-tain poikkeuksia lukuun ottamatta käyntiin tuotantoa, jotta sitä olisi käytetty kapinan hyväksi. SI:n mukaan kapinan perimmäisin epäonnistumisen syy oli siinä, ettei se osannut organisoitua itsenäisesti. Ja kun situationistit julkaisivat tämän ensimmäisen analyysinsä heinäkuussa 1968, he totesivat halveksuvasti, että vanha maailma sartreineen, godardeineen ja lyotardeineen oli jo jatkamassa hetkeksi keskeytyneitä uriaan, ja että sivustakatsojien joukko oli jo aloittanut toukokuun seinäkirjoituksista valmistettujen postikorttien sekä julisteiden keräilyä ja myynnin.⁴⁶ Proletariaatista ”tuli taas passiivinen objekti”, joka meni kotiin ”katsomaan televisiota”.⁴⁷

Pariisin kevät oli jättimäinen situaatio, joka ”sai Pariisin tanssi-maan”⁴⁸. Situaatio ei kuitenkaan voinut olla pysyvä olotila. Situaatio saattoi olla pysyvä ainoastaan parodiana, nurinkurisena nostalgiana, jossa sen katoaminen korvattiin tekemällä siitä liiketoimintaa, museo, ura ja erilaisia rooleja oheistuotteineen. Situationistien mukaan jo vuoden kuluttua Pariisin tapahtumista oli julkaistu 300 kirjaa.⁴⁹

Situationistit olivat jo ennen 1968 tapahtumia olleet sitä mieltä, että vallankumouksen suuret voitot olivat olleet Espanjan sisällissodan 1936 tai lukuisten muiden epäonnistumisina pidettyjen kapinoiden tapaisia ”situaatioita”, joissa ihmiset olivat organisoituneet itse neuvostoiksi ja hallinneet jonkin aikaa omaa elämäänsä. Sen sijaan vallankumouksen suuret speksaakkelit – malliesimerkkinä tietenkin bolshevikivallankumous – olivat päätyneet parodioiksi itsestään ja johtaneet inhimillisiin tragedioihin. Johtajiensa kautta myös ne olivat markkinoineet onnea, jota ne eivät olleet kyenneet antamaan. Pysyvinä vallankumoukset päätyivät korvaamaan vanhat johtajat uusilla, kun taas suurina epäonnistumisina pidetyt kapinat saattoivat hetkellisinä situaatioina tarjota näkymän todellisesta vallankumouksellisesta tilanteesta ja toisenlaisesta tavasta elää. Koska ihmisten kyky organisoiutua itse oli vallalle sietämätön ajatus, johtajat täytyi aina keksiä. Situationistit kritisoivatkin ankarasti Daniel Cohn-Benditin tapaisia puhemiehiä, joista media teki johtajia.

Kun vallankumous on vielä kaukana, vallankumouksellisten vaikea tehtävä on ennen kaikkea *teorian käytäntö*. Kun vallankumous alkaa, vaikea tehtävä on yhä enemmän ja enemmän *käytännön teoria*.⁵⁰

5.2 Pro-situ ja speksaakkelimainen kieltäminen

SI:hin kuulunut Christopher Gray on todennut, että Pariisin kevät merkitsi SI:n loppua.⁵¹ Situationistiset ajatukset levisivät toukokuun 1968 jälkeen laajemmalle kuin koskaan aikaisemmin, ja yksi jos toinenkin ryhmä julistautui situationistien kannattajiksi. Välittömästi tapahtumien jälkeen SI:hin liittyi lisää jäseniä ja kansallisia osastoja perustettiin uudelleen Italiaan, Skandinaviaan ja Yhdysvaltoihin, jotka kaikki yhden oman lehden julkaistuaan kuitenkin kuihtuivat pois.

Situationistien ydinryhmä lähti heti kesäkuun puolenvälin jälkeen vapaaehtoiseen maanpakoon Belgiaan. Tarkoituksena oli pysyä erossa tilanteen jälkiselvittelystä, jossa poliisi etsi Pariisissa piileskeleviä aktivisteja, ottaa etäisyyttä tapahtumiin ja julkaista kuvaus

tapahtumista situationistien näkökulmasta. Kirjan *Enragés et situationnistes dans le mouvement des occupations* (Enragét ja situationistit valtausliikehinnässä) julkaisi jo heinäkuussa 1968 suurkustantaja Gallimard, joka oli julkaissut myös Vaneigem in bestselleriksi nousseen kirjan. Tutkielman toinen painos ilmestyi samaan aikaan. Vaikka kirjan kirjoittajaksi oli merkitty René Viénet, sen olivat tosiasiaa kirjoittaneet Debord, Vaneigem, Khayati sekä Riesel.⁵²

Palattuaan loppuvuonna Ranskaan situationistit saivat osakseen huomiota, jota he eivät olleet odottaneet. Vaneigem kutsuttiin Ranskan vaikutusvaltaisen kirjailijaliiton jäseneksi. Debordin Speaktaakke-liiyhteiskunta-kirja nimettiin arvovaltaisen Sainte-Beuve-palkinnon ehdokkaaksi. Molemmat kieltäytyivät kunnioista hyvän avantgardeperinteen mukaisesti. Väli Gallimard-kustantamon kanssa menivät poikki, kun sen johtaja erehtyi vitsailemaan, että situationistit olivat käytännössä yhtiön palkkalistoilla.⁵³

Laajalle levinneen maineensa takia SI:hin olisi ollut nyt runsaasti pyrkijöitä, mutta Debord ei halunnut ottaa siihen uusia jäseniä, ennen kuin tilanne oli selkiytynyt. Situationistien ympärille alkoi kerääntyä kannattajajoukkoa, joka suljettiin kuitenkin kaikesta keskusteluista ja toiminnasta ulos. Kannattajat saivat SI:n sisäpiiriin tiivistymään yhä elitistisemmäksi ja sisäänpäin kääntyneemmäksi. Debord otti etäisyyttä myös SI:hin ja kahdentoista numeron jälkeen hän päätti luopua *Internationale Situationnisten* päätoimittajuudesta. Tilalle perustettu toimitusneuvosto ei loppujen lopuksi kyennyt enää jatkamaan lehden julkaisemista.⁵⁴

Neljäkymmentä lähestyvä Debord huomasi olevansa itseään 15–20 vuotta nuorempien situationistien ympäröimä, jotka kyllä olivat tehneet osansa barrikadeilla, mutta joiden intellektuaalisesta kyvykkyydestä hänellä ei ollut harhaluuloja. Situationistien joukko alkoi taas harveta eroamisien ja erottamisten takia: Mustapha Khayati erosi SI:stä syksyllä 1969 lähteäkseen taistelemaan Palestiinan puolesta ja Vaneigem pakotettiin eroamaan seuraavana vuonna. Viénet ja Riesel erosivat 1971, jonka jälkeen SI:ssä oli eri laskutavoista riippuen joko kaksi tai neljä jäsentä.

Oltiin siis tilanteessa, jossa oli Debordin mukaan alkamassa ”syvällisesti vallankumouksellinen aikakausi”⁵⁵, jossa kokonainen ”kan-

sainvälinen sukupolvi ryhtyi situationistiseksi⁵⁶ ja ”massat ovat hyväksyneet SI:n teorian”⁵⁷. Debord totesi myös, että ”tuhannet val-lankumoukselliset pääasiassa kehittyneissä maissa omaksuvat SI:n teorian, tyylin ja esimerkin, mutta paljon syvällisemmin ne omaksuu nykyaikainen yhteiskunta itse, joka näyttää vakuuttuneen situationististen näkökulmien totuudesta, joko toteuttaakseen ne tai taistel-lakseen niitä vastaan”⁵⁸. Samalla kuitenkin itse SI oli kriisissä ja se suhtautui torjuvasti kammoamaansa speaktaakkelimaiseen kuului-suuteen ja laajenevaan kannattajakuntaansa. Pahin loukkaus, mitä si-tuationistit saattoivat ajatella, oli se, että joku olisi pitänyt SI:tä ”yhtä kovana juttuna” kuin Godardia. Kriisin ilmentymä oli Debordin ja Gianfranco Sanguinetin, ainoan älyllisesti kunnostautuneen uuden jäsenen, julkaisema kirja *La Véritable Scission dans L'Internationale* (To-dellinen hajaannus Internationaalissa), joka merkitsi SI:n hajoamista vuonna 1972. SI:ssä oli sen hajotessa Debordin ja Sanguinetin lisäk-si kaksi muuta jäsentä, yksinäinen Skandinavian ”osaston” J-V Mar-tin sekä uudestaan ”jäseneksi kaukaa” otettu Ivan Chtchegloff, joka oleskeli tiettävästi mielisairaalassa.

Debord ja Sanguinetti totesivat kirjassa, että SI:n menestys – olihan sen analyysi varsinkin Pariisin toukokuun 1968 valossa ollut sekä en-nakoivaa että profeetallista – oli tehnyt siitä itsestään kontemplaa-tion kohteen. Paitsi että sitä saatettiin kuten ennenkin vastustaa – italialaisten anarkistien FAI:n kokous 1971 keskittyi pelkästään etsi-mään riveihinsä soluttautuneita ”situationisteja”⁵⁹ – sitä voitiin myös arvostaa ja kannattaa. Sen ajatukset voitiin hyväksyä. Debordille ja Sanguinettille tämä merkitsi sitä, että SI itsessään oli muuttumassa speaktaakkeliksi. Tämän sairauden konkreettinen oire oli pro-situ:

Haltioituneita SI:n sivustakatsojia on ollut vuodesta 1960, mutta en-sin hyvin pieninä määrinä. Viimeisten viiden vuoden aikana heistä on tullut kansanjoukko. Tämä prosessi alkoi Ranskassa, missä he näkivät itsensä suositussa ”pro-situn” tavaramerkissä, mutta tämä uusi ”ranskalainen sairaus” on ulottunut moneen muuhunkin maa-han. [...] Runsaslukuisina he pysyvät identtisinä: kuka on nähnyt yhden tai lukenut yhtä, on nähnyt tai lukenut ne kaikki. He ovat nykyisen historian merkittävä tuote, mutta he eivät luota sitä mil-

lään tavalla. Pro-situ-miljöö edustaa *näennäisesti* SI:n teorian muuttamista ideologiaksi [...].⁶⁰

Debordin ja Sanguinetin mukaan pro-situ kulutti speaktaakkelimaisista vallankumouksen ideologiaa, "situationismia". Jos SI olisi jatkanut entiseen tapansa, se olisi muuttunut itse tuon ideologian takaajaksi ja "kahlehtinut todellisen situationistisen liikkeen: vallankumouksen".⁶¹ Pro-situn mielikuvissa salaperäinen ja tavoittamaton SI ei ollut kriittis-käytännöllistä toimintaa, vaan

äärimmäisiä ideoita; eikä niinkään äärimmäisiä ideoita, vaan idea äärimmäisyydestä; ja lopullisessa analyysissä ei niinkään idea äärimmäisyydestä vaan kuva äärimmäisistä sankareista, jotka koontuivat voitolliseen yhteisöllisyyteen.⁶²

Kirjoittajat käyttivät koko sanallisen taituruutensa häväistäkseen näitä "situationismin kansalaisia", joita he eivät pitäneet kykenevänä mihinkään muuhun kuin sivustakatsojuuteen. He saattoivat puhua historiallisesta ajattelusta, mutta Debordin ja Sanguinetin mukaan he eivät tienneet historiasta mitään, puhumattakaan ajattelusta. He eivät enää uskoneet vallankumouksellisiin opiskelijoihin, joten he pysyivät itse vallankumouksen opiskelijoina.⁶³ Toisin kuin todelliset vallankumoukselliset, työläiset ja massat ylipäätään, pro-situt eivät tienneet eivätkä halunneet tietää toiminnasta mitään.

Debord ja Sanguinetti analysoivat lisäksi pikkuporvaristoa ja sen metamorfoosia, johtohenkilöstöä (ranskaksi *le cadre*, englanniksi *executive*). Pikkuporvaristo määrittyi sen mukaan, että vaikka se tosiasiassa saattoi olla olosuhteiltaan proletariaattia, sillä ei ollut vallankumouksellista tietoisuutta. Näin se saattoi vaihtaa leiriä erilaisissa yhteiskunnallisissa kiistoissa ja äänestää milloin oikeistoa ja milloin vasemmistoa. Pikkuporvaristo oli häilyvä ryhmä, jossa saattoi olla yhtä hyvin yliopiston professoreita, lääkäreitä tai kalastusveneiden omistajia. He olivat yhä enemmän palvelusektorin ylempiä työntekijöitä. Pro-situt tulivat siitä pikkuporvariston "etujoukosta", joka oli käytännössä proletariaattia, mutta jonka sosiaaliset käsitykset ja urasuunnitelmat olivat kiinni porvariston arvoissa.⁶⁴

Johtohenkilö sanoo aina "toisaalta; ja toisaalta", koska hän tietää kurjistuvansa työläisenä, hän haluaa uskoa olevansa onnellinen kuluttajana. Hän uskoo palavasti kuluttamiseen vain siksi, koska hänelle maksetaan sen verran, että hän voi kuluttaa hieman enemmän kuin muut, mutta samoista standardisoiduista tavaroista. [...] Johtohenkilö on kuluttaja par excellence, siis *sivustakatsoja* par excellence. Johtohenkilö on täten aina epävarma ja aina petetty, nykyaikaisen *väärän tietoisuuden* ja sosiaalisen vieraantumisen keskipisteessä.⁶⁵

Pikkuporvari ei ole kotonaan missään. Hän uskoo olevansa enemmän kuin mitä on ja mitä hän koskaan voi olla. Hän vakuuttelee ja epäilee, hän on köyhä ja toivoo rikkaiden hyväksyntää, vaikka tietää, ettei voi koskaan saavuttaa näiden yllleistä maailmaa. Hänen suosikkejaan ovat James Bond -elokuvat, joissa kaikkivoipa ja ikuisessa nykyhetkessä elävä agentti seikkailee upporikkaiden maailmassa kuin kotonaan. Tässä haavemaailmassa tavarat ovat aina "huomisen tavaroita tänään", naiset nuoria, halukkaita ja kauniita sekä miehet keskikäisiä ja raamikkaita. Bond hallitsee maailmaansa siinä määrin kuin pikkuporvari ei hallitse omaansa.

Debord ja Sanguinetti huomauttivat, että samoin kuin "hyvien aikojen" sosialidemokratia oli puhunut vapaudesta orjuuden logiikalla ja käsitteillä ("oikeus työhön" ja niin edelleen), feminismi oli vaarassa ajautua samaan ansaan. Nainen, joka halusi samoja asioita kuin halveksittava johtohenkilö, etsi samanlaista kullattua köyhyyttä kuin vieraantunut esikuvansakin.⁶⁶

Kun pikkuporvaristo liittyi perinteiseen perheen ja uskonnon arvoihin, johtohenkilö (kuten nykyajan "boheemi porvari") juoksee speaktaakkelin tarjoamien pseudo-uutuuksien perässä. Hän ei saa koskaan rauhaa speaktaakkelin tarjoamien tavaroiden kanssa, koska kun yksi tavara on vihdoinkin saatavilla, kaksi seuraavaa jo vaativat hänen huomiotaan. Muotia seuratakseen hän saattoi jopa "päätyä osoittamaan suosiota vallankumouksen *kuvalle*".^{67*}

Kirjoittajien mukaan pro-situn olemassaolo perustui ennemmin johtohenkilön kanssa samanlaiselle kuvitellulle ideaalille kuin todelliselle elämäntavalle: kuluttaminen oli "vallankumouksellista",

koska se perustui tavaroiden vallankumouksille ja lopulta vallankumouksen kallisarvoisalle kuluttamiselle.⁶⁸ Koska pro-situlla ei ollut samanlaisia tuloja kuin johtohenkilöllä, hän päätyi vaatimaan samoja tavaroita ilman työntekoa, ikään kuin yhteiskunta olisi ollut ne hänelle velkaa. Hän vaati kaiken heti nyt pelkästään sen perusteella, että oli julistautunut vallankumoukselliseksi. Debordin ja Sanguinetin mukaan tällaiset illuusiot kestivät pro-situilla pari vuotta, jonka jälkeen ”he menevät töihin”.⁶⁹

Debord väitti, että SI:ssä itsessään oli ollut välillä tällaisia pro-situja, ja että erottamisten suuri määrä johtui lähinnä siitä, etteivät erotetut tehneet koskaan mitään. SI:ssä ei pitänyt olla koskaan mitään

---

* Punainen on taas muotia

Vasemmistolaisuuteen törmää äkkiä kaikkialla. Protestilaulut soivat radiossa ja nuoret selailevat kahviloissa No Logoa. Vasemmistolaisuus sopii hyvin aikaan. Ja taitavasti muihin aatteisiin yhdistettynä vanhakin aate näyttää ihan kivalta.

[...]

Siihen me olemme tosiaan tainneet tulla: vasemmistolaisuus on nyt muodikas-ta musiikkia ja trendikästä lukemista. [...]

Kevyt vasemmistoradikalismi on sitä paitsi vihaiselle nuorelle paljon turvalli-sempi vaihtoehto kuin esimerkiksi äärioikeistolaisuus. [...]

No Logosta on tullut kirja, jota ylistetään trendikkäissä kiiltopaperilehdissä. Kleinin vasemmistolaisuus on ilmeisesti jäänyt kirjailijan kauniin hymyn ja tyylikkään olemuksen varjoon. [...]

Maailmalla aktivismi on jo lyönyt läpi niin täysin, että siitä on tullut mainos-ten ja muodin käyttötavaraa. Nuoret voivat jo pukeutua Protest-vaatteisiin ja ostaa Body Shopista Activist-vartalovoidetta. [...]

Kapitalismin kritiikinkin täytyy nyt olla tyylikästä, eikä oikeassa kurjuudessa ole mitään hienoa – ollaan sitten vasemmistolaisia tai ei.

Nykynuorille vasemmistolaisuus ei ole niin kuolemanvakava juttu kuin heidän vanhemmilleen, joilta aate kariutti avioliittoja ja rikkoi sukuja. Nyt se on pikem-minkin tyylikysymy – kuin hassu vanha vaate, joka löytyi kaapin perältä ja näyttää oikeastaan ihan kivalta, kun sen yhdistää sopivasti muihin vaatteisiin.

eroa teoreetikkojen ja käytännön toimijoiden välillä, koska ”parhaat teoreetikot joukossamme ovat aina olleet parhaita myös käytännössä”.⁷⁰ Tämä oli piikki Vaneigemia kohtaan, koska tätä oli kritisoitu pelkäsi teoreetikoksi, joka vetäytyi kokouksissakin hiljaisena nurkkaan.

SI perustettiin, jotta se hajoaisi voiton hetkellään. ”Situationistin” nimilappu oli tarkoitettu väliaikaiseksi leimaksi, eikä enää ollut tarpeellista määritellä oliko tämä tai tuo ihminen situationisti vai ei. Koska katsojia ei voinut olla ilman speaktaakkelia, Debord hajotti SI:n huhtikuussa 1972.

Ja nyt kun voimme imarrella itseämme sillä, että olemme hankineet tämän roskajoukon keskuudessa kapinallisimman kuuluisuuden, me tulemme *vieläkin luokseenpääsemättömiksi*, vieläkin salakähmäisemmiksi. Mitä kuuluisammiksi teesimme tulevat, sitä enemmän me itse muutamme hämäräperäisiksi.⁷¹

5.3 Guy Debordin myöhemmät vaiheet

Itsemurhan täydellisyys on sen monimerkityksisyydessä
– Guy Debord 1952⁷²

Debordin lopetettua SI:n hänen elämässään alkoi uusi vaihe. Hän hylkäsi kollektiivisen toiminnan neuvostoiheen ja SI:n tapaisine mikroyhteisöineen, ja kiinnostui entistä enemmän Machiavellin tapaisista aristokraattisista ajattelijoista ja näkymättömän kapinan ideasta. Hän kieltäytyi kaikista yhteyksistä eri maissa oleviin ihmisiin, jotka pitivät itseään situationistien kannattajina tai perillisinä. Tämä ei suinkaan vähentänyt hänen mainettaan salaperäisenä ”situationistijohtajana”, joka oli nyt painunut maan alle. Itse asiassa poliisi ja tiedustelupalvelu olivat 1970-luvun alussa erittäin kiinnostuneita Debordista. Tämän pitäminen hämäräperäisenä ”terroristijohtajana” oli tietenkin jyrkässä ristiriidassa sen kanssa, että SI oli sanoutunut jyrkästi irti terrorismista (ks. luku 4.4).⁷³ Debord jatkoi yhteistyötään

Sanguinettin kanssa, joka paitsi joutui stalinistien murhayrityksen kohteeksi, oli myös jatkuvissa vaikeuksissa viranomaisten kanssa. Sanguinetti muun muassa karkotettiin Italiasta ja myöhemmin Ranskasta sekä pidätettiin Italiassa usein kuukausiksi tekaistuilla syyteillä, joiden aikana poliisi yritti liittää häntä joko johonkin asekatkoon tai "terroristijärjestöön" nimeltä Kansainväliset situationistit.⁷⁴

Debord ystäväystyi kiistellyn elokuvatuottaja Gérard Lebovicin kanssa, joka oli lumoutunut Debordin maineesta vuoden 1968 kapinan taustapiruna. Upporikas Lebovici oli perustanut radikaalin kirjakustantamon Champ Libre, ja Debordista tuli kustantamon epävirallinen johtohenkilö 1974. Tämä taloudellisen kannattavuuden vaatimuksista täysin piittaamaton kustantamo julkaisi paitsi uusia painoksia Debordin kirjoista, myös tämän maun mukaan mm. sekä Karl että Groucho Marxia, Bakuninia, von Clausewitzia, Orwellia sekä maosmin ja stalinismin kritiikkejä. Muodissa olleita nais-, lesbo- ja homoliikkeen kirjoja tai rasisminvastaisia tekstejä Champ Libre ei sen sijaan julkaissut.

Lebovici ja Debord pitivät välimatkaa lehdistöön ja intellektuelleihin. Champ Libre ei lähettänyt arvostelukappaleita lehdistölle, kieltäytyi kirjallisuuspalkinnoista, sen edustajat eivät antaneet haastatteluita eikä se mainostanut kirjojaan. Lebovicin elokuva-alan työtoverit, joihin kuuluivat mm. François Truffaut, Catherine Deneuve, Gérard Debardieu ja Yves Montad, kummastelivat Debordin vaikutusta muuten kovana liikemiehenä pidettyyn tuottajaan. Jos Debord oli nyt Machiavelli, niin Lebovici oli hänen Ruhtinaansa. Varakas Lebovici rahoitti paitsi Debordin aristokraattisen mukavaa elämäntyyliä, myös hänen kolme 1970-luvun elokuvaansa. Ensimmäinen oli Debordin elokuvaversio hänen kirjastaan *La Société du Spectacle*, jonka kuvasto koostui muista elokuvista, teollisuusfilmeistä ja mainoksista detournatuista katkelmista. Ääniraidalla Debord luki monotonisella äänellä kappaleita kirjastaan.

Debord oleskeli paljon myös Italiassa, jonka poliittinen ilmapiiri oli hyvin sekava 1970-luvun alussa. Paitsi että maata vaivasi sekä punainen että musta terrori sekä huhut näiden yhteydestä salaisen poliisin toimintaan, maan poliittinen puoluekenttä oli pirstaleina, oikeuslaitos politisoitu ja huhut erilaisista salaliittoteorioista kiristivät

maan poliittista ilmapiiriä. Lisäksi Italian kommunistinen puolue oli ajautumassa "historialliseen liittoon" kristillisdemokraattien kanssa.⁷⁵

Sanguinetti sekoitti tätä ennestäänkin sekavaa ilmapiiriä julkaisemalla Debordin avustuksella pamfletin *Rapporto veridico sulle ultime opportunita di salvare il capitalismo in Italia* (Todellinen raportti viimeisestä mahdollisuudesta pelastaa kapitalismi Italiassa). Pamfletin kirjoittajaksi merkittiin nimimerkki "Censor" ja sen 520 kappaleen painos lähetettiin merkittäville poliitikoille, journalisteille, akateemikoille ja suurliikemiehille. Sanguinetti oli kirjoittanut Debordin avulla Raportin ikään kuin porvarillisen kristityn näkökulmasta, joka samalla rekuperoi situationistista analyysia porvarilliseksi. Situationistista alkuperää ei tietenkään mainittu missään. Raportissa painotettiin kommunistisen puolueen elintärkeää roolia työläisten integroimisessa kapitalismiin sekä valtion kontrolloiman terrorismin käyttökelpoisuutta. Se oli klassiseen ja sivistyneeseen tyyliin kirjoitettu teksti ja siinä siteerattiin muun muassa Shakespearea, Hegeliä ja Machiavellia.⁷⁶ Samalla se on mielenkiintoinen linkki Debordin 1967 Speaktaakkeliyhteiskunta-kirjan ja 1988 Kommentteja speaktaakkeliyhteiskunnasta -kirjan välillä.

Tekstissä mainittiin kapitalismin tärkeimmäksi uhaksi se, että työläiset pääsisivät kommunikoimaan toistensa kanssa ilman välittäjiä ja ulkopuolista kontrollia. Kirjoittaja kiitteli kommunistista puoluetta siitä, että se oli useaan otteeseen auttanut kapitalismia välttämään tämän vaaran. Representaatiot, ihmisten eristäminen toisistaan ja konemplaatio olivat kapitalismin tärkeimpiä edellytyksiä. Kapitalismi oli onnistunut levittäytymään maailman joka kolkkaan, vaikkakin näennäisen ristiriitaisissa muodoissa, ja se oli onnistunut antamaan markkina-arvon kaikelle. Valtiovalta ei ollut ollut koskaan vahvempi, ja se määritteli kaikkea elämää yhteiskunnassa. Silti kapitalismin piti olla demokraattinen, koska "täytyi pystyä valitsemaan kahdesta edustajasta, niin kuin täytyi pystyä valitsemaan kahden samanarvoisen tavaran välillä".⁷⁷

Pian alkoivat arvailut, kuka oli tekstin kirjoittaja. Mielipiteet vaihtelivat siitä, tuliko kirjoittaja oikealta vai vasemmalta, mutta yhtä mieltä oltiin siitä, että analyysi oli osuva ja samalla armottoman kyy-

ninen. Laajan tietämyksensä takia kirjoittajaksi arvailtiin jotakuta Italian politiikan sisäpiiriläisistä, ehkäpä jotain nuorta ja nousevaa ministeriön virkamiestä. Ulkopuolinen kirjoittaja ei voinut olla, koska ”asiat, jotka hän tiesi olivat liian tärkeitä ja tarkkoja”⁷⁸. Oikeisto hyväksyi kirjoittajan machiavellimaiset teesit, kun taas vasemmisto yritti kiistää kirjoittajan väitteen, että kommunistien liitto kristillisdemokraattien kanssa olisi ollut petos työläisiä kohtaan. Kukaan ei kiistänyt kirjoittajan väitettä vallan okkulttisesta luonteesta. Harvat huomasivat yhteyden SI:n kirjoituksiin ja Debordin klassisia lainauksia viljelevään tyyliin.⁷⁹

Kun Italian entinen pääministeri Aldo Moro kidnapattiin 15.3.1978 ja löydettiin murhattuna 9.5. samana vuonna, Sanguinetti piti oman turvallisuutensa kannalta parempana hankkia itselleen alibin, vetäytyä maalaisasunnolleen ja olla kyläläisten ja karabiinierien nähtävänä. Pian 18 aseistettua sotilasta tutkikin Sanguinettin talon, joka kaiken lisäksi sijaitsi vielä tämän toisen vihollisen, kommunistien hallitsemalla alueella. Näissä olosuhteissa hän oli haluton tarttumaan Debordin ehdotukseen hyödyntää Moron tapauksesta syntynyttä kohua ja paljastaa ”totuus terrorismista”. Hän julkaisi vasta seuraavana vuonna – Debordin mielestä liian myöhään – terrorianalyysinsä ”Terrorismista ja valtiosta”. 1980-luvun alkuun tultaessa Debord ei enää ollut tekemisissä Sanguinettin kanssa.⁸⁰

Tällä välin oli kehittynyt nuorisoliike nimeltä punk, joka tuntui toteuttavan monia situationistisia ideoita. Punk-liike hylkäsi kulutusyhteiskunnan ja sen tarjoaman kulttuurin sellaisen tee-se-itse-taiteen hyväksi, jota kuka tahansa saattoi tehdä yhdistämällä olemassa olevia elementtejä. Se purki katsoja-esiintyjä -dikotomiaa osallistumisen hyväksi ja loi lyhytkestoisia, arvaamattomia ”situaatioita”. Myös kaaoksen ja anarkian ylistäminen yhdistivät punkkia ja situationisteja. Kuten situationistit, punkkarit sanoivat asiat suoraan niin kuin ne heidän mielestään olivat ilman turhia kainosteluita tai hienosteluita. Sex Pistols -yhtyeen manageri Malcolm McLaren ja yhtyeen levynkansia suunnitellut Jamie Reid tunsivat situationistisia ideoita Lontoon pro-situryhmän King Mobin kautta. Reid oli ollut kuvittamassa ex-situationisti ja ex-King Mob -jäsenen Chris Grayn toimintaa, ensimmäistä situationisteja englanniksi esitellyttä kirjaa *Leaving*

The 20th Century: The Incomplete Work of the Situationist International vuonna 1974. Debord itse ei piitannut lainkaan punkista, joka ensimmäisten vuosien elinvoiman jälkeen rekuperoitiin yhdeksi tavaroita ja merkityksiä tuottavan kulttuuriteollisuuden osa-alueeksi.

Debord, joka kuunteli mieluiten jazzia ja ranskalaisia laulelmia, koki elämänsä järkytyksen Orwellin vuonna 1984. Lebovici oli edellisenä vuonna ostanut pienen Studio Cujas -elokuvateatterin latinalaiskortteleista. Elokuvateatterin ohjelmisto koostui pelkästään Guy Debordin elokuvista, joita oli ollut mahdotonta saada ohjelmistoon missään muualla. Debordin viimeinen elokuva, latinankielisen palindromin mukaan nimetty *In girum imus nocte et consumimur igni* (1978), sai esimerkiksi ensi-iltansa vasta vuosia valmistumisensa jälkeen, koska mikään elokuvateatteri ei halunnut näyttää sitä.

Gérard Lebovici löydettiin kuoliaaksi ammuttuna maanalaisesta parkkihallista 7. maaliskuuta. Murhaa ei ole selvitetty. Kuuluisan ja kiistellyn elokuva tuottajan murha aiheutti luonnollisesti skandaalin, ja kun murhaajaa ei löytynyt, myös Debordin nimi vedettiin mukaan mediaspekulaatioihin. Lehdistö reposteli Debordin ja Lebovicin hämäräperäisellä suhteella ja spekuloiden, oliko tämä pahamainen ”terroristijohtaja” ja Lebovicin ”guru” kenties itse murhan takana. Todisteina Debordin terrorismi- tai vakoojakytköksistä pidettiin muun muassa sitä, ettei hänestä ollut olemassa yhtään 1980-luvulla otettua valokuvaa tai ettei hän ollut tehnyt päivääkään töitä. Nämä seikat todistivat monien mielestä, että Debord oli Moskovan agentti tai terroristi. Paparazzit jahtasivat Debordia onnistumatta kuitenkaan saamaan hänestä yhtään kuvaa. Debord puolestaan tunsi kaaoksen keskellä ylpeyttä siitä, että sai otettua valokuvia valokuvaajistaan.⁸¹

Debord tunsi itsensä uhatuksi. Olihan italialainen radikaali teoreetikko Toni Negri ajettu maanpakoon Ranskaan kytkemällä tämä Punaisten prikaatien toteuttamaan entinen pääministeri Aldo Moron murhaan. Vasemmistopiireissä esitettiin erilaisia salaliittoteorioita, joiden mukaan Debord olisi joutunut samanlaisen valtiollisen juonittelun kohteeksi.⁸² Debord teki hänelle harvinaisen teon ja haastoi viikkolehden *Le Journal du dimanche* sekä stalinistiset *Minute* ja *L'Humanite* -lehdet kunnianloukkauksesta oikeuteen. Hän voitti oikeusjutun helposti. Hän olisi saanut julkaista oikeuden päätöksen

kolmessa valitsemassaan lehdessä vastapuolen kustannuksella, mutta kieltäytyi, koska piti kaikkia lehtiä ”yhtä huonoina”.⁸³

Ystävänsä murhan ja sitä seuranneiden tapahtumien järkyttämänä Debord kielsi elokuviensa esittämisen. Hän julkaisi nyt Éditions Gérard Leboviciksi nimensä muuttaneella kustantamolla pienen kirjan *Considérations sur l'assassinat de Gérard Lebovici* (Ajatuksia Gérard Lebovicin salamurhasta). Kirja sisältää lehdistössä julkaistut rönsyilevät spekulatiot Debordin oletetusta yhteydestä ystävänsä kuolemaan sekä tämän kitkerät kommentit väitteisiin. Kirjassa hän julkaisi kuvaajiaan härnätäkseen itsestään valokuvan, joka jäi viimeiseksi julkiseksi kuvaksi Debordista. Hänen mukaansa eläminen speaktaakkelin ulkopuolella oli pahin rikos, mitä speaktaakkelissa saattoi tehdä:

Hän, joka omasta tahdostaan ei tee itseään mahdollisimman näkyväksi speaktaakkelissa, elää itse asiassa salassa, koska kaikki nykyinen kommunikaatio yhteiskunnassa kulkee tämän välityksen kautta. Hän, joka elää salassa, on salakähmäinen henkilö. Salakähmäistä henkilöä voidaan pitää mitä todennäköisimmin terroristina. Joka tapauksessa salakähmäinen henkilö ei ole kykenevä tapaamaan kunnioitettavia ihmisiä; eikä siksi pitäisi olla hirvittävän hämmästyntynyt, jos tällainen henkilö kokisi väkivaltaisen ja salaperäisen kuoleman.⁸⁴

Lisää näkyvyyttä oli kuitenkin luvassa. Vuonna 1989 SI näytti siirtyvän lopullisesti taidehistorian kaanoniin, kun Lontoossa, Pariisissa ja Bostonissa kiersi sitä esittelevä näyttely *On the Passage of a few Persons Through a Rather Brief Period of Time: about the Situationist International* (Muutamien henkilöiden reitistä melko suppean ajanjakson läpi: Kansainvälisistä situationisteista). Näyttely keskittyi luonnollisestikin SI:n ”taiteellisiin” alkuvuosiin ja aiheutti vastalauseita pro-situiltilta, jotka pitivät näyttelyä pyhäinhäväistykseenä. *Internationale Situationniste* -lehden metallihohtokantiset alkuperäisnumerot oli aseteltu vitriiniin ihailtaviksi, ja näyttelystä koottu kirja oli sidottu hiekkapaperikansiin, kuten Debordin ja Asger Jornin 1959 kirja *Mémoires*. Debord kieltäytyi kutsusta Pariisiin näyttelyyn.

Debord julkaisi lyhyen omaelämäkertansa ensimmäisen osan 1989. *Panégryrique* (Ylistyspuhe) oli kirjoitettu niin kuin sen kirjoittaja olisi elänyt millä tahansa muulla vuosisadalla kuin 1900-luvulla. Siinä Debord monien mielestä estetisoi elämänsä ja nosti itsensä historian suurmiesten joukkoon, vaikka samalla suoraan kielsi tekevänsä jälkimmäistä⁸⁵. Muistelmissaan hän ei maininnut SI:tä tai tuntemiaan ihmisiä nimeltä, mutta lähes jokaisella sivulla lainaili ja mainitsi nimeltä jonkin historian suurmiehistä. Ellei tuntenut hänen elämänhistoriaansa, ei kyennyt ymmärtämään, mihin tapahtumiin tai elämänvaiheisiin hän kulloinkin viittasi. Sen sijaan hän omisti yhden lyhyen kirjansa seitsemästä kappaleesta juomiselleen (”kaikki se on jättänyt minulle vähän aikaa kirjoittaa”⁸⁶), toisen sotastrategialle (”kukaan ei ole kahta kertaa nostanut Pariisia kapinaan”⁸⁷) ja kolmannen paikoille, joissa hän oli käynyt (”olin ainoa ihminen, joka oli rakastanut Pariisia”⁸⁸). Lopuksi hän toteaa, että paljon häntä viisaammat ovat jo selittäneet, mistä tässä kaikessa on kyse – ja lainaa sen jälkeen itseään.⁸⁹

Debordille oli jo nelikymmenvuotiaana kehittynyt alkoholin käytöstä johtunut kihti. Hän kieltäytyi vähentämästä juomistaan, kun sairaudet tekivät hänen elämästään kivulloista, ja jatkoi aristokraattista, ulkopuolisesta maailmasta piittaamatonta elämäntyyliään loppuun asti. Hän eli 1990-luvun alussa loistoluokan asunnossaan ilman televisiota tai puhelinta ja suunnitteli päiväkausia illallisia, joihin kutsut lähetettiin valituille kirjeitse. *Panégryrique*ssa hän ylpeili juomisellaan:

Minulla olisi ollut hyvin vähän sairauksia, ellei alkoholi olisi lopulta tuonut minulle joitain kihdistä unettomuuteen ja huimaukseen. ”Kauniit kuin alkoholismista tärisevät kädet”, Lautréamont sanoi. On aamuja, jotka ovat innostavia mutta vaikeita.⁹⁰

Debordilla diagnosoitiin alkoholisteille tyypillinen sairaus, ääreisherमतulehdus syksyllä 1990. Saatuaan valmiiksi ainutlaatuisen yhteistyönsä Canal Plus -televisiokanavan kanssa, TV-ohjelman *Guy Debord, son art et son temps* (Guy Debord, hänen taitensa ja aikansa), hän ampui itseään sydämeen maalaisasunnollaan Champot’ssa marraskuun 30. päivä 1994.

Kuten kaikkien sairauksien kanssa, paljon on voitettavissa sillä, ettei hae eikä hyväksy hoitoa. Se on vastakohta sairaudelle, joka saadaan kaduttavalla kohtuuttomuudella. Se päinvastoin vaatii kokonaisen elämän uskollista itsepäisyyttä.⁹¹

6. Kritiikin speaktaakeli

SI luotti ajattelunsa voimaan niin paljon, että sen mielestä pelkkä speaktaakkelianalyysin kehittäminen ja sen levittäminen massojen tietoisuuteen olisi riittänyt vallankumouksen alkamiseen. Luokka-tietoiset ihmiset olisivat järjestäytyneet spontaanisti neuvostoihin ja alkaneet hallita omaa elämäänsä, joka olisi välttänyt pikkuporvarilliset erehdykset. 2000-luvun perspektiivistä nähdään, että tällainen asenne sekä situationistien uudelleen määrittelemään proletariaattiin asettama toivo olivat ylimitoitettuja.¹

Vaikka neuvostot olivat situationistisen ohjelman kulmakiviä, SI ei analysoinut niitä systemaattisesti. Kun Pariisiin kevät osoitti neuvostojen haavoittuvuuden, SI ei käyttänyt aikaa sellaisten seikkojen selvittämiseen, miten neuvostojen olisi pitänyt järjestäytyä, mitä vaaroja niiden piti varoa (itsestään selvien ”soluttautujien” ja ”reku-peraattorien” välttämisen lisäksi) ja miten ne olisivat käytännössä toimineet. Greil Marcus on huomauttanut, että neuvostoista tuli jonkinlainen taikasana ja itseisarvo, johon saatettiin aina vedota, kun piti puhua todellisesta demokratiasta.²

SI jätti analysoimatta perusteellisesti myös toisen keskeisen alueensa, arkielämän. Vaneigem kirjoitti, ettei kukaan ollut vaivautunut tutkimaan, miten ihmiset olivat todella eläneet niinä vallankumouksellisisina hetkinä, joita he pitivät työväenliikkeen todellisina voittoina³. Mutta he eivät itsekään tehneet sitä. He pitivät arkea kaiken mittana, mutta jättivät huomiotta Foucault'n tapaiset kirjoittajat, jotka käsitelivät aihetta perinpohjaisesti.⁴ Sama asia koski myös lahjan periaatetta, jonka piti olla Vaneigemin mukaan ”uuden todellisuuden” perusta⁵.

Problemaattista oli myös se, että kun SI:n ajatukset alkoivat todella levitä, se kiirehti paheksumaan kannattajiaan. Nämä pro-situt saivatkin kuulla olevansa ”todellisten” situationistien ja radikaalin toiminnan tärkeimpiä vihollisia. Taktisesti pro-situ-ajatus oli nerokas. Se hajotti SI:n kannattajakunnan keskenään riiteleviksi klikeiksi, joista aina se, joka oli äänessä, saattoi syyttää muita pro-situiksi ja samalla kiistää implisiittisesti olevansa itse sellainen. Tämä riitely ja keskinäinen syyttely ovat jatkuneet jo yli 30 vuotta, eikä sille ole näkyvissä loppua. Ne harvat Stewart Homen tapaiset ihmiset, jotka ovat nähneet tämän taktiikan taakse, ovat olleet itse äänekkäimpiä meluajia tässä pienessä, mutta riitaisessa joukossa.⁶

Strategisesti ja sosiaalisesti pro-situn käsite saattoi olla vähemmän nerokas. Kun situationistinen projekti jäi kesken, SI:stä kiinnostuneet eivät ole keskinäisten riitojensa takia voineet jatkaa sitä yhdessä. Jotain näkökulmaa SI:n projektin keskeneräisyyteen antaa Vaneigemin vuonna 1966 tekemä lista aiheista, joita piti käsitellä ”ilman akateemista debattia tai turhanpäiväistä spekulatiota”:

Poliittisen taloustieteen kritiikki – sosiaalitieteiden kritiikki – psykoanalyysin kritiikki (erityisesti Freud, Reich, Marcuse) – hajoamisen ja syrjäyttämisen dialektiikka taiteessa ja filosofiassa – semiologia: ideologisen järjestelmän tutkimuksen kontribuutio – luonto ja luonnon ideologiat – leikin rooli historiassa – teorioiden historia ja historian teoriat – Nietzsche ja filosofian loppu – Kierkegaard ja teologian loppu – Marx ja Sade – strukturalistit.

Romanttinen kriisi – *préciosité* [teeskentely] – barokki – taiteelliset kielet – taide ja arjen luovuus – dadaismin kritiikki – surrealismien kritiikki – yhteiskunta ja kuvallinen perspektiivi – itseparodioiva taide – Mallarmé, Joyce ja Malevitch – Lautréamont – primitiivinen taide – runoudesta.

Meksikon vallankumous (Villa ja Zapata) – Espanjan vallankumous – Asturias 1934 – Wienin kapina – talonpoikaikapina (1525) – spartakistinen vallankumous – kongolainen vallankumous – talonpoikaissota – tuntemattomat vallankumoukset – Englannin vallankumous

– kommunalistiset liikkeet – Enragét – Fronde–kapina – vallankumoukselliset laulut (tutkiminen ja antologia) – Kronstadt – bolsevismi ja alikehittyneisyys – kirkko ja vääräoppiset – sosialismin erilaiset suuntaukset – sosialismi ja alikehittyneisyys – kybernetiikka ja valta – valtio – islamin alkuperä – teesejä anarkiasta – teesejä kristinuskon ongelman lopullisesta ratkaisusta – asiantuntijoiden maailma – demokratiasta – Internationaalit – kapinasta – itsehallinnan ongelmat ja teoria – puolueet ja työväen liitot – vallankumouksellisten liikkeiden organisaatiosta – siviili- ja rikosoikeuden kritiikki – teollistumattomat yhteiskunnat – teesejä utopiasta – ylistys Charles Fourierille – työläisneuvostot – fasismi ja maaginen ajattelu.

Arjen toistuvuudesta – unet ja unihoireet – tutkielma intohimoista – hetket ja situaatioiden konstruointi – urbanismi ja populaari rakentaminen – kumouksellisen detournementin käsikirja – yksilöllinen ja kollektiivinen seikkailu – vallankumouksellisten ryhmien intersubjektiivisuus ja koherenssi – leikki ja jokapäiväinen elämä – henkilökohtaiset fantasiat – vapaudesta rakkauteen – alustava tutkielma tukikohdan perustamiseksi – hulluus ja hurmokselliset mielentilat.⁷

Debordia voidaan kritisoida siitä, että hän pyrki monopolisoimaan kapinan itselleen. Kaikki muut hänen kulloistakin lähipiiriään lukuun ottamatta olivat hänen mielestään typeryksiä, ja entiset liittolaiset muuttuivat lopulta vihollisiksi. Tämän asenteen takana Debordilla oli pelko oman ajattelun ja toiminnan vesittymisestä. Niinpä hän piti parempana ”vaihtaa ystäviään kuin ideoitaan”.⁸

Ajattelutapa tarkoitti samalla myös etujoukkoajattelua ja älyllistä elitismia, vaikka Debord tietenkin kiisti tällaiset syytökset. Omas ta merkityksestään tietoisena Debordin johtaman SI:n tuli muotoilla analyysi – jota kukaan muu ei kyennyt tekemään – minkä jälkeen massojen piti omaksua se ja toteuttaa vallankumous. SI suhtautui muihin ylimielisesti, koska se oli omasta mielestään älyllisesti ylivoimainen.⁹ Se kielsi olevansa etujoukko, koska se oli liian erinomainen sellaiseen rooliin.

SI:hin kuulunut Christopher Gray on kritisoinut SI:tä väittämällä, että kapitalismin ongelma oli emotionaalinen, ei älyllinen. Tämä oli hänen mukaansa paitsi SI:n, myös yleensä vasemmistointellektuellien ongelma. SI tajusi kuitenkin, ettei pelkillä filosofisilla spekuloinneilla voitu loppujen lopuksi muuttaa muuta kuin akateemisia ja älyllisiä *käsityksiä* maailmasta. Grayn mukaan

työläisrassukat eivät tiedä, mitä on tekeillä, he tarvitsevat jonkun kertomaan sen heille. Mutta ihmiset kaduilla, toimistoilla ja tehtaisissa tietävät hemmetin hyvin, mitä tapahtuu, vaikkakaan he eivät kykene kirjoittamaan siitä esseitä kaikkine teoreettisine koukeroineen. *Juju on siinä, etteivät he kykene tekemään asialle mitään.*¹⁰

Toisin kuin Gray esittää, SI oli hyvin tietoinen asiasta, ja se koki tehtäväkseen löytää keinoja korjata tämä yleinen kykenemättömyys tehdä asioille mitään. SI tiedosti hyvin ihmisen voimattomuuden ja kykenemättömyyden, mikä johtui kapitalismin hajota ja hallitse -logiikasta. SI:n analyysin oli tarkoitus muuttaa tämä tilanne.

Kun SI kielsi jäseniltään luovan toiminnan – vallankumouksellista intellektuaalista toimintaa lukuun ottamatta – se muuttui yhä kuivakkaammaksi, eivätkä sen viimeiset vuodet olisivat voineet olla kauempana nuorten letristien slapstick-anarkiasta. Vaikka taide maailma hylättäisiinkin yhteiskunnallisena hierarkiana ja vaikka taide teokset nähtäisiin rekuperoitavissa olevina tavaroina, ei tämä voi myöskään merkitä luovuuden tukahduttamista. Vuoden 1962 jälkeinen SI vaati, että kaiken luovuuden tuli olla sellaista, joka ei mahdunut mihinkään aikaisempiin muotteihin. Paradoksaalisesti tämän luovuuden piti olla samalla suunnattu pelkästään vallankumouksellisen toiminnan hyväksi.

SI:tä ja Debordia voidaan kritisoida myös sen omalla alueella, arkielämässä. Situationistien suhtautuminen naiseen oli hyvin konservatiivista, jopa seksististä, ja tällainen asenne oli SI:n edustamalle traditiolle aika tyypillinen. Naisten tehtävä oli Debordin lähipiirissä hoitaa kokkaus, siivous ja tekstien puhtaaksikirjoitus. Debord totesi 1981 luonaan vierailleelle femisti Lucy Forsythelle toisesta vaimostaan Alice Becker-Hosta, että ”hän tiskaa, minä teen vallankumouksen”.¹¹

SI:n puolustukseksi täytyy muistaa, ettei se pitänyt itseään itseisarvona, vaan sen lähtökohta oli, että ”voittonsa hetkellä” sen piti lakauttaa itsensä erillisenä organisaationa. Vallankumouksen jälkeen kaikista tulisi ”situationisteja”. Voidaan tietysti kysyä, mikä olisi ollut esimerkiksi naisten ja Debordin entisten vihollisten osuus tässä situationistisessa maailmassa. Toisaalta SI näki selvästi, miten työväenliikkeen vanhoista, alun perin hierarkioiden vastaisista organisaatioista oli tullut uusia valtahierarkioita ja massojen vihollisia:

Ranskassa ja Tshekkoslovakiassa, missä vallankumouksellisella liikehdinnällä oli paras jalansija, kuka tukahdutti sen tehokkaimmin? Kuka puolsi ja tyrkytti paluuta normaaliin tehtaissa ja kaduilla? No, molemmissa tapauksissa ne olivat kommunisteja: Pariisissa ammattiyhdistysliikkeiden ansiosta, Prahassa Puna-armeijan ansiosta. Tämä on ensimmäinen läksy, joka on opittava näistä tapahtumista.¹²

Kun Sanguinetti kirjoitti tämän viitaten vuoden 1968 tapahtumiin, olisi listaan voitu lisätä Unkarin tapahtumat vuonna 1956 ja myöhemmin Taivaallisen rauhan aukion verilöyly Kiinassa 1989.

SI ei pystynyt uudistumaan vuoden 1968 jälkeen. Jos Pariisiin kevään tapahtumat merkitsivät sitä, että ”proletariaatti” petti SI:n siihen asettamat odotukset, SI ei kyennyt muuttamaan ajatteluaan. Se ei kyennyt astumaan ulos avantgarderoolistaan ja tietynlaisesta leninistisestä puolueajattelustaan. Avantgardena se pysyi, koska se pyrki elämään tässä ja nyt maailman, joka oli vasta tulossa. Se ei saanut kosketusta ”tavallisten ihmisten” elämään eikä kyennyt rakentamaan elämänmuotoja, jotka olisivat muuttaneet olemassa olevia moraalin ja tapojen rajoja.

SI kykeni vapauttamaan voimia, mutta se ei kyennyt elämään näiden voimien kanssa. Se vei loppuun destruktiivisen ohjelmansa, muttei kyennyt rakentamaan uutta. Se ei pystynyt muodostamaan neuvostoista uusia hallinnan muotoja. Näin hallinnan muotojen kehittäminen jäi edelleen poliittisen ”oikeiston” monopoliksi.

7. Speaktaakkelin kritiikki

7.1 Arvo ainoana arvona

Useat SI:n kommentoijat ovat pohtineet sitä, miten speaktaakkelin kritiikki voisi olla ylipäätään mahdollista. Jos kritiikki kumpuaa speaktaakkelin sisältä, eikö se ole samalla speaktaakkelin ennalta määräämää? Tämä on monien jälkistrukturalistien tai postmodernien ajattelijoiden lähtökohta. Pontta siihen antavat myös Debordin Kommenteissaan esittämät samansuuntaiset väitteet sekä se, että Debord osallistui itse 1970-luvulla ”speaktaakkelimaiseen” toimintaan toimimalla kustannusyhtiössä ja tekemällä elokuvia.

Ongelmaan voidaan vastata useilla tavoilla. Ensinnäkin marxilainen yhteiskuntakritiikki on aina immanenttia kritiikkiä, koska olisi mieletonnä kritisoida jotain muuta kuin olemassa olevaa yhteiskuntaa. Toiseksi voidaan ottaa mukaan arjen taso, jossa kritiikkiä tehdään ja siellä sitä myös kiistämättä esiintyy, vaikka ehkä ennalta määräytyissä muodoissakin.

Kritiikin mahdottomuutta puolustaa havainto, että useimmat vanhan kritiikin muodot työväen- ja kolmannen maailman vapautusliikkeineen ovat tulleet tiensä päähän¹. Debordin analyysin kautta tähän voidaan vastata siten, etteivät nämä liikkeet missään vaiheessa edustaneetkaan todellista kritiikkiä. Päinvastoin ne toimivat reformistisesti viimeistään siitä hetkestä lähtien, kun ne alkoivat puhua edustamiensa ryhmien puolesta.

Onko siis speaktaakkelin kritiikki mahdollinen? Viimeisessä kirjassaan *”Cette mauvaise réputation...”* (”Tämä huono maine...”) Debord

kiistää speaktaakkelin lopullisen voiton ja kirjoittaa koko järjestelmän tulossa olevasta hajoamisesta.² Speaktaakkelianalyysi olisi tietenkin ollut mieletön hanke, jos kritiikki ei olisi ollut mahdollinen. Kuten on nähty, sen avulla voidaan selittää paitsi koko kapitalistisen maailman toimintamekanismia, myös esimerkiksi kulttuuriteollisuutta ja median toimintaa. Se auttaa ymmärtämään hyvin erilaisia ilmiöitä terrorismista tavaramuodon kehittymiseen sekä kuvien ja brändien hallitsemaan maailmaan, jossa dualismi kuvan ja sanan välillä on hävinnyt. Speaktaakkeli on joustava käsite, ja sitä voivat käyttää niin mediakriitikot, poliitikot kuin vallankumoukselliset. Sen avulla voidaan selittää sekä osia että kokonaisuutta. Siihen, mitä speaktaakkelianalyysin kautta kritisoidaan, otetaan samalla kriittinen etäisyys, vaikka jokainen kritiikin kohde samalla myös määrittelee enemmän tai vähemmän omaa kritiikkiään. Kapitalismin kritiikki kohdistuu sen huonoihin puoliin ja tällä tavoin kapitalismi määrittelee omaa kritiikkiään. Täydellistä on turha kritisoida. Kapitalismia arvostellaan sen sisältä käsin ja speaktaakkelin käsite on työkalu tähän immanenttiin kritiikkiin, jonka ei tarvitse olettaa yleispäteviä perustuksia. Tämä kritiikki ei ole myöskään täydellisesti speaktaakkelin ennalta määräämää, kuten osa postmoderneista ajattelijoina on yrittänyt väittää.³

Si:n kritiikki kohdistui yhteiskuntaan, jossa ei ole muita arvoja kuin arvo; siis vaihtoarvo. Samalla Debord asetti talouden elämän vastakohtaksi voimakkaammin kuin esimerkiksi Marx tai Lukács väittäen, että talous on ”julistanut avoimen sodan ihmisyydelle”.⁴ Jappe palaa Marxin *Pääomassa* esittämään yhtälöön ”20 jaardia liinakangasta = 1 takki” ja toteaa, että koska määrä (ks. luku 3.1.4) voidaan jättää pois

voimme redusoida yhtälöksi ”liinakangas = takki”. Liinakangas on siis sama asia kuin takki, tee tai rauta. Toisin sanoen ”valkoinen = musta”. On ilmiselvää, että tällaiselle periaatteelle perustuva yhteiskunta on matkalla kohti huonoa loppua. On siis hyvin mahdollista kritisoida kapitalismia, ja erityisesti meille tyrkytettyjä tarpeita, ilman että pitäisi välittömästi määritellä mikä on ”luonnollista” tai ”oikeudenmukaista”. Samalla tämä kapitalismin virheellisyys-

den objektiivinen esitys luo pohjaa postmodernille relativismille, jossa jokainen sosiaalinen muoto on yhtä satunnainen ja lopullisessa arvioissa myöskin yhtä oikeutettu.⁵

Jos yhteiskuntaa voitiin situationistien mukaan arvostella sen mukaan, mitä se lupaa ja mitä se loppujen lopuksi antaa, arvolle perustuva yhteiskunta ei edes teeskentele lupaavansa samanlaista onnea kuin SI:n aikainen hyvinvointiyhteiskunta. Kun eloonjääminen oli turvattu, ihmiset saattoivat vaatia parannuksia elinoloihinsa tai koko kapitalistisen järjestelmän kumoamista. Vuoden 1968 jälkeen on huomattu, että sekä vauraus että turvallisuus** ovat peruutettavissa. Näin vaatimukset paremmasta elämästä jäävät taloudellisen tehokkuuden vaatimusten alle. Lama, työttömyys ja muut talouskriisit ovat muistutuksia markkinoiden riippumattomuudesta ihmiseen nähden.⁶

Koska spektaakkelimainen kapitalismi mittaa kaiken yhdellä kriteerillä, sille on hyödyllistä vain se, mikä tuottaa arvoa. Tällä arvotamisella on kauaskantoisia seurauksia. Sen mukaan ase-, huume- ja seksikauppa olisivat kaikkein arvokkainta toimintaa, koska ne ovat

---

* Vanhainkodit tuottavat huonosti

Valtion taloudellinen tutkimuskeskus (Vatt) on laskenut, että vanhustenhuollon ja perusterveydenhoidon tuottavuus on uhkaavasti laskenut. Myös pitkäaikaissairaiden vuodeosastojen tehokkuuserot mitattiin keskimäärin 20–30 prosentiksi.

Jo pelkät sanat tuottavuus ja tehokkuus tuntuvat vastenmielisiltä, kun puhutaan vanhusten ja pitkäaikaissairaiden hoidosta. Väistämättä mieleen nousee kuva, jossa vanhainkodeissa lepääviltä vanhuksilta odotetaan jonkinlaista tuottamista kustannustensa kattamiseksi, sukan kutomista ainakin. [...]

Vanhustenhuollon tuottavuutta mittaavan tutkimuksen tekijät huomasivatkin selvän yhtäläisyyden korkean tehokkuuden ja huonon laadun välillä. Parhaimmat tehokkuuspisteet saivat laitokset, joissa vanhuksia sidottiin sänkyyn tai tuoliin ja heillä oli paljon makuuhaavoja.

- Helsingin Sanomat 31.10.2003

---

maailman tuottavimmat teollisuudenalat. Tämän kriteerin mukaan toisen maailmansodan voittivat Saksa ja Japani, koska niiden talous lähti ennätyskasvuun sodan jälkeen. Toisaalta ihminen on arvoton talouden ulkopuolella.**

Suomen pääministeri Matti Vanhanen kehotti vuonna 2003 suomalaisia tekemään lapsia, jotta tulossa oleva työvoimapula voitaisiin estää. Julkinen keskustelu, joka asiasta käytiin, ei ollut se, palveleeko talous ihmistä vai ihminen taloutta, vaan se, ovatko synnytystalkoot oikea tapa pitää yllä maan talouskasvua.****

Itse asiassa talouskin on vain arvon tuottamisen väline, koska kun jokin asia tuodaan talouden piiriin, sille annetaan arvo. Niinpä Vaneigemin saattoi todeta, että ihmiset turvautuivat rooleihin, koska heidän elämänsä oli arvotonta. Kapitalismissa elämää itsessään ei voitu arvottaa tai hinnoitella, ellei sitä ollut tuotu kulutuksen ja talouden piiriin. Mitä köyhempää arkinen elämä oli, sitä houkuttelevimmalta roolit tuntuivat. Speaktaakkelin näkökulmasta ihmisen redusointi roolien kuluttajaksi tarkoitti rikkautta, mutta eletyn elämän kannalta se Vaneigemin mukaan tarkoitti uhrautumista ja itsensä kieltämistä.⁷ Köyhälle vaikkapa itsemurhaterroristin rooli tarkoitti arvon

---

** Italiassa on lisätty rajusti turvatoimia

Italiassa pelätään, että se saattaa olla terrorismin seuraava kohde Madridin pommi-iskujen jälkeen. [...]

Italian rautatieasemille on terrorismin pelosta lisätty yli 300 turvakameraa. Lisäksi asemilla partioi 7 500 siviilipukuista turvamiestä. Asemilla ei saa myöskään kuvata. Samoin sairaaloiden valmiustilaa on nostettu pommi-iskujen pelossa.

Genovassa skeptisimmät puhuvat Euroopasta uutena, painajaismaisena Jerusalemina, kuten myös monet italialaiset päivälehdet tiivistivät uuden terrorismin uhan.

Elämä on muuttunut kuolemanpeloksi. Ruumiit ja kuolemat ovat nyt jokapäiväistä elämää, niille, jotka säilyvät hengissä. Kuka tahansa syytön voi joutua maksaan hengellään aivan toisten ihmisten tekemät poliittiset päätökset.

- Helsingin Sanomat 23.3.2004

*** Munuainen tai henki?

Rikkaat vievät köyhiltä sisäelimetkin

Kun toisen ihmisen terveydellä tai hengellä ei ole mitään arvoa, syntyy raadollisuudessaan ennennäkemätöntä kaupankäyntiä. Elinkauppa on kielletty valtaosassa maailmaa, mutta laitton kauppa rehottaa. Epärehelliset huippukirurgit ja rikollisliigat järjestävät rikkaille länsimaisille leikkausmatkoja muun muassa Turkin Istanbuliin. Turhia kyselemättä ja suurella tukulla rahaa siellä saa välittömästi vaikkapa uuden munuaisen.

[...] Edes lapset eivät ole turvassa laittomalta elinkaupalta. Turkissa sairaalaan joutuneilta lapsilta on kadonnut elimiä. Moldovassa lapsia siepataan ja myydään ulkomaille. Parhailaan tutkitaan Afganistanissa lukuisia lasten katoamisia, joiden epäillään liittyvän elinkauppaan.

Kun länsimaisia rikkaita ovat alkaneet epäilyttää afrikkalaiset sisäelimet, hivin ja maksasairauksien takia, on Moldovasta tullut laittoman elinkaupan tärkein markkina-alue, josta löytyy myös halvimmat munuaiset. Tuhannet nuoret moldovalaiset miehet ovat myyneet toisen munuaisensa.

- Helsingin Sanomat 26.2.2004

**** Sailas: Vauvat eivät ehdi pelastaa Suomea

Valtiovarainministeriön valtiosihteeri **Raimo Sailas** ei yhdy pääministeri **Matti Vanhasen** vaatimukseen syntyvyyden lisäämisestä.

Sailas huomauttaa torstaina Loimaan Lehden haastattelussa, ettei lastentekotalkoista ole apua maan talouden ja työmarkkinoiden pahimpaan ongelmaan eli huoltosuhteen jyrkkään huononemiseen suurten ikäluokkien jäädessä eläkkeelle.

”Nyt syntyvät vauvat ehtivät työmarkkinoille vasta 25 vuoden kuluttua. Siihen asti työssä käyvien on vastattava myös heidän elättämisestään eli työssä olevien taakka vain kasvaisi”, Sailas perustelee.

- Helsingin Sanomat 28.8.2003

---

saamista arvottomaan elämään. Terroristi oli speaktaakkelille hyödyllinen ihminen, koska hän osallistui sen näkyvän pinnan rakentamiseen. Muiden roolien tavoin terroristin rooli oli hänen suojakilpensä ja samalla tuhonsa. Ainoa vaara myös tässä roolissa oli epäonnistuminen sen esittämisessä.

Ihmisen arvo speaktaakkeliyhteiskunnassa lasketaan sen mukaan, miten tehokkaasti hän 1) tuottaa, 2) kuluttaa ja 3) näkyy. Näillä kriteereillä vaikkapa Michael Jackson on maailman arvokkaimpia ihmisiä. Hän on tuottava paitsi työnsä, myös näkymisensä kautta. Hän tuottaa merkityksiä, joita voidaan myydä iltapäivälehtien ja cd-levyjen muodossa. Jackson on ihanteellinen speaktaakkelin kansalainen myös siksi, ettei uudenlainen köyhyys kosketa häntä: hän on niin rikas, että hän pystyy ostamaan lähes kaikki tavarat, mitä maailmassa on.

Myös kärsimyksellä on arvonsa speaktaakkelissa. Vaneigemin mukaan speaktaakkeli rakentui erilaisten kärsimyksien ympärille. Ihminen voi löytää lohtua omille kärsimyksilleen muiden kärsimysten speaktaakkeleista: onnettomuuksista, terrorismista, luonnonkatastrofeista, sodista, nälänhädistä, mielisairaista, julkkisten huolista ja muista draamoista. Niihin verrattuna omat huolestukset ovat mitättömiä. Sairaalat, vankilat ja ”hullujenhuoneet” olivat kärsimysten museoita, joiden tarkoituksena oli saada ihmiset käyttäytymään samalla tavoin kuin äiti tokaistessaan lapselleen: ”jos et ole nyt kiltisti, mustalaiset tulevat ja vievät sinut”.⁸

Speaktaakkelimaista globaalia kapitalismia leimaa vaatimus jatkuvasta talouskasvusta. Itse asiassa jo Marxilta voidaan löytää analyysi siitä, mitä jatkuva talouskasvun vaatimus tarkoittaa. Marxin mukaan työläisen kannalta ainoastaan sellainen tilanne on eduksi, jossa yhteiskunnan varallisuus kasvaa. Yhteiskunnan rikkaus kasvaa vain pääomien ja tulojen kasvaessa. Tällöin alkaa kapitalistien välinen kilpailu, ja ideaalitalanteessa vallitsevat yöntekijöiden markkinat, joissa kuitenkin

työpalkan kasvu synnyttää *liikaponnistuksia* työläisten joukossa. Mitä enemmän he haluavat ansaita, sitä enemmän heidän on uhrattava aikaansa, luovuttava kaikesta vapaudesta ja tehtävä orjatyötä omistushimoa palvellen. Tällä he lyhentävät elinaikaansa.^{9*}

Marx jatkaa toteamalla, että talouskasvu on mahdollista vain tuotannon kasvun ja työnjaon lisäämisen, siis uusien työpaikkojen luomisen, kautta. Tuotannon kasvu merkitsee sitä, että työläistä riistetään yhä enemmän, jolloin hän tuottaa yhä enemmän vieraantunutta voimaa ja siis omaa vieraantumistaan. Tämä tarkoittaa lopulta myös liikatuotantoa, työpaikkojen menetyksiä ja palkkojen laskemista. Työnjaon lisääntyminen tarkoittaa paitsi yksipuolistumista, myös sitä, että työntekijät tulevat yhä riippuvaisemmiksi toisistaan ja tätä kautta rahamarkkinoista. Laskukausi esimerkiksi jollain teollisuuden alalla voi merkitä työttömyyttä myös partureille, kauppiaille ja taiteilijoille.¹⁰ Työntekijä

muuttuu ihmisestä abstraktiseksi toiminnaksi ja mahaksi, samoin hän tulee yhä riippuvaisemmaksi kaikista markkinahintojen heilaheluista, pääomien käytöstä ja rikkaiden oikuista.¹¹

Suuryritykset voivat antaa kuoliniskuja kokonaisille kaupungeille siirtämällä niistä tuotannon jonnekin muualle. Pääomien keskittyminen johtaa Marxin mukaan paitsi työntekijöiden keskinäisen kilpailun lisääntymiseen, myös maailmanlaajuisten suuryritysten

---

* Tehokkuuden lisääminen imi työntekijät tyhjiin ja loi hullun työn taudin

Taudin oireita ovat työhulluus, pelko ja ahdistus

Asiantuntijat puhuvat työstä ohi ihmisten oman kokemuksen

Tehomaatalous sai aikaan hullun lehmän taudin BSE:n.

Sama tehokkuusajattelu on työelämässä saanut aikaan hullun työn taudin.

Taudin oireita ovat yhtäältä työhulluus, mikä voi olla myönteistäkin hulluutta, ja toisaalta hiljainen kärsimys, pelko ja ahdistus.

Niiden taustalla on usein se, että ihmisestä imetään työelämässä kaikki irti tehokkuuden nimissä.

- Helsingin Sanomat 28.4.2002

---

hallitsemaan maailmaan.¹² Epävarmuus on pysyvä olotila tässä parhaassa mahdollisessa maailmassa eli talouskasvun vallitessa:

Siis työläisen kannalta suotuisimmassakin yhteiskunnallisessa tilassa on työläisen väistämättömänä osana liikanainen työnteko ja varhainen kuolema, vajoaminen koneeksi, pääoman orjaksi sen kasaantuessa vaarallisella tavalla häntä vastaan, ja edelleen uusi kilpailu sekä osalle työläisistä nälkäkuolema ja kerjäläisyys. [...] Koska työläinen on vajonnut koneeksi, hän voi saada koneen kilpailijakseen. [...] Tällaiset ovat seuraukset työläiselle suotuisimmasta yhteiskunnallisesta tilasta, nimittäin *kasvoavan, lisääntyvän* rikkaiden tilasta.¹³

Marxille ei ollut mitään epäselvää siinä, että kun rikkautta tavoitteleva yhteiskunta johtaa enemmistön kärsimiseen, niin ”yhteiskunnan *onnettomuus* on siis talousjärjestelmän päämääränä”¹⁴. Tämä on ”kurjuutta, joka johtuu itse nykyisen työn *olemuksesta*”¹⁵.*

7.2 Päämäärä vailla keinoja

Debordin mukaan speaktaakkelimaista aikakautta määritti se, että ”kaikkivoipa talous on menettänyt järkensä”¹⁶. Samalla valta oli kadottanut kykynsä ajatella eikä yhteiskuntia voitu enää johtaa strategisesti.¹⁷ Nämä asiat johtuivat lakkaamattoman talouskasvun vaatimuksesta, mikä määritti kaikkea toimintaa. Debordin mukaan

sen, mikä ei kasva, täytyy kadota. Eikä mikään elinkeinotoiminta voi kasvaa, ellei se omaksu tämän päivän teollisuuden, speaktaakkelin ja valtion arvoja, tekniikoita ja metodeja.¹⁸

Globaalia kapitalismia ei ohjaa mikään tietty taho, vaan ”speaktaakkelimaisuus” on sen toimija ja päätöksentekijä. Siinä ”valhe, kuvitelma alkaa ohjata todellisuutta”¹⁹. Se, että markkinat toimivat huhujen varassa tai että jokin mediaspeaktaakkeli saa aikaan suhteettomia

seurauksia, on normaalia tässä maailmassa. Kollektiivinen kuvitelma saa ihmiset tekemään tekoja, joiden he itse tietävät olevan mielettömiä. Muutkin tietävät tämän, mutta he eivät voi tehdä muuta kuin toimia saman kuvitelman mukaan. Hyvä esimerkki on rahamarkkinoiden toiminta, jossa hän, joka ei toimi kollektiivisen uskomusten mukaan vaan objektiivisesti katsottuna järkevästi, menettää

---

* Tutkija: Köyhät köyhtyvät, rikkaat rikastuvat kaikkialla

Maailmalla on kaikkialla sama suunta: rikkaat rikastuvat ja köyhät köyhtyvät. Siinä Suomi ei eroa muista. [...]

Köyhien määrä on asia erikseen. Tilastojen mukaan köyhiä on vähiten Pohjoismaissa. Tässä ryhmässä Suomi on mukana, vaikka onkin muuttunut. Muutos ei ole kuitenkaan niin suuri, että eroa muihin olisi tullut.

Köyhyys ja tuloerot ovat kasvaneet kaikkialla. [...]

”Johtajia on pidetty riittämättömänä voimavarana ja heitä on kannustettu pysymään yrityksissä, mutta työntekijöitä ei ole ollut tarve kannustaa. Työntekijöitä on riittävästi, heidän palkkojaan voidaan verrata Viron ja Venäjän palkkoihin.”

Ritakallion mukaan tilanne on erikoinen: tulosta tehdään vain omistajille.

”Kun monessa yhteydessä puhutaan kestävästä kehityksestä, onko se kestävää, kun kaikki on saatava tällä sekunnilla? Onko äärimmilleen viety markkinatalous kokonaishyvinvoinnin kannalta oikea valinta?”

”Taloustieteilijän kannalta voittojen maksimointi on varmaan hyvinvointia. Sosiaalipolitiikan tutkija puoltaa laaja-alaista hyvinvointia.”

Entä köyhät? EU:n tilastoviranomaisten järjestelmän mukaan suomalainen yksin asuva on köyhä, jos hänen vuositulonsa on 8 800 euroa vuodessa, 735 kuukaudessa.

”Vaikka pienituloisten määrä on pysynyt tilastollisesti tasaisena, köyhien määrä on kasvanut laman jälkeen huomattavasti”, Ritakallio sanoo. [...]

”He ovat laadullisesti köyhiä. Heitä on kohdannut jokin onnettomuus tai he ovat esimerkiksi yksinhuoltajia. He ovat ihmisiä, joiden heikko tulotaso ei anna mahdollisuuksia osallistua tavanomaiseen elämään”, Ritakallio selvittää.

Heidän verotietojaan ja kuviaan ei julkaise kukaan.

- Helsingin Sanomat 5.11.2003

---

todennäköisemmin rahansa kuin hän, joka toimii samojen irrationaalisten huhujen ja odotusten mukaan kuin muutkin.²⁰ Mitä enemmän ihminen toimii näiden itsestään irrottautuneiden voimien mukaan, sitä vähemmän hän hallitsee omaa elämäänsä.

Kun erilaiset, toisilleen ristiriitaiset asiantuntijat ja intressit kilpailevat mahdollisimman suurista voitoista, yhteiskunta ajelehtii sokeana niiden mukana. Kun yksi talouden sektori juhlii ennätysvoitoilla, sen menestyksen takana voi olla se, että se on Vaneigemia mukailen menestyäkseen ”parantanut ruoansulatuksen, mutta samalla tullut myrkyttäneeksi muun ruumiin”.²¹ Kun speaktaakkeli levittäytyy kaikkialle, siitä tulee ristiriitainen ja haavoittuva.

Debordin mukaan speaktaakkeli ei vaivautunut salaamaan tulossa olevia ekokatastrofeja, kuten valtamerien saastumista, sademetsien katoamista tai otsonikerroksen ohentumista. Sille näillä asioilla ei ollut merkitystä. Se saattoi aina marssittaa esiin asiantuntija-armeijansa, joka toisteli päivämääriä ja lukuja, jotka saivat tulevan ekokatastrofin tuntumaan turvallisen kaukaiselta.²² Jos Debord saattoi 1988 todeta, ettei otsonikerroksella ollut markkina-arvoa, saasteestakin on tullut sen jälkeen liiketoimintaa.* Lisäksi luonnonsuojeluliike on tällä välin tehnyt kapitalismin puolesta sen, mitä kapitalisti ei omien etujensa vastaisesti halunnut tehdä: luonut kestävästä kehityksestä

---

* Päästökauppa palvelemaan Suomen etuja ja tavoitteita

Päästökaupan tulee edistää Suomen energia-, talous- ja teknologiapoliittisia tavoitteita.

Uhkana on, että energian tuotannon investoinnit ohjautuvat Suomen ulkopuolelle, jolloin omavaraisuusasteemme edelleen laskee ja tuotantorakenteemme yksipuolistuu, esimerkiksi turpeen korvautuessa hiilellä, sekä kansantaloudelle keskeiset energiatulovaikutukset valuvat muihin maihin.

Päästökauppaa säätelevät lait on valmisteltava erityisen huolellisesti eri osapuolia kuullen. Päästökaupan vaikutuksista Suomen kilpailukykyyn ei ole vielä riittäviä laskelmia.

- Yleisönosastokirjoitus Helsingin Sanomissa 30.1.2004

---

markkina-arvon. Näin ympäristöliike on hankkinut kapitalismille lisääntymistä samalla tavoin kuin työväenliike aikaisemmin.

Tuotannon kasvu palveluihin keskittyneissä kehittyneissä maissa, joissa yhteiskunta on jo muuttunut tehtaasta supermarketiksi, ei ole enää mahdollinen, koska kolmannen maailman tehtaasat tuottavat paljon tehokkaammin kuin länsimaiden palvelut. Länsimaisen kamppaanin tai kokonaisen työn väheneminen on vähemmän tehokasta kuin Aasiassa kenkiä tai housuja valmistavan tehdastyöläisen.

Jatkuva kulutuksen kasvu taas voi perustua yhä nopeutuvalla laadun katoamisella, tavaroiden keinotekoisella vanhentamisella ja lisääntyvälle tyytymättömyyden luomisella. Debord kirjoitti, että nykyinen jakelujärjestelmä määrittää yhä enemmän sitä, mikä on toivottavaa. Kulutuksen kasvu tarkoittaisi myös yhteiskunnan ja elämän nopeutumista. Kapitalismin ihannemaailmassa jokaisen pitäisi hankkia uusi matkapuhelin tai auto ensin joka vuosi, sitten joka kuukausi, joka viikko ja lopulta joka päivä.²³ Vähämpi kirjoittaa, että

ostajan, kuluttajan huomio on ostettava lisäämällä mainontaa ja markkinointia, luomalla mielikuvia ja brandeja. Suo siellä, vetelä täällä: mitä enemmän ihmiset keskittyvät siihen, mitä tekevät, sitä vähemmän markkinahenkisiä he ovat. Jos he keskittyvät liikaa johonkin tiettyyn asiaan, ei heiltä riitä aikaa suunnattoman tarjonnan kuluttamiseen. Siksi kuluttajat on yhtäältä saatava kiinnittämään huomionsa kaikkeen uuteen pelkästään uuden vuoksi, ja toisaalta heidät on kuitenkin koulutettava olemaan sitoutumatta mihinkään kunnolla. *On oltava kiinnostunut kaikesta välittämättä mistään.*²⁴

Spektaakkelin ääni ja vimma johdattelevat kuluttajia maistelemaan uutuuksia sieltä täältä, saamaan heidän intohimonsa herätettyä yhteen tavaraan ja seuraavana päivänä taas seuraavaan; ja mahdollisimman moniin yhtä aikaa. Tyydytys tavaroiden ja talouden avulla ei lopulta voi perustua lisääntyvälle tyytymättömyydelle ja arjen köyhdyttämiselle. Plantin mukaan

spektaakkelin tarjoama vapaus, valinta ja osallistuminen ovat reaktioita tämän yhteiskunnan tuottamiin vaatimuksiin ja haluihin.

Koska speaktaakkeli ei näitä haluja pysty tyydyttämään, tuotteistamista on kiihdytettävä; tuotetaan uusia haluja, joiden tyydyttäminen tehdään jälleen tyhjäksi. Näin vieraantumisen kokemus säilyy. Speaktaakkeliyhteiskunnan kritiikki ei kuitenkaan saa pontta mistään luonnollisten halujen tai autenttisen tilan olettamuksista; yhteiskuntaa voidaan arvioida vain niiden arvojen, tarpeiden ja halujen avulla, joita se itse tukee ja kannattaa.²⁵

Kasvavan kulutuksen vaatimus itse asiassa myöntää situationistien kritiikin: kun mikään tavara ei pysty tuottamaan tyydytystä, ainoa vaihtoehto on kuluttaa tavaroita yhä enemmän ja yhä kiihtyvämmlä tahdilla. Uusia haluja ja tarpeita tuotetaan yhä nopeammin, mutta niitä ei voida tyydyttää. Näin myös järjestelmän sisäinen ristiriita ja sen luoma tyytymättömyys kasvavat. Kun ihminen on kokeillut suurta joukkoa saatavilla olevista tavaroista, hän huomaa voivansa valita mitä tahansa paitsi sen alueen, jossa valinnat tehdään. Tavaramuotoon sisältyvä köyhyys tarkoittaa sitä, että tavaroita pitää saada koko ajan lisää. Voin ostaa mitä tahansa, voin ottaa minkä tahansa roolin, mennä minne tahansa, tehdä mitä tahansa, mutten voi valita toisenlaista järjestelmää tai elämänpiiriä.²⁶ Lopulta kaikella kuluttamisella, tekemisellä, matkustamisella ja esittämällä ei ole sisältöä tai mieltä.

Arvo ei ole tavaroiden ominaisuus vaan yhteiskunnallinen suhde. Arvo on sosiaalinen sopimus samalla tavoin kuin rahamarkkinat, jotka eivät luo sinänsä mitään uutta tähän maailmaan. Sama taho, joka vaatii arvoa kaikelle ja uhraa kaiken muun arvon hyväksi, ei itse luo arvoa, vaan ainoastaan vaatii sitä ja jakaa sitä sitten itselleen "omistaja-arvona". Rahamarkkinat ovat simulaatiota, jotka käsittelevät fiktiivistä pääomaa ja joihin ihmisen vain pitäisi "luottaa". Arvon johtama ihmiskunta on sokea ja tiedostamaton, olemattoman kollektiivisen henkiolennon johtama yhteiskunta; *päämäärä vailla keinoja*.²⁷ Impotenssi syntyy siitä, ettei speaktaakkeliin voi päästä sisään. Kuluttaminen tai levottomuus ei johda mihinkään, päämäärä jää aina saavuttamatta.

Menestystä voivat saavuttaa he, jotka osaavat hyödyntää jatkuvaa muutoksen tarvetta; jotka osaavat tuotteistaa itsensä tänään yhdeksi

ja huomenna jo toiseksi. Eilen elokuvanäyttelijä, tänään poliitikko, huomenna yrityskonsultti. Suurimmalle osalle väestöä tällainen liikkuvuus ei ole mahdollista. Työnjaon parodinen loppu merkitsee, että elämä ja työ sekoittuvat keskenään. Kuluttaminen voi olla työtä, ja rooli voi olla työn ohella kuluttamista. Elämä on tuotantoa, elämän-tuotantoa. Uudenlaisen riiston ydin on siinä, että palkkaa maksetaan vain tietyistä suorituksista, vaikka koko elämä on muuttunut työksi. Työntekijän tärkein ominaisuus tai tuote on hänen brändinsä, ei esimerkiksi ammattitaitonsa.* Toisaalta pitkäjänteisyys ja vain yhteen asiaan keskittyminen merkitsevät riskiä, johon millään sijoittajalla ei ole varaa. Markkinahenkisessä maailmassa kaikista tulee sijoittajia; jos ei muuhun, niin ainakin itseensä sijoittajia. Parhaat brändit ovat sellaisia, joilla voi myydä mitä tahansa, kun taas vain yhteen asiaan keskittyvä on vaarassa menettää kaiken. Paradoksaalista on, että viirikkeitä täynnä oleva maailma tuottaakin levottomuutta ja ikävystyneisyyttä.²⁸

---

* Tarkkaile itseäsi koko ajan

Uraopas neuvo, miten rakentaa itsestään brandi

Finanssialalla uransa tehnyt **David F. D'Allessandron** muistetaan kirjastaan **Brand Warfare**. Uusi kirja vie brandin ideaa entistä pidemmälle. D'Allessandron mielestä jokaisen työntekijän pitää tehdä itsestään brandi. [...]

Kirjan perussanoma on, että liikemaailmassa menestyy se, joka on kehittänyt itsensä tarkkailun äärimmilleen.

Menestyjät ovat tietoisia jokaisesta liikkeestään. He hankkivat oikeat liittolaiset ja oikeat vihemiehet. He eivät koskaan arvostele ketään, ellei siihen ole ylimmän johdon tukea.

He eivät koskaan käyttäydy spontaanisti, eivät koskaan pukeudu liian yksilöllisesti, eivät koskaan harkitsisi toista avioeroa, eivät koskaan sönkötä pomolle firman juhlissa, eivät koskaan...

- Helsingin Sanomat 24.3.2004

Työn merkitys arvon luojana häviää, mikä muuttaa työn merkityksen.* Kulttuuriteollisuudessa työskentelevä supertähti voi muutamien kuukausien työllä luoda arvon, jonka satunnainen ja usein satumainen määrä riippuu lopullisen kulttuurituotteen menestyksestä maailmanlaajuisilla markkinoilla. Samaan aikaan tavanomaista työtä tekevä työntekijä on sidottu kiinteään palkkaan, jotka taas eivät ole eri maiden välillä verrattavissa keskenään. Tehdastyöläisen kuukausipalkka voi olla Pohjois-Koreassa vaikkapa 10 euroa, Kiinassa 40 euroa ja Suomessa monikymmenkertainen. Työ on useimmiten sama.

Länsimaissa työ on yhä useammin ulkoisesti samanlaista, tietokoneen ääressä tapahtuvaa toimintaa. Tällaisessa työssä tekijän persoonallisuus on tärkein työväline, ja vaikka työtä tehtäisiin samalla intensiteetillä ja samoilla välineillä, ne ovat yhteismitattomia.²⁹

Tämä työn arvon mielivaltaisuus yhdistettynä kapitalismin tarpeeseen pitää ihmiset työllistettynä, vaikka todellista tarvetta siihen ei olisi, aiheuttaa yhden tärkeän ristiriidan. Arvo itsessään joutuu kriisiin, kun se muodostuu satunnaisesti ja mielivaltaisesti. Yhteis-

---

* Miksi kannattava yritys sanoo irti työntekijöitä

Jos työpaikka ymmärrettäisiin vain sopimukseksi tietyn suorituksen tekemisestä markkinahintaan, työvoiman käyttöönottoa ja ulosheittoa tuskin noteerattaisiin. [...]

Työpaikat kehittyivät 1870–1970 pienomistusta vastaavaksi nautinnaksi, johon liittyi eläke-, sosiaali- ja terveysturva. Kun maaomaisuus ei enää suonut turvaa, turva taattiin politisoimalla palkkatyön myyminen ja ostaminen: työntekijää ei enää voitu käsitellä pelkkänä tavarana.

Kun yhtiöt nykyään sanovat irti väkeään vain osinkojen tai osakearvojensa llsämiseksi, maltillisiin palkkoihin tyytyneet työntekijät pitävät sitä yhteiskuntasopimuksen yksipuolisena irtisanomisena. [...]

Palkkatyön lopun sijasta edessä voikin olla samanlainen vastaliike, joka jo kerran (1870–1970) pakotti muuttamaan palkkatyön julkilausumatonta "kontrahtia".

- Professori Juha Siltala Helsingin Sanomien vieraskynä-palstalla 11.2.2004

---

kunnassa, jossa arvolla mitataan kaikkia muita arvoja, tällä kriisillä on kauaskantoisia vaikutuksia. Kriisin ilmentymiä ovat ekokatastrofit, pörssiromahdukset, terrorismi, politiikan vaihtoehdottomuus, kansallisvaltioiden heikkenevä asema sekä niin sanottu kiina-ilmio ja työn merkityksen muuttuminen. Jappen mukaan kriisi aiheuttaa globaalissa maailmassa sen, että ”suuri osa planeetasta tulee häviämään tällä pelikentällä”. Valtiokommunismin kaatuminen ei merkinnyt kapitalismin maailmanlaajuisia voittoja vaan uutta globaalia jakautumista.³⁰

7.3 Kieltäytyminen speaktaakkelista

Kapitalismin vallankumouksellisuus ilmenee siinä, että se toimii myös niiden ihmisten avulla, jotka eivät haluaisi osallistua sen ylläpitämiseen. Kapitalismi vaatii jatkuvaa liikettä, jotta se voisi pysäyttää, määritellä ja pakata sen sitten tavarana myytäväksi. Vaneigem kirjoitti, että

ristiriitojen repimänä porvaristo perustaa valtansa maailman muuttamiselle, mutta kuitenkin se kieltäytyy muuttamasta itseään. Se on siten liike, joka haluaa välttää liikettä. [...] Porvaristo voi täten sallia muutosta vain, jos se on tyhjä, abstrakti, leikattu pois kokonaisuudesta: osittainen muutos, osien muutos. Vaikka halu muutokseen on kumouksellista, se on myös kulutusyhteiskunnan toiminnan perusedellytys. Ihmisten täytyy vaihtaa autoja, muoteja, ideoita ja niin edelleen koko ajan.³¹

Kapitalismi vaatii muutosta, muttei muutu itse. Se tarvitsee ihmisiä, mutta samalla pettää lupauksensa, joilla se saa ihmiset osallistumaan siihen. Se herättää halut, muttei pysty tyydyttämään niitä. Se ensin eristää ihmiset ja sitten yhdistää heidät, lupaa onnea, mutta aiheuttaa kärsimystä. Sen edellytykset ovat toimivat subjektit, joista se tekee passiivisia objekteja. Omien etujensa vastaisesti se käy taisteluita ja sotia sellaisia tahoja vastaan, jotka se kuvittelee vihollisikseen, vaikka

nämä vihollisetkin toimivat itse asiassa sen hyväksi. Kapitalisti ei ymmärrä omaa parastaan, vaan usein vastustaa sitä verisesti. Kuitenkin tämä vastustus ja kritiikki kääntyvät lopulta palvelemaan häntä.

Spektaakkeli pyrkii määrittelemään yhä suurempaa osaa inhimillisestä olemisesta. Mutta se ei kykene ohjaamaan ihmistä täydellisesti eikä kuluttajatietoisuus ole läpäissyt kaikkea tietoisuutta. Plan-tin mukaan sama subjekti, joka tuottaa ja kuluttaa spektaakkelia ja jota spektaakkeli samalla tuottaa ja kuluttaa, ei tee sitä pelkästään passiivisesti ja kuuliaisesti. Ihminen ei esimerkiksi niele kaikkea spektaakkelin tarjoamaa informaatiota sellaisenaan: hän voi nau-
raa lööpeille ja mediaspektaakkeleille, pitkittää kahvitaukoja, nuk-
kia töissä, detournata mainoksia ja leikkiä ostoskeskuksissa. Arkiset teot osoittavat, ettei ihmisen tietoisuus ole kokonaan spektaakkelin määrittämää.³²

Kun spektaakkeli paljastuu ihmisen omaksi luomukseksi, sen itseriittoisuuden myytti romahtaa. Spektaakkelia ei voi olla ilman yleisöä. Kaikkea määrittelemään pyrkivä talous tarvitsee ihmisiä toimiakseen. Kapitalismia ei määrittele esimerkiksi mikään tietty demokraattinen hallitusmuoto vaan tavaramuoto. Tavarataloudelle perustuvassa maailmassa ei ole tiukkoja rajoja hallitsijoiden ja hal-
littujen välillä, vaan kaikki koettavat hyötyä tavaralogiikasta. Tämä sulkee pois myös sen, että spektaakkeli olisi totalitaarinen ja kaikkea tietoisuutta määrittelevä kokonaisuus. Jos näin olisi, ei voisi olla mi-
tään rekuperoitavaa, haltuun otettavaa, vaan kaikki olisi jo lähtökoh-
taisesti vain "hyvää" spektaakkelin näkökulmasta.³³

Ristiriitaisena spektaakkeli kyynistää ihmisiä. Vaneigemin mu-
kaan kyvytön kieltäytyminen oli reformismia ja "villi kieltäytyminen"
nihilismia. Hänelle *passiivinen nihilismi* tarkoitti roolien omaksu-
mista ja fragmentaaristen muutosten vaatimista. Passiivinen nihilisti
oli yhden asian ihminen, joka katsoi maailmaa ovenreiästä. Tällainen
ressentimentti ihminen oli "virallisen maailman kumouksellisen ir-
vikuva", joka näki itsensä rajoitusten valossa ja haki parasta paikkaa
oman elämänsä katsomosta.³⁴

Nihilismin juuret olivat myytin romahtamisessa. Kun vanhat ar-
vot romahtivat, syntyi mahdollisuus vapauteen ja uudenlaiseen
sosiaalisuuteen. Vaneigemin mukaan vanhoilta nihilisteiltä, kuten

Nietzscheltä tai dadaisteilta oli puuttunut historiallinen tietoisuus.³⁵ *Aktiivinen nihilisti* kieltäytyi kompromisseista ja toimi rappion kiihdyttämiseksi. Hän oppi tanssimaan eri tahdissa kuin virallinen maailma ja kieltäytyi kompromisseista sen kanssa. Sosiaalinen mahdollisuus syntyi, kun hän tajusi, että muutkin olivat nihilistejä.³⁶ Vaneigemin kirjoitti, että nihilisti muuttuu vallankumoukselliseksi, kun hän ei enää näe itseään ideologian, yhteisön tai muiden silmin, vaan ottaa itsensä lähtökohdaksi ja kaiken keskukseksi.³⁷

Kun ihminen kieltäytyi toimimasta speaktaakkelin hyväksi, hän muuttui kapitalismille sietämättömäksi. Kuluttamisesta kieltäytyminen tarkoitti ennen kaikkea sitä, että ihminen kieltäytyi määrittelemästä itseään kuluttajaksi, elämään "sponsoroitua elämää" ja rakentamaan identiteettiään kuluttamisen kautta. Vaikka ihminen tarvitsi muiden tuottamia hyödykkeitä, se ei tarkoittanut, että tavara olisi kaiken kritiikin yläpuolella. Tuottamisesta kieltäytyminen tarkoitti toimintaa, jota oli mahdotonta rekuperoida. Se tarkoitti strategiaa, jossa tietty toiminta saatettiin hylätä, kun se alkoi muuttua liian näkyväksi ja vakiintuneeksi.

Näkymisestä kieltäytyminen tarkoitti kieltäytymistä speaktaakkelimaisesta kommunikaatiosta. Koska speaktaakkeleille tarvitsi yleisön, yleisökato oli sille sietämätöntä. Speaktaakkeleille oli välttämätöntä saada kaikki sen tarjoaman kommunikaation piiriin ja pakottaa kieltäytyjätkin kommunikaatioon. Koska pako tapahtui vihollisen maaperällä, se merkitsi kieltäytyjälle jatkuvaa liikettä ja tunnistamattomaksi naamioitumista. Situationistien kohdalla tämä tarkoitti sitä, ettei heidän "situaatioiden tuottamisestaan" tai arkisesta toiminnastaan voida esittää esimerkkejä tai representaatioita. Niitä ei voida tuoda speaktaakkelin piiriin, kääriä nostalgisiin käärepapereihin ja myydä edelleen.

Speaktaakkelin totaalikieltäytyjä on välinpitämätön speaktaakkelin vaatimuksista. Irrallaan ulkopuolisista vaatimuksista hän on vapaa luomaan uutta; "uuden maailman", joka ei ole löydettävissä "jostain muualta" eikä ole näin erillinen sen tekijän ruumiista. Ajattelu ja elämä olivat erottamattomia: ajattelu on elämän kokeilua tai koettelua, elämänmuotojen luomista. Situationistisen ajattelun tapaan se esittää tärkeitä kysymyksiä, muttei voi antaa ikuisesti päteviä vastauksia.

Kun ihminen kieltäytyi speaktaakkelista, hän vapautui toimimasta kuvitelmiin mukaan. Asian ydin ei ollut se, ettei keisarilla ollut vaatteita, vaan se, ettei ollut mitään keisaria. Kieltäytyjä tiedosti, ettei speaktaakkelin kritiikissä voitu toimia speaktaakkelimaisella tavalla. Siksi hänestä ei voi lukea lehdistä. Klein kirjoittaa aiheellisesti, että

ne radikaalit, jotka 90-luvun alussa kritisoivat mediaa ja ruikuttivat laajempaa näkyvyyttä, käytännöllisesti katsoen ojensivat oman värikkään identiteettinsä muovikalvoon pakattavaksi, tuotteistusta odottamaan.³⁸

Tie (media)kritiikosta mainosmannekiiniksi on speaktaakkelissa lyhyt. Klein toteaa, että kun suuryrityksillä on sama asema kuin valtioilla ja uskonnoilla ennen, niiden pitäisi olla vastarinnan seuraavia kohteita.⁴⁹ Vaikka näin on siinä mielessä, että suuryritykset ovat uusia globaaleja subjekteja, hän löytäisi kuitenkin vihollisensa lähempää, työstä ja tavarasta. Ilman työtä ja tavaraa ei olisi suuryrityksiä. Nämä taas ovat riippuvaisia kapitalismin hyväksi kanavoidusta ihmistoiminnasta. Eloonjäämisen ongelma ei enää legitimoiki kapitalismia, mutta kaikkien osallistuminen kulutukseen ja tuotantoon on sen itsensä kohtalonkysymys.

Liite: määritelmiä

SIA 45–46 (*Definitions IS # 1*, 1958), suomennos Sederholm (1994, 79–80).

konstruoitu situaatio

Yhtenäisen ympäristön ja tapahtumien pelin muodostaman kollektiivisen organisaation konkreettisesti ja harkitusti konstruoima hetki elämää.

situationisti

Tekemisissä situaatioiden konstruoimisen teorian tai käytännön toiminnan kanssa. Sellainen, joka ryhtyy konstruoimaan situaatioita. L'Internationale Situationnisten jäsen.

situationismi

Edellä mainitusta virheellisesti johdettu merkityksetön termi. Ei ole olemassakaan situationismia, joka tarkoittaisi olemassa olevien tosiasioiden selittämisjärjestelmää. Situationismin käsite on mitä ilmeisimmin antisituationistien keksimä.

psykomaantiede

Maantieteellisen ympäristön tiettyjen, tiedostetusti tai tiedostamatta organisoitujen, täsmällisten lakien tai yksilöiden tunteisiin tai käytäytymiseen kohdistuvien määrätynlaisten vaikutusten tutkiminen.

psykomaantieteellinen

Liittyy psykomaantieteeseen. Ilmaisee maantieteellisen ympäristön suoria emotionaalisia vaikutuksia.

psykomaantiteilijä

Henkilö, joka tutkii psykomaantieteellisiä ilmiöitä ja raportoi niistä.

dérive

Urbaanin yhteiskunnan olosuhteisiin liittyvän kokeellisen käyttäytymisen muoto: vaihtelevien ympäristöjen kautta luotujen tilapäisten reittien tekemisen tekniikka. Käytetään myös jatkuvan ajelehtimisen tiettyä jaksoa määrittävänä käsitteenä.

yhtenäinen urbanismi

Teoria taiteiden ja tekniikoiden yhdistetystä käyttämisestä sellaisen miljööön kokonaisvaltaiseksi konstruoinemiseksi, joka on dynaamisessa suhteessa käyttäytymisessä tehtyihin kokeiluihin.

detournement

Lyhyesti: olemassa olevien esteettisten elementtien hyväksikäyttö. Tämänhetkisen tai menneisyyden taiteellisen tuotannon integroiminen paremman miljööön konstruoinemiseen. Tässä mielessä ei voi olla situationistista maalaustaidetta tai musiikkia vaan ainoastaan näiden välineiden situationistista käyttämistä. Paljon alkeellisemmässä mielessä detournement vanhojen kulttuurialojen puitteissa on propagandamenetelmä, metodi joka osoittaa noiden alueiden kuluneisuuden ja merkityksen katoamisen.

kulttuuri

Heijastaa ja kuvastaa jokapäiväisen elämän järjestämisen mahdollisuuksia annettuna historiallisena hetkenä; yhdistelmä estetiikkaa, tunteita ja tapoja, joiden kautta yhteisö reagoi elämään jota talous ulkokohtaisesti determinoi. (Määrittelemme tämän termin vain arvojen luomisen perspektiivissä, emme niiden opettamisen.)

hajottaminen

Prosessi, jossa traditionaaliset kulttuurimuodot ovat tuhonneet itsensä sen tuloksena, että on ilmestynyt yhä parempia luonnon hallitsemiskeinoja, mikä mahdollistaa ja vaatii yhä ylivoimaisempia

kulttuurisia konstruktioita. Voimme erotella aktiivisen hajottamisvaiheen ja vanhojen ylärakenteiden tehokkaan tuhoamisen – mikä loppui 1930 tienoilla – ja toiston kauden, joka on ollut vallitseva siitä saakka. Viive siirtymisessä hajottamisesta uusiin konstruktioihin liittyy viiveeseen kapitalismin vallankumouksellisessa hävittämisessä.

Lähteet

Käytetyt lyhenteet:

IS Internationale Situationniste -lehti

SIA Situationist International Anthology

SS La Société du Spectacle

SSS viittaus edellisen kirjan 221 numeroituun kappaleeseen.

Pätee kaikkiin kirjan painoksiin ja käännöksiin.

1. Situationistien kirjoittamat tekstit:

Andreotti, Libero and Costa, Xaview (ed), 1996, *Theory of the Dérive and other situationist writings on the city*, Barcelona: Museu d'Art Contemporani de Barcelona.

Blazwick, Iwona (ed), 1989, *An endless adventure... an endless passion... an endless banquet: A Situationist Scrapbook*, London: ICA Verso.

"Cencor" (Gianfranco Sanguinetti), 1997, *The Real Report On The Last Chance To Save Capitalism In Italy*, translated by Len Bracken, Fort Bragg: Flatland Books (alkuteos Rapport veridico sulle opportunita di salvare il capitalismo in Italia, 1975, Ugo Mursia Editore, Milano).

Debord, Guy, *Society of the Spectacle*, kääntänyt Ken Knabb, julkaistu ainoastaan <http://www.bopsecrets.org/SI/debord/index.htm>

- Tarkistettu 14.1.2005. Tuloste MP:n hallussa. (alkuteos *La Société du Spectacle*, 1967, Editions Buchet-Chastel).
- Debord, Guy, 1990, *Comments on the Society of the Spectacle*, translated by Malcolm Imrie, London: Verso (alkuteos *Commentaires sur la société du spectacle*, 1988, Editions Gérard Lebovici).
- Debord, Guy and Sanguinetti, Gianfranco, 1990, *The Veritable Split in the International*, London: Chronos Publications (alkuteos *La Véritable Scission dans L'Internationale*, 1972, Editions Champ Libre).
- Debord, Guy, 1991, *Panegyric, volume 1*, translated by James Brook, London: Verso (alkuteos *Panégryrique, tome premier*, 1989, Editions Gérard Lebovici).
- Debord, Guy, 1992a, *La Société du Spectacle*, Paris: Gallimard (ilmes-tyntyt ensimmäisen kerran 1967, Editions Buchet-Chastel).
- Debord, Guy, 1992b, *Society of the Spectacle and other films*, translated by Ken Knabb, Ken Sanborn & Richard Parry, London: Rebel Press (elokuvakäsikirjoitukset julkaistu alun perin teoksessa *Ouvres Cinématographiques Complètes 1952-78*, 1978, Paris: Champ Libre).
- Debord, Guy, 1993, "*Cette mauvaise réputation...*", Paris: Gallimard.
- Debord, Guy, 1994, *Society of the Spectacle*, translated by Donald Nicholson-Smith, New York: Zone Books (alkuteos *La société du spectacle*, 1967, Editions Buchet-Chastel).
- Debord, Guy (présente), 1996, *Potlatch (1954–1957)*, Paris: Gallimard.
- Debord, Guy, 1997, *Panégryrique, tome second*, Libraire Arthème Fayard.
- Debord, Guy, 2001, *Considerations on the Assassination of Gérard Lebovici*, translated from the French and Introduction by Robert Greene, Los Angeles: Tam Tam Books (alkuteos *Considérations sur l'assassinat de Gérard Lebovici*, 1985, Editions Gérard Lebovici).
- Debord, Guy, 2003, *Complete Cinematic Works*, translated and edited by Ken Knabb, Edinburgh: AK Press (elokuvakäsikirjoitukset julkaistu alun perin teoksessa *Ouvres Cinématographiques Complètes 1952–78*, 1978, Paris: Champ Libre).

- Gray, Christopher (trans. & ed.), 1998 (1974), *Leaving the 20th Century: The Incomplete Work of the Situationist International*, London: Rebel Press.
- Internationale Situationniste: Édition augmentée*, 1997, Librairie Art-hème Fayard (näköispainos kaikista 12 IS-lehden numerosta).
- Jorn, Asger, 1994, *Open Creation and its Enemies*, translated by Fabian Topsett, London: Unpopular Books (sisältää kaksi IS # 4 ja 5 (1960) julkaistua tekstiä).
- Jorn, Asger & Debord, G.-E., 2001 (1957), *Fin de Copenhague*, Paris: Editions Allia.
- Knabb, Ken (ed), 1995 (1981), *Situationist International Anthology*, Berkeley: Bureau of Public Secrets.
- McDonough, Tom (ed), 2002, *Guy Debord and the Situationist International: Texts and Documents*, London: The MIT press.
- Mension, Jean-Michel, 2002, *The Tribe: Conversations with Gérard Berréby and Francesco Milo*, translated by Donald Nicholson-Smith, London: Verso (alkuteos La Tribu, Editions Allia 1998).
- On the poverty of student life considered in its economical, psychological, sexual, and particularly intellectual aspects, and a modest proposal for its remedy* by members of the internationale situationniste and students of strasbourg, 1985, London: Dark Star and Rebel Press.
- Rumney, Ralph, 2002, *The Consul: Conversations with Gérard Berréby with the help of Giulio Minghini and Chantal Osterreicher*, translated by Malcolm Imrie, London: Verso (alkuteos Le Consul, Editions Allia 1999).
- Situationist International, 1969, *review of the American section of the S.I., Number 1 - June 1969*.
- Sussman, Elisabeth (ed), 1989, *On the Passage of a few people through a rather brief moment in time: The Situationist International 1957–1972*, Boston: ICA.
- Vaneigem, Raoul, 1983, *The Book of Pleasures*, translated by John Fullerton, London: Pending Press (alkuteos Le Livre des plaisirs, 1979, Encre).
- Vaneigem, Raoul, 1994, *The Revolution of Everyday Life*, translated by Donald Nicholson-Smith, London: Rebel Press/Left Bank

Books (alkuteos *Traité de savoir-vivre à l'usage des jeunes générations*, 1967, Gallimard).

Vaneigem, Raoul ("J.-F. Dupuis"), 1999, *A Cavalier History Of Surrealism*, translated by Donald Nicholson-Smith, Edinburgh: AK Press (alkuteos *Historie désinvolte du surréalisme* julkaistu salanimellä Jules-François Dupuis, 1977, Paul Vermont, Nonville).

Viénet, René, 1992, *Enragés and Situationists in the Occupation Movement, France, May '68*, London & New York: Rebel Press/Autonomedia (alkuteos julkaistu heinäkuussa 1968, Gallimard).

2. Situationisteja käsittelevä kirjallisuus:

Blissett, Luther, 1995, *Guy Debord is Really Dead*, London: Sabotage Editions.

Bracken, Len, 1997, *Guy Debord - Revolutionary*, Venice: Feral House.

Ford, Simon, 1995, *The Realization and Suppression of the Situationist International: An Annotated Bibliography 1972-1992*, Edinburgh: AK Press.

Bourseiller, Christophe, 2001, *Vie et mort de Guy Debord 1931-1994*, Plon.

Gonzalvez, Shigenobu, 2002, *Guy Debord ou la beauté du négatif*, Paris: Nautilus.

Home, Stewart, 1991 (1988), *The Assault on Culture. Utopian Currents from Lettrisme to Class War*, Stirling: AK Press.

Home, Stewart (ed), 1996, *What is Situationism? A Reader*, Edinburgh: AK Press.

Hussey, Andrew, 2001, *The Game Of War: The Life and Death of Guy Debord*, London: Jonathan Cape.

Jacobs, David & Winks, Christopher, 1975, *At Dusk: The Situationist Movement in Historical Perspective*, Berkeley: Perspectives.

Jappe, Anselm, 1999, *Guy Debord*, translated by Donald Nicholson-Smith, Berkeley: University Of California Press (alkuteos *Guy Debord*, 1993, Edizioni Tracce, Pescara).

- Plant, Sadie, 1992, *The Most Radical Gesture. The Situationist International in a Postmodern Age*, London: Routledge.
- Plant, Sadie, 2001, "Kansainväliset Situationistit: speaktaakkelimainen kieltäminen", teoksessa Ahonen, Termonen, Tirkkonen ja Vehaluoto (toim.), *Väärin ajateltua: anarkistisia puheenvuoroja herruudettomasta yhteiskunnasta*, Jyväskylä: Kampus Kustannus, 2001, s. 332–350. (Artikkeli ilmestynyt alunperin 1990).
- Pyhtilä, Marko, 1999, *Taiteen kritiikki ja kritiikin taide: Länsimaisen kulttuurinihilismin lyhyt oppimäärä*, Helsinki: Like.
- Sadler, Simon, 1999, *The Situationist City*, Loondon: The MIT Press.
- Sederholm, Helena, 1994, *Intellektuaalista terrorismia. Kansainväliset Situationistit 1957–72*, Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Sederholm, Helena, 1996 (1994), *Vallankumouksia norsunluutornissa: modernismin synnystä avantgarden kuolemaan*, Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta.

3. Muu kirjallisuus:

- Agamben, Giorgio, 1995, *Tuleva yhteisö*, Suomentanut Jussi Vähämäki, Tampere: Gaudeamus (alkuteos *La comunità che viene*, 1990, Torino: Giulio Einaudi editore).
- Agamben, Giorgio, 2001, *Keinot vailla päämäärää: reunamerkintöjä politiikasta*, suomentanut Jussi Vähämäki, Helsinki: Tutkijaliitto (alkuteos *Mezzi senza fine: Nota sulla politica*, 1996, Torino: Bollati Boringhieri).
- Baudrillard, Jean, 1987, *Ekstaasi ja rivous*, suomentanut Panu Minkinen, Tampere: Gaudeamus (alkuteos *L'autre par lui-même*. Habilitation).
- Baudrillard, Jean, 1991, *Amerikka*, suomentanut Tiina Arppe, Helsinki: Loki-kirjat (alkuteos *Amérique*, 1986, Editions Grasset & Fasquelle).
- Baudrillard, Jean, 1995, *Lopun illuusio eli tapahtumien lakko*. Suomentanut Mika Määttänen, Tampere: Gaudeamus (alkuteos *L'illusion de la fin ou la grève des événements*, 1992, Éditions Galilée).

- Benjamin, Walter, 1986, «Pariisi 1800-luvun pääkaupunki” teoksessa Kotkavirta & Sironen (toim.) *Moderni/Postmoderni: Lähtökohtia keskusteluun*, Jyväskylä: Tutkijaliitto, 1986, 43–57.
- Black, Bob, 1996, *Eroon työstä!*, suomentaneet Ulla Vehaluoto ja Hannu Toivanen, Kuopio: SAL-Kuopio (alkuteos *The Abolition of Work*, 1986).
- Clausewitz, Carl von, 2002, *Sodankäynnistä*, suomentanut Heikki Eskelinen, Nummi: Art House.
- Eagleton, Terry, 1997, *Marx ja vapaus*, suomentanut Pentti Määttänen, Helsinki: Otava (alkuteos *Marx; and Freedom* 1997).
- Friedman, Thomas L., 2000, *Globalisaatio – uhka vai unelma?*, suomentanut Maarit Tillman, Helsinki: Otava (alkuteos *The Lexus and the Olive Tree*, 1999).
- Heiskanen & Mäntylä (toim.), 2003, *MarxIT: Informaatioajan kriittistä tarkastelua*, Helsinki: Karl Marx-seura ry.
- Hodgkinson & de Abaitua (toim.), 1999, *Matkaopas joutilaisuuteen*, Helsinki: Basam Books (alkuteos *The Idler’s Companion*, 1996).
- Huizinga, Johan, 1984, *Leikkivä ihminen*, suomentanut Sirkka Salomaa, Helsinki: WSOY (alkuteos *Homo Ludens*, 1938).
- Jameson, Fredric, 1986, ”Postmodernismi eli kulttuurin logiikka myöhäiskapitalismissa” teoksessa Kotkavirta & Sironen (toim.) *Moderni/Postmoderni: Lähtökohtia keskusteluun*, Jyväskylä: Tutkijaliitto, 1986, 227-279.
- Klein, Naomi, 2001, *No Logo: Tähtäimessä brändivaltiaat*, suomentaneet Liisa Laaksonen ja Maarit Tillman, Helsinki: WSOY (alkuteos *No Logo – Taking Aim at the Brand Bullies*, 2000).
- Knabb, Ken, 1997, *Public Secrets: Collected Skirmishes of Ken Knabb*, Berkeley: Bureau of Public Secrets.
- Korten, David C, 1999, *Elämä kapitalismin jälkeen: Maailma yhtiövallan kaaduttua*, käsikirjoituksesta suomentanut Tero Norkola, Helsinki: Like.
- Lautréamont, Comte de, 1978, *Maldoror and Poems*, translated with introductions by Paul Knight, London: Penguin Books.
- Lefebvre, Henri, 1971, *Everyday Life in the Modern World*, translated by Sacha Rabinovitch, London: Allen Lane The Penguin Press

- (alkuteos *La vie quotidienne dans le monde moderne*, Paris 1968).
- Lukács, Georg, 1976, *History and Class Consciousness: Studies in Marxist Dialectics*, translated by Rodney Livingstone, Cambridge: The MIT Press.
- Machiavelli, Niccolo, 1995, *Ruhtinas*, suomentanut Aarre Huhtala, Helsinki: WSOY (alkuteos *Il Principe*).
- Maffesoli, Michel, 1995, *Maailman mieli: Yhteisöllisen tyylin muodoista*, suomentanut Mika Määttänen, Helsinki: Gaudeamus (alkuteos *La contemplation du monde – Figures du style*, 1993, Éditions Grasset & Fasquelle).
- Marshall, Peter, 1993, *Demanding the Impossible: A History of Anarchism*, London: Fontana Press.
- Marx, Karl, 1844, *Taloudellis-filosofiset käsikirjoitukset 1844*, suomentanut Antero Tiusanen, Moskova: Kustannusliike Edistys (painovuotta ei merkitty).
- Marx, Karl ja Engels, Friedrich, 1958, *Valitut teokset kahdessa osassa, 1. osa*, Petroskoi: Karjalan ASNT:n valtion kustannusliike 1958, s. 8–37.
- Marx, Karl, 1974, *Pääoma: Kansantaloustieteen arvostelua, 1 osa*, Moskova: Kustannusliike Edistys.
- Marx, Karl, 1975, *”Grundgrissen” johdanto*, suomentanut Antero Tiusanen, Helsinki: Kansankulttuuri OY (alkuteos *Einleitung [zur Kritik der politischen Ökonomie]*).
- Marx, Karl & Engels, Friedrich, 1978, *Valitut teokset 6 osaa, 1. osa*, Moskova: Kustannusliike Edistys.
- Mauss, Marcel, 1999, *Lahja: Vaihdannan muodot ja periaatteet arkaaisissa yhteiskunnissa*, suomentaneet Jouko Nurmiainen ja Jyrki Hakapää, Helsinki: Tutkijaliitto (alkuteos *Essai sur le don*, 1950).
- Orwell, George, 1981, *Vuonna 1984: Romaani*, suomentanut Oiva Talvitie, Helsinki: WSOY (alkuteos *Nineteen Eighty-Four*, 1949).
- Paris: May 68, 1986, Dark Star Press and Rebel Press (julkaissut alun perin *Solidarity* 1968).
- Perez, Rolando, 1997, *An(arkiasta) ja skitsoanalyysistä*, suomentaneet Hannu Toivanen ja Ulla Vehaluoto, Helsinki: SAL (alkuteos *On An(archy) and Schizoanalysis*, 1990, Autonomedia).

- Pyhtilä, Marko, 1998, "Five thousand years of foreplay: Stewart Home interviewed by Marko Pyhtilä", teoksessa Stewart Home (ed), *Out-Takes*, London: Sabotage Editions, 1998, s. 63–68.
- Ramonet, Ignacio, 2001, *Median tyrannia*, suomentanut Jouni Kuume, Helsinki: WSOY (alkuteos *La tyrannie de la communication*, 1999, Paris: Éditions Galilée).
- Sederholm, Helena, 1996 (1994), *Vallankumouksia norsunluutornissa: modernismin synnystä avantgarden kuolemaan*, Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta.
- Solanas, Valerie, 1997 (1967), *SCUM Manifesto*, Edinburgh: AK Press.
- Sun, Tsu, 1995, *Sodankäynnin taito*, kääntänyt Heikki Karkkolainen, Helsinki: Tietosanomat (alkuteos Sun Tzu: *The Art of War*, edited & translated by Samuel B. Griffith, 1963, Oxford University Press).
- Tammilehto, Olli, 1998, *Maaailman tilan kootut selitykset*, Helsinki: Like ja Suomen rauhanpuolustajat.
- Toiviainen, Seppo, 1977, *Nuori Lukács: Kriittinen esitys Georg Lukácsin varhaisesta ajattelusta ja toiminnasta (1906–1929)*, Helsinki: Kansankulttuuri.
- Vattimo, Gianni, 1991, *Läpinäkyvä yhteiskunta*, suomentanut Jussi Vähämäki, Tampere: Gaudeamus (alkuteos *La società trasparente*, 1989, Garzanti editore).
- Vähämäki, Jussi, 2003a, *Kuhnurien kerho: Vanhan työn paheista uuden hyveiksi*, Helsinki: Tutkijaliitto.
- Vähämäki, Jussi, 2003b, "Mitä on spektaakkeli?" Megafoni-verkkolehti <http://megafoni.kulma.net/index.php?art=148>. Tarkistettu 14.1.2005. Tuloste MP:n hallussa.

Viitteet

1. Aluksi

- 1 Liikkeen alkuperäinen ranskankielinen nimi oli L'Internationale Situationniste. Englanniksi liikkeen nimi oli Situationist International, josta tulee käyttämäni, Suomessaakin vakiintunut lyhennys SI. Ranskassa liikkeestä käytetään lyhennystä I.S. Situationistien *Internationale Situationniste* -lehden lyhennykseksi on vakiintunut kaikkialla IS.
- 2 Debord: "Preface to the fourth Italian Edition of *La Société du Spectacle*", julkaistu <http://www.notbored.org/debord-preface.html>
- 3 Plant 2001, 332.
- 4 Vähämäki 2003b.
- 5 Agamben 1995, 73–75. Agamben kehittää oman näkemyksensä kielestä spektiakkelina Debordin pohjalta.
- 6 Kleinin (2001, 258) mukaan *detournement* olisi kohdistunut pelkästään taide maailmaa vastaan. Kappaleessa 2.3.5 osoitan, ettei tämä pidä paikkaansa, vaan että *detournement* oli nimenomaan vallankumouksellinen tekniikka.
- 7 SIA 25 (Guy Debord: *Report on the construction of situations and on the international situationist tendency's conditions of organization and action*. Julkaistu alun perin kesäkuussa 1957).
- 8 SSS 26
- 9 Vaneigem 1994, 206.
- 10 Tämä on Plantin (1992) kirjan pääväittäjä.
- 11 Jappe 1999, 134.
- 12 SIA 45 (*Definitions IS*. # 1 1958).
- 13 Sadler 1999, 3.
- 14 Kyseessä on oma käännökseni situationistien usein käyttämästä termistä "appearance organisée socialement". Ks. kappale 3.2.

2. SI:n tausta ja käsitteet

- 1 Debord 1991, 7.
- 2 Lautréamont 1978, 279.
- 3 Hussey 2001, 145 ja Mension 2002, 47.
- 4 Debord 1991, 34.
- 5 Debord 1990, 32.
- 6 Home 1991, 12–16 (dada-luennon tapaus s. 15 ensimmäinen viite), Marcus 1990, 251, Sederholm 1994, 23. Lähteet kertovat tapauksesta hieman eri tavalla. Olen lainannut Homea, jolla on lähteenään Maurice Lemaitren luento vuodelta 1976.
- 7 Isoun elokuvasta Hussey 2001, 35–36, Marcus 1990, 323–324, Sederholm 1994, 25.

- 8 Marcus 1990, 279–284, Hussey 2001, 34–35.
- 9 Hussey 2001, 52–53.
- 10 Jappe 1999, 47–48 ja 53.
- 11 Debord 2003, 2.
- 12 Mts. 4.
- 13 Ks. Marcus 1990, 332, jossa tämä lainaa sivuilta 57–58 Guy Atkinsin teosta *Asger Jorn: The Crucial Years, 1954–1964*. London: Lund Humphries, 1977.
- 14 Ks. kuvauksia *Huutoja de Sadelle* -elokuvan esityksistä Debord 1996, 19 (*Potlatch* # 2), McDonough (ed) 2002, 343–344 (Thomas Y. Levin: *Dismantling the Spectacle: The Cinema of Guy Debord*), Hussey 2001, 123–124, Jappe 1999, 49 (myös alaviite 5), Hussey 1999, 61–62, Marcus 1990, 331–332 ja 337, Mension 2002, 86–91 (myös reunateksti). Ensimmäinen esitys lopetettiin puolen tunnin jälkeen, esitys Lontoossa 1957 myytiin loppuun mainostamalla sitä ”elokuvaksi, joka aiheutti mellakoita Pariisissa”. Ensimmäisestä esityksestä närkästynyt yleisö yritti turhaan estää seuraavan esityksen yleisöä menemästä katsomaan elokuvaa, joka ei suostunut uskomaan, ettei elokuvassa ollut yhtään kuvaa. Vielä 1991 esitetty saksalainen versio aiheutti Berliinissä myös skandaalin, kun raivostunut yleisö ryösti kaikki SIA:tä käsittelevät kirjat, joita näytännöllä haluttiin mainostaa.
- 15 Lainaus on otettu avoimesta kirjeestä 2.11.1952, lainattu mm. McDonough (ed) 2002, 349 (Thomas Y. Levin: *Dismantling the Spectacle: The Cinema of Guy Debord*), Home 1991, 17 sekä Marcus 1990, 343. Ks. myös SIA 371 (sivun 21 ensimmäinen viite, jossa lainataan samaa kirjettä).
- 16 Mension 2002, 116–117, Marcus 1990 340–341 (kirjoissa on julkaistu kopio alkuperäisestä lentolehtisestä).
- 17 Debord 1996, 21 (*Potlatch* # 2).
- 18 Lehden alaotsikkona oli tekstissä mainittu numeroiden 1–21 ajan. Sen jälkeen alaotsikoksi vaihtui *Bulletin d'information de l'Internationale lettriste* ja viimeisen, 15.7.1959 ilmestyneen numero 30 alaotsikkona oli jo *Informations intérieures de l'Internationale situationniste*.
- 19 Hussey 2001, 80–81.
- 20 Mauss 1999, 29 ja 32–33, Hussey 2001, 85–87.
- 21 Debord 1996, 21 (*Potlatch* # 2). Chtcheglov oli harvoja ihmisiä, joiden kanssa Debord myöhemmin teki sovinnon. Tämä tapahtui 1960-luvulla sen jälkeen, kun Chtcheglov oli viettänyt 5 vuotta mielisairaalassa. Ks. JS # 9 (s. 402–404), jossa julkaistiin Chtcheglov'n kirjeitä sekä Home 1991, 18–19.
- 22 Ks. Debord & Sanguinetti 1990, 18 sekä Marcus 1990, 348.
- 23 Debord 1996, 156 (*Potlatch* # 20).
- 24 Jappe 1999, 54–55.
- 25 Mts. 61–62, Hussey 2001, 81–82.
- 26 Debord 1996, 80 (*Potlatch* # 13).
- 27 Mts. 239–240 (*Potlatch* # 26). Jappe 1999, 56–57.
- 28 Jappe 1999, 58.
- 29 Debord 1996, 50 (*Potlatch* # 7). Tekstin nimi *Uusi idea Euroopassa* viittaa Saint-Justin sanontaan vuodelta 1794: ”Omnellisuus on uusi idea Euroopassa”. Lausetta oli käytetty myös Debordin 1952 elokuvassa *Huutoja de Sadelle*.
- 30 Mts. 50–51 (*Potlatch* # 7).
- 31 Käsitteelin taiteen yhteiskunnallista merkitystä kirjassani *Taiteen kritiikki ja kritiikin taide* (Like 1999), minkä takia en käsittele sitä tässä laajasti. Ks. myös Jappe 1999, 57–59.
- 32 Debord 1996, 227 (*Potlatch* # 25).
- 33 Rumney 2002, 36.
- 34 SIA 17 (Guy Debord: *Rapport sur la construction des situations et sur les conditions de l'organisation et de l'action de la tendance situationniste internationale*, alustava

- teksti heinäkuussa 1957 pidettyyn konferenssiin Cosio d'Arrosciassa Italiassa, jossa SI perustettiin).
- 35 Mts. 22. Debord oli itse poikkeus kolmannelta säännöstä, koska hän oli lyhyen aikaa Sosialismi tai barbaria -ryhmän jäsen vuonna 1960.
- 36 SIA 223 (*Minimum definition of revolutionary organizations IS # 11, 1964*). Hyväksytty SI:n 7. konferenssissa heinäkuussa 1966).
- 37 SIA 88 (*The fifth S.I. conference in Göteborg IS # 7, 1962*).
- 38 SIA 109 (*Ideologies, classes and the domination of nature IS # 8, 1963*).
- 39 Rumney 2002, 49–55. Ks. erottamisista lisää esimerkkejä Sederholm 1994, 54–55.
- 40 SIA 23–24 (Guy Debord: *Rapport sur la construction des situations et sur les conditions de l'organisation et de l'action de la tendance situationniste internationale*, alustava teksti heinäkuussa 1957 pidettyyn konferenssiin Cosio d'Arrosciassa Italiassa, jossa SI perustettiin).
- 41 Debord 1996, 262 & 269 (*Potlatch # 28 ja 29*), Jappe 63.
- 42 Jappe 1999, 62.
- 43 SIA 112–113 (*The countersituationist campaign in various countries IS # 8, 1963*), SIA 140 (*Questionnaire IS # 9, 1964*).
- 44 SIA 123 (Vaneigem: *Basic banalities II IS # 8, 1963*).
- 45 Sederholm 1994, 198. Sederholm toteaa (s. 202), että SI oli ”aatteellisesti kenties modernistinen, mutta habitukseltaan jo postmoderni”. En ala spekuloidaan moderni-postmoderni ym. termeillä, koska ne eivät ole SI:n kohdalla hedelmällisiä kysymyksiä.
- 46 SIA 140 (*Questionnaire IS # 9, 1964*) ja SIA 307 (Debord & Canjuers: *Preliminaries toward defining a unitary revolutionary program*, teksti on päivätty 20.7.1960).
- 47 SIA 138 (*Questionnaire IS # 9, 1964*). Molemmat lauseet kierrättävät Marxia: ensimmäinen lause kuuluisaa 11. teesiä Feuerbachista (”Filosofit ovat vain eri tavoin selittäneet maailmaa, mutta tehtävänä on sen muuttaminen”), jälkimmäinen mm. Marxin *Saksalaisessa ideologiassa* esittämää ajatusta (Marx & Engels 1978, 100), että ”olosuhteet luovat ihmisiä yhtä suuressa määrin kuin ihmiset olosuhteita”.
- 48 Debord 2003, 32.
- 49 Esimerkiksi Jokinen & Saaristo toteavat *Suomalainen yhteiskunta* -kirjassaan (WSOY 2002, s. 121), että ranskalainen yhteiskunta on konservatiivinen hyvinvointiyhteiskunta, jota määrittävät talous, teknologia, traditio ja kirkko. He käyttävät tällaisesta yhteiskunnasta nimitystä sosiaalikalotismi, vaikka ranskalaiset itse varmasti – kirkon ja valtion tiukasti erottavina – vastustaisivat tällaista nimeä.
- 50 SIA 87 (*Bad days will end, IS # 7, 1962*).
- 51 SIA 57 (Debord: *Situationist theses on traffic, IS # 3, joulukuu 1959*).
- 52 Hussey 2001, 162–163, Jappe 1999, 91–93 ja Home 1991, 32.
- 53 *Internationale Situationniste* -lehden vakiintunut lyhennys on IS. Alaotsikkona oli tekstissä mainittu numeroon 8 asti. Numeroissa 9–11 ei ollut lainkaan alaotsikkoa, kun taas viimeisen numeron alaotsikkona oli *revue de la section française de l'I.S.*
- 54 SIA 142 (*Questionnaire IS # 9, 1964*).
- 55 SIA 146 (Vaneigem, Martin, Viénet & Strijbosch: *Response to a questionnaire from the center of socio-experimental art IS # 9, 1964*. Kirjoitus on päivätty 6.12.1963), Home 1991, 34, Hussey 2001, 131, 133 sekä 182, McDonough (ed) 2002, 268 (Kristin Ross: ”Lefebvre on the Situationists: An interview”).
- 56 Hussey 2001, 187.
- 57 Sederholm 1994, 193.
- 58 SIA 175 (*The Role Of Godard IS # 10, 1966*). Stewart Home on omista kirjoituksiaan käyttänyt situationistien loukkaavaa ja ylimielistä tyyliä tuomiten mm. SI:n teorit käsittämättömäksi hölynpölyksi.

- 59 SIA 215 (Viénet: *The situationists and the new forms of action against politics and art IS # 11, 1967*). SIA 297 (*Cinema and revolution IS # 12, 1969*) Godardia kutsutaan puolestaan ”maoistiseksi valehtelijäksi”.
- 60 Sederholm 1994, 143.
- 61 SIA 123 (Vaneigem: *Basic banalities IS # 8, 1963*).
- 62 Debord 1996, 185 (*Potlatch # 22*).
- 63 Jappe 1999, 55–56. Ks. myös SIA 177 (*The ideology of dialogue IS # 10, 1966*), jossa selitetään erottamisia sekä SIA 216 (Vaneigem: *To have as goal practical truth IS # 11, 1967*).
- 64 SIA 25 (Guy Debord: *Rapport sur la construction des situations et sur les conditions de l'organisation et de l'action de la tendendance situationniste internationale*, alustava teksti heinäkuussa 1957 pidettyyn konferenssiin Cosio d'Arroschiassa Italiassa, jossa SI perustettiin).
- 65 Englanniksi kirja julkaistiin nimellä *The Revolution of Everyday Life*, josta Suomeenkin on tullut usein käytetty nimitys kirjalle ”Jokapäiväisen elämän valankumous”. Alkuperäistä nimeä onkin hankala suomentaa kirjaimellisesti. *Savoir-faire* tarkoittaa ranskaksi työtaitoa, esiintymistapaa sekä esiintymis- tai seurustelutaitoa. Sana *savoir* liittyy myös tietoon ja osaamiseen.
- 66 SIA 86 (*Bad days will end IS # 6, 1962*).
- 67 SIA 171–172 (Mustapha Khayati: *Captive Words: Preface To A Situationist Dictionary IS # 10, 1966*).
- 68 SIA 19 (Guy Debord: *Report on the construction of situations and on the international situationist tendency's conditions of organization and action*, alustava teksti heinäkuussa 1957 pidettyyn konferenssiin Cosio d'Arroschiassa Italiassa, jossa SI perustettiin).
- 69 Vaneigem 1999, 39 ja 53. Lisäksi Vaneigem arvostelee surrealismia mm. sen ideologisuudesta, seksismistä ja Bretonin repressiivisestä ajattelutavasta, kun tämä muotoili omien mieltymystensä pohjalta yleisiä päätelmiä mm. homoseksuaalisuuden suhteen.
- 70 Ks. Ranskan kommunistisesta puolueesta ja surrealisteista Vaneigem 1999, 20–32 ja Jappe 1999, 50–51.
- 71 SIA 139 (*Questionnaire IS # 9, 1964*).
- 72 SIA 143–144 (Vaneigem, Martin, Viénet & Strijbosch: *Response to a questionnaire from the center of socio-experimental art IS # 9, 1964*. Kirjoitus on päivätty 6.12.1963).
- 73 SSS 191. Ks. myös SIA 145 (Vaneigem, Martin, Viénet & Strijbosch: *Response to a questionnaire from the center of socio-experimental art IS # 9, 1964*. Kirjoitus on päivätty 6.12.1963) sekä SIA 172 (Mustapha Khayati: *Captive Words: Preface To A Situationist Dictionary IS # 10, 1966*).
- 74 Jappe 1999, 52.
- 75 Mts. 61.
- 76 Lefebvre 1971, 100–102, SIA 56 (Debord: *Situationist theses on traffic*, julkaistu alun perin IS # 3, joulukuun 1959). Ks. myös Sederholm 1994, 91.
- 77 Ks. Tammilehto 1998, 56 ja 196–199. 1930–50-lukujen USA:ssa General Motorsin, Standard Oil Of Californian ja Firestonen muodostama yhtiö osti itselleen joukkoliikenneyhtiöitä, ajoi ne alas ja pakotti näin ihmisiä siirtymään yksityisautoluun.
- 78 Jappe 1999, 73 ja 78.
- 79 Lefebvre 1971, 24 ja 53.
- 80 Mts. 12–13.
- 81 Jappe 1999, 72–73 ja 76.
- 82 Marx & Engels 1978, 79 (*Saksalainen ideologia*).
- 83 Mts. 80.

- 84 Mts. 104.
- 85 Marx & Engels 1978, 66 (*Teesejä Feuerbachista*, 11. teesi).
- 86 Mts. 63 (*Teesejä Feuerbachista*, 2. teesi).
- 87 SIA 67 (Kotányi & Vaneigem: *Elementary program of the bureau of unitary urbanism*, IS # 6, 1961).
- 88 SIA 168 (Vaneigem: *Some theoretical questions to be treated without academic debate or speculation* IS # 10, 1966).
- 89 SIA 174 (Mustapha Khayati: *Captive Words: Preface To A Situationist Dictionary* IS # 10, 1966).
- 90 Debord & Sanguinetti 1990, 115 (*Report of Guy Debord to the 7th Conference of the S.I. in Paris*, heinäkuu 1966).
- 91 Viénet 1992, 12.
- 92 SIA 195 (*Two local wars* IS # 11, 1967).
- 93 Debord & Sanguinetti 1990, 119 (*Report of Guy Debord to the 7th Conference of the S.I. in Paris*, heinäkuu 1966).
- 94 SIA 68–69 (Guy Debord: *Perspectives for conscious alterations in everyday life* IS # 6, 1961. Nauhoitus puheesta esitettiin 17.5.1961 Henri Lefebvren järjestämässä konferenssissa), SIA 138 (*Questionnaire* IS # 9, 1964).
- 95 SIA 70 (Guy Debord: *Perspectives for conscious alterations in everyday life* IS # 6, 1961. Nauhoitus puheesta esitettiin 17.5.1961 Henri Lefebvren järjestämässä konferenssissa).
- 96 SIA 137 (*Now, the S.I.* IS # 9, 1964) SIA 172 (Mustapha Khayati: *Captive Words: Preface To A Situationist Dictionary* IS # 10, 1966) ja SIA 290 (Rothe: *The conquest of space in the time of power* IS # 12, 1969). Muita nimeltä mainittuja ”valtioajattelijoita” olivat Lukács ja Lefebvre. Jälkimmäisen kanssa SI teki välirikon 1962 (ks. myös SIA 227–228).
- 97 SIA 290–291 (Rothe: *The conquest of space in the time of power* IS # 12, 1969).
- 98 SIA 227 (*The beginning of an era* IS # 12, 1969).
- 99 Lefebvre 1971, 13.
- 100 Mts. 14–15.
- 101 SIA 72 (Guy Debord: *Perspectives for conscious alterations in everyday life* IS # 6, 1961. Nauhoitus puheesta esitettiin 17.5.1961 Henri Lefebvren järjestämässä konferenssissa).
- 102 SIA 144 (*Response to a questionnaire from the center for socio-experimental art* IS 9, 1964), SIA 109–110 (*The Avant-garde of presence* IS # 8, 1963) ja Sederholm 1994, 154.
- 103 SIA 25 (Guy Debord: *Report on the construction of situations and on the international situationist tendency's conditions of organization and action*, alustava teksti heinäkuussa 1957 pidettyyn konferenssiin Cosio d'Arrosciassa Italiassa, jossa SI perustettiin).
- 104 Ks. Lefebvre 1971, 59 ja 64.
- 105 SIA 70 (Guy Debord: *Perspectives for conscious alterations in everyday life* IS # 6, 1961. Nauhoitus puheesta esitettiin 17.5.1961 Henri Lefebvren järjestämässä konferenssissa).
- 106 SIA 114 (*All the king's men* IS # 8, 1963)
- 107 Mts. 116.
- 108 SIA 140 (*Questionnaire* IS # 9, 1964), Sederholm 1994, 81. Toisin kuin useimmat muut ”situationismista” puhuvat, Stewart Home on käyttänyt termiä tietoisena loukkaus- ja provosointikeinona.
- 109 SIA 170 (Mustapha Khayati: *Captive Words: Preface To A Situationist Dictionary* IS # 10, 1966).
- 110 Sartresta ks. esim. SIA 137 (*Now, the S.I.* IS # 9, 1964) ja SIA 179–181 (*Interview with an imbecile* IS # 10, 1966), jossa on otteita kyseisen imbesiilin eli Sartren haastatteluista sekä Jappe 1999, 127.

- 111 Hussey 2001, 14–15, Tammilehto 1998, 196, Marcus 1990, 127–128. Stewart Home (1991, 11) väittää, että yhtenäisen urbanismin ”keksi” COBRA-ryhmään kuulunut Constant, joka oli myös SI:n perustajajäseniä. Ks. myös Benjamin 1986, 54–57.
- 112 Tammilehto 1998, 196–197.
- 113 SIA 5 (Guy Debord: *Introduction to a critique of urban geography, Les Lèvres Nues # 6*, syyskuu 1955).
- 114 SIA 67 (Kotányi & Vaneigem: *Elementary program of the bureau of unitary urbanism, IS # 6*, 1961), tässä on iduilla ajatus Hakim Beyn väliaikaisesti vapaista vyöhykkeistä (temporarily autonomous zones).
- 115 Marx & Engels 1978, 112–113 (*Saksalainen ideologia*).
- 116 SS§ 177
- 117 SS§ 169
- 118 SIA 66 (Kotányi & Vaneigem: *Elementary program of the bureau of unitary urbanism, IS # 6*, 1961), Sederholm 1994, 91–92.
- 119 SIA 65 (Kotányi & Vaneigem: *Elementary program of the bureau of unitary urbanism, IS # 6*, 1961).
- 120 Mts. 67 sekä IS 80 (*L’urbanisme unitaire a la fin des annees 50 IS # 3*, 1959).
- 121 IS 82 (*L’urbanisme unitaire a la fin des annees 50 IS # 3*, 1959).
- 122 SIA 3 (Ivan Chitchevlov: *Formulary for a new Urbanism*, 1953. Julkaistu uudelleen IS # 1, 1958), SIA 67 (Kotányi & Vaneigem: *Elementary program of the bureau of unitary urbanism, IS # 6*, 1961). Ks. myös Jappe 1999, 59 ja Sederholm 1994, 87–88.
- 123 SIA 4 (Ivan Chitchevlov: *Formulary for a new Urbanism*, 1953. Julkaistu uudelleen IS # 1, 1958). Ks. myös SIA 22–23.
- 124 SIA 136 (*Now, the S.I. IS # 9*, 1964). ”Emme halua opettaa sille [nyky-yhteiskunnalle] mitään, mitä voitaisiin käyttää meitä vastaan”.
- 125 Sederholm 1994, 90–97. Leikkivällä ihmisellä viitataan tietenkin Huizingan *Homo Ludens*iin.
- 126 Debord 1996, 203–207 (*Potlatch # 23*). Pariisissa oli tapana sulkea puistot öisin.
- 127 SIA 65–66 (Kotányi & Vaneigem: *Elementary program of the bureau of unitary urbanism, IS # 6*, 1961).
- 128 SIA 5 (Guy Debord: *Introduction to a critique of urban geography*, julkaistu alun perin *Les Lèvres Nues # 6*, syyskuu 1955).
- 129 SIA 23 (Guy Debord: *Rapport sur la construction des situations et sur les conditions de l’organisation et de l’action de la tendance situationniste internationale*, alustava teksti heinäkuussa 1957 pidettyyn konferenssiin Cosio d’Arrosiassa Italiassa, jossa SI perustettiin).
- 130 Debord 1996, 15 (*Potlatch # 1*).
- 131 Sederholm 1994, 105–106.
- 132 SIA 24 (Guy Debord: *Rapport sur la construction des situations et sur les conditions de l’organisation et de l’action de la tendance situationniste internationale*, alustava teksti heinäkuussa 1957 pidettyyn konferenssiin Cosio d’Arrosiassa Italiassa, jossa SI perustettiin) sekä SIA 50 (Debord: *Theory of the Dérive*, julkaistu IS # 2 1958).
- 133 Sederholm 1994, 89, McDonough (ed) 2002, 257 (Tom McDonough: ”*Situationist space*”).
- 134 Vaneigem (1999, 16) käyttää tosin surrealistien harrastaman ajeltamisen yhteydessä termiä *dérive*.
- 135 IS 45–46 (Khatib: *Essai de description psychogéographique des Halles IS # 2*, 1958) sekä IS 82 (*L’urbanisme unitaire a la fin des annees 50 IS # 3*, 1959).
- 136 SIA 52 (*Theory of the Dérive IS # 2* 1958).
- 137 Debord 1996, 91 (*Potlatch # 14*).

- 138 SIA 50–51 (*Theory of the Dérive* IS # 2 1958). Ks. myös Sederholm 1994, 98–100 ja 102, joissa verrataan dériveä dadaistien ja surrealistien harjoittamiin urbaaniin vaellusretkiin sekä Fredric Jamesonin kognitiiviseen kartoitukseen.
- 139 SIA 4 (Ivan Chtcheglov: *Formulary for a new Urbanism*, 1953. Julkaistu uudelleen IS # 1, 1958).
- 140 IS 402 (IS # 9, 1964). Chtcheglov oli viettänyt tämän jälkeen viisi vuotta mielisairaalassa.
- 141 Mension 2002, 102. Ks. myös SIA 53, jossa Debord viittaa samaan dériveen.
- 142 Sederholm 1994, 101 ja 183.
- 143 Rumney 2002, 67–68.
- 144 Marx & Engels 1978, 106–107 (Saksalainen ideologia).
- 145 SIA 115 (*All the king's men* IS # 8, 1963).
- 146 Ks. Vähämäki 2003a, 9.
- 147 Plant 2001, 336.
- 148 SIA 17–18 (Debord: *Rapport sur la construction des situations et sur les conditions de l'organisation et de l'action de la tendance situationniste internationale*, alustava teksti heinäkuussa 1957 pidettyyn konferenssiin Cosio d'Arrosciassa Italiassa, jossa SI perustettiin).
- 149 Mts. 17–18.
- 150 Vaneigem 1999, 9.
- 151 SIA 308 (Debord & Canjuers: *Preliminaries toward defining a unitary revolutionary program*, teksti on päivätty 20.7.1960).
- 152 Home 1991, 33.
- 153 SIA 123 (Vaneigem: *Basic banalities II* IS # 8, 1963).
- 154 Mts. 124.
- 155 SIA 135–136 (*Now, the S.I.* IS # 9, 1964).
- 156 SIA 123 (Vaneigem: *Basic Banalities II* IS # 8, 1963).
- 157 Home 1991, 34, Sederholm 1994, 138.
- 158 SSS 208 ja SIA 372 (sivun 88 alaviite).
- 159 SIA 173 (Mustapha Khayati: *Captive Words: Preface To A Situationist Dictionary* IS # 10, 1966).
- 160 Plant 1992, 86 mukaan *detournement*-termin oli keksinyt belgialainen surrealisti Marcel Mariën, joka kirjoitti samaan *Les Lèvres Nues* -lehteen kuin missä Debord ja Wolman julkaisivat oman *Detournementin* käyttöoppaansa.
- 161 SIA 9 (Debord & Wolman: *Methods of detournement*, julkaistu alun perin *Les Lèvres Nues* # 8, toukokuu 1956).
- 162 SIA 55 (*Detournement as negation and prelude*, julkaistu alun perin IS # 3, joulukuu 1959).
- 163 SIA 10 (Debord & Wolman: *Methods of detournement*, julkaistu alun perin *Les Lèvres Nues* # 8, toukokuu 1956). Mainosteollisuus on tehnyt tämänkaltaisesta, vanhoja kulttuurisia elementtejä kierrättävästä metodista kliseen, jota käytetään myös mm. musiikkivideoissa. Näin esimerkiksi sama mainos voi yhdistää klassisen musiikkikappaleen, maalausken ja vaikkapa runon myydäkseen niillä vaikkapa saippuaa. Korkeakulttuurissa samaa käytäntöä on kutsuttu ”intertekstuaalisuudeksi”. Myöhemmin huomamme, että kaikki tavarat – civät vain kulttuurituotteet – ovat ”intertekstuaalisessa” suhteessa toisiinsa (ks. luku 3.5.3).
- 164 Lukuun ottamatta tietenkin aiemmin käsiteltyä, Debordin ensimmäistä elokuvaa *Huutoja de Sadelle*, jossa ei ollut lainkaan kuvia.
- 165 Näistä käsitteistä sekä plagiarismista ks. Pyhtilä 1999, 107–115.
- 166 SIA 9 (Debord & Wolman: *Methods of detournement*, julkaistu alun perin *Les Lèvres Nues* # 8, toukokuu 1956).
- 167 SSS 207. Ks. myös Lautréamont 1978, 274 sekä SIA 171 (Mustapha Khayati: *Captive Words: Preface To A Situationist Dictionary* IS # 10, 1966), jossa laina-

- taan myös sama teksti. *Poesis* julkaistiin Lautréamontina paremmin tunnetun Isidore Ducassen omalla nimellä. Debord ja Wolman myös lainaavat ensimmäistä lausetta käsiteltävässä *Detournementin menetelmät* -tekstissä (SIA 10).
- 168 SIA 10 (Debord & Wolman: *Methods of detournement*, julkaistu alun perin *Les Léves Nues # 8*, toukokuu 1956).
- 169 Mts. 10–11. Ks. myös Sederholm 1994, 110–113.
- 170 SIA 11 (Debord & Wolman: *Methods of detournement*, julkaistu alun perin *Les Léves Nues # 8*, toukokuu 1956).
- 171 SIA 214–215 (Viénet: The situationists and the new forms of action against politics and art IS # 11, 1967). Viénet'n elokuva oli nimeltään *La dialectique peut-elle casser des briques?* ("Voiko dialektiikalla rikkoa tiiliskiviä?"), hänen on kerrottu tehneet samanlaisia elokuvia kolme tai neljä kappaletta, joita ei enää pysty näkemään missään. Situationistit muistuttivat myös, että Eisensteinin tiedettiin suunnitelleen elokuvaa *Pääomasta*.
- 172 SIA 12 (Debord & Wolman: *Methods of detournement*, julkaistu alun perin *Les Léves Nues # 8*, toukokuu 1956). Debordin suunnitelmista tehdä elokuvaversio kirjastaan mainittiin ensimmäisen kerran SIA 298 (*Cinema and revolution IS # 12*, 1969).
- 173 Urinaaleista situationisteilla oli sanottavaa sen verran, että "situationistisessa" yhteiskunnassa ne tehtäisiin kullasta SIA 289 (Vaneigem: *Notice to the civilized concerning generalized self-management IS # 12*, 1969).
- 174 SS§ 206, SIA 170–171 (Mustapha Khayati: *Captive Words: Preface To A Situationist Dictionary IS # 10*, 1966), Jappe 1999, 59.
- 175 SS§ 204
- 176 SS§ 206
- 177 SS§ 208
- 178 SIA 170–171 ja 174–175 (Mustapha Khayati: *Captive Words: Preface To A Situationist Dictionary IS # 10*, 1966),
- 179 Marx & Engels 1958, 12.
- 180 SIA 11 (Debord & Wolman: *Methods of detournement*, julkaistu alun perin *Les Léves Nues # 8*, toukokuu 1956).
- 181 SS§ 165.
- 182 Debord 1992, 7 (esipuhe kolmanteen ranskankieliseen painokseen). Toisessa yhteydessä (SIA 110) situationistit väittivät, että "yksinkertaisin ja asianmukaisin tapa on ottaa meidät täysin vakavasti ja kirjaimellisesti".
- 183 SIA 13–14 (Debord & Wolman: *Methods of detournement*, julkaistu alun perin *Les Léves Nues # 8*, toukokuu 1956), Hussey 2001, 104, Jappe 1999, 61, Sederholm 1994, 122.

3. Speaktaakkeliyhteiskunta

- 1 Teos on artikkelikokoelma, jonka pääessee "Reifikaatio ja proletariaatin tietoisuus" käsittelee esineellistymistä.
- 2 Ks. Jappe 1999, 20. Kun jatkossa puhutaan Lukácsista, tarkoitetaan hänellä vuoden 1923 Lukácsia. Tämä kirjoitti hyvin kriittisen esipuheen saksankieliseen painokseen (1967), joka siis ilmestyi samana vuonna kuin Speaktaakkeliyhteiskuntakirja. Jo sitä ennen situationistit olivat ehtineet arvostella voimakkaasti Lukácsia tämän vuoden 1923 jälkeisestä "taantumuksellisuudesta" ja "valtio-ajattelusta".
- 3 Jappe 1999, 60 (viite 27) on yksilöinyt joitain Debordin käyttämien detournauksien alkuperiä.
- 4 Huomautettakoon, että situationistit olivat kiinnostuneita ns. nuoresta Marxista sekä *Pääoman* ensimmäisestä osasta, ja että seuraavat käsitteet käsitellään tästä

- näkökulmasta. Si hylkäsi Marxin myöhemmät taloustieteelliset teoriat ja piti niitä kritiikittömän ortodoksimarxismien ideologisina esiateina. Ks. esim. SSS 95.
- 5 Marx 1974, 45.
  - 6 SIA 219 (Khayati: *Contributions toward rectifying public opinion concerning revolution in the underdeveloped countries IS # 11, 1967*).
  - 7 Marx & Engels 1978, 88 (*Saksalainen ideologia*).
  - 8 Mts. 88–90.
  - 9 Hodgkinson & Abaitua (toim.) 1999, 177 (Russell: *Joutilaisuuden ylistys*).
  - 10 Marx 1974, 324.
  - 11 Tammilehto 1998, 58–61.
  - 12 Mts. 58.
  - 13 Marx 1974, 330.
  - 14 Mts. 329.
  - 15 Marx & Engels 1978, 123 (*Saksalainen ideologia*).
  - 16 Hodgkinson & Abaitua (toim.) 1999, 51 (Samuel Johnsonin kirjoitus *The Idler* -lehdessä # 30, 1758).
  - 17 Marx & Engels 1978, 91–92 (*Saksalainen ideologia*).
  - 18 Mts. 78 (*Saksalainen ideologia*).
  - 19 Marx 1844, 65.
  - 20 Marx & Engels 1978, 92 (*Saksalainen ideologia*).
  - 21 Marx 1844, 70–77.
  - 22 Mts. 75.
  - 23 Marx & Engels 1978, 89 (*Saksalainen ideologia*).
  - 24 Mts. 128.
  - 25 Mts. 98.
  - 26 Mts. 139.
  - 27 Marx 1844, 79.
  - 28 SIA 102 (*Ideologies, classes and the domination of nature IS # 8, 1963*).
  - 29 Marx 1844, 68.
  - 30 Marx 1974, 56.
  - 31 Ks. Jappe 1999, 14 ja 140–141.
  - 32 Vähämäki 2003a, 15.
  - 33 Marx 1844, 15.
  - 34 Lukács 1976, 87. Ks. myös Marx 1974, 159–160.
  - 35 Lukács 1976, 92.
  - 36 Mts. 91.
  - 37 Mts. 91.
  - 38 Mts. 91–92.
  - 39 Debord & Sanguinetti 1990, 30.
  - 40 Marx 1974, 77.
  - 41 Mts. 77.
  - 42 Mts. 78–79.
  - 43 Vaneigem 1994, 7 (*Esipuhe ensimmäiseen ranskankieliseen pelneikäntiseen painokseen*).
  - 44 *Nykykuonon sanakirja* (WSOY 1995).
  - 45 SIA 227 (*The beginning of an era IS # 12, 1969*).
  - 46 Debord 1990, 2. 1930-luvun alku oli tietenkin radion ja äänielokuvan aikaa, jolloin Stalin ja Hitler kehittivät omia speaktaakkelin muotojaan samalla, kun lamasta toipuva USA alkoi ulottaa taloudellista vaikutusvaltaansa rajojensa ulkopuolelle.
  - 47 Speaktaakkeli-sana mainitaan ensimmäisen kerran Debordin *Urbaanin maantieteen kritiikin johdannossa*, jonka hän kirjoitti *Lèvres Nues # 6* -lehteen 1955 (Ks. SIA 5). Hän mainitsee speaktaakkelin myös SI:n perustamiskokoukseen tekemässään

- tekstissä kesäkuussa 1957. Siinä todettiin speaktaakkelista (millä voitiin tarkoittaa tässä yhteydessä myös saman sanan ranskaksi tarkoittamaa teatteriesityksen merkitystä) seuraavaa: "Situaatioiden rakentaminen tapahtuu modernin speaktaakkelin raunioilla. On helppo nähdä missä määrin speaktaakkelin pääperiaate – ei-osallistuminen – on yhteydessä vanhan maailman vieraantumiseen." SIA 25.
- 48 SS§ 18
- 49 Debord käytti tätä ilmaisua esipuheessaan *Speaktaakkeliyhteiskunta*-kirjan kolmannen ranskankieliseen painokseen 1992.
- 50 Ks. Sederholm 1994, 60.
- 51 Termiä on hankalahko suomentaa. Ranskaksi se on "appareance organisée sociale", englanniksi "social organization of appearances". Samasta asiasta voisi myös käyttää yksinkertaista termiä "julkinen tila" tai "julkinen tila-aika".
- 52 SS§ 10
- 53 Marx 1975, 22.
- 54 Mts. 23.
- 55 Mts. 24–26
- 56 Debord 1990, 32.
- 57 Tammilehto 1998, 165 mukaan.
- 58 SS§ 35
- 59 SS§ 36
- 60 SS§ 50
- 61 SS§ 42
- 62 SS§ 40, Plant 1992, 22.
- 63 SS§ 43
- 64 Marx 1974, 381.
- 65 Mts. 369. Marx mainitsee näistä unelmoijista Aristoteleen, joka haaveili tilanteesta, jossa "työnjohtaja ei tarvitsisi apulaisia eikä herra orjia". Bertrand Russell nimitti kirjoituksessaan *Joutilaisuuden ylistys* (1932) työmoraalia orjamoraaliksi ja arvosteli oman aikansa tuotantojärjestelmää siitä, että vaikka työn minimoiminen olisi mahdollista, sitä ei haluta toteuttaa.. Myös Oscar Wilde oli sitä mieltä, että "sivistys vaatii orjia". Ks. Hodgkinson & Abaitua (toim.) 1999, 176–179 sekä 189.
- 66 SIA 141–142 (*Questionnaire IS # 9, 1964*).
- 67 SS§ 45
- 68 Marx 1974, 147.
- 69 Mts. 148.
- 70 Mts. 157. Marx siteeraa Aristoteleen *De Republicaa*; "Mutta korko on rahaa rahasta, niin että tämä on kaikista ansiokeinoista luonnonvastaisin".
- 71 Sosiologiassa samantapaisesta asiasta käytetään nimitystä "sosiaalinen deprivaatio" (vajaatila) tai suhteellinen köyhyys.
- 72 SS§ 47, Plant 1992, 23.
- 73 SIA 155–157 (*The decline and fall of the spectacle-commodity economy IS # 10, 1966*. Teksti julkaistiin alun perin englanniksi jo 1965), Hussey 2001, 200 ja 205.
- 74 SIA 118 (Vaneigem: *Basic banalities II, IS # 8, 1963*).
- 75 Marx 1844, 20.
- 76 Jappe 1999, 129–130.
- 77 Plant 1992, 62–63.
- 78 SIA 92 (Vaneigem: *Basic banalities, IS # 7, 1962*).
- 79 SS§ 47
- 80 SS§ 67
- 81 IS 232 (Vaneigem: *Commentaires contre l'urbanisme, IS # 6, 1961*).
- 82 SIA 307 (Debord & Canjuers: *Preliminaries toward defining a unitary revolutionary program*, teksti on päivätty 20.7.1960).

- 83 SS§ 69
- 84 SS§ 70
- 85 Plant 1992, 24–25.
- 86 SS§ 53
- 87 SS§ 65
- 88 SS§ 66
- 89 Sederholm 1994, 40.
- 90 SIA 93 (Vaneigem: *Basic Banalities*, IS # 7, 1962). SI oli sitä mieltä, että ”ensimmäinen alikehitys, joka meidän täytyy ylittää, on vallankumouksellisen teorian alikehittyneisyys kaikkialla maailmassa”, SIA 163 (*The class struggles in Algeria* IS # 10, 1966. Teksti on päivätty joulukuussa 1965 Algeriassa) tai että ”ainoat ihmiset, jotka ovat alikehittyneitä, ovat niitä, jotka näkevät positiivisen arvon hallitsijoidensa vallassa”, SIA 222 (Khayati: *Contributions toward rectifying public opinion concerning revolution in the underdeveloped countries* IS # 11, 1967). Ks. opiskelijoista (”säällittävä opiskelijaelämä ei kiinnosta meitä”) SIA 207 (*Our goals and methods in the Strasbourg scandal* IS # 11, 1967) ja SIA 232 (*The beginning of an era* IS 12, 1969).
- 91 Debord & Sanguinetti 1990, 54.
- 92 Marx & Engels 1978, 128–129 (*Saksalainen ideologia*). Marxille valtio oli eräs tällainen korvikeyhteisö.
- 93 SIA 64 (*Instructions for taking up arms* IS # 6, 1961).
- 94 SIA 108. (*Ideologies, classes and the domination of nature* IS # 8, 1963). Ks. myös Plant 1992, 15.
- 95 Marx & Engels 1978, 127 (*Saksalainen ideologia*).
- 96 Armeija-esimerkki ks. Tammilehto 1998, 140–143. Kirjassaan Tammilehto käyttää analogiaa samalla tavoin kuvaamaan yksilön avuttomuutta yleisen yhteiskuntakoneiston edessä.
- 97 SS§ 114
- 98 SIA 195 (*Two local wars* IS # 11, 1967).
- 99 Jappe 1999, 37.
- 100 SS§ 221
- 101 SIA 74–75 (Guy Debord: *Perspectives for conscious alterations in everyday life* IS # 6, 1961). Nauhoitus puheesta esitettiin 17.5.1961 Henri Lefebvren järjestämässä konferenssissa.)
- 102 Ks. esim. Marx & Engels 1978, 97 (*Saksalainen ideologia*): “[...] luokka, jonka täytyy kantaa kaikki yhteiskunnan rasitukset saamatta nauttia sen eduista.”
- 103 Marx & Engels 1958, 37. Kyseessä ovat *Kommunistisen manifestin* viimeiset sanat.
- 104 Mts. 32–33.
- 105 Jappe 1999, 38.
- 106 Vaneigem 1994, 9–10 (*Esipuhe ensimmäiseen ranskankieliseen pelmeäkantiseen painokseen*).
- 107 Ks. Jappe 37–38 ja Toiviainen 150–151. Kun Lukácsille siis porvarillisen yhteiskunnan puolueet olivat porvarillisia, hänen näkemyksensä ”sosialistisen” yhteiskunnan bolsevistisesta puolueesta oli sellainen, että Debord pääsi syyttämään Lukácsia ideologisoinnista, kun tämä päätyi ylistämään bolsevistista puoluetta ”kaikesta siitä, mitä se ei ollut” (SS§ 112).
- 108 Ks. Tammilehto 1999, 151–152.
- 109 SS§ 82, ks. myös SIA 290 (Rothe: *The conquest of space in the time of power* IS # 12, 1969).
- 110 SS§ 81–85
- 111 Ks. SS§ 36 lainattuna edellä kappaleen 3.5.3 lopussa.
- 112 SS§ 197, Jappe 1999, 129, Plant 1992, 34. Debord arvostelee erityisesti Daniel Boorstinia ja tämän kirjaa *The Image: A Guide to Pseudo-Events in America* (1961). Häneltä on peräisin monia tunnettuja lauseita, joista useat voisivat olla myös

- situationistien kirjoittamia: ”Julkkis on henkilö, joka tunnetaan siitä, että hän on kuuluisa” tai ”mikään ei ole todella olemassa, ellei se ole televisiossa”. Debordin mukaan Boorstin kyllä tunnistaa tällaiset speaktaakkelin kehämäisyydet, muttei pääse asiassa moraalista närkästystä pidemmälle, tavaramuodon ja speaktaakkelin kritiikkiin.
- 113 Debord & Sanguinetti 1990, 67–68.
- 114 SS§ 90
- 115 SS§ 203
- 116 Debord 1990, 2.
- 117 SS§ 1. Olen suomentanut lauseen vastaamaan Marxin (seuraava viite) suomenosta.
- 118 Marx 1974, 45. Marx siteeraa oman *Poliittisen taloustieteen arvostelun* ensimmäistä lausettaan.
- 119 SS§ 1
- 120 Home (ed) 1996, 29 (Jean Barrot: *Critique of the Situationist International*).
- 121 SS§ 4
- 122 SS§ 2. Tositelevisio-ohjelmissa todellisuudesta tulee kauppatavaraa ja tämä ”todellisuus” muuttuu samalla kontemplaation kohteeksi.
- 123 Jappe 1999, 135.
- 124 SS§ 5
- 125 SS§ 6
- 126 SS§ 8
- 127 SS§ 8
- 128 SS§ 40
- 129 SS§ 13
- 130 Plant 1992, 15–16.
- 131 SS§ 34
- 132 Ks. esim. Klein 2001, 36, Tammilehto 1998, 165–166. Nike maksoi Jordanille 20 miljoonaa dollaria. Niken Indonesian tehtaiden työntekijän kuukausipalkka arvioitiin samanarvoiseksi kuin yhden Niken kenkäparin jälleenmyyntihinta Yhdysvalloissa (115 dollaria). Koska Nikestä tuli tämän tapauksen myötä alhaisen palkkojen ja tuhlailevan mainonnan vertauskuva, asiasta löytyy internetistä valtavasti tietoa.
- 133 Lähde Business Week Online 4.8.2003. Business Week -lehti julkaisee joka vuosi vastaavan tutkimuksen. Brandien arvo lasketaan sen mukaan, miten tuotemerkkien arvioidaan tuottavan rahaa.
- 134 SS§ 16
- 135 SS§ 7
- 136 SS§ 12. Ks. myös SIA 227 (*The beginning of an era* IS # 12, 1969).
- 137 SS§ 36
- 138 Jameson 1986, 246
- 139 SS§ 18
- 140 SS§ 19–21
- 141 SS§ 20
- 142 Vaneigem 1994, 39.
- 143 SS§ 23.
- 144 SS§ 24.
- 145 SS§ 25
- 146 SS§ 171
- 147 Jappe 1999, 23.
- 148 Vaneigem 1994, 143.
- 149 SIA 122 (Vaneigem: *Basic banalities II* SIA # 8, 1963), Vaneigem 1994, 143.
- 150 SIA 128 (Vaneigem: *Basic banalities II* SIA # 8, 1963).
- 151 SIA 124 (Vaneigem: *Basic banalities II* SIA # 8, 1963).

- 152 SIA 157 (*The decline and fall of the spectacle-commodity economy IS # 10, 1966*).
- 153 SS§ 29
- 154 Jappe 1999, 24.
- 155 SIA 223 (*Minimum definition of revolutionary organizations IS # 11, 1967*. Hyväksytty SI:n 7. konferenssissa heinäkuussa 1966).
- 156 SS§ 28
- 157 SS§ 27
- 158 SS§ 26, ks. myös SIA 305 (Debord & Canjuers: *Preliminaries toward defining a unitary revolutionary program*, teksti on päivätty 20.7.1960).
- 159 SIA 144 (Vaneigem, Martin, Viénet & Strijbosch: *Response to a questionnaire from the center of socio-experimental art IS # 9, 1964*. Kirjoitus on päivätty 6.12.1963).
- 160 Jappe 1999, 90–91, Home (ed) 1996, 55–56 (Jean Barrot: *Critique of the Situationist International*).
- 161 SS§ 56
- 162 SIA 314 (Debord, Vaneigem & Kotányi: *Theses on the Paris commune*, teksti on päivätty 18.3.1962).
- 163 SS§ 64
- 164 SS§ 101–104. SI analysoi myös laajasti ”sosialistisen leirin” (joka sen mielestä ei koskaan ollut sosialistinen, saati sitten leiri) Kiinaa, ks. SIA 185–194 (*The explosion point of ideology in China IS # 11, 1967*. Kirjoitus on päivätty 16.8.1967).
- 165 SS§ 104
- 166 Jappe 1999, 88.
- 167 SS§ 105
- 168 SS§ 106
- 169 SS§ 108. Trofim Lysenko (1898–1976) oli Stalinin suosikki, joka hallitsi itsevaltaisesti biologian tieteen kehitystä Stalinin Neuvostoliitossa. Hän oli vastuussa lukuisten tiedemiesten murhista, karkotuksista ja kidutuksista sekä paljolti maansa tieteellisestä jälkeenjääneisyydestä.
- 170 SIA 126 (Vaneigem: *Basic banalities II IS # 8, 1963*).
- 171 SS§ 109
- 172 Ks. ”Cencor” 1997, 20.
- 173 SS§ 57
- 174 Vaneigem 1994, 73.
- 175 SS§ 58
- 176 SS§ 110
- 177 SS§ 134
- 178 SS§ 128
- 179 SS§ 131. Debord siteeraa heti tämän jälkeen Novalista: ”Kirjoitus on valtion ajatusta; arkistot ovat sen muisti”.
- 180 SS§ 134
- 181 SS§ 132
- 182 SS§ 136
- 183 SS§ 137
- 184 SS§ 141
- 185 SS§ 52. Ks. myös Jappe 1999, 35–36.
- 186 SIA 81 (*Geopolitics of hibernation IS # 7, 1962*).
- 187 Plant 1992, 28.
- 188 SS§ 140
- 189 SS§ 150
- 190 SS§ 151
- 191 Jappe 1999, 34.
- 192 SS§ 152

- 193 SIA 73 (Guy Debord: *Perspectives for conscious alterations in everyday life IS # 6*, 1961. Nauhointu puheesta esitettiin 17.5.1961 Henri Lefebvren järjestämässä konferenssissa).
- 194 SS§ 153
- 195 SS§ 160
- 196 SS§ 212
- 197 SS§ 213
- 198 Debord & Sanguinetti 1990, 30.
- 199 SIA 103 (*Ideologies, classes and the domination of nature IS # 8*, 1963).
- 200 Marx & Engels 1978, 107 (*Saksalainen ideologia*).
- 201 Mts. 107
- 202 SIA 102 (*Ideologies, classes and the domination of nature, IS # 8*, 1963).
- 203 SS§ 213
- 204 SS§ 215
- 205 SS§ 218

4. Integroitu speaktaakkeli

- 1 Debord: "Preface to the fourth Italian Edition of La Societe du Spectacle", julkaistu <http://www.notbored.org/debord-preface.html>
- 2 Debord 1990, 82. Debord lainaa omaa 1978 elokuvaansa *In girum inus nocte et consumimur igni*.
- 3 Mts. 8.
- 4 Mts. 7.
- 5 Mts. 31.
- 6 Mts. 5.
- 7 Sederholm 1994, 66.
- 8 Jappe 1990, 121–122. Ks. Italian sodanjälkeisestä politiikasta "Censor" 1997, 99–108 (Appendix: *From Egg to Apples: The Combined Chronologies of the Strategy of Tension in Italy and of the Italian Section of the Situationist International*). Kuuluisa myöhempi harhautus on Persianlahden 1991 sodan aikana jatkuvasti esitetty, Saddam Husseinin pahuutta symboloinut kuva merimetsosta rämpimässä öljyssä. Myöhemmin on kaikessa hiljaisuudessa myönnetty, etteivät merimetsot olleet tuohon aikaan Persianlahdella vaan että kuva oli otettu vuosia aiemmin aivan muualla tapahtuneesta ympäristökatastrofista.
- 9 Debord 1990, 1–2.
- 10 Jappe 1999, 146–147.
- 11 Mts. 133–134. Baudrillard oli ollut Lefebvren assistentti 1965, kun situationistit olivat kehottaneet opiskelijoita heittelemään Lefebvrea tomaateilla. Ks. myös Home (ed) 1996, 196–197 (Alastair Bonnett: *The Situationist Legacy*) ja Plant 2001, 343–346.
- 12 Debord 1990, 3–6 ja 75–76, Plant 2001, 346.
- 13 Debord 1990, 6.
- 14 Mts. 7.
- 15 Mts. 7.
- 16 Hardt & Negri 2001, 323.
- 17 Mts. 322.
- 18 Debord 1990, 9.
- 19 Mts. 9.
- 20 Mts. 11–12.
- 21 Mts. 12, 21 ja 79–80.
- 22 Mts. 12.

- 23 Mts. 12.
- 24 Mts. 19–20, Jappe 1999, 139.
- 25 Debord 1990, 13.
- 26 Ks. esim. mts. 51.
- 27 Debord 2001, 44–45.
- 28 Debord 1990, 29.
- 29 Debord 1990, 77.
- 30 Jappe 1999, 122.
- 31 Debord 1990, 10.
- 32 Mts. 10–11.
- 33 Marx & Engels 1978, 91–92 (*Saksalainen ideologia*), lainattuna edellä kappaleessa 3.1.2.
- 34 Ks. Jappe 1999, 37.
- 35 Vaneigem 1994, 143.
- 36 Mts. 132.
- 37 Mts. 133.
- 38 SS§ 59, Plant 1992, 65 ja 69.
- 39 SS§ 60–61, Vaneigem 1994, 132 ja 137, Plant 1992, 66.
- 40 Vaneigem 1994, 136, Plant 1992, 66–67.
- 41 Vaneigem 1994, 131.
- 42 Vaneigem 1994, 136–137 ja 139–140.
- 43 Jappe 1999, 34.
- 44 Debord 1990, 14. Ks. myös Hardt & Negri 2001, 189.
- 45 Plant 1992, 26.
- 46 Debord 1990, 14.
- 47 Mts. 14.
- 48 Sen, mitä kaikkea konkreettista tavaraa ”9/11”-brandilla myydään, voi käydä tarkistamassa esim. www.ebay.com -internethuutokaupassa ja kirjoittamalla hakananaksi ”9/11”.
- 49 Plant 1992, 6. Esimerkiksi rock-musiikissa peräänkuulutetun aitouden vaatimuksen voi tulkita pelkäksi myytiksi, jota voidaan käyttää myyntitikkana.
- 50 Debord 1990, 15.
- 51 Mts. 16.
- 52 Mts. 16–17.
- 53 Mts. 18–19, Jappe 1999, 135.
- 54 Debord nimittää termin keksijää Marshall MacLuhania speaktaakkelin ensimmäiseksi apologistiksi, joka huomasi vasta 1976, että ”median paine johtaa irratio-naalisuuteen”. Lisäksi Debord kritisoi maailmankylän käsitettä siitä, että kylät olivat olleet perinteisesti eristäytymisen, tylsyyden, juoruilun jne. paikkoja, mikä toisaalta kuvasi hyvin globaalia speaktaakkelia. (Debord 1990, 33)
- 55 Jappe 1999, 121–122.
- 56 Debord 1990, 58.
- 57 Marx 1844, 120.
- 58 Debord 1990, 21–22.
- 59 Mts. 22.
- 60 Jappe 1999, 123–124.
- 61 Debord 1990, 24.
- 62 Mts. 24.
- 63 IS 666 (*De la répression IS # 12*, 1969).
- 64 Debord 1990, 11.
- 65 Mts. 24–25.
- 66 Pavan, Rothe, Salvadori & Sanguinetti: *Is the Reichstag burning?* Päivätty 19.12.1968. Julkaistu osoitteessa <http://www.cddc.vt.edu/sionline/si/reichstag.html>

- 67 Tapahtumista on paljon materiaalia internetissä, luotettavimpia on esim. <http://www.guardian.co.uk/Archive/Article/0,4273,4213990,00.html> Ks. myös Jappe 1999, 102, viite 81, Hussey 2001, 258–259 ja 265, "Censor" 1997, 47, 50–53, Bracken 1997, 178–179, 185.
- 68 Debord 1990, 25–26.
- 69 Mts. 54.
- 70 Mts. 28.
- 71 Mts. 27–30.
- 72 Mts. 30.
- 73 Mts. 42–49.
- 74 Jappe 1999, 121.
- 75 Debord 1990, 39–40.
- 76 Mts. 60–61. Debord mainitsee tässä yhteydessä La Boétien teoksen *Discours sur la servitude volontaire*.
- 77 Mts. 82.
- 78 Mts. 63–64.
- 79 Mts. 65.
- 80 Mts. 66–67.
- 81 Mts. 70.

5. Jäähvähäiset Si:lle

- 1 Debord & Sanguinetti 1990, 65.
- 2 Lefebvre: *Position: Contre les technocrates* (Paris: Gonthier, 1967), 195. Lainattu IS # 11, 52 (1967) ja IS # 12, 6 (1969) mukaan.
- 3 *Nouvel Observateur* 21.12.1966, lainattu SIA 212 mukaan (*Our methods and goals in the Strasbourg scandal*, IS # 11, 1967).
- 4 *On the poverty of student life*, 6–10.
- 5 Mts. 5. Kyseessä on pamfletin ensimmäinen lause.
- 6 Mts. 11–12.
- 7 SIA 206–207 (*Our methods and goals in the Strasbourg scandal*, IS # 11, 1967).
- 8 *On the poverty of student life*, 3–4 (Tuomarin yhteenveto).
- 9 Paris: May 68, 27 mukaan. Vaneigem oli käyttänyt samaa lainausta 1967 kirjassaan (1994, 69), joten kyseessä oli detournement, johon oli lisätty kaksi viimeistä lausetta.
- 10 Viénet 1992, 12.
- 11 Jappe 1999, 83–85.
- 12 Viénet 1992, 14, Bracken 1997, 159.
- 13 Viénet 1992, 23.
- 14 Mts. 25–26, Bracken 1997, 160, Hussey 2001, 229–230 sekä Paris: May 68, 7–8. Edellisen ja ainoan kerran natsit olivat sulkeneet yliopiston 1940.
- 15 Gut Rage, päivätty 6.5.1968 (julkaistu Viénet 1992, 125–126).
- 16 Hussey 2001, 232–233.
- 17 Paris: May 68, 7.
- 18 Viénet 1992, 32–36, Hussey 2001, 233–234. Situationistit uskoivat, että poliisi oli "siivonnut" väijäämättömät kuolonuhrit vallattuaan alueen ja kirjanneensa nämä sitten kaikessa hiljaisuudessa esim. auto-onnettomuuksien uhreiksi. Ks. Viénet 1992, 43 ja 59 (viite 1).
- 19 Paris: May 1968, 16–22 tarjoaa yksityiskohtaisen kuvauksen mielenosoituksesta. Kirjoittaja huomaa myös, miten kommunistinen CGT yritti pitää mielenosoitusta kontrollissaan mm. hyökkäämällä fyysisesti "provokaattoreiden" kimppuun,

- rajoittamalla ei-kommunistisen kirjallisuuden myyntiä ja yrittämällä pitää työläiset ja opiskelijat erossa toisistaan kutsumalla jälkimmäisiä ”rettelijöiksi, seikkailijoiksi ja epäilyttäväksi ainekseksi”. Tätä varten kommunisteilla oli paikalla kymmenien tuhansien ”stuerttien” reservi.
- 20 Viénet 1992, 43–50, Hussey 2001, 234–236.
- 21 Viénet 1992, 47–53. Jalkapallon pelaajista ks. sivut 149–150 (Jalkapallokomitean liite).
- 22 Paris: May 68, 23–24.
- 23 Debord & Sanguinetti 1990, 137 (*Communiqué of the S.I. concerning Vaneigem*, päivätty 9.12.1970).
- 24 Ks. lentolehtiset *Varokaa!* ja *Varokaa manipulattoreita! Varokaa byrokraatteja!* (julkaistu Viénet 1992, 129–130, joissa syytetään Sorbonnen lehdistökomiteaa lehdistökontaktien monopolisoinnista ja sensuroinnista).
- 25 SIA 347–348 (*Report on the occupation of the Sorbonne*, päivätty 19.5.1968), Viénet 1992, 53–57, Hussey 2001, 236, Paris: May 68, 13 ja 36–41.
- 26 SIA 348 (*Report on the occupation of the Sorbonne*, päivätty 19.5.1968), Viénet 1992, 57–59.
- 27 Viénet 1992, 95–97, Hussey 2001, 237–238.
- 28 SIA 348 (*Report on the occupation of the Sorbonne*, päivätty 19.5.1968).
- 29 SIA 349–350 (*For the power of the workers councils* päivätty 22.5.1968).
- 30 SIA 351 (*Address to all workers* päivätty 30.5.1968), Viénet 1992, 61–64, 77 ja 83, Paris: May 68, 10.
- 31 Tammilehto 1998, 151. Ks. Myös Plant 2001, 343. Viénet 1992, 78.
- 32 Viénet 1992, 66–67, Hussey 2001, 238–239.
- 33 SIA 350 (*Address to all workers* päivätty 30.5.1968, eli samana päivänä kuin kyseiset asiat tapahtuivat), Viénet 1992, 91–94, Hussey 2001, 239.
- 34 Viénet 1992, 108–111, Hussey 2001, 241.
- 35 Viénet 1992, 118–120, Bracken 1997, 175.
- 36 Viénet 1992, 121, Paris: May 68, 10 ja 51 ja Jappe 1999, 100–101, Bracken 1997, 174.
- 37 Viénet 1992, 72 ja 76–77.
- 38 Ks. esim. Paris: May 68, 9–10, jonka anonyymi kirjoittaja kuului englantilaiseen *Solidaarisuus*-ryhmään. Plant 1992, 97–103 on esittänyt joitain ajan brittilehdistössä esitettyjä kommentteja.
- 39 Hussey 2001, 248–249.
- 40 De Gaullen puhe 30.5.1968, lainattu Hussey 2001, 249 mukaan.
- 41 Viénet 1992, 80 ja 82, Plant 1992, 100–101.
- 42 Viénet 1992, 85. Ks. myös Paris: May 68, 5 ja 42–49, jossa on käsitelty mm. kommunistisen puolueen lehden *L’Humanité*n reaktioita tapahtumiin.
- 43 Viénet 1992, 85.
- 44 SIA 351 (*Address to all workers* päivätty 30.5.1968).
- 45 Viénet 1992, 83 ja 85.
- 46 Mts. 86–88.
- 47 SIA 351 (*Address to all workers* päivätty 30.5.1968).
- 48 Mts. 350.
- 49 SIA 240 (*The beginning of an era*, IS # 12, 1969).
- 50 Debord & Sanguinetti 1990, 68.
- 51 Gray 1998, 134.
- 52 Hussey 2001, 242–243.
- 53 Mts. 244–246.
- 54 Mts. 253–254.
- 55 Debord & Sanguinetti 1990, 17.
- 56 Mts. 16.

- 57 Mts. 36.
- 58 Mts. 11.
- 59 Ks. tästä kokouksesta Debord & Sanguinetti 1990, 98–104. Anarkistien noitajahti oli tietenkin perusteeton, koska situationistit eivät voineet olla – eivätkä olisi olleet edes kiinnostuneita olemaan – tällaisten järjestöjen salaisia kaksoisagentteja.
- 60 Mts. 38–39.
- 61 Mts. 40.
- 62 Mts. 42.
- 63 Mts. 42.
- 64 Mts. 54–55. Nykyään tällaista joukkoa on nimitetty leikkillisesti ”boheemeiksi porvareiksi” (bopo).
- 65 Mts. 56.
- 66 Mts. 57, Hussey 2001, 274.
- 67 Debord & Sanguinetti 1990, 57–58.
- 68 Mts. 58.
- 69 Mts. 59–60.
- 70 Mts. 64.
- 71 Mts. 76.
- 72 Debord 2003, 7 (elokuvan *Huutoja de Sadelle* käsikirjoitus).
- 73 Hussey 2001, 265–266 ja 291–292. Ks. SI:n liittämisestä englantilaiseen Angry Brigade -terroristijärjestöön s. 312–314.
- 74 Mts. 306.
- 75 Mts. 302–304. Bracken 1997, 204 mukaan Italiassa tapahtui vuonna 1977 1926 ja seuraavana vuonna 2379 terroritekoa.
- 76 Hussey 2001, 304.
- 77 ”Censor” 1997, 10–11, 16, 20, 22–23, 25.
- 78 L’Europeo, 6.2.1976, lainattu SIA 390 mukaan.
- 79 Hussey 2001, 305, ”Censor” 1997, 109–110 (liite) on kerätty joitain reaktioita.
- 80 Bracken 1997, 204–207.
- 81 Debord 2001, 45–49, Hussey 2001, 340.
- 82 Hussey 2001, 342–343.
- 83 Debord 2001, 72.
- 84 Mts. 47.
- 85 Debord 1991, 8.
- 86 Mts. 36.
- 87 Mts. 71.
- 88 Mts. 45.
- 89 Mts. 77. Debord lainaa *Spektaakkeliyhteiskuntansa* kappaletta 46.
- 90 Mts. 37.
- 91 Debordin kirje Brigitte Cornardille marraskuussa 1994. Lainattu Bracken 1997, 234 mukaan.

6. Kritiikin spektaakkeli

- 1 Jappe 1999, 145.
- 2 McDonough (ed) 2002, 14–15. (Greil Marcus: ”*The long walk of the Situationist International*”).
- 3 Vaneigem 1994, 31.
- 4 McDonough (ed) 2002, 15. (Greil Marcus: ”*The long walk of the Situationist International*”).
- 5 Vaneigem 1994, 31.

- 6 Ks. Plant 1992, 83.
- 7 IS 454 (Vaneigem: *De quelques questions théoriques sans questionnement ni problématique*, IS # 10, 1966).
- 8 Debord 1996, 185 (Debord & Wolman: *Pourquoi le lettrisme?* Potlatch # 22, 9.9.1955).
- 9 Ks. Jacobs & Winks 1975, 29–30.
- 10 Home (ed) 1996, 23.
- 11 Hussey 2001, 239 ja Home (ed) 1996, 138. Becker-Ho oli kuulunut situationisteihin, kuten Debordin ensimmäinen vaimo Michèle Bernstein.
- 12 "Censor" 1997, 39.

7. Speaktaakelin kritiikki

- 1 Jappe 1999, 147.
- 2 Debord 1993, 31 ja 47.
- 3 Plant 1992, 30 ja 75, Plant 2001, 345, Jappe 1999, 141.
- 4 Debord 1990, 39. Ks. myös Jappe 1999, 35.
- 5 Jappe 1999, 141
- 6 Mts. 144.
- 7 Vaneigem 1994, 139.
- 8 Mts. 47. Lainaus ei ole Vaneigemin käyttämä.
- 9 Marx 1844, 17.
- 10 Mts. 17–19.
- 11 Mts. 18.
- 12 Mts. 18.
- 13 Mts. 18–19.
- 14 Mts 20.
- 15 Mts 22
- 16 Debord 1990, 39.
- 17 Mts. 20 ja 38.
- 18 Mts. 69.
- 19 Vähämäki 2003b.
- 20 Mts.
- 21 Vaneigem 1994, 143–144
- 22 Debord 1990, 34.
- 23 Debord & Sanguinetti 1990, 29.
- 24 Vähämäki 2003a, 12.
- 25 Plant 2001, 345.
- 26 Plant 1992, 24–26.
- 27 Jappe 1999, 36–37.
- 28 Vähämäki 2003a, 13 ja 16 17.
- 29 Mts. 22.
- 30 Jappe 1999, 147–148.
- 31 Vaneigem 1994, 147.
- 32 Plant 1992, 86.
- 33 Mts. 86 ja 106.
- 34 Vaneigem 1994, 166–167, 173–175.
- 35 Mts. 176–177.
- 36 Mts. 179–181.
- 37 Mts. 188.
- 38 Klein 2001, 118.
- 39 Mts. 262.